

Universitäts-Bibliothek Wien

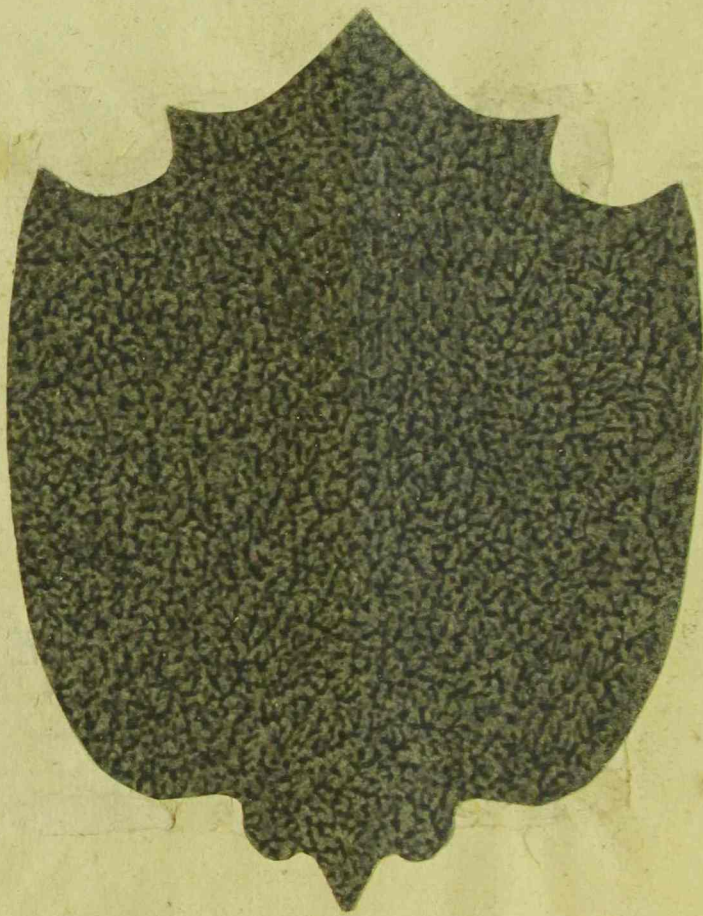
II

137 931

E. S.

Ant. lib. mag. 2

Joh. Linder, exercit art. typographica
Planer ab anno 1773 — 1800.
160 Blätt. mit 39 Zeilen

I
137931

Theoloyce veritatis cōpendiuz. alphabe-
tico ordine registratuz ac in regali opido
vlina per Johānem zainer impresum feli-
citer incipit

Incunabel

Absolvere quis possit libro. 6. ca. 25. ultra mediū
 Accidēcia anime quō trāsmutent corp⁹. libro. 2.
 capitulo. 15. circa mediū.
 Actio corporalis vel spūalis in quem finem referri
 debet libro. 5. capitulo. 13. versus finem.
 Accidia quid sit ⁊ de filiabus eius libro. 3. capitulo. 18. a prin-
 cipio vsq; ad mediū.
 Accidia multa mala faciūt vbi supra a medio ca. vsq; ad finem
 Accidia qñ sit p[er]m mortale ⁊ qñ veniale libro vbi supra capi-
 tulo. 22. circa mediū.
 Aduentus xp̄i in carnem qualis fuit. ⁊ plura alia de hoc libro
 4. capitulo. 4. circa mediū.
 Adverbis ⁊ non verbis meremur libro. 5. ca. 34. circa mediū
 Aduentum xp̄i p[re]cedet ignis libro. 7. ca. 14. a p[ri]ncipio.
 Agilitas glorioſi corporis qualis erit ⁊ quare corpa humana
 si it modo tarda libro. 7. ca. 27. quasi ad finem.
 Aer quid sit et de eius imp[er]ssionibus libro. 2. capitulo. 8. circa
 mediū. ⁊ capitulo. 9. eodem libro per totum.
 Amoris conditionis libro. 5. ca. 24. circa mediū.
 Amoris distinctiones eodem libro ca. 33. a p[ri]ncipio
 Amor caritas et dilectio differūt vbi sup[er] quasi circa mediū
 Angelus quid sit libro. 2. capitulo. 11. a p[ri]ncipio.
 Angelis attribuuntur quatuor vbi supra circa mediū.
 Angelus in quatuor differt ab anima vbi supra.
 Angeloz conditiones in cōmuni eodem libro. ca. 13. per totū
 Angeloz officia ⁊ p[ro]p[ri]etates in speciali eodē li. ca. 12. q̄i p[er] totū
 Angelis quō assimilari debeamus vbi sup[er] circa finez capituli
 Angeloz cognitio ⁊ status qualis sit vbi supra a p[ri]ncipio
 Angeloz motus qualis sit eodem libro. ca. 15. p[er] p[ri]ncipium
 Angeli boni ⁊ mali quib[us] p[re]sint ⁊ an possint amittere p[ro]latiōes
 suas eodem libro capitulo. 16. quasi per totum.
 Angeli quomodo confirmati sunt in gratia. et quomodo non
 habent dotes eodem libro capitulo. 17. per totum.
 Angeloz custodia est circa nos et eius effectus eodem libro.

[1470-80]
[Albertus Magnus]

capitulo. 18. a principio vsq; ad medium.

Angeloz casus vnde venerit eodem libro. ca. 21. per totum.

Angeloz ruina qlis fuerit ⁊ quō restauret eod li. ca. 24. p to.

Angeloz locutio qualis sit ⁊ qliter angeli loquant homibus

eodem libro capitulo. 19. a principio vsq; ad medium capituli

Angeloz pctm quare sit irremissibile eodē li. ca. 25. per totū

Angeli an possunt accendere vel incendere affectum humanum

eodem libro capitulo. 14. a principio.

Angeli qre seruiant nobis. ⁊ de triplici actu eoz eodem libro

capitulo. 18. circa medium.

Angelica salutatio qualis fuerit et eius expositio libro. 4. ca

pitulo pmo a principio et quasi in fine eiusdem capituli.

Anima quid sit fm diffinitionem libro. 2. capitulo. 29. quasi

a principio vsq; ad finem capituli.

Anima quid sit fm rem eodem libro capitulo. 30. per totum.

Anima quō diuersis nominib; nominat vbi sup. ca. 31. p totū

Anime actus triplex est eodem libro capitulo. 32. per totū.

Anima vegetabil; tres habet potēcias eod libro. ca. 33. p totū

Anima sensibilis duas habz potēcias eodē li. ca. 34. p totū.

Anima rōnalis tria habz in se eodē libro. ca. 42. per totum

Anima rōnalis habet omnes potēcias anime vegetabilis et

sensibilis eodem libro capitulo. 43. a medio vsq; ad finem.

Anima quot modis alienet a sensibus eodē li. ca. 35. ppe fines

Anima qre vnita sit corpi hūano eodē libro. ca. 60. per totū.

Anima quanta paciatur in cōmoda a corpore suo vbi supra

Anima quō sit in deo multipliciter libro. 1. ca. 25. qli in fine.

Anime rōnalis potēcie que sint sepabiles ⁊ que inseparabiles

libro. 2. capitulo. 43. a principio

Anime operationes sunt multiplicēs et q; fm diuersas potē

cias diuersas hz cognicōes eod li. ca. 53. a principio per totū

Anime qntitas ⁊ quō est in corpe eodem libro ca. 54. p totū.

Anime immortalitas ⁊ rōne ⁊ auctōritate onditur vbi sup capi

tulo. 51. per totum

Anime sufficienter purgate euolant ad glōziam libro septimo

capitulo pmo circa medium vsq; ad finem

Anime per que iustificentur libro. 6. ca. 3. quasi ad finem

Antichristus qn veniat de vita conuersatiōe et deceptiōe ei⁹

libro. 7. capitulo. 6. 7. et. 8. per totum

Antichristus multos seducat ⁊ qdū regnet et quomodo occi

datur libro. 7. capitulo. 9. 12. et. 13. per totum

Antichristus habebit propriū angelū libro. 7. ca. 6. q̄si ad finem
Angeloz apperitio qualis fuerit ⁊ opiniones aliquozū libro
2. capitulo. 19. circa medium

Appropriata diuinaz p̄sonaz que sit libro. 1. ca. 26. per totū.

Apostoli qui consecuti fuerint ex acceptione sp̄ssancti libro. 1
capitulo. 9. circa medium.

Aque elementalis conditio libro. 2. ca. 8. circa medium

Articuli fidei quot ⁊ a quibus sint compositi libro. 5 capitulo
20. quasi per totum

Ascensio christi qualis fuerit et plura de hac materia libro. 4.
capitulo. 23. per totum

Ascensionis assumptionis ⁊ eleuacōis differentia vbi supra.

Attentionis ⁊ intencōis differentia li. 6. ca. 11. q̄si a p̄ncipio

Atritionis ⁊ tritionis differentia libro. 6. ca. 22. circa mediu3

Auaricia cum sihabus eius ⁊ quando sit mortale peccatū libro
3. capitulo. 19. per totum

Aureola quid sit ⁊ quibus debeat ⁊ per que figuretur libro
septimo capitulo. 28. ⁊ sequenti

Aureola aurea et palma differunt vbi supra

Baptismus est triplex et quomodo differat et plura de
hoc libro. 6. ⁊ 8. per totum

Baptismus est ianua omnium sacramentoz vbi sup̄.

Baptismatis substantia consistit circa quinq; vbi supra.

Baptismatis solēmitates sūt. 8. q̄ nō sūt de suba eius vbi sup̄.

Baptismi est effectus multiplex vbi supra

Baptismus ⁊ passio christi quomodo differenter in nobis ape
riant ianua paradisi vbi supra

Baptismi christi ⁊ iohannis est differentia vbi supra

Baptismus quales gr̄am offerat libro. 4. ca. 3. quasi a p̄ncipio

Baptismi nostri utilitas eodem libro. capitulo. 12. a p̄ncipio.

Beatitudines quot sint ⁊ de eoz effectibus libro. 5. capitulo
46. per totum.

Beatitudines curant septem peccata mortalia vbi supra

Beatitudo patrie celestis quid sit ⁊ in quibus consistat libro. 8
capitulo vltimo.

Beneficium ecclesiasticū sibi cōferri procurans ad quod est in
dignus mortaliter peccat libro. 3. capitulo. 22. circa medium.

Bonū multipliciter diuidit libro. 5. ca. 2. post medium.

Bonū opari tria nos incitant eodem libro. ca. 1. p̄pe mediu3

Bonitatis sūme triplex efflux9 libro. 2. capitulo. 1. a p̄ncipio

Bruta animalia citius recipiunt influxiones primi motoris quam homines et quare libro. 2. capitulo. 39. post medium

Quod aliquo quid sit libro. 2. capitulo. 9. circa medium
Cardinales virtutes quot et que sint et de eorum effectu libro. 5. capitulo. 32. per totum.

Caritas tribus modis sumitur libro primo capitulo. 9. quasi a principio. Et libro. 5. capitulo. 23. quasi ad finem

Caritas quid sit quantitativae et diffinitivae libro. 5. ca. 22. per totum
Caritatis et amoris differentia ibidem.

Caritas multipliciter diffinitur seu notificatur et de eius effectibus eodem libro capitulo. 22. 23. et 24.

Caritatis seu dilectionis signa et gradus eodem libro capitulo. 26. et sequenti.

Caritatis ordo in quo consistat eodem libro. ca. 29. per totum.

Caritas quando dicatur esse perfecta eodem libro. ca. 28. ad finem.

Casus angelorum duplex est libro. 2. ca. 22. et sequenti per totum

Castitatis consilium et alia consilia evangelica libro quinto capitulo. 49. per totum.

Causa omnium rerum deus est tripliciter libro. 2. ca. 1. per principium

Catholicismus quid sit et quare sit institutus libro. 6. ca. 9.

Celum quid sit libro. 2. capitulo. 4. a principio.

Celestium corporum divisio et eorum operationibus ubi super principium usque ad finem

Celum et terra quomodo dicantur transire libro octavo capitulo. 19. ultra medium.

Cerasus serpenti compatitur antichristus libro. 7. ca. 8. a principio.

Circumstantias aliquas tenemur confiteri et quas libro sexto capitulo. 23. post principium

Circumcisio nostra spiritualis qualis esse debeat li. 4. ca. 11. post principium

Circumcisionis legalis efficacia libro. 6. ca. 7. a principio

Caritatis corporum gloriosorum qualis erit et quid causet obscuritatem libro. 7. capitulo. 27. a principio.

Compositio non est in deo libro. 1. capitulo. 20. ultra medium

Compositio quadruplex est in homine. li. 7. ca. 26. quasi a principio.

Cometes quid sit libro. 2. capitulo. 9. a principio.

Communio sacramenti qualis esse debeat libro sexto capitulo 14. ultra medium.

Cognitio mali quomodo sit in deo libro. 1. ca. 29. quasi ad finem

Cognitio duplex de deo libro primo capitulo. 16. a principio.

Et libro. 5. capitulo. 18. post medium

Cognoscibilium differentia eodem libro primo capitulo. 16. quasi

- 3
- a medio vsq; ad finem.
- C**ognoscendi modus multiplex. qz aliter cognoscit deus. alit̄ angelus. ⁊ aliter homo libro. 1. ca. 16. ⁊ libro. 2. ca. 44. a p̄ncipio. ⁊ libro. 3. capitulo. 14. a p̄ncipio articuli. 7. capitulo. 25. post p̄ncipium
- C**ogitationem immittere vel incendere vel mentem illuminare quid sit. ⁊ de eoz differentia libro. 2. capitulo. 18 q̄si ad finem
- C**onfirmatio gr̄e tria requirit libro. 4. ca. 3. in p̄ma p̄te capli
- C**onfirmationis sacramentū quid sit. ⁊ ad quid sit institutum libro. 6. capitulo. 10. quasi per totum.
- C**oncupiscētia quot modis fiat. ⁊ quando sit mortale peccatū libro. 3. capitulo. 22. sub verbo auaricia.
- C**oncupiscētia prohibetur libro. 5. capitulo. 67.
- C**oncupiscētia luxurie in septem modis distinguitur libro. 3. capitulo. 22. quasi ad finem.
- C**oncupiscētia in viro studioso domat̄ libro. 2. ca. 41. ad finē
- C**onfessio quid sit ⁊ quas circūstantias cōfiteri oporteat libro 6. capitulo. 33. a p̄ncipio vsq; ad mediam
- C**onfessio q̄lis esse debeat ⁊ de eius vtilitate libro. 6. capitulo. 24. per totum.
- C**onfessio cui sit faciēda et plura de hac materia eodem libro capitulo. 25. a p̄ncipio vsq; vltra mediam
- C**onfessionē q̄dū quis possit differre eodē li. ca. 23. circa me.
- C**onfessio quando sit iteranda vbi supra.
- C**oniuḡalis concubitus quando sit peccatum. et quando non libro. 3. capitulo. 21. post p̄ncipium.
- C**onscientia quid sit ⁊ vnde dicatur libro. 2. ca. 15. a p̄ncipio
- C**onscientia et timor conscientie in quo differunt ⁊ q̄n ligant vbi supra circa mediam. ⁊ libro. 3. ca. 12. post p̄ncipium.
- C**onsilium euāgelicū quid sit et quomodo differat a p̄cepto et que ⁊ quot sint taliū libro. 5. ca. 68. ⁊ sequenti per totum
- C**onsilium quot modis dicatur libro. 5. ca. 48. per totum
- C**onsensus peccati est duplex libro. 3. ca. 11. quasi a p̄ncipio.
- C**ontemplatio quomodo p̄ficiatur libro. 5. ca. 55. per totum
- C**ontricio quid sit et quant⁹ dolor eius esse debeat libro. 5. capitulo. 22. per totum.
- C**ontricio triplex accipitur eodem libro capitulo. 32
- C**ōtriciōis ⁊ attriciōis differentia eodē libro. c. 22. post p̄ncipiū vsq; ad finem.
- C**ontricio in quibus sit ibidem.

Cōuersatio bona tria requirit libro. 5. ca. 43. quasi a p̄ncipio
Corona imp̄ssio aeris quid sit libro. 2. ca. 9. circa p̄ncipium.

Corpus xp̄i quō sit in diuersis locis libro. 1. ca. 17. a p̄ncipio

Corpus xp̄i quatuor modis sumitur. ⁊ quot modis circa eius
sumptionē peccet libro. 6. ca. 14. vsq; ad medium

Corpus xp̄i digne sumentes quid consequatur et que mala in
cidant indigne sumentes eodē libro. ca. 13. quasi ad finem

Corpus xp̄i quare velatum sub speciebus accipiamus. et cur
laycis nō detur sub vtraq; specie eodē libro. ca. 14. q̄si ad finem

Corpus xp̄i verum ex quo sit formatū libro. 4. ca. 7. p̄pe finem

Corpus glōriosum potest esse simul in eodem loco cum corpore
non glōrioso libro. 7. capitulo. 27. vltra medium.

Corpus humanū ex quibus cōstituatur libro. 2. capitulo. 56.
prope medium. ⁊ libro. 7. capitulo. 26. prope finem

Corpa n̄ra quare mō sint tam tarda libro. 7. ca. 27. circa finem

Corruptio speciei modi et ordinis per peccatum efficitur libro
3. ca. 7. vltra medium.

Correptionis consiliū. sive correptionis fraterne consiliū et
de cōme ipsius libro. 5. ca. vltimo p̄pe finem.

Coruscacio vnde causetur libro. 2. ca. 9. vltra medium

Creator a creatura ad plenū cognosci nō pōt li. 1. ca. 16. a p̄ncipio.

Creata quō p̄us existat in deo quā i seipsa eod. li. ca. 25. i me.

Creacio mūdi qualis fuerit libro. 2. ca. 1. in p̄ncipio.

Creationis factiois ⁊ gnationis differentia vbi supra.

Creature triplex distinctio est eodem libro. ca. 2. in p̄ncipio

Credere deum deo et in deū differūt libro p̄mo capitulo p̄mo
p̄pe p̄ncipium. ⁊ libro. 5. ca. 20. ad finem.

Crispatis vinctio fit in tribus sacramentis libro. 6. ca. 10. post p̄ncipio.

Cruis xp̄i q̄le fuerit supplicium ⁊ quibus rebus competet libro. 4. ca.
20. a p̄ncipio.

Cruis brachia q̄d significant ⁊ de quibus lignis vbi supra post
medium capituli vsq; ad finem

Cupiditas quō radix dicat oim maloz li. 3. ca. 15. post p̄ncipio.

Damnati quare puniuntur eternaliter libro p̄mo capi-
tulo. 33. post p̄ncipium. ⁊ libro. 7. ca. 20. per totū
Damnandoz pena erit multiformis et quomodo pu-
niantur libro. 7. capitulo. 34. quasi per totū.

De illa prepositio quot modis sumat libro. 6. capitulo. 12. q̄si
ad finem. ⁊ libro. 1. capitulo. 5. p̄pe finem.

Delectacio q̄n dicat morosa libro. 3. capitulo. 11. per totum.

4

Delectatio quando est mortalis culpa et de consensu et de multi-
 pliā delectatōe ubi supra et eodē libro ca. 1. per totū
Deus accipitur tripliciter libro. 1. ca. 2. quasi ad finem.
Deū esse multis modis ostenditur et probatur libro. 1. ca. 1. p totū
Deū unū esse multis modis ostendit eodem libro. ca. 2. p totū.
Deus est incomprehensibilis et quid deo scire possumus libro
 pmo capitulo. 16. a principio. et libro. 7. ca. 25. post. pncipuz
Deus quō est ubiqz et quō in creaturis et quō in anima fidelī
 libro. 1. ca. 17. per totum
Deus est eternus eodem libro capitulo. 18. a pncipio.
Deus est immutabilis eodem libro ca. 19. in principio
Deus est simplex eodez libro capitulo. 22. a pncipio.
Deus est ineffabilis eodem libro capitulo. 24. a principio
Deus dupliciter opatur libro. 2. ca. 1. quasi ad finem.
Deus quō cognoscit in patria libro. 7. ca. 25. quasi a medio
 vsqz ad finem.
Deus quare creauit primum hominē cum sciret eum casurum
 libro. 2. capitulo. 64. circa medium
Deus quō cognoscit eodē libro ca. 44. post pncipium.
Deoz multoz adoratio phibet libro. 5. ca. 59. per totū.
Dyaabolus qñ cadent in celo libro. 2. ca. 23. per totum.
Dyaabolus quō loquat hominī eodem libro. ca. 19. post mediū
Dyaabolus quid sit et eius pprietas eodē libro. ca. 26. p totū
Dyaabolus nocet hominī multipliciter et quomō eius malicia
 impeditur eodem libro capitulo. 27. quasi per totū.
Dyaaboli pccm qre sit irremissibile eodē libro. ca. 25. per totū
Dyaaboli pccm artes magicę exercent eodē li. ca. 27. ppe finem
Dyaabolus duas manus habuit libro. 4. ca. 15. post pncipium
Dyalogos duos inuenim9 i scriptura eodē li. ca. 2. in pncipio
Dilectionis dei et pxi differētia libro. 5. ca. 23. ppe mediuz
Dilectionis signa que sint eodē libro. ca. 27. a pncipio
Dilectōis virtutis et dotis differētia li. 7. ca. 25. ultra mediuz.
Dilectō inimicōz quomodo si in precepto et plura de hac ma-
 teria libro. 5. ca. 31. quasi per totū
Diligere deū et pxi quid sit eodez li. ca. 23. circa medium
Diligunt tria ghaliter eodem libro. ca. 28. ad medium
Diligere quare se debeant homines et q melius est diligere qm
 diligi eodem libro. ca. 30. per totum.
Diligitur aliquid plus alio multipliciter eodez libro capitulo
 29. post principium.

Diligere amicum vel inimicum quod illoꝝ sit magis meritoriu
eodem libro capitulo. 31. ultra medium.

Dispensatores sacroꝝ qui sint libro. 6. ca. 5. per totum.

Dos animaz in patria quid sit et qꝫ xpꝰus non habuit dotem
libro. 7. ca. 23. a principio

Dotis aie quot sint eaz sufficientia eode libro. ca. 24. p totu.

Dotis corpis glorioꝝ quot et que sint et eaz sufficientia et
quomodo xpꝰus has dotis assumpsit ante passionem eodem libro
capitulo. 26. per totum. ⁊ sequenti a principio.

Dona spꝰs sancti quare sint septem numero ⁊ plura de hac ma
teria libro. 5. capitulo. 37. p totu

Doctrine et opacoꝝ conformitatis assu libro. 6. capitulo. 27.
post medium.

Dolor de peccato quantum ⁊ quomodo durare debeat eode libro capitulo
28. post principium ⁊ sequenti in principio.

Draco impulsio aeris quid sit libro. 2. ca. 9. post principium.

Dulia quid sit libro. 5. capitulo. 57. a principio.

Ebrietas quomodo sit in peccato libro. 3. ca. 22. ante finem.

Eclipsis quid sit libro. 2. ca. 5. post principium

Edificium auri et stipule super fundamento fidei quid
significet libro. 5. capitulo. 19. post principium

Elementa et alimentati differentia libro. 2. ca. 2. post principium

Elementa quomodo purgabuntur ante iudicium extremum libro
7. capitulo. 19. circa medium

Emanatio duplex est in diuinis et quomodo quilibet nominatur li
bro. 1. ca. 7. per totum

Eioch et helyas quomodo predicabunt ⁊ quomodo occident libro. 7. ca. 6.
⁊ 11. per totum

Erogationis ⁊ misericordie assilium libro. 5. ca. 69. prope medium

Equalitas diuinaz personaz ostenditur libro. 1. ca. 12. per totum

Erroꝝ conscientie quot modis causetur li. 2. ca. 51. ultra me.

Erroꝝes quatuor circa creatioꝝ mundi eodem libro. ca. 1. quasi
circa medium.

Erroꝝes circa motum angeloz eodem libro. ca. 15. prope finem.

Essentia diuina utrum generet vel generetur per quatuor pro
positiones libro primo capitulo. 4. per totum

Estimatiua potentia quid sit libro. 2. ca. 37. per totum.

Esuries iusticie quid sit libro. 5. ca. 50. per totum

Etates mundi ⁊ hominis quot sint libro. 2. ca. 10. post principium

Eternitas quid sit libro. 1. ca. 19. post principium.

5
Eucaristie sacramentū vt sit que requiratur et de eius materia
libro.6. capitulo.11. quasi per totū.

Eucaristie sacramentum est figuratum multipliciter vbi supra
ad finem capítuli.

Eucaristie dignitas et de mirabilibus que circa fiunt eodem li
bro capitulo.12. a principio.

Eucaristie sacramentū effectus eodem libro capitulo.13. quasi
per totum

Eucaristie sacramentuz aliqui non sumentes benefaciunt eodē
libro capitulo.15. a principio

Eucaristie sacramentum suo tempore non sumentes que mala
incurrant vbi supra ante finem

Ex preposicio quid significet ibi. ex quo omnia per quez libro
1. capitulo.11. circa medium

Excellentia dei quid sit et qd nullo exemplo se egeat eodē libro
capitulo.22. per totum.

Exemplar libri vite et speculū quomodo differūt eodem libro
capitulo.26. ppe finem.

Exorcismus puerorum quid sit libro.6. capitulo.9. per totuz.

Fantasia animi potentia quid sit et quomodo in somno
operatur libro.2. capitulo.39. a principio

Fantasia impedit intellectum vbi supra ppe finē capli

Falsum testimonium prohibetur libro.5. capitulo.66. p totū.

Fides quid sit et qd multipliciter dicatur eodem libro capitulo
18. a principio.

Fides scientia et opinio in quo differat vbi sup̄ circa mediū ea.

Fides vna est hominū fidelium p̄sencium p̄teritoruz et futuroz
vbi supra ppe finem.

Fidei p̄fatio in quibus consistat vbi sup̄ circa medium capítuli.

Filius dei quō sit ymago patris libro.1. ca.6. a principio

Filius est in diuina essentia. et qualis sit illa generatio eodem
libro. ca.5. per totum.

Filius quō est in patre et quot modis dicat filius vbi supra

Filiū excellentia eodem libro capitulo.6. circa medium.

Filius in diuinis est tm̄ incarnatus et nō pater vel spūssand⁹
et quare libro.4. capitulo.5. a medio vsq; ad finem

Finis et finitū dicuntur tripliciter libro.1. ca.15. circa mediū

Finis multiplex et quomodo rōne finis opus est meritorū vel
non libro.5. ca.13. a principio Et libro.6. ca. vltio ultra mediū

Fomes peccati quomodo corpus ⁊ naturaz mfiuat libro q̄rto
capitulo. 3. circa mediu[m].

Fortitudo virtus quid sit et que partes eius et quis effectus
libro. 5. ca. 35. a principio.

Fortitudo in quibus consistat que eam adiuuant vbi supra a
medio capituli vsq; ad finem.

Fragilitas hominis in quibus consistat libro. 2. ca. 60. ppe finez

fragoꝝ diurnus vnde causetur libro. 2. ca. 9. post mediu[m]

Fructus diuine incarnationis libro. 4. ca. 8. post p̄ncipium

Fructuum spiritus enumeratio libro. 5. ca. 55.

Fletus quō sit in damnatis libro. 6. ca. 21. quasi ad mediu[m].

Fulmen vnde causetur libro. 2. capitulo. 9. post mediu[m].

Gloria quid sit libro. 2. capitulo. 5. post p̄ncipium.
Gaudium celeste quale sit libro. 7. ca. vltimo per totū
Gloria sanctorū qualis erit vbi supra.

Gog et magog quid significant. eodem libro. ca. 10. per totū

Gratia gratum faciens q̄ necessaria sit homini ⁊ a quibus orit̄
libro. 5. capitulo. 1. a principio

Gratiarū distinctio eodem libro capitulo. 2. a principio.

Gratia abilitatem seu dispositionem p̄exigit eodem capitulo
p̄mo post mediu[m].

Gratiam primam nullus potest mereri p̄prie sed ipsa meretur
augeri eodem libro capitulo. 14. post p̄ncipium.

Gratia et virtus quomodo sunt in anima eodē libro capitulo
tercio circa mediu[m].

Gratia an cadat sub merito et de p̄p̄atione ad ipsam libro. 5
ca. 1. statim post mediū. ⁊ eodē libro. ca. 10. a medio ⁊ seq̄nti.

Gratie effectus quid sit eodem libro capitulo. 3. a p̄ncipio

Grando ⁊ glacies vnde causetur libro secundo capitulo nono
circa mediu[m]

Gula quid sit et filiabus eius ⁊ remedis libro tercio capitulo.
19. per totum.

Gula quando sit peccatum veniale vel mortale eodem libro ca
pitulo. 22. post mediu[m].

Habitus quō sit in anima libro. 2. capitulo. 42.
Habitus acquisiti ⁊ infusi quō differunt ibidem
Habilitatio ad gratiam siue ad caritatez q̄n cadit sub
p̄cepto libro p̄mo capitulo. 32. post p̄ncipium

Habilitatio ad gratiam quid sit libro quinto capitulo .11. a principio. Et libro septimo capitulo .30. post principium

Homo quomodo est ymago dei libro primo capitulo sexto a principio. et libro .2. capitulo .61. circa principium

Homo ex quatuor elementis constat secundum corpus libro .2. capitulo .56. post medium

Homo quare compositus sit ex anima et corpore eodem libro capitulo .59. a principio

Hominis proprietates que sint et plura alia de homine eodem libro capitulo .60. per totum.

Homo ubi et qualis creatus sit a deo. et quod potius factus est ad ymaginem dei quam angelus eodem libro capitulo .61. in principio

Hominis dignitas et status qualis fuerit ante peccatum ibidem post principium. Et libro .4. capitulo septimo ante finem

Homo quomodo lapsus sit et qualis post lapsus effectus libro .2. capitulo .64. in principio.

Homo quare sit promissus ad malum quam ad bonum libro .3. ca. 10. ante finem

Humane nature in christo assumptio quare potius incarnatio quam animatio nominetur libro .4. capitulo .6. prope finem

Homicidium prohibetur libro .5. capitulo .63. per totum.

Honore parentum precipitur eodem libro .ca. 62. per totum.

Hostia quare frangatur in missa libro sexto capitulo undecimo ultra medium.

Humilitas christi apparet in circumcissione et baptismo libro .4. capitulo .11. a principio. et eodem libro .ca. 12. a principio

Ieiunium quid sit libro .6. capitulo .29. in medio

Ierarchia quod sit et quot sunt talium libro .2. ca. 12. prope totum.

Ignis adiciones eodem libro capitulo .8. a principio.

Ignis quomodo agat in animam vel spiritum libro .7. capitulo .2. post principium. Et eodem libro ca. 22. in principio

Imago triplex est libro primo capitulo .6. in principio

Iesu nominis dignitas libro .4. capitulo .11. post principium

Inamis gloria quid sit et que eius filie libro .3. ca. 15. ante medium.

Inamis gloria quando sit peccatum mortale vel veniale eodem libro capitulo .22. circa principium

Incarnationes christi multe figure precesserant libro .4. capitulo quarto prope medium

Incarnationis christi rationes eodem libro .ca. 5. per totum.

Incarnationis modus eodem libro capitulo sexto per totum.

Et capitulo sequenti in principio

Incarnationis christi utilitas eodem libro capitulo. 8. p totū
Incaratus est filius tantum non pater aut spūssandus eodē
libro capitulo. 5. a principio et post medium capituli
Infernus qualis sit libro. 7. capitulo. 21. post principium.
Inferni distinctio et quare cantemus animas liberari de inferni
voragine libro. 4. capitulo. 21. circa medium.
Inferni pene multiplices libro. 7. ca. 21. a medio vsq ad finem
Infinite est deus et quot modis sumatur infinite libro pmo
capitulo. 15. a principio.
Inimicum duplicem habemus libro. 5. ca. 31. post principium.
Innocentia christi in quo appareat libro. 4. capitulo. 13. per
totū et precipue in fine capituli.
Inimicorum dilectio precipitur libro. 5. ca. 31. a principio
Inimicorum dilectio consulit et qd ipsius teneamur ascendere fami
liaritatem et qualem eodem libro. ca. ultimo post principium
Indulgentie quando valeant et quibus libro. 7. capitulo. 5.
per totum. et libro. 6. capitulo. 30. versus finem
Iniuriam quando et quomodo teneamur remittere et proximo
satisfacere libro. 5. capitulo. 31. ante finem
Immensus est deus et quomodo longitudo et latitudo in eo di
cantur libro pmo capitulo. 14. per totum.
Imperfectiones aeris multe sunt libro. 1. capitulo. 9. per totum.
Impassibilitas gloriosorum corporum qualis sit libro. 7. capi
tulo. 27. post principium.
Impassibilitatis ade et pueroꝝ in limbo differentia ibidem.
Intellectus passibilis et agens in q differat li. 2. ca. 25. p totū.
Intellectus vt aliquid intelligat tribus indiget libro. 2. capi
tulo. 18. circa medium.
Intellectiue vitutis quatuor assignant differentie eodez libro
capitulo. 43. per totum.
Intellectus practicus et speculatiuus in quo differant eodem
libro capitulo. 47. per totum.
Intentionis reditudo asulitur libro. 5. ca. ultimo ultra mediū
Iocosa vba componens pp̄t licet an peccet li. 3. ca. 22. vlt me.
Inuidia quid sit et q eius filie eodez libro capitulo. 16. p totū
Inuidia multa mala facit vbi supra.
Inuidia qn sit mortal vel venialis culpa eod li. ca. 22. in prim.
Ira quid sit et de gradibus reatus ire eodem libro. capitulo. 17.
a principio vsq ad finem.
Ire filie que sint vbi supra circa medium.

Ira qñ sit mortalis vel venialis culpa eodẽ libro. ca. 22. añ me.
 Ira q mala ⁊ qñta faciat ⁊ de remediis eodẽ li. ca. 17. ppe me.
 Iris quid sit libro pmo capitulo nono post medium.
 Irremissibile quot modis dicat. libro. 3. ca. 23. post pñapium
 Iudicium duplex est libro. 5. ca. 33. post pñapium.
 Iudicium finale que pcedant libro. 7. ca. 16.
 Iudicium finale quale erit ⁊ de loco ipsius ibidem.
 Iudicii finalis qtuor erut ordines eodẽ li. ca. 18. post pñapium
 Iudicii finalis due erunt sententie ibidem.
 Iudicandi aliquẽ qñq sunt modi eodem li. ca. 17. a pñapio.
 Iupiter planeta libro pmo capitulo septimo post pñapium
 Iusticia ⁊ misericordia quomõ inueniant in omibz dei operibz libro
 pmo capitulo. 33. a pñapio.
 Iusticie communicatiue ⁊ distributiue differẽtia li. 5. ca. 10. p9 pñ.
 Iusticia quid sit que partes ⁊ quis effect9 eius aut in quo con
 sistat libro. 5. ca. 32. a pñapio. Et eodem li. ca. 36. per totum.
 Iusticia peruertitur tripliãter ibidem.
 Iustificacio quid sit et ad impiũ iustificacionem que requirantẽ
 libro. 6. ca. 30. per totum.
 Jurare phibem li. 5. c. 60. p totũ. Et e. li. ca. vltimo circa me.
Raritas siue amor tribz modis dẽ li. 1. ca. 9. a pñapio.
 karitatis excellentia ⁊ quibz rebus cõparetur ⁊ quid in
 nobis operetur libro. 5. ca. 25. per totum
 karader quid sit libro sexto capitulo sexto circa pñapium
 karader in qlibet ordine imprimẽ ⁊ qñ eodẽ li. ca. 34. p9 me.
Laxime damnatoz quales erunt post resurrectionem
 libro septimo ca. 21. post pñapium.
 Latrã quid sit libro. 5. ca. 57. a pñapio.
 Libido quid sit libro tercio capitulo. 15. post pñapium.
 Libez arbitriũ qd sit ⁊ a q coactiõ sit libez li. 2. ca. 55. a pñ.
 Libertas triplex est ibidem.
 Licita nõ sũt faciẽda in qñq casibz li. 2. ca. vltio. ante finem.
 Lymbus quid sit libro. 4. ca. 21. circa medium.
 Loco inesse dicat aliquid tripliãter libro. 1. ca. 17. a pñapio
 Locoꝝ diuersoꝝ distindio libro. 2. ca. 10. a pñapio.
 Locutio dei angeloꝝ animaz ⁊ demonum ad inuicẽ qualis
 sit eodem libro capitulo. 19. per totum
 Lumen qd videt denoãte quid sit eodẽ li. ca. 9. circa pñapium
 Lucifer in quo ordine fuerit ⁊ quo pctõ peccauerit eodẽ3 libro
 capitulo. 28. per totum.

Lacus put est beatitudo quid sit libro. 5. ca. 49. per totum.
Luna quid sit et eius currens eodem libro. ca. 7. ante finem
Lux quid sit et de eius utilitate eodem libro. ca. 6. per totum.
Luxuria quid sit et de eius speciebus libro. 3. ca. 21. a principio
Luxurie filie que sint et que multiplex noceat ubi super pro me. capitulum
Luxuria remedia ibidem.

Luxuria quando sit mortale eodem libro ca. 22. ante finem

Machina mundi in quibus consistat libro. 2. ca. 3. a principio
Mali distinctio et eius utilitas libro. 3. ca. 1. per totum
Mansuetudinis consilium ponitur li. 5. ca. ultio circa medium

Maria virgo que fuerit desponsata li. 6. ca. ultimo ante finem
Maria virgo septem verba protulisse legitur et de responsione angelii libro. 4. capitulo. 2. per totum

Maria virgo unde concepit eodem libro. ca. 4. ante finem.

Maria fuit vera mater christi eodem libro. ca. 7. ante finem

Maria quid nobis protulerit in natiuitate christi eodem li. ca. 10. ante finem

Marie sanctificatio que sit fuerit et que puritatis extiterit eodem libro capitulo tertio a principio et etiam post medium illius capituli et libro quinto capitulo. 27. prope finem.

Matrimonium quid et plura de hac materia libro sexto capitulo. 37. a principio usque ad medium

Medicia prohibet libro. 5. capitulo. 64. per totum

Medium est tenendum virtutis eodem libro capitulo. 5. circa principium Et eodem libro capitulo. 33. a medio usque ad finem

Medium multiplex inuenitur li. 7. ca. 25. ante finem.

Melancholia et infirmi multas habent fantasias li. 2. c. 39. circa medium

Memozia quod sit et quod differt a remissioe eodem li. ca. 40. a principio

Mendacium sit tribus modis libro. 5. ca. 65. per totum.

Mercurius et mars planete li. 2. ca. 7. pro principio et ante finem.

Mercurii philosophi sententia de deo libro. 1. ca. 18. post principium

Meritum quid sit et eius distinctio libro. 4. capitulo. 15. per totum
Et libro. 5. capitulo. 10. a principio

Mereri an quis posset pro maiore gratiam ubi super circa medium capituli

Mereri quomodo possint peccatores ibidem

Membra triplicia hominis libro. 2. ca. 56. circa medium

Messia filii et spiritus sancti duplex li. 1. ca. 9. post principium

Mille dignitas et eius mirabilis expositio. li. 6. ca. 16. per totum.

Mille tres que continentur in die natiuitatis christi li. 4. ca. 10. circa principio

Mille quod sint equales et de negligentis que fiunt in ea quod emendentur libro. 6. ca. 16. post principium. Et ca. sequenti per totum

Misericordia put est beatitudo quod sit libro. 5. ca. 50. per totum

Misericordia pat est asiliu eode libro.ca.ultimo circa mediu

Misericordia dei quod in eius effectibus apparet li.1.ca.35.post prim.

Misericordia dei multiplex est ubi sup in principio capituli

Miraculuz quid sit et differentia inter miraculum mirabile vel mirum eodem libro ca.28.a principio.

Mitis quis dicatur libro.5.ca.47.per totum

Mosaica lex que continebat et quomodo differt a noua lege libro.5.capitulo.67.per totum Et libro.6.ca.7.per totum

Mozosa delectatio qd sit et qn sit pccm mortale li.3.c.11.p to.

Mortalium peccatoz origo sufficientia et comperatio eodem li bro capitulo.14.per totu

Mors anime quid sit libro.4.ca.22.ante finem.

Mors duplex est libro.7.capitulo.15.ante finem

Motiva vis in homie quid sit libro.2.capitulo.41.a principio

Motive vires ronalis anime quot sint eod libro capitulo.48 per totum

Motus primi quales fuerit in statu innocencie. et plura de hac materia libro.3.capitulo.22.vltra medium

Mudi triplex est distinctio libro.2.post principium

Mundicia cordis quid sit libro.5.ca.52.

Mundi inuouationis et purgationis differetia et quomodo fiat libro.7.ca.14.ante finem. et eodez libro.ca.19. quasi a principio

Mutabilitas rez ostenditur libro.2.ca.10.circa principium.

Mutatio multiplex libro.5.ca.12.ante finem.

Mutatio duplex libro.6.ca.20.post principium

Natiuitas xpi qualis fuit et eius utilitas libro.4.ca.10. quasi per totum

Naturaliter quomodo aliquid sit et quomodo alique fiant pre ter etra et supra naturam libro.1.ca.28.circa principium.

Nebula vnde causetur libro.2.ca.9.post principium

Negligencie misse quod sint emende libro.6.ca.17.per totum.

Naciones diuinaz psonaz quomodo distinguantur q quoru dam significata deo non aueniant libro.1.ca.22.a principio.

Nomina quoru dam angeloz exponunt libro.2.ca.20.p totu

Nubes quomodo causetur libro.2.ca.9.post principium

Numerus quid ponat in diuinis libro.1.ca.2. quasi a principio

Obouracio quid sit. et quot modis dicatur libro pmo capitulo.30.ppe finem

Obediencie asiliu ponit libro.5.ca.vltio circa pncipiū Occasionu peccatoz vitandoz asilium ibide circa mediu capli

Paulū triplicem accepit homo in creatōe libro. 2. ca. 61. añ finē
Omnipotēcia quomō attribuat̄ deo libro primo capitulo
27. post principium.

Opus vnum non est simul meritorium ⁊ demeritoriū libro. 5.
capitulo. 11. per totum

Opus meritoriū a quo sit. ⁊ quibz meremur ⁊ quibz nō ibidez
Operum sex diezz intelligēcia ⁊ mística eozz exposicio libro. 2.
ca. 2. ppe medium

Operum quinqz genera libro. 3. capitulo. 6. ante finem.

Opera iuxta caritatē facta ad qd valeāt li. 5. ca. 14. circa finē

Opera omnia dei habent in se misericordiam et iusticiam libro
1. ca. 33 circa pncipium

Opera bona tria merentur libro. 5. capitulo. 14. a principio.

Opera moctificata quō viuificānt libro. 6. ca. 20. ad finem.

Opus vnum meritorium tantuz meretur de premio substāciali
sicut mille libro. 5. ca. 14. ante medium

Oppmiones de incarnatione xpī libro. 4. ca. 7. ante finem.

Oratio quot modis fiat libro. 6. ca. 29. ad finem.

Obes tēram ⁊ aquarum circueuntes quot sint et quanta sit
eozz distācia ab inuicē libro. 2. ca. 3. ante finem

Obes celestes quomodo innouabūt̄ post iudiciū libro. 7.
capitulo. 19. post principium.

Ordines angelozz quot sint libro. 2. capitulo. 12. per totum

Ordinum singulozz pprietates et officia eodem libro capitulo
15. a pncipio et quasi per totū

Ordo put sacramentum est describit̄ et de pma tonsura ⁊ quid
sit de substācia huius sacramēti libro. 6. ca. 24. a pncipio vsqz
ad medium.

Ordines quot sint et quomodo xp̄us eos instituerit vbi supra
a medio capituli vsqz ad finem.

Ordinis dignitas ⁊ que impediant vel pmouēāt pmouēdos
eodem libro capitulo 26. per totū.

Ordinandi quales esse et quid vitare debeant eodem libro ca
pitulo. 25.

Originale peccatū multa habet nomina libro. 3. ca. 9. p totum

Originalis culpe transfusio non est a deo ⁊ quō curatur eodem
libro ca. 8. a medio vsqz ad finem

Originale peccatū vnde habeat ortū vbi sup a pncipio capli.

Aradisi tērestris pprietates libro. 2. capitulo. 63.

Palma quale pmiū sanctozz sit libro. 7. ca. 28. ppe fi.

9
Passionis et ppassionis differentia et quomodo fuerint in christo
libro. 4. ca. 17. post medium
Passio xpi tollit septem vicia eodem libro ca. 19. circa medium
et libro. 3. ca. 14. ante finem
Passio xpi qualis et quomodo utilis fuerit libro. 4. ca. 18. per totum
Passionis xpi effectus multipliciter est eodem libro. ca. 19. a principio
Passiones quomodo sint in anima libro. 2. ca. 42. per totum
Pater quomodo est in diuina essentia et quomodo pater multipliciter
sumitur libro. 1. ca. 4. per totum
Pater non dicitur mitti in diuinis eodem libro. ca. 9. ante medium
Paupertatis consilium libro. 5. ca. 69. a principio
Paupertas spiritus quid sit eodem libro. ca. 46. per totum
Papa quibus possit indulgentias dare libro. 7. ca. 5. per totum
Pax quid sit libro. 5. capitulo. 53. per totum
Peccator quare puniatur pena eterna pro peccato momentaneo
libro. 1. ca. 34. post principium. et libro. 7. ca. 21. ante finem
Peccatum angeli quare sit irremissibile libro. 2. ca. 25. per totum
Peccatum facit indignum communione tribus modis libro. 6.
capitulo. 15. post principium
Peccatum veniale quale penitentiam requirat. et an unum possit re-
mitteri sine alio eodem libro ca. 31. per totum. et libro. 3. ca. 13. per totum
Peccatum plura habet nomina libro. 3. ca. 4. per totum
Peccata mortalia et venialia quomodo se habent adinuicem libro sexto
capitulo. 31. circa medium
Peccatum nostrum et primorum parentum quomodo conformantur
libro. 2. ca. ultimo per totum
Peccata cordis que sint libro. 3. ca. ultimo a principio.
Peccati definitio et quando delectari in creatura sit peccatum
vel non eodem libro capitulo primo per totum
Peccatum quomodo oritur eius causa et ipsius progressus eodem li-
bro. ca. 5. quasi per totum
Peccatum quare nihil dicitur et quomodo reatus peccati manet in
anima eodem libro. ca. 3. per totum
Peccata operis que sint eodem libro. ca. ultimo circa medium.
Peccatum dicitur maius altero multis modis eodem libro ca-
pitulo. 5. ante finem
Peccatum quomodo est pena peccati
Peccati venialis multiplex est effectus eodem li. ca. 13. a principio
Peccati mortalis et venialis differentia eodem li. ca. 12. post prin-
cipium
Peccatum demonis quale fuit libro. 2. ca. 28. per totum

- P**eccati multiplex diuifio et quid fit mortale vel veniale libro
 3. capitulo. 6. quasi per totum.
- P**eccata oris enumerant eodē libro. ca.º. vltimo circa mediū
- P**eccatum facit homini multa mala. et qd vnum ex alio nascit
 eodem libro ca.º. 7. vsq; ad mediū. et libro. 4. ca.º. 8. a principio
- P**eccata mortalia quibus bestiis compantur libro. 3. capitulo
 14. ante finem.
- P**eccata omiffionis eodem libro capitulo vltimo ante finem.
- P**eccatū quantum noceat etiam detestatum p penitentiā eodē
 libro capitulo 7. circa mediū
- P**eccatū multis noceat iteratum vbi supra post mediū capli.
- P**eccatū in spūsanctum quare dicatur irremiffibile eodem
 libro capitulo. 23. per totum
- P**eccatū quō dicat aliqd mereri a deo libro. 5. ca. 10. circa me.
- P**ena temporali quare aliqui puniuntur libro. 1. capitulo. 33.
 prope mediū.
- P**enitentiā quid fit et de duplici pnia libro. 6. ca. 18. a principio
- P**eniā quādiū durare debeat et que sit materia et forma sacra-
 menti penitentię vbi supra post principium capitulo.
- P**enitentię effectus q̄s fit eodē libro capitulo. 20. per totum.
- P**eniaz q̄ impediāt et qd multiplex sit eodē libro. ca. 19. pto tū
- P**enie ptes integrales que sint eodem libro. ca. 21. per totum.
- P**enalia loca aiaz quot sint et vbi libro. 7. ca. 2. ante finem.
- P**er ppositio quot mōis accipiat libro. 1. ca. 6. post principium
 et eodē libro capitulo. 7. ante finē. et ca. 10. circa me. li. p̄dicto
- P**erfectis nō licet sua repetere libro. 5. ca.º. 69. ppe mediū
- P**erfectio multiplex inuenit eodē libro. ca.º. 3. ante finem.
- E**t eodē libro capitulo. 5. post principium. Et dicto libro ca.º.
 46. circa mediū. Et libro. 6. ca.º. 37. post principium necnon li
 bro primo capitulo. 18. vltra mediū.
- P**ersecutio propter iusticiam est anexa paci libro. 5. capitulo.
 54. per totum.
- P**erplexitas quid sit libro. 2. capitulo. 15 ante finem.
- P**ersona quō diffinitur libro. 1. capitulo. 13. prope finem.
- P**ersonarum diuinarum equalitas in quibus consistat eodem
 libro capitulo. 12. per totum.
- P**ersona vna quomodo prodat ab alia in diuinis eodem li
 bro capitulo. 10. a principio.
- P**ersona an assumpserat personam vide per quatuor ppositi
 ones libro. 4. capitulo. 7. ante mediū.

10
Personis ecclesiasticis thesaurizare nō licet et qualiter libro .3.
capitulo .19. circa medium

Pietatis donum in quo listat libro .5. ca. 42. per totum

Philosophia moralis quō dīuiditur in prohemio libro .1. et li-
bro .5. ca. 15. post pncipiū Et eodē libro ca. 33. a pncipio.

Philosophi quomodo cognouerūt deū libro .5. capitulo .18.
ultra medium

Philosophi qualem beatitudinem posuerunt

Phisonomia hominis per singula membra et accidentia libro
2. capitulo .57. per totum

Phisonomie regule generales. et q̄ non imponunt necessitate
actibus humanis eodem libro capitulo .58. a pncipio

Planete quot sint libro .1. capitulo .5. circa medium

Plemitudo gracie multiplex ē libro .3. capitulo .13. per totum.

Pluuia vnde causetur libro .1. capitulo .9. circa medium.

Potentia dei duplex eodē libro capitulo .27. a pncipio

Potentie aie sensibilis quot et q̄ sint li .2. ca. 37. et tribo seq̄tibz

Potentie eodem quomodo sint in anima eodē libro. ca. 42.

Precepta primoꝝ parentū qualia fuerint eodē li. ca. 42 p totū

Precepta decalogi quomodo obligent et que sit eozum suffici-
encia libro .5. capitulo .58. per totum

Predestinatio quid sit. et in quo differunt predestinatio voca-
tio et magnificatio libro .1. capitulo .30. ultra mediū

Predestinatio non imponit necessitatem predestinatis ibidem

Predestinatio et prescencia differunt et in quo vbi supra

Predicatores qualem aureolaz habituri sint libro .7. capitulo
penultimo ante finem

Predicator an peccet in mortali peccato predicando libro. sexto
capitulo vltimo ultra medium

Prelaciones in hoibus euacuabuntur libro .2. ca. 16 in fine

Primi homines quoz status libro .4. ca. 7. ante finem

Prohibet aliquid multipliciter libro .2. ca. 62. per totum.

Proprietates diuinaz psonaz libro .1. ca. 22. a pncipio

Prudencia vir tus quomodo describitur et de partibz eius

Prudencia triplex et quid sit eius officium

Pruina quid sit libro .2. ca. 9. prope mediū

Purgatorius ignis qualis sit et multa de hoc libro .7. capitu-
lo primo a pncipio

Purgatoriū duplicē penā in se includit eodē li. ca. 2. a pncipio

Quatuor reperiunt in creata li .1. ca. 3. circa medium

Quatuor vocabulorū diuinorum diffencia. scz essencie

substantie subsistentie ⁊ p̄sone eodem libro ca. 13. per totum.
Quinta essentia quid sit libro. 2. capitulo. 2. circa medium

Ratio quid sit ⁊ quomodo diuidatur in partem superio-
riorem ⁊ inferiorem libro. 2. capitulo. 47. per totum.

Ratio causalis seminalis et naturalis quid sint ⁊ earū
diferentię libro. 1. capitulo. 28. ante finem

Radices peccatoꝝ que sint libro. 3. ca. 15. vsq; ad medium

Reatus pct̄i seu macula quid sit libro. 3. ca. 4. per totum

Redemptio hoīs qualis fuerit libro. 4. ca. 19. vltra medium

Regnum romanorum prius destruetur quam iudiciū extre-
mum compleatur libro. 7. capitulo. 6. per totum

Relatiōes quot sint ⁊ q̄ in diuinis libro. 1. ca. 22. circa mediū

Remissio quid sit libro. 2. ca. 40. prope medium

Religiosus seu perfect⁹ an grauius peccet in eodē genere pec-
cati quam secularis libro. 3. capitulo. 5. ad finem

Reprobatio quid sit libro. 1. capitulo. 31. a principio.

Rerum causa est deus tripli modo libro. 2. ca. 1. post p̄ncipiū

Res sacramenti quid sit

Res quot modis sit in loco libro. 1. ca. 17. post p̄ncipiū.

Resurrectio mortuoz qualis erit et plura de hoc libro. 7. capi-
tulo. 15. ante finem ⁊ capitulo sequenti a principio

Res quid sit libro. 2. capitulo. 9. post p̄ncipiū

Reuerencia quid sit libro. 5. ca. 38. post p̄ncipiū

Sacramenti sanctificatio p̄cipitur libro. 5. ca. 61. per totum

Sacramentū quid sit et a quo sacramenta sint instituta
et quare libro. 6. capitulo. 1. et. 2. per totum

Sacramentū vnde dicat eodem libro ca. 3. circa medium

Sacramentoꝝ effectus nūerus et efficacia vbi supra in p̄nci-
pio capituli et capitulo. 4. per totum

Sacramentoꝝ qui sint dispensatores eodē libro ca. 5. p̄ totum

Sacramentoꝝ legis nate scripte ⁊ ḡcie d̄f̄a eodē li. c. 7. p̄ totū

Sacramentoꝝ excellētia vni⁹ sup aliud eodē li. ca. 10 ad finē

Salutatio angelica qualis fuerit et salutacionum differētia li-
bro. 4. capitulo primo per totum.

Sanctificatio xp̄i inuenit eodē libro ca. 3. circa medium.

Sanctificatio in vtero qualem gratiam conferebat ibidem a p̄n-
cipio capituli vsq; ad medium

Sanguis cristi quimq; vicibus est effusus eodez libro capitulo
18. ante finem.

Sapientia genita pater scz in diuinis nō est sapiēs libro p̄mo

- capitulo. 5. circa medium
- S**apientia dei multiplicat nominat eodē li. ca. 29. ppe medium
- S**apientia ⁊ intellect⁹ in quo differunt li. 5. ca. 45. per totum
- S**atisfactio qualis debeat esse ⁊ de partibus eius ⁊ earum suffi-
cientia libro. 6. capitulo. 27. ⁊ sequenti per totum
- S**aturnus planeta libro. 2. capitulo. 7. a principio
- S**cientia dei angeli ⁊ hoies in q̄ differat li. 1. ca. 29. p̄ p̄ncipiū
- S**cientie magne debet corresponderi virtutum magnitudo li-
bro. 5. capitulo. 6. ante finem
- S**cientie donū quid sit et eius effect⁹ eodē li. ca. 43. p̄ totum
- S**cire plura possum⁹ h̄ solū vnū intelligē li. 2. ca. 44. ante finem
- S**candalū phibet et quotuplex sit li. 5. ca. 69. ppe medium
- S**ensus spūalis qui sint eodem libro ca. 55. per totum
- S**ensus particulares quot sint et eorum differentia libro. 2. ca-
pitulo. 35. per totum
- S**emina iacienda sūt qñ h̄na incendit eodē li. ca. 7. ante finem
- S**ensus cōmunis quid sit eodē libro capitulo. 36. per totum
- S**ensualitas quid sit ⁊ in quo differat a concupiscibili et irasci-
bili eodem libro capitulo. 41. post principium
- S**igna exteriora in membris vel in moribus nō semp inducāt in-
teriorē statū hominis eodem libro ca. 58 circa medium.
- S**ymbolum quid sit ⁊ quot sint symbola fidei et eorum exposi-
tio libro. 5. capitulo. 20. per totum
- S**ympllicitatis verborū cōsiliū eodem li. ca. 69. prope medium.
- S**yntherisis quid sit ⁊ quis eius ad⁹ li. 2. ca. 5. per totum.
- S**ocietatis fraterne vtilitas libro. 5. capitulo. 30. per. totum.
- S**olis magnitudo ⁊ eius eclipsis li. 2. ca. 7. post principium.
- S**olicitudo nimia interdicit libro. 5. ca. vltimo ultra mediū in
- S**pes quid sit et differentia inter fidem et spem eodem libro ca-
pitulo. 21. a principio.
- S**pei effect⁹ ⁊ quibus rebus compet̄ vbi sup̄ circa mediū capituli
- S**pirit⁹ naturalis vitalis aialis quid sit li. 2. ca. 41. circa mediū
- S**piritus sanctus est amor et plura de hac materia libro primo
capitulo. 8. per totum
- S**piritus sanctus quare dicatur caritas ⁊ donum eodem libro
capitulo. 9. a principio
- S**piritus sanctus quociens quo tempore ⁊ quo effectū datus
sit vbi supra post principium capituli.
- S**pūs sanct⁹ multis modis vocat̄ vbi sup̄ post mediū capituli
- S**ponsus carnalibus dant̄ tria que aialibus glōrificandis dabunt̄

- libro. 7. capitulo. 23. ultra medium
Status triplex fidelium libro. 6. capitulo. 6. per totum
Status multiplex hominis libro. 2. ca. 64. ante finem.
Stella quid sit eodem libro capitulo. 5. a principio
Stelle quomodo erunt post extremum iudicium libro. 7. capitulo. 19. circa medium
Studium virtutis laudabilis est studio scientie libro. 5. capitulo. 8. ultra medium.
Subtilitas corporum gloriosorum qualis erit libro. 7. capitulo. 27. post medium
Substantial mutacio quadruplex est li. 6. ca. 12. ante finem.
Suffragiorum quatuor genera et quando incipiant valere defunctis libro. 7. capitulo. 3. per totum
Suffragia quibus defunctis plint eodem libro. ca. 3. a principio
Superbia quid sit Et quare dicatur origo omnis peccati libro 3. capitulo. 15. a principio
Superbie et vane glorie differentia ibidem
Superbia multa mala facit vbi supra post medium capituli
Superbie quatuor species et duodecim gradus vbi supra prope medium capituli
Abbule preceptorum quomodo fuerint conscripte libro 5. capitulo. 58. circa medium
Theologie commendacio in premissis huius libri a principio
Theophania quid sit libro. 2. capitulo. 15. post principium
Temptatur deus multipliciter libro. 3. capitulo. 6. post principium capituli
Temptacio demonum multiplex. Et quomodo repellatur libro 2. capitulo. 65. a principio
Tempus quid sit eodem libro capitulo. 10. a principio.
Temporis incarnationis crisi congruencia libro. 4. capitulo 4. circa medium capituli
Temptacionis carnis et dyaboli differentia libro. 2. capitulo 65. ante medium
Temptacionum quatuor genera vbi supra circa medium
Temperancia quid sit. que partes species et dignitas eius libro. 5. capitulo. 24. per totum
Termogestus pulchre ponit in quo consistat meritum eodem libro capitulo. 12. circa medium
Terra elementum quid sit libro. 2. capitulo. 8. ante finem
Terra dicitur maria et mare libro. 4. ca. 10. ante finem
Terremotus unde causetur libro. 2. ca. 9. prope finem

- T**hesaurizare an sit licitū libro. 3. ca. 19 post principium.
Timor quid sit et quāt eius species et effectus li. 5. ca. 38. p totū
Timor initialis quid sit et eius effectus eodē libro ca. 40. p totū
Timor filialis quid sit et quō differat ab initiali ubi supra capi-
 tulo. 41. per totū.
Tonsura quare fiat in clericis li. 6. ca. 34. circa principium.
Transsubstantiatio triplex libro. 6. ca. 12. circa medium
Trininitas multiplex inuenit in scripturis li. 1. ca. 10. per totū
Trininitas personarum in diuina essentia declaratur eodē libro
 capitulo. 10. a principio
Trininitas personarum tribus modis nobis innotescit ubi supra
 post principium.
Tristitia quid sit libro. 3. capitulo. 18. circa principium.
Tomizium quid sit libro. 2. ca. 9. prope medium
Torneamenta exercentes peccant mortaliter libro. 3. capitulo
 22. post principium.
Turbo quid sit libro. 2. capitulo. 9. ante finem
Tuba nouissima quid sit libro. 7. ca. 15. circa principium

- U**llis iosophat erit locus iudicii libro. 7. capitulo. 16.
 ante finem
Vana gloria quando sit mortale vel veniale peccatum
 libro. 3. capitulo. 22. circa principium
Vana gloria septem filias habet eodē li. ca. 15 ante medium
Veniale peccatū quot modis dicitur. Et an possit ex toto vi-
 tari eodē libro capitulo. 12. a principio
Veniale peccatū per que tollatur libro. 6. capitulo. 32 p totū
Veniale peccatum potest fieri mortale libro. 3. capitulo. 12.
 post principium
Ventus quid sit et quot sunt ventū libro. 2. ca. 9 post medium
Venus planeta eodē libro capitulo. 7. circa medium
Verbum patris quare dicatur filius in diuinis libro. 1. capitu-
 lo. 6. ultra medium.
Verbum triplex inuenit libro. 2. capitulo. 19 a principio.
Verbum caro factum est quinq; modis libro. 4. capitulo. 6.
 circa medium.
Vermis infernalis qualis erit libro. 7. capitulo. 21. prope me-
 dium capitulo.
Vestigium trinitatis quomodo reluceat in creaturis libro. 1. ca-
 pitulo. 10 ultra medium

- Vicia quomodo se palliant sub virtutib9 libro. 3. capitulo. 4. circa medium
- Virgines qualem aureolam et quales fructum habiture sint libro. 7. capitulo. 29. post p̄ncipium
- Vicia non sunt cōnexa libro. 5. capitulo. 7. ante finem.
- Virtus quid sit et quō in medio consistat eodem libro. ca. 4. per totū. Et capitulo. 5. a p̄ncipio
- Virtus quibus rebus compet. et de cōditionib9 eius vbi sup̄ post p̄ncipium capituli vsq; ad finem
- Virtutes quō sint cōnexe libro. 5. ca. 7. a p̄ncipio
- Virtutes quō diuidunt eodem libro. ca. 15. a p̄ncipio
- Virtutes p̄cellunt scientiam et gaudium mundi eodem libro. capitulo. 8. a medio vsq; ad finem. et. ca. 9. a p̄ncipio.
- Virtutes quomō sint in dō:mes vel formate eodem libro capitulo. 15. post p̄ncipium
- Virtutes thxologicæ et cardinales in quib9 differant libro. 5. capitulo. 16. per totū
- Virtutes thxologicæ non habentur sine donis vbi supra
- Virtutes thxologicæ quomodo redificant animā. et quō inter se differant vbi supra ca. 17. per totū.
- Virtutū equalitas ⁊ quare vsus vnius manifestius se ostēdit q̄ alterius. et quō crescant libro. 5. ca. 6. quasi per totū
- Virtutū operationes siue effectus generales et sp̄uales eodē libro capitulo. 9. per totū
- Virtutū quatuor matres. et de cōmenditione eaz libro. 5. ca. 7. ante finem. et capitulo sequenti per totum
- Virtutū donoꝝ fructuū et beatitudinū differentia eodē libro capitulo. 15. ante finem. et ca. 54. eiusdem libri p̄ totum.
- Vitus spiritalis et cōporalis impedit̄ tripliat̄ libro primo capitulo. 16. circa medium
- Vita creature quō sit in deo libro. 1. ca. 25. circa medium
- Vitam eternā meremur ex adigno libro. 5. ca. 14. vltra mediū
- Vndio extrema quid sit quibus detur et quis sit eius effectus libro. 6. ca. 33. per totum.
- Vndio quotiens sit accipienda et qui vngantur ibidem
- Vnum quot modis dicat̄ et q̄ tria genera hominū multiplicat̄ diuinitatem libro p̄mo capitulo. 2. p̄ totum
- Vnū solū p̄ncipium oim rez ostendit̄ eodē libro. ca. 3. p̄ totū
- Vniuersalia quomodo cognoscitur p̄ particularia ⁊ eouerso libro. 2. ca. 44. medium

Voluntas dei qualis sit in se et ad merita nostra libro pmo ca-
pitulo. 32. a pncipio.

Voluntas quomodo aliis potencis dommetur libro. 2. capto
49. quali per totu

Voluntas quare non cogatur vbi supra ante finem capituli

Voluntas nostra potest cogi a deo libro primo capitulo. 27.
post principium.

Voluntatis diuine quot et que sint signa eode libro capitulo
32. post principium.

Voluntas nostra conformare se debet diuine voluntati ibidem
ante medium capituli

Voluntatis diuine conformitas asideratur quadrupliciter vbi
supra post medium capituli.

Voluntatis nre asformitas in asistat vbi supra ante finez capli

Pox tube in iudicio qualis erit libro. 7. ca. 15. circa pncipium.

Pulgur vnde generetur libro. 2. capitulo. 9. vltra medium

Pox quot modis cognoscitur a quando cum vel sine peccato
libro. 3. ca. 21. post pncipium

Pox dimissa ppter fornicatoez reconciliae multis modis libro
6. ca. vltimo ante finem

Xp̄us non habuit angelum sibi ad custodiam deputatu
libro. 2. capitulo. 18. post pncipium

Xp̄us quō sit sub sacramento altaris siue sub speciebo
hostie libro. 6. ca. 11. vltra medium

Xp̄us quomodo conceptus sit et quando libro. 4. capitulo. 4.
circa medium

Xp̄us quando et quare incarnatus sit eodem libro capitulo.
5. vsqz ad medium capituli.

Xp̄us est vna psona a triplex in eo vno. a plura de hoc libro
4. ca. 7. post pncipium.

Xpi corpus quomodo et ex quo formatum eodem libro e t ca-
pitulo ante finem.

Xp̄us quibus rebus comparet. et quibus nomibz nominet
libro. 4. ca. 8. post pncipium

Xpi incarnatio quō excellat nostram acceptōem eodem libro.
capitulo. 9. per totum.

Xpi triplex natiuitas figurat per tres missas. et de eius utili-
tate vbi supra. ca. 9. quali per totu

Xp̄us quare circūcidi veluit a quot modis fuerit circūcūsus
libro. 4. ca. 11. a pncipio

- Ep̄us non habuit fidem et spem eodem libro. ca. 13. circa p̄n.
 Ep̄us quare baptisari voluit eodem libro. ca. 12. a p̄ncipio
 Ep̄us habuit plenitudinem gratie et quomodo est caput ec-
 clesie eodem libro. ca. 31. per totum
 Ep̄us non ad mensuram accepit sp̄m̄ sanctum ibidem
 Ep̄i excellencia patet libro. 4. ca. 12. ante finem
 Ep̄us quō habuit plenitudinem sapientie ⁊ plures modi sue
 scientie eodem libro. ca. 14. quasi per totū
 Ep̄us quomodo dicatur p̄fuisse ibidem
 Ep̄us quomodo meruit ⁊ quid nobis libro. 4. ca. 15. p̄ totum
 Ep̄us habuit duplicem voluntatē eodē libro. ca. 16. per totū
 Ep̄us quos defectus assumpserat ⁊ quos non ⁊ quare eodem
 libro. ca. 17. per totum
 Ep̄us fuit simul viator ⁊ cōp̄hensor libro. 4. ca. 15. a p̄ncipio
 Ep̄i passio qualis fuerit libro. 4. ca. 18. quasi per totum.
 Ep̄us an defecisset ex semio vbi supra ante finem capituli
 Ep̄i passionis multiplex effectus libro. 4. ca. 19. q̄si per totū.
 Ep̄us quomodo sit infediator. ⁊ quomodo suscepit medicinas
 nostre infirmitatis ibidem ante finem capituli
 Ep̄us quare dicatur lux libro. 4. ca. 14. prope finem.
 Ep̄us septem verba p̄tulit in cruce eodē libro. ca. 20. circa me.
 Ep̄us quare descendit ad inferos eodē li. ca. 21. vsq; ad mediū
 Ep̄us quali resurrexit ⁊ q̄re ⁊ plura de hoc li. 4. ca. 22. p̄ totū.
 Ep̄us quare non statim ascendit et post resurrectionem
 Ep̄s quō sacros ordines exercuit libro. 6. ca. 34. ultra med iū
 Ep̄us nō habet dotes h̄m̄ aiām li. 7. ca. 23. circa p̄ncipium.
 Ep̄us quare ascendit ⁊ quō libro. 4. ca. 23. circa mediū
 Ep̄us quomodo dicit sedere ad dexterā patris et plura de hac
 materia eodem libro ca. ultimo per totum
 Ep̄us h̄m̄ q̄ naturam iudicaturus sit. et quomō videbitur in
 iudicio extremo libro. 7. capitulo. 17. per totum
Volatria fit multis modis libro. 1. ca. 2. circa mediū ⁊
 ydea quid sit ⁊ quomō ydee rerum sint in deo eodem
 libro capitulo. 25. a principio.
 Ymago sanctorū quomodo honoretur libro quinto capitulo.
 57. circa mediū. ⁊ eodem libro capitulo. 59. per totum.
 Ymago dei quomodo aliter est filius aliter homo ⁊ aliter an-
 gelus siue mundus libro. 2. ca. 6. a principio.
 Ymaginatiua potēcia quid sit libro. 2. ca. 37. per totum.
 Yperdulia quid sit libro. 5. capitulo. 57. circa mediū.

Prologus

Incipit prologus in compendium theoloyce veritatis.

Queritatis theoloyce sublimitas cum supermi sit splendoris radius illuminans intellectum et regaliu deliciarum conuiuium reficiens affectum de magnorum theologorum scriptis breue compendium colligere dignu dixi quo et euet mater fastidii plixitas. et tñ ad inuestigandū plura via detur et occasio sapienti. Theologia ceteraz scienciaz est pnceps omnium et regina cui artes ceterae tanq̄ pedisseque famulant. Nam de naturis rez illa solum ad visū suū accipit de quibus sibi speculū fabricare valeat in quo cōspiciat cōditores. hęc est scientia scienciaz que sup omnē speculationē philosophicam extollit et dignitate ac vtilitate omnibus ante fertur. Ipsa em̄ phia cum in naturalem et rōnalem et moralem distinguatur. Phia quidē naturalis licet doceat cognoscē creaturam. Rationalis vero licet doceat cōcludere hominibz. nō tñ dyabolo. Et phia moralis licet doceat acquirere virtutes cōsuetudinales. nō tñ docet acquirere caritatē. Nostra vero phia scz veritas theologica hęc omia operat. Docet em̄ deū cognoscere dyabolo resistere. caritatis exercitiis insudare. Hęc est enim diuinorum pigmentorum apoteca delectabilis sup mel et fauum. Hęc quoq̄ thesaurus est desiderabilis sup aurum et lapidē preciosum multū. hęc fons est. Nihilomin⁹ de loco voluptatis egrediēs ecclesie militatis irrigans paradisū. Deniq̄ presens scriptū in septem libros distinxit et singulas in vno quoq̄ materias rubricis propriis cōsignauit. Primus est de natura diuinitatis. Secundus est de operibus cōditoris. Tertius de corruptela peccati. Quart⁹ de humanitate xpi. Quintus de sanctificatione gr̄az Sextus de virtute sacramentorum. Septimus de vltimis temporibus et de penis malorum. et de premiis beatorum. Sicubi ergo in hoc scripto deuiaui parcatur mihi quia ignorans feci. Vbi vero recte processerim laudetur gratia Ihesu christi. Ad cuius honorem et beatissime matris eius. Presens etiam opusculum compilauit.

Explicit prologus.

Liber

Incipiunt tytuli capitulozz primi libri.

Q uod deus est. 1.	De incōprehensibilitate dei. 16.
Quod vnus deus est. 2.	De incōscriptibilitate dei. 17.
Quod vnum solum	De eternitate dei. 18.
principium est. 3.	De incōmutabilitate dei. 19.
Quod pater est. 4.	De simplicitate dei. 20.
Quod filius est. 5.	De excellētia dei. 21.
Quod fili⁹ ymago p̄ris ē. 6.	De notiomibus dei. 22.
Quod spūssāctus est. 7.	De nomimb⁹ diuinis. 23.
Quod spūssāctus amor patris	Quod deus ineffabilis est. 24.
et filii est. 8.	De ydeis et libro vite. 25.
Quod spūssāctus caritas et	De appatis diuinis p̄somis. 26.
donum sanctorz est. 9.	De potentia dei. 27.
Quod in trinitate personaz	De virtute miraculozz. 28.
essētie est vnitas. 10.	De scientia dei. 29.
Quod multiplex trinitas est. 11.	De predestinatione. 30.
Quod eq̄litas p̄sonaz est. 12.	De p̄scientia ⁊ rep̄batione. 31.
Quod inter essētiā et per	De voluntate dei. 32.
sonā differētia est. 13.	De iusticia dei. 33.
De immensitate dei. 14.	De misericordia dei. 34.
De infinitate dei. 15.	

Explicunt tytuli capitulorum primi libri.

Incipit liber primus de natura deitatis quod deus est. Capitulum primum

Quod esse multis modis ostēditur. Nec enim fides recta testat̄ scriptura sacra loquit̄ cōpatio rerum ad ip̄m idem iudicat. Sancti q̄ p̄dicant Creature clamant. Rō naturalis dicit. P̄rio igit̄ deum esse fides testat̄ quia fides catholica credit deū. credit in deū et credit deo. Credere vero deū est credere ip̄m esse. Credere in deum est credendo ip̄m amare deū ⁊ credendo in eum ire ac mēbris eius in corporari. Credē aut̄ deo est credere verbis eius. Primū ⁊ tertiuū bonoz ⁊ maloz est. Sed s̄m bonoz tm̄. Quia credere deū et credere deo bonis et malis cōmune est. Sed in deū credere specialr̄ bonoz est. Deus itaqz solus habet esse p̄fectū Illud em̄ p̄fectū est cui⁹ nihil est extra ip̄m. Vñ quia esse nōit̄z habet aliquid extra se imp̄fectū est. De est em̄ nobis aliqd̄ qd̄ de n̄ro esse iam p̄terit vel qd̄ futurz est. Diuinū autēz esse cū totū simul sit nec quicqz ip̄so p̄terierit aut futurz sit p̄fectissimū est. Secdo deū esse scripta

Primus

loquitur ps. Ab eterno et vsq; in seculu tu es. Exodi. Qui est misit me. Iohes damascen9. Videt omnib9 pncipalibus eoz q de deo dicunt nomimb9 esse q est. Tercio deū esse cōpatio rez ad ipm facta indicat. Tam rez etem esse deus habet q nrm eē cōpatū suo nihil est. ymo deus suo pntiali esse dat omib9 reb9 esse ita q si se rebus subtraheret sicut de nihilo facte sunt sic in nihilū defluerēt vniuersa. Greg9. Omnia humana q iusta que pulcra sūt dei iusticie et pulcritudini cōpata nec iusta nec pulcra sunt oino nec sūt. Quarto deū esse facti pdicant Anshel. im psol. Credimus dñe te esse aliqd q nihil maius cogitari possit Dyomis9. Esse oim est super subalis diuinitas. Sed intelligas causaliter nō formak. Quia sicut dic Anshel. Illud habet maxime qd maxime distat a non esse. Qd scz non habet esse post eē nec esse post non esse. nec pōt cogitari non esse. Qnto deū esse creature clamant. Omnia nanq; suo modo dicūt. Qm ipse fecit nos ⁊ non ipsi nos. qz ipse deus est vox nature qua omia pulcra testant ipm pulcerrimū. dulcīa dulcissimuz. sublimia altissimū. pura purissimū. et sic de aliis. qz sicut in p̄ria est deus speculū in quo relucent creature. Sic in via ecōuerso creature sūt speculū quo creator videt. Xpluz p̄me Cor. 13. Videmus nūc per speculū in enigmate. Idem ad Ro. 2. Inuisibilia dei per ea que facta sūt x̄. Sexto deū esse ratio nuaturalis dicit que per effectū in cognitionē cause puenit Omne nāq; causatū indiget alio vt sit. ⁊ itez illud alio vt sit. et ita erit vel in infinitū p̄dere. vel erit ibi circū. vel pueniet ad aliqd qd nō sit causatū. Circulus aut non erit in rebo singularib9. Qm opteret aliqd eē prius ⁊ posteri9 seipō. nec erit p̄sussus in infinitū. qz vniūsitatis causatoz tota causa ē siue sit finita siue infinita ḡ indiget alio vt sit qz ē extra causatoz vniūsitatē ⁊ h̄ de9 ē a quo fluūt oīa.

Quod vnus deus est

Capit. ii.

Qnum deū esse ostendit auctoritate. vn̄ in Deut. ca. 32. Videte qz ego sum solus et non sit aliud deus p̄ter me Xpluz ad. Eph. 4. Vnus deus. vna fides. vnum baptisma Bern. Si dia pōt vniūsimus est idē. Est semp ⁊ vno modo nihil in se nisi se habet. Hoc vere vnū est in quo nullus ē numerus nullū in eo aliud p̄ter qd est. Idē ostendit ⁊ rōne qz simplex forma diuinitatis si nō esset eadē numero. h̄ cōmunicabilis pularibus ⁊ traheret aliquo addito ad esse singulare ⁊ ita componeret alteri. nec esset simplicissima quod falsum est. quia in summo bono nulla potest esse adiectio cū sit omnino simplex

Liber

Nota q̄ vnā sumitur put est p̄ncipiū numeri sic deo non
conuenit. Alio modo auertitur cum ente sic deo potius conuenit
q̄ alicui rei create. quia cū vnū sit indiuisum in se ⁊ diuisum ab
aliis excepto solo deo nihil est in quo non intelligatur aliqua
diuisio vel actualis vel potentialis. Cum vnitatis numer⁹ ali-
quis de deo dicat nihil ponit. sed tm̄ puat vt quidē dicūt. Vñ
cum dicūt. Deus vnus intelligitur nō esse plures. Aliquid nō
est vnum tribus modis. scilicet pluralitate h̄m species diuersas
sicut angeli ⁊ stelle non vnū sunt Vel mutabilitate h̄m q̄ vn⁹
homo plures dicūt qui modo sanus est. modo eger modo diues
modo pauper. Vel ppagatione h̄m eandē species put vnus hō
plures ē in filiis ppagant ab ip̄o sed nihil horū predictoz est in
deo. De p̄mo em̄ cōtrariū habemus in simbolo athanasii. Nec
est fides catholica. vt vnū deū in trinitate et trinitatē in vnitare
veneremur. De sc̄do ps. Ipsi p̄bunt tu autēz p̄manes Bern̄.
Non ex tempe alterationez habet non in suba alteritatem. Leo
papa. Simplicia diuinitatis nature nihil addi vel minui potest.
De tercio ps. Non erit in te deus recens. Recens est recēter for-
matū vel natū. Diuinitatē tria ḡna maloz hōim multiplicāt
scilicet ydolatre ps. Omnes dii genatū demoma. Itēz nigromā-
tici qui attribuūt virtutem caracteribz et h̄mōi stulticiis ⁊c. Itē
carnales homines h̄m qd̄ gulosi colunt ventrem ap̄lus. Quoz
deus venter est. Et auari sup̄ omnia diligunt pecuniam ap̄lus
Auaricia est ydoloꝝ seruitus. Est itaq̄ in deo vera vnitatis pp̄-
simplicitatē immutabilitatē singularitatem. et pp̄ter vnitatis
creature similitudinez. Quia sicut vnitatis a nullo descendit. et
omnis pluralitas ab ea defluit. sic deus a nullo et omnia ab ip̄o
Itēz sicut vnitatis de se gignit vnitates. ita deus p̄ de se gignit
alterum se. vt dicūt Auḡ. i. alterū similem sibi. vel alterz a se sc̄z
filium. Hoc nomen deus tripliciter accipitur. scilicet naturalit̄
ad optiue nuncupatiue. Primo modo soli deo conuenit. Sc̄do
modo conuenit bonis hominibus qui diuine bonitatis p̄cipēs
sunt per gr̄am p̄uidencie. vel per doctrinam. vel per potestates
prelacionis. vel per potestatem miraculoꝝ ps. Ego dixi dii estis
⁊c. Tercio modo dii dicunt ydola. sed solo nomine quia res no-
minis sc̄z diuinitatis non conuenit illis. Primo modo nō habet
hoc nomen deus plurale perse cum sit vnus solus verus deus
ne diuitas recipiat distinctionem. Sed sc̄do ⁊ tercio modo plu-
rale habet.

¶ Quod vnum solus p̄ncipiuz est. Ca. iiii.

Primus

Sicut vnus solus deus est sic vnū solum p̄ncipiū est. Qd ostendit multiplici rōne. Primo sic qm̄ si duo sunt p̄ncipia. Vnū scz sūme bonū. Et aliud scz sūme malū. aut cōmunicant in existere perse aut non. Si non ergo alterum illoz ens per aliud. et ita non erunt duo p̄ncipia. Si sic sed existere perse est bonū. malū autē plus esset malū si nō haberet illud bonū. ergo non est sūme malū. Preterea in creaturis inueniunt quatuor videlicet multitudo ordo imperfectio & cōnexio h̄m quodlibet istoz pbatur vnū tm̄ esse p̄ncipiū. Omis em̄ multitudo h̄m Dyomisiū. Ab vnitatē trahit originez. ergo necesse est omis multitudinis vnū esse p̄ncipiū. Item omis ordo cū habeat prius et posterius. oportet qd vnū habeat p̄ncipiū. Item h̄m Boeciū. Omne imperfectum ab aliquo simpliciter imperfecto trahit originez. & hoc est deus noster. Item omis cōnexio diuersoz causam habet sue cōnexionis et cōseruatiōis aliqd vnū. et hoc est deus. Item si esset aliquid sūme malū a quo oīa mala. sequerēt qd xp̄us h̄m corpus esset ab illo p̄ncipio cum in eo fuerit malū pene qd est absurdū dīcere. Ex p̄dictis patet qd deus est p̄ncipiū et summū & vnū solum p̄ncipiū tum rōne dignitatis tum rōne antecessiōis tum rōne causalitatis.

Quod pater est capitulum. iiii.

Ternum patrem per hoc esse ostendit qd cum deus sit potentissimus sapientissimus & optimus potest scire et vult se sūme cōmunicare. hoc autē est alteri maiestatis sue plenitudinē dare. ergo deus pater ab eterno filium eq̄lem sibi genuit cui diuinitatis sue essentiā cōmunicauit. Dicit etiā dñs in Psa. Si ego generationem aliis tribuo ipse sterilis ero Pater multipliciter sumit. Dicitur em̄ pater eterna generatio Psa. 63. Generationez eius quis enarrabit p̄destinatione. ad Eph. Gratia vobis et pax a deo patre qui p̄destinauit nos in adoptionem filioz creatione Deut. 32. Nunquid enim ipse est pater tuus qui possedit et fecit et creauit te. Fecit inq̄ h̄m corpus. creauit h̄m animam. possedit h̄m vtrūqz redēptione Psa. 136. Tu dñe pater noster & redemptor noster a seculo nomen tuū. Sacramentali regeneratione. 1. petri. Benedict̄ 9 de 9 et pater domini nostri ih̄su christi qui regenerauit nos. fidei in structione. Joh. 1. Dedit eis potestatem filios dei fieri his qui credūt in nomine eius. Gratie adoptione. Ro. Accepistis spiritum adoptionis filioz in quo clamamus abba pater. Glorie collatione ad Gal. 4. Itaqz iam non est seruus sed filius quod

Liber

¶ **F**ilius & heres per deum id est per opera dei. Opera em̄ nostra magis sunt per deum vite eterne meritoria q̄ per nos. Primo modo sumitur pater p̄sonaliter et ille modus soli patri conuenit. Quarto modo scilicet redemptionis nō effectiue dicte sed p̄ misterii exhibitionē sumitur et etiam p̄sonaliter. et ille mod⁹ soli filio conuenit h̄m quod modus redemptiōis fuit per mortē filii. Omnes alii modi tribus simul p̄sonis conueniūt. quia in diuisa sunt opera trinitatis nisi forte aliquis illoꝝ modoꝝ conueniat alicui p̄sone per appropriationes. Circa generationem nota quatuor p̄positiones in quib⁹ videri poterit vtꝛz essentia diuina generet vel generetur Prima est hęc essentia ḡnat essentiam. Sc̄da est hęc essentia generat p̄sonam. Tercia hęc p̄sona generat essentiam. Quarta hęc persona generat p̄sonam. Vaz p̄positionum tres prime false sunt quarta autem vera. Est enim regula in theologia q̄ essentia diuina nec generat nec ḡnatur. Dicendū tñ q̄ pater virtute essentie existentis in se ḡnat. et q̄ filio p̄ ḡnationē cōmunicat essentia sic sp̄i sc̄to p̄ p̄ssionem.

¶ Quod filius est. Capitulum quintum.

Quoniam sint correlatiua pater et filius per easdem rōnes ostenditur filium esse per quas et ostensum est patrem esse. Preterea inter omnes emanationes p̄fectissima ē generatio. quia penitus assimulat genitum suo genitori q̄ alie emanationes nō faciunt. Cum igitur copiosissimo fonti bonitatis competat emanatio p̄fectissima stat q̄ pater qui est fons bonitatis generat filium equalem sibi cui cōmunicat sue plenitudinem maiestatis. Aliquis est filius dei per gr̄am vniōis vt xp̄us homo. Aliquis per veritatē nature vt xp̄us in quātū deus. Aliquis per adoptionem vt sancti. Aliquis per creationem vt queuis factura. De filio dei dicit Athanasi⁹ in alteratione c̄tra arrium q̄ ipse dicit sensus quo cuncta cogitantur Sapientia qua cogitata disponūtur. virtus qua disposita perficiuntur. verbū quo p̄fecta nuntiant. lumen quo p̄fecta clarescunt. ¶ filius ergo dicitur sapientia patris. non q̄ pater sit sapiens sapia genita. sed quia filium genuit cui appropriatur sapia. Vnde dicit pater omnia in sapientia fecisse. i. cū sapientia que est filius. qm̄ indiuisa sunt opera trinitatis. Vel hęc p̄positio innotat subauctōritatem in filio qui hęc ip̄m habet a patre q̄ res creat. Generaliter em̄ verū est q̄ quecuq̄ habet p̄sona vel operatur vel est habet ab eo a quo est. Qualiter autem filius sit de patre. Nota q̄ hęc p̄positio de quib⁹ notat causam efficientem.

Primus

vt cum dī xp̄us coeptus est de sp̄sando q̄nq̄ materiā vt cum dī xp̄us natus de virgine. q̄nq̄ ydeptitatē essentie vt cum dī xp̄us natus de p̄re. q̄nq̄ transsubstantionē vt cū dī corp⁹ xp̄i fieri de pane. q̄nq̄ ordinē h̄m q̄ creatura dicit esse de nihilo ꝛ

Quod filius ymago p̄ris est. Ca. vi

Imagō patris triplex est. scz equalitatis imitationis representationis. Primo modo filius est ymago patris. Secdo modo homo factus est ad ymaginem dei. Gen. i. Ifaciamus hominē ad ymaginez. Tercio modo mundus dicit speculum creatoris Aplus. Videmus nūc per speculū in enigmate. Item est ymago non ad ymaginez sicut filius. ⁊ est ymago ad ymaginez vt homo et angelus. et est aliud nō ymago sed ad ymaginem vt mundus hic qui non pp̄ie dicit ymago sed vestigiū creatoris. Quia licet trinitatez representet nō tamen imitatur nec est capax eius sicut homo. Est tñ mūdus ad ymaginem dei factus. qz deus aliud exemplar non habuit ad cui⁹ similitudinē creaturas faceret nisi seipm. Est ymago genita vt filius. et est ymago creata vt homo et angelus. et est ymago facta vt statua herculis que ipm representat. Ex his patet q̄ esse ad ymaginem conuenit creatori ⁊ creature. Creatori quidē quā filio qui est ymago patris. Creature quidē conuenit tam corp⁹ porali q̄ sp̄uali q̄ etiam compositē. pp̄ie tñ loquendo dicit q̄ creatura corp⁹alis est creatoris vestigiū. Vnde aplus. Inuisibilia dei per ea que facta sunt. Ibi h̄c p̄positio p̄ nō dicit mediū disponens in quantuz creatura considerat in se sed excitans in quantū est creatura et in quantū est similitudo creatoris. quia non disponit ad cognitionē conditoris. ymo p̄ talem modum potius impediret cognicōem cum inter creatorem ⁊ creaturam maior sit dissimilitudo q̄ similitudo. Creatura vero sp̄ualis dī creatoris similitudo Ezech. Tu signaculum similitudinis. Et hoc ideo quia in angelo pp̄ter nature simplicitatē exp̄ssior est similitudo ad deū quā in homine. Creatura autem composita. i. homo dicit ymago dei Gen. i. Ifaciam⁹ hominē ad ymaginez nr̄am. Et hoc ideo quia in homine plures inueniūtur trinitates quaz in angelo ꝛ. Vnde quo ad hoc potius etiam dicit ymago trinitatis. Filius dei possidet triplicem excellentiam sicut inuūt. Aplus vbi ait ad. Heb. Qui cum sit splendor glorie et figura substantie eius portans omnia verbo virtutis sue. Vnā vicz in respectu patris a quo pducit. Sic est splendor paterne glie Est enim vt ait Dyomisius. Fontalis radius in se manifestās gl̄iam p̄nam. Scdam aut̄ respectu sp̄sandi quē pducit ex se

Liber

hic est figura sube patris. Est enim persona alia ab ipso sicut a patre quod non accipit spiritus sanctus a patre sicut filius. Tercia respectu creaturarum quod per eum producantur. sic est portans omnia verbo virtutis sue. propter primum dicitur filius verbum patris quoniam perfecte loquitur bonitatem. et summam patris liberalitatem qui nihil habere voluit quod filio suo non communicaret. Istud est verbum eternale genitum a patre temporaliter promissum a prophetis et ab apostolis predicatum. ab angelo in incarnationem nuntiatum. propter hunc deum filius ymago patris. Quamvis enim tres persone sint eque in eternitate et maiestate ac potestate. tamen filius dicitur potius ymago patris quam spiritus sanctus quia non solum habet conuenientiam intus cum patre in essentie ydeitate sic et spiritus sanctus. Sed habet etiam conuenientiam extra cum patre ex eo quod sic a patre procedit filius. sic et a filio spiritus sanctus. hoc a spiritu sancto nullus. Nam hunc rationem intelligendi respectus huius relatiui sunt extrinsecus exites. quia potius sunt ab aliquo quam in aliquo. propter tertium deum filium virtus patris ad. Cor. Nos autem predicamus christum dei virtutem et dei sapientiam. Inuenitur et ymago trinitatis in nobis videlicet in memoria intelligentia et voluntate vel in mente notitia et amore in quibus per ordinem patri et filio et spiritui sancto simulamur.

Quod spiritus sanctus est. Capi. vii.

Manatio duplex est in diuis. Una per modum nature et hec est generatio huius quam filius est a patre. Alia est per modum voluntatis et hec deum processio appate. ipse vero deum spiratio huius quam spiritus sanctus est a patre et filio. Idcirco autem hec emanatio per modum voluntatis deum esse quia spiritus sanctus amor est. Amor autem huius voluntate est. procedit autem spiritus sanctus a patre mediate et immediate. Mediate quia filius ipse spirat qui hoc habet a patre. Immediate vero quia ipse pater ipsum spirat.

Quod spiritus sanctus amor patris et filii est. viii

Spiritus sanctus amor deum et hoc tripliciter. videlicet essentialiter personaliter et exemplariter. Essentialiter deum spiritus sanctus amor in quantum ipse cum patre et filio vnus est deus. Ipsi enim tres in quantum sunt vnus in essentia diligunt se amore essentiali quod appropriat spiritui sancto. Personaliter vero deum spiritus sanctus amor in quantum ipse est nexus patris et filii. Pater enim et filius diligunt se amore ab eis procedente quod non est pater nec filius sed spiritus sanctus. De hoc nexu dicit Augustinus. est in effabilis quidem complexus in illa trinitate non genitus sed genitoris genitioque suauitatem in genti largitate perfundens omnes creaturas per captum earum. Exemplariter quod spiritus sanctus deus amor quoniam amoris intuitus quod est in nobis spiritus sanctus non solum causa efficiens

Primus

est sed etiā exemplar atq; finis. Amor em̄ q̄ est in nobis est a spūssancto efficienter. ⁊ hoc in quantū ipse spūssandus est de⁹ Exemplariter aut̄ in nobis est in quantū ipse spūssandus est pcedens p̄ modū amoris a p̄re ⁊ filio. Sed finalr̄ est in nob̄ n̄r amor in quantū spūssand⁹ aquo amor noster est habet rōem p̄mi boni in qd̄ tendit amor noster. Propter hoc em̄ nos diligimus deū. qz̄ ip̄e pater ⁊ fili⁹ diligūt nos amore ab eis pcedēte. Notandū q̄ amor q̄ est spūssand⁹ ex modo pcedendi est nexus. Sed p̄pter ip̄am p̄ssionē est distinctus. p̄pter nature vero diuine p̄fectionē est p̄sona ⁊ suppositū. p̄pter diuinā vero simplicitatem est ipse deus ac sūme bonus. Igit̄ spūssandus est amor quo pater et filius se diligunt. Cum aut̄ dicat̄ pater ⁊ filius diligunt se spūssando dupliciter p̄t̄ ex poni. Primo ḡ diligūt se spūssando. i. amore q̄ est spūssandus. h̄m hoc est vera. Secundo modo sic diligūt se spūssando. i. p̄ spūssandū. Vel p̄ amorē qui est spūssandus. ⁊ h̄m hoc non est cōcedenda. qz̄ nō est ibi aliqd̄ respectu cui⁹ h̄c dictio p̄ dicat̄ p̄ncipium. Est em̄ regula q̄ h̄c dictio p̄ semp̄ dicat̄ rōnem p̄ncipi respectū alicui⁹ positi in locutione. sicut qñ̄ dicat̄ pater opat̄ creaturas p̄ filiū. Ibi em̄ vocat̄ ratio p̄ncipii in filio respectu opis. Similiter h̄c cōcedit̄ filius operat̄ per p̄rem. Nam̄ ibi notat̄ ratio p̄ncipii in patre. Et hoc duplici respectu scz̄ respectu filii et respectu operis.

Quod spiritussanctus caritas ⁊ don uꝛ sanctorum est

Cap. ix.

Quoniam inueniatur in scripturis sepius q̄ spūssandus caritas et donum dicitur. Diligenter notandum est qualiter hoc debeat intelligi. Et utrum spiritussanctus sit caritas qua nos deum et proximum diligimus. Vnde notandū est q̄ amor siue caritas trib⁹ modis sumit̄. Vno modo effectiue sic absq; dubio verum est q̄ spiritussandus amor est quo deuz diligim⁹. qz̄ spūssand⁹ opat̄ in nobis habitū ⁊ motū caritatē. Et alio modo sumitur formaliter et exemplariter. sic etiā spūssandus est caritas qua diligimus deū et primū. Caritas enim que est spūssand⁹ est exemplar nostre caritatis. Tercio sumit̄ caritas formaliter p̄ modū inhrentie. Sic caritas dicit̄ virtutis habitus in anima qua diligimus deū et primū. ⁊ h̄m hūc modum spūssandus non dicit̄ caritas. Sciendum tñ̄ q̄ spūssand⁹ datur cū datur eius donū quia spūssandus amor est ⁊ primuz donū. posterius autem non datur sine priori. Preterea corpus

Liber

misticum est vnuz per amorem. Cum ergo nihil creatū sit vnū
in diuersis particularibus oportet qd membra mistici corporis vniant
vno amore increato qui scz est spūssandus. Preterea quia hm
Aug. Totū malum hominis est vti fruendis & frui vtendis.
Cōstat qd oppositū ē totū bonū ei⁹ Sz ad fruendū eo qd fruendū
ē requirit presentia fruibilis et etiam dispositio debita fruētis.
Vnde requirit presentia spūssandū et eius donū scz amor quo in
hreatur ei. Veruntū cū datur nobis spūssandus non incipit
esse in loco nouo h nouo modo per pductionem noui effectus
et noui respect⁹ ex quo creatura se habet aliter ad spūssandū
q̄ prius ppter qd & ipse dicit aliter esse in creatura q̄ prius quia
est in ipso vt in cognoscente & amante ipm qd non fecit prius.
Ex iam dicitur p3 qd in iustificacōe dupliciter caritas nob dat. scz
creata & increata. Illa qua diligam⁹ & ista qd diligam⁹ Vel dat
nobis caritas creata qd diligim⁹ formalr & increata qd diligim⁹
effectiue qz nrm diligere ipse causat. Ex his colligit qd licet de⁹
sit in omib⁹ nō tñ habet ab omib⁹. Missio spūssandū duplex ē
sicut et filii vna visibilis sic apparuit sup xpm in colūbe specie
et sup aplos in linguis igneis. Alia invisibilis qd mittit in mentē
ad sanctificandū creaturā & ista missio fit ad habitacōem creature
rōnalis. Sed p̄or fit ad inhabitacōz demonstrandū aliis. Eodē
mō filii missio duplex ē. scz visibilis vt ei⁹ incarnacō est & in-
uisibilis vt ē in interna mētis illuminacō. Nota qd missio filii &
spūssandū inseparabilia sūt. Sed dī filii qñ mens p grā m illu-
minat ad deū cognoscendū Dicit spūssandū qñ affect⁹ accedit
ad amandū. Sciendū qd solū est p̄ris mittē et nō mitti. Cū em
p̄r a nullo p̄cedit nusq̄ mitti dī. Quia vero filius & pducit & p-
ducit id mittit & mittit Spūs vō sc̄s qz pducit eternalit h nō
pducit n̄ ex tpe. Id ipius p̄riū mitti & nō mittē n̄ respectū create
& nisi forte dicat mittē hoīem assumptū. Ex his p3 qd hec sūt in
p̄rie & exponēde. Spūssand⁹ mittit se & mittit filiū. fili⁹ mittit
se ipm nisi intelligat in quātū est de v̄gine nat⁹. hec ē aut rō qz
mittē. Dicit auctoritatē rōne pductionis etne. Quib⁹ modis da-
tus sit spūssand⁹ scz in signo visibili. Sciendū qd in igne vt ca-
lesceret frigidus. & in linguis vt doceret ignaros. In sono vt
terreret rebelles. Apparuit etiā in aliis trib⁹ signis scz in nube
tpe moysi vt doctor ei⁹ in columna nubis eet. sic legit. Isa. 63
In colūba sup xpm baptisatū ad ostendēdā grē plenitudinez qd
in ipso erat x̄. Itē in flatu p̄ resurrectionē ad designandū viuifica-
cōz affect⁹. qz flat⁹ ab it̄riori p̄cedit. Dat⁹ est ḡ spūssand⁹
bis p̄ resurrectionē scz i terra p̄t dilectōz primi & de celo p̄t

Primo

dilectionem dei . Vel datus est in terra ad relaxanda peccata alioꝝ . Joh. 20. In sufflauit in eos et dixit . Accipite spiritum sanctum quoz ꝛ . Datus est de celo in Penth̄ . ad robur et ad operationem miraculoꝝ de his duobus ps̄ . Verbo domini celi firmati sunt quo ad primū . Et spiritu ꝛis eius omnis virtus eoz . quo ad scdm̄ . Tercia fuit collo spiritussancti aplis facta ante passionem quando fuerunt baptisati . Eoz em̄ baptism⁹ innuitur ibi . Qui lotus est non indiget nisi vt pedes lauet . In signum predictoꝝ trium ter imungitur homo ad significandū hanc triplicem spiritussancti mundionem scilicet in baptismo in confirmatione in morte . Quadruplicem effectum consecuti sūt apostoli ex presentia spiritussancti Primo eloquentiā in hguis Secdo audaciam in tormentis . Tercio efficaciam in miraculis . Quarto p̄cedionem a viciis quia post penth̄ . nūq̄ peccauerūt mortaliter . Accipiunt ꝛ modo vtiliter spūsanctū . Peccatores quidē ad purgandū Math̄ . Ipse baptisabit vos in spūsancto et igne . Item penitentes ad pficiendū ps̄ . Spiritus tuus bon⁹ deducet me in terram rectam ꝛ . Item perfecti ad certificandum ad Ro . Qui dedit nobis pignus spiritus . Item beati ad fruendum ps̄ . Renuit consolari anima mea . Item tribulati ad consolandum ad . Gal . Non accepistis spiritū seruitutis in timore sed accepistis ꝛ . Item ignorantēs ad instruendū . Joh . 15 . Paracletus autem spiritussanctus quē mi . Quo tempore datus sit spiritussanctus attendendum est . quia in die q̄nquagesima vt ostendat auctoꝝ eē remissionis . Nam annus iubileus seruebat remissioni . Venit etiaꝝ in die dominica vt esset dies renouationis quī fuit et creationis . Datus quoqꝝ fuit hora tercia . quia dicit primus homo in hora tercia pdidisse gr̄am . Vnde conueniens fuit q̄ eadeꝝ hora aplis mitteretur . Item alia rōne dat⁹ est hora tercia scilicet vt ostendatur q̄ etiam nobis hora tercia gratia dei datur . Sunt enim tres hore mortales scilicet triduo cōfessio et satisfactio . De hoc nomine spūsanctus . Sciendū q̄ potest esse circum locutio vnus pprii nominis et tūc conuenit tm̄ modo psone tercie in trinitate Vel possunt ille due dicitōes sumi diuisim et sic quelibet trium personaz est spiritussanctus Spiritussanctus habet multa nomina . Dicit enim spūsanctus aspirando actiue eo q̄ spiret . Joh . 3 . Spiritus vbi vult spirat Scdm̄ hunc modū hoc nomen spūs cōmune est omnib⁹ trib⁹ psomis sed spūsancto auenit p̄ appropriationz . Alio modo dicit spūsanct⁹ a spirādo passiue eo q̄ spiret . ꝛ hoc modo ppum est

Liber

spiritu sancto qui procedit per modum spirationis. Non solum autem dicitur spiritus sed additur sanctus. quia sanctus idem est quod mundus vel firmus vel sine terra. Ista non solum conueniunt ei quo ad se sed etiam in compatione ad nos. Nam per gratiam spiritus sancti mundamur a peccatis. firmamur in bono. a terrenis sepamur. Sanctus ergo est non solum in se sed quia nos sanctos facit ea sanctitate de qua dicit Dionysius. Sanctitas est ab omni immundicia libera et perfecta et omnino immaculata mundicia. Preterea spiritus sanctus vocatur nexus unitas et amplexus. Et hoc potest comparari ad patrem et filium. Item dicitur domus dei altissimi. et hoc potest comparari ad nos. quia omne datum optimum et omne donum perfectum deus est deus. Item dicitur fons viuus quia septem pluviarum donorum nobis fluit. Item dicitur ignis qui affectum accendit. Item dicitur caritas non solum quia est amor patris et filii. sed quia nos amantes facit. Item dicitur spiritualis unctio. quia omnes tribulationes mundanas suauiter facit et iocundas habet illud. In labore requies in estu temperies. Item dicitur dextera dei digitus. quia sicut res corporales digito demonstrantur. ita per spiritum sanctum ostenduntur res spirituales oculo spirituali. Item dicitur paraclitus. quia consolationes celestes mentibus instillat. Item dicitur magistrorum optimus. quia intellectum ad cognitionem dei et sui ipsius illuminat.

Quod in trinitate personarum essentie est unitas. Capitulum decimum.

In unitate nature diuine tres sunt persone quarum prima est a nulla. Secunda per generationem est a sola persona. Tercia per communem spirationem est a prima et secunda. Istud tamen sic est quod trinitas personarum non excludit ab essentia unitatem simplicitatem immensitatem eternitatem. Diuisio ratio per hoc patet quia qui crederet deum non posse summe communicare negaret in eo potentiam. Qui vero credit eum hoc posse sed nolle negat in eo clementiam. Qui autem credit eum hoc posse et velle habet nescire. negat in eo sapientiam. Cum igitur pater potuerit sciuerit et voluerit se summe communicare hoc facit eternaliter scilicet habendo dilectum. et dilectum habet filium et spiritum sanctum. Preterea boni semper est effluere. ut ait Dionysius. Unde pater cum sit fons bonitatis ab ipso erit emanatio perfectissima que est generatio. Erunt etiam emanatio iocundissima que est per modum benignitatis et liberalitatis. Hec emanatio amor est qui est spiritus sanctus a patre filioque procedens. Et bene dicitur amor emanatio

Primus

liberalitatis. quia amor primū donū est qđ a liberalitate pcedit
cū sit donū intrinsicū in ipso dante in quo oīa dona alia donant
Hec beata trinitas tribus modis nobis innotescit. Ipsa em pz
in scripturis. ostenditur in figuris. reuocet in creaturis. Primo
in quā beata trinitas patet in scripturis. Vnde leo papa. Cre-
dimus sanctam trinitatem patrem et filium et spiritum sanctum
vnum deum omnipotentē vnius substātie vnius essentie vni9
potestatis. Item Playas. Audiuit seraphim dicentia ter sanct9
in laudem beate trinitatis et subiungentia in singulari domin9
deus sabaoth ppter confessionem diuine vnitatis. Item si non
essent tres psone nō diceret in Gen. 1. ca. 0 faciamus hominem
sed faciam. nec diceretur ad ymaginem nostram sed meaz. Ad
idem ostendendū ponitur in psalmo ter deus cum dicit. Bene
dicat nos deus deus x. Et tamen semel ponitur hoc pnomen
eum et ibi subiungitur. Et metuant eum omnes fines terre. Itē
Jere. 1. X a a domine deus ecce nescio loqui. Vñ qđ a triplicat
et in singulari dicit domine deus Item apłus. A quo omnia per
quem omnia in quo omnia ipsi gloria. Et nota qđ hec ppositio
ex dicit auctoritatem et esse a nullo. Hoc autem patri conuenit
qui est principium sine principio. Sed h ppositio p notat opera-
tionem seu medium et esse ab alio. Vnde per hoc intelligit fili9
qui est principium de principio. Hoc autem prepositio in notat
conseruationem et esset ab aliis. et preterea competit spiritui
sancto qui est continencia omnis boni. Ostenditur etiam beata
trinitas in figuris. Significatur enim per tres amicos iob. Itē
per tres digitos quibus moles terre appenditur. Item per tres
ciuitates refugii equali spacio inter se distantes. Item per tria
difficilia ad inuestigandū. Item per tres portas ciuitatis quā
vidit Ezech. Reuocet quoqđ in creaturis vestigium beate trimi-
tatis. Cognoscitur enim in magnitudine creaturaz potentia
patris. In dispositione sapientia filii. In ornatu bonitas spūs
sancti. Item in quolibet in diuiduo inuenies vnitatem spedem
et utilitatem. Quoz primū patri. hm filio. tercium spūi sancto
conuenit. Item in sole videas suam essentiam splendorem et ca-
lorem. in quibus patrem et filium et spūm sanctum cognosces.
Item in anima hm memoriā intellectum et voluntatem consi-
dera psone trinitatē. Itē in ierarchia celesti supiori de9 est in
thronis vt maiestas. in cherubin vt veritas. in seraphim vt cari-
tas. per qđ nominat trinitas psone virtutib9 theologias. scz
fide spe et caritate idem intellige. Item in tribus dotibus anime

Liber

scilicet comprehensione cognitione dilectione simili idem nota
Ex p̄dictis nota q̄ tam in creatura corpali q̄ sp̄uali q̄ etiaz ex
his cōposita beata trinitas cognoscit̄ tamen diuersimode put
vnum istoz dicit̄ creatoris vestigium. Aliud dicit̄ eius simili-
tudo et aliud ymago. sicut sup̄ius est notatū in tytulo q̄ fili⁹
ymago patris est. Deniq̄ sciendum q̄ pluralitatē p̄sonaz in
vnitate essentie autem ip̄am vnitatem essentie in personarum
pluralitate s̄m Bernardū. Scrutari temeritas est. credere pie-
tas est. Noscere vita eterna est.

Quod multiplex trinitas est. Capi. xi.

Multiplex inuenitur trinitas in scripturis. Est em̄ trinitas
increatea q̄ sūma et ineffabilis ē. Alię trinitates sūt crea-
te. Inter has vna est que cecidit scz rōnabilis cupisci-
bilis irascibilis. Aliā est p̄ quā homo cecidit scz suggestio dya-
boli. delectatio sensualitatis. ⁊ cōsensus rōnis que tria signifi-
ca te sunt per serpentē mulierem ⁊ virum in paradiso. Tercia est in
quā cecidit. scz ignozantiā veri. impotentia boni. cupiaz mali
Quarta est per quā resurget scz fides spes caritas. Item est tri-
nitas per quam ad gr̄am repam̄ scz triplex suba que est in xp̄o
id ē diuinitas anima ⁊ caro. Est ⁊ alia s̄m quā repam̄. scz sp̄s
aqua et sanguis. Sp̄s inq̄ sanctificationis. aqua ablutionis.
sanguis redēptionis. Hanc ioh̄es in canonica sua nobis recitat
Est q̄ trinitas alia per q̄ ad gl̄iaz reformam̄ vt sunt tres doctes
anime. scz cognitio. dilectio cōprehensio. Probat̄ etiā trinitas
in vnitate per scripturas testimoniales. vt ibi hy tres vnū sūt.
per hystorias figurales. Gen. 18. Abraham vidit tres et vnū
adorauit. per auctozitates insinuales p̄s. Benedicat nos deus
deus noster. ⁊ b̄ndicat nos deus. per res exemplares. Nam rō
memoria affectus eadē sunt. per rōnes topicales. Quicq̄ enim
agit in tribz p̄fectius cōsumat. Est p̄terea multiplex trinitas in
creaturis que ē vestigiū beatissime ⁊ increate trinitatis. et de h̄
habes sup̄ in tytulo. Q̄ trinitas p̄sonaz ⁊ vnitas essentie est.

Quod equalitas p̄sonaz est. Capi. xii.

Qualitas p̄sonaz in tribz consistit. vt ait Auḡ. Nam sicut
ait nullus aliū p̄cedit eternitate. aut excedit magnitu-
dine. aut supat p̄tate. Q̄ eq̄litas s̄m hęc tria sit in deo
sic ostendit̄ qz in istis inferioribz tria sūt scz suba q̄ntitas q̄litas
Igitur vnitas in suba causat ydemptitatē. Vnitas aut̄ in q̄li-
tate causat similitudinē. Sed vnitas in q̄ntitate causat eq̄litem.
In diuis aut̄ est eq̄litas tm̄modo s̄m triplex q̄ntitatem put

Primus

quātitas in deo esse dicit licet in ppe. Primo h̄m q̄ntitatē v̄tutē
que est potentia. Alio modo h̄m q̄ntitatē duratiōis q̄ est eter-
nitas. Tercio mō h̄m q̄ntitatez magnitudis q̄ ip̄e est inter oīa
et extra eaz in qua cōtinet ⁊ locat oīa. Equalitas p̄sonaz alit̄
in his tribz ostendit̄. qm̄ in creatura triplex magnitudo repit̄
scz t̄pis dimensiōis v̄tutis. Prima magnitudo est in rebz mu-
tabilibz. Secda in corpibz. Tercia in spiritibz creatis. Istis tribz
respondet in creatore. Alia tria in quibz ⁊ p̄sone diuine sūt eq̄-
les vīcz eternitas in esse. magnitudo in immensitate. ⁊ virtus
in posse. Dicendū est ḡ q̄ tanta est equalitas in trinitate q̄ h̄m
Aug. Nec est maius aliqd̄ duo q̄ vn̄. nec mai⁹ aliud om̄s q̄
singuli. Coeternē q̄z sūt p̄sone diuine. qz in diuīs nō est ponere
nisi duo ḡna scz sube ad aliquid. Quantitas vero ⁊ eq̄litas ibi
transit in genus sube sic eq̄litas et similitudo dicūt relatiōes. Sz
suba cōmūnis est tribz p̄sonis. Relatiuoz aut̄ p̄riū est simul
esse. ergo nullomō p̄r est prior filio. neqz h̄m id qd̄ absolutū ē
neqz h̄m id qd̄ ad aliud est. Itē ostendit̄ p̄ exemplū in natura.
qz splendor licet sit a sole. tñ esset soli coetern⁹ si sol eēt etern⁹

Quod inter essētiā ⁊ p̄sonā dīa ē. Ca. xiii

A pud grecos q̄tuor sūt vocabula. scz vsya vsyalis ypo-
stasis p̄sop̄s. Nec apud latinos eq̄pollent istis q̄tuor
vīcz essētia suba substētia p̄sona. Inter h̄c talis est
differentia. Vsya siue essētia dicit naturā vt est humanitas.
Vsyalis siue suba dicit h̄ns naturā siue substans nature vt hō.
Ypostasis dicit distinguibile. nō tñ distīdū cum determina-
ta p̄rietate ad dignitatē p̄nente vt aliq̄s hō. P̄sopon siue p̄-
sona dicit distīdū cū determinata p̄rietate ad dignitatē p̄nē-
te vt petrus. Vñ sicut hoīes p̄ticulares distīdū sūt suis p̄riis
q̄litatez. ita pater ⁊ filius et sp̄s sanct⁹ suis p̄riis notiomibz
Sicut aut̄ greci dixerūt p̄rem ⁊ filiū et sp̄s sanctū tres yposta-
ses ⁊ tres res ita et nos dicim⁹ tres substātiās ⁊ tres res non in-
digentes alia re vt sint. Cōsiderata igitur essētia diuina in se
oino indistīda est. Persona vero in se distīda est suis p̄rie-
tatez. Cōsiderata autē essētia in p̄sonis vel p̄sona in essētia
mediū modū tenet scz vnitatē ⁊ distīdionē. ⁊ hoc p̄z in appri-
at̄is q̄ omibz p̄sonis cōueniūt. h̄ ad vnaz magis determinant̄.
Nota qz sepe suba sumit̄ p̄ essētia. ⁊ qz essētia nūq̄ trāsfertur
ad significandū p̄sonaz. Tres sunt distīdiones p̄sone. Prima
est Boetii talis. Persona est rationalis nature indiuidua suba

Liber

Hec sumitur penas naturā rei. Sed a est Rich. de scto victore talis Persona est subsistens p se solū iuxta qndā singularē sube modū. Hec sumit iuxta ethimologīā nomis. Dicit emz psona quasi res p se vna. Tercia ē diffinitio magistralis sic. Persona est ypostasis distincta pprietate ad dignitatē ptinente. Notandum etiam q̄ predicta quatuor put ibi sunt exposita ⁊ exemplificata scilicet essentia suba subsistentia persona differunt in creatura re ⁊ nomine. sed in diuinis differunt ratione.

De immensitate dei. Ca. xiiii

Non est in deo q̄ntitas dimētionis h̄ v̄tutis. nec vbiq̄ est de9 mole corpis h̄ p̄ntia maiestatis. ⁊ p hūc modū dicit imensus. Sed nota q̄ imensitas quatuor in deo cōplectit scz infinitatē in cōprehensibilitatē in arcūscriptibilitatē et eternitatē. Si em̄ cōsiderat de9 in se sic ē infinit9 p̄s. Magn9 dñs et lau. mī. ⁊ mag. ei9 nō ē finis. Si vero cōsiderat ī cōpatione ad intellectū sic est cōprehensibilis ap̄lus ad Ro. 11. D altitudo diuiciāz sap. x̄. p̄pter hoc etiā dicit sedere sup cherubim. sup plenitudinē scie. ⁊ sup oēm intellectū. Si in cōpatione ad locū sic est inarcūscriptibilis Ambro. Nihil p̄scriptū nihil arcūscriptū. nihil dimensū trinitas habet. Non in loco claudit. nō estimatōne cludit. non etate variat. Sed si cōsiderat in cōpatione ad durationem sic est eternus. Ap̄lus ad. Ro. 11. Regi seculoz immortalī inuisibili soli x̄. De his q̄tuor dicendum est in sequētibz per ordinē Tandē est ergo certissime q̄ in deo nō est pprie longitudo nec latitudo nec sublimitas aut pfundū. sed h̄ methaforice sūt in deo. Est em̄ ī deo latitudo caritatis qua nos ab errore reuocat Jeremias. ca. 31. Caritate p̄teta dilexi te iō a traxi te miserās. Est ⁊ lōgitudo paciētie qua malos portat Dissimulat namq̄ p̄cā hoīm p̄pter p̄niam. Est etiā in eo sublimitas sapientie qua omnē sensum supat Ap̄lus ad. Eph. 4. Omnia nuda ⁊ apta x̄. Est etiā in eo pfundū iusticie q̄ p̄cōres damnat Mathi. 25. Ite maledicti in ignem eternum x̄.

De infinitate dei. Ca. xv.

Vbitandū non est deū esse infinitū. qz cū in deo idē sit potentia et essentia. p̄z qd̄ essentia eius est infinita sic potentia. Vnde sic potētia dei nō ita pōt in tot extendi q̄n possit in plura. sic et essentia dei nō ita est in rebz q̄n possit esse in pluribus ymo si mundi essent infiniti omnes repletet. Preterea deus cuz sit rez causa efficiens formalis et finalis. Si nō est dicere de ip̄o in q̄ntū est causa efficiēs q̄ sit effectiua nec

Primus

in quantū est causa formalis q̄ sit formata. Eadem ratione nō est dicere cū sit causa finalis q̄ sit finita. Nullo ḡ modo dicendū est deum esse finitū h̄m substantiaz nisi finitū dicat̄ completum vel p̄fectū. Sane tripliciter dicat̄ infinitū scz negatiue p̄uatiue a trarie siue despate. Infinitū negatiue d̄r per ab negacōz finis et sic d̄r infinitū id qd̄ non finitur. ⁊ hoc modo infinitū est qd̄ non est natū finiri. Infinitū p̄uatiue est qd̄ est natum finiri. tñ non finit̄. Infinitū a trarie est qd̄ habet a trariā dispositionē ad finiedum. Primo mō essentia diuina est infinita. qz non habet finem nec est nata finiri. Similiter si dicat̄ infinitū tercio modo Si vero dicat̄ infinitū p̄uatiue sic nō pōt dici infinita. qz nō est nata finiri ymo est finiens oīa. Item finis d̄r triplz. Dicat̄ emz terminus ⁊ h̄m hoc q̄ntatis a trina est potentia infinita q̄ est diuisibilis in infinitū. Et hoc ideo qz in a trino non est terminus indiuisio. sicut nec in numero est terminus in addicōe. Alio modo d̄r finis ideoz q̄ p̄fectio. Tercio modo d̄r finis id p̄pter q̄ vnūqd̄qz sit. Primo modo deus est infinitus nō h̄m q̄ntitatem dimensiuā q̄ in eo non est. sed h̄m q̄ntitatem virtualē q̄ in ip̄o est. Sed qz in deo oīmoda est indiuisio virtutis ⁊ essentie non pōt esse infinitas v̄tutis. qn̄ etiaz sit essentie infinite. Secdo mō materia dicat̄ esse infinita. qz caret p̄fectio. Tercio modo malum culpe dicat̄ infinitum quia non est ordiatum ad finem.

De incōprehensibilitate dei Capi. xvi

Q Reator a creatura cognosci non pōt ad plenū in via vel etiam in p̄ria. qz infinitū ad finitū nulla est p̄p̄tio Boecius. Trinitas sibi soli nota est ⁊ homi xp̄o. Vnde Bern̄. Nil deo p̄ncius est. ⁊ nil incōprehensibilis qd̄ nempe cuiqz rei p̄ncius qm̄ esse suū. Sane esse oīm dixerim deū non qz illa sunt q̄ est ille. Sed quia ex ip̄o ⁊ per ip̄m ⁊ in ip̄o sūt oīa Est em̄ intelligētia n̄ra ad illaz lucem inaccessibile multomin⁹ qm̄ visus noctue et vesptiliomis ad solem. Vnde dicat̄ deus in Daniele. Ambulare sup pennas ventoz. hoc ē sup intelligēcias etiam angelicas. Veruntñ cōprehendit̄ deus aliquo modo per fidem in via Auḡ. Mentis hūane acies in valida in tam excellenti luce non figit̄ nisi p̄ iusticiāz fidei emundet̄. Ad idem Bern̄. Ita deus ē in irrationalibz creaturis vt tñ nō capiatur ab ipsis. ⁊ rōnabilibz omnibz capi pōt per cognitionez. Sed a bonis tñ capit̄ per amorem. Dicimus ḡ qd̄ de deo scire possu- mus quid non sit. non autem quid sit Auḡ. Intelligamus deū sine qualitate bonum. sine quantitate magnū. sine indigēcia

Liber

creatorem. sine situ presidentem. sine habitu omnia continentem
sine loco ubiq; totū. sine tempore sempiternū. sine mutatione
sui mutabilia facientē milq; patientē. Comprehendit quoq; deus
per speciem p dignitate meritoꝝ in patria Aug. Videbimus
tue maiestatis essentiam et vnusquisq; eo pspicacius quo hic
vixerit purius. Et est exemplū in mari quod se offert quidem
visui. et tñ hm suum ambitū totū videri non pōt. et hoc est tñ
ppter maris latitudinem. tum ppter visus nostri ad tantā sup-
ficiem in pporcionabilitatem. Nota tribus modis aliqd cogno-
scitur scz. Qd est. vel sicut est. vel quid est. Primo modo cogno-
scitur deus in via etiam a malis. Scdo modo videbit in patria
a bonis. vnde Iohes. Similes ei erim⁹ in patria qñ videbim⁹
eū sic est. sic est. i. suā maiestātē ⁊ claritātē bonitātē. Tercio mō
nec a bonis nec a malis. nec in via nec in patria videbit. quia
finitū nunq; capiet infinitū. Hoc igitur tenendū qd deū in via
cognoscere non possumus quid est ⁊ in patria sicut est nūq; tñ
nec hic nec ibi quid ē. Visus corporalis impedit tripliciter scz p
tenebras. p falsam lūcē. per auersionem a re visibili. Eodem
modo impedit visus spūalis circa cognitionē dei Primo modo
per tenebras peccati vel erroris. Joh. 3. Qui facit pctm in tene-
bris est ap̄plus ad Heb. Adhuc cum legit moyses eoz velamē
est super corda eoz ⁊c. Scdo per falsam lūcē hoc autē fit qñ
quis metit eterna hm naturalia. Exemplū habes in ligno pu-
trido quod in nocte quandaz lūcē videtur habere sed cū dies
venerit nihil est. Tercio modo per auersionē a re cognoscibili
hoc fit qñ quis spreto in cōmutabili bono rebus mutabilibus
adheret. Talium oculis cum sint egri odiosa ē lux que puris ē
amabilis. Deus cognoscit intus et exterius. Intus dupliciter
quia qñq; per inspirationē qd pauis datū ē. Aplus. 2. Cor.
12. Scio hominem ⁊c Quandoq; per rōnationē hm qd modum
plures phi de deo noticiam habuerūt Aplus ad Ro. 1. Inuisi-
bilia dei ⁊c. Exterius etiam cognoscit dupliciter scilicet per cre-
aturas Aplus. 1. Cor. 13. Videmus nunc p speculū viz creatu-
raz que sunt modo speculū creatoris in presentī. sicut econt ra
ipse deus erit creaturaz speculū in futuro in quo omnia videbi-
mus que ad nrm gaudium ptinebūt. Item p doctrinā Aplus
ad Ro. 8. ifides ex auditu ⁊c Sicut em vñ cognoscit qñq; ex
auditū qñq; visu qñq; gustu. sic quodāmodo et de⁹ cognoscit
auditū cognoscūt deū qui audiunt verbum dei. ⁊ per illud cre-
dunt. Visu credunt thxologi qui legunt deum in scripturis.

Primus

et philosophi qui speculant ipm in naturis. Gustu cognoscunt soli boni ps. Gustate et videte quod suavis est dominus. et iste ultimus modus perfectissimus est et certissimus Dionysius dicit. quod tribus modis cognoscit deus. scilicet per ablationem siue per abnegationem ut cum dicit. Deus non est hic vel ibi. vel deus non est hoc vel illud etc. Item per eminentiam ut cum in creatura inueniamur potentia attribuenda est deo summa potentia. et sic de aliis. Item per causas scilicet quod per effectus perveniamus ad cognitionem cause. vel per cognitionem motuum perveniamus ad cognitionem mouentis. Nota quod anima sensu percipit corpora quia formas in materia tamen presente corpore. ymaginatione vero corporum similitudines etiam absente corpore hoc est formas abstractas a materia. Ratione autem corporum naturas. Intellectum spiritum creatum. Intelligentia vero spiritum in creatum. Sciendum preterea quod cognoscibilia quedam sunt infra rationem quedam iuxta. quedam supra. Infra rationem sunt que sensu percipimus ut alba nigra et similia. Juxta rationem sunt que ratione percipimus ut verba falsa iusta vel iniusta. Supra rationem sunt que solum divina revelatione comprehenduntur aut scripturarum auctoritate creduntur ut tres esse personas et unum deum.

De incircumscribilitate dei. Ca. xvii

Ibiq; deus est. et tamen nusquam est quia nec abest ullo loco nec ullo capit loco Augustinus. Deus est in medio non inclusus. extra mundum non exclusus. supra mundum non elatus. infra mundum non depressus. Ex his patet quod deus est intra omnia et hoc quia omnia replet et ubique presens est. Item extra omnia est quia omnia continet nec usquam valet coartari. Sed nota quod hec propositio extra dicit ibi non actuali presentiam ad locum. sed potentiale que est dei imensitas que infinitos mundos possit implere si essent. Item ipse est super omnia quia omnibus prestat nec aliquid ei equat. Item infra omnia est quia cuncta sustinet et sine ipso nihil potest subsistere. Dicitur etiam quod deus est ubique ut non indigeat rebus quod in eis sit sed potius res sui indigent ut per eum subsistant. Deus enim ante mundi constitutionem fuit ubi nunc est videlicet in se quam ipse sibi sufficit. Per quod patet solutio questionis quorundam simplicium qui querunt ubi deus fuerit ante mundi constitutionem. Sciendum autem quod aliquid est in loco circumscripive et diffinitive ut corpus. Aliquid diffinitive et non circumscripive ut angelus. Aliquid nec sic nec sic ut deus. et hoc est ideo quia non individuatur per materiam ut corpus neque per suppositum ut angelus. Aliquid etiam est in loco partim circumscripive et partim

no

Libet

diffinitive. ut corpus xpi sub sacramento qd est totu sub tota
hostia ita q non excedit. et hm hoc est ibi circūscriptive. Est q
sic sub hostia q non ubiq et sic est ibi quodāmodo diffinitive
Corpus aut xpi licet non sit ubiq cum sit creatura nec equari
possit in hoc creatori in pluribz tñ locis est. sub diuersis hostiis
et hoc est ppter vniōnē eius ad creatorem. Vnde merito habet
amphus q̄ alia creatura. scilicet q in locis pluribus possit esse
Ex p̄didis patet q̄ esse ubiq simpliciter soli cōuenit creatori h̄
in vno loco esse cōuenit creature. In pluribus vero locis esse ⁊
non ubiq cōuenit corpori ihesu xpi. Deus est ubiq potēciali
ter p̄ncialiter essentialiter. per gubernacōem. per cognōem. p̄
seruacōem Aug⁹. Q̄ deus ubiq est scimus. Qualiter autem
nescimus. Nota q̄ deus multipliciter est in rebus. scz p̄ naturā
sic est ubiq potentialiter p̄ncialiter essentialiter. Item per gr̄az
sic est in bonis. Joh. Qui manet in me et ego in eo hic fert fru
ctum multū. Item per glōziam sic est in rationali vt veritas. in
cupiscibili vt bonitas. in irascibili vt potestas. Item per vniō
nem sic fuit in vterō virginis vnitus humane nature xpi et in
sepulcro vnitus carni. ⁊ in inferno vnitus anime xpi Item de⁹
dicit esse alicui per occultoz reuelacōem. Gen. 28. Vere dñs ē
in loco isto. Item per vestigioz eius excellentem rep̄sentacōem
sic dicit esse in celo qua ibi maxime reuēct sua potentia ac sa
pientia ac bonitas Item per nature ydemptitatē sicut filius est
in patre. et pater in filio. ⁊ sp̄s sanctus in vtroq̄. Item per mi
raculoz opacōem. Exod. Digitus dei est hic. Item per serua
cionem et gubernacōem sic est in mūdo. Item deus est in seipo
vt alpha ⁊ o. hm illud. Dic vbi tunc esset cū patre tum preter
cum nihil esset. Tūc vbi nūc in se qm̄ sibi sufficit ipse. Per qd
patet solutio q̄stionis quozūdam simplicium qui querunt vbi
deus esset priusq̄ mundus esset. Item ipse est in mūdo sicut rex
in regno Bern. Deus ubiq regnat. ubiq imperat. ubiq ma
iestas eius omia replet. ⁊ cōplectit vniuersa. Item in angelo
est vt decoz in quantū veritas. ⁊ sicut sapoz in quantū bonitas
Item in ecclesia est sicut pater familias in domo. Vnde illud.
Vobiscum sum vsq̄ ad cōsumationez seculi. Item in electis vt
liberator a malis. ⁊ adiutor in bonis. ⁊ hoc est qd dicit Bern.
Deus est in creaturis mirabilis ⁊ in hominibz amabilis. in an
gelis desiderabilis. in seipo incomphensibilis in reprobis intol
lenabilis. Item in reprobis est vt terroz ⁊ horroz Aug⁹. Qui te
dimittit quo it nisi a te placato ad te iratū. Vnde vltimo modo

no

q

q

vestigiu

no

Primum

deus est in damnatis sicut terror et horroz. Non enim manū dñi i poterimus effugere ps. Si ascendero in celū. tu illic es. Si descē dero ad infernū ades Si vero dubitat̄ utz deus sit in dyabolo Sciendū q̄ quedaz sunt nomina que important naturas put sunt nature. In his cōcedendū est q̄ deus insit. Sunt alia que intelligunt̄ deformitates vt dyabolus de quibz nō est dicendū q̄ deus insit nisi addat̄ in quantū spūs vel aliquid tale. De9 est in anima fidei. sicut spōsus in thalamo. rex in regno. turris in castro. Item sicut mgr̄ in stolis. fons in orto. lux in tenebris. Item sicut thesaurus in agro. vinum in celario. carbunculus in auro. Item sicut manna in archa. sigillū in cartha. medicina in apoteca. Item sicut cythara in cōuiuio. ymago in speculo mel in fauo. Itē sic fructus in arbore. oleū in lampade. liliū i ualle

an de9 sit i dya^{lo}

quō dñs insit aīe

De eternitate dei Capitulum. xviii

Quod deus ubiq̄ est nec tñ aliquo loco atinet. Sic eter nus est ⁊ tñ nullo tempe mensurat̄. Non em̄ cōpetit ei tempus pñs nec p̄teritū nec futurū. Nam p̄sens temp9 manens esse non habet quia pertransit. deus aut̄ semp manet idem. vnde Hylarius. Esse non est accidens deo sed subsistens veritas et manens causa. Similiter tempus p̄teritū modo nō est nec habet esse subsistens. Sed d̄ deo dicit̄ in ps. Ipsi p̄ibūt tu aut̄ p̄manes. Eodē modo tempus futurū non est h̄ expectat̄ deus aut̄ semp est. Vnde mercurius. Sola monas est alpha et o. hoc est quia deus est p̄ncipium sine p̄ncipio. ⁊ finis sine fine Cum em̄ deus oīno simplex sit non habet in se p̄ncipium ⁊ tra rietatis que est causa corruptionis. Quid autē sit eternitas hm̄ rem. Sciendū q̄ pprie d̄r diuturnitas sine p̄ncipio ⁊ sine fine. et sine mutabilitate. ⁊ hm̄ hoc uenit eternitas soli diuine na ture in qua est diuturnitas imensa. Eternitas vero hm̄ ethy mologīā dicit̄ quasi extra terminos qz termino caret. tam inia ali qm̄ finali. Sed hm̄ diffiniōem Boeci in libro de solatiōe Eternitas est interminabilis vite tota simul ⁊ p̄fecta possessio. Ad hui9 diffinitionis intelligentiā. Notandū q̄ in quibsdā est termnabilitas simpliciter. qz ex parte ante et ex parte post vt sunt generalia ⁊ corruptibilia ad quoz differentiā ponit̄ inter minabilitas. Et bene ponitur istud per negatōz qz simplicia ⁊ p̄cipue diuina nullo modo melius manifestant̄ q̄ p̄ remotōem vt ait Dyomis9. Et hoc est ratio qz simpliciū esse nō pōt̄ intel lectus p̄fecte comprehendere Et ideo ex negatōibus eoz que ab ip̄o remouent̄ manu ducit̄ intellect9 ad ea aliq̄lit̄ cognoscēda.

q^t eternitas

Liber

Item in quibusdā est interminabilitas essencie sed non vite vt in corporibz celestibz ad quoz differentiaz addit vite. De deo aut dicit Aug⁹. Quod solus dicit habere immortalitatem. In omni enim mutabili natura nonnulla mors est ipsa mutatio quia facit aliquid in ea non esse quod prius erat. Unde et homo quando nascitur quodammodo incipit mori. In quibusdā est interminabilitas vite sed tamen cum miseria et infelicitate vt in demonibus et damnatis. Ad quoz differentiam addit possessio. In cuius intellectu est iocunditas felicitatis. Quia tunc possessio rei alicuius dicitur quando ad libitum habet. In quibusdā est interminabilis vite possessio. Sed tamen non tota. vt in hominibus beatis ante iudicium quoz est beatitudo secundum partem anime et non corporis. Ad quoz differentiam dicitur tota. quia totum est non diminutum. vel cui nihil est extra. In quibusdā est interminabilis vite possessio tota vt in angelis beatis ante iudicium quia secundum totam sui substantiam habent felicem et interminabilem vitam. Sed tamen non simul cum aliqua sit in eis successio reuelationum et gaudiorum. Ad quoz differentiam ponitur simul. In quibusdā est interminabilis vite possessio tota simul. sed tamen non perfecta eo modo quo nos dicimus perfectum nullo indigens. sic est in angelis et hominibus beatis post iudicium. Ad quoz differentiam additur perfecta. nullo indigens ad suam beatam esse. Patet expressa diffinitione quod tres ponunt ibi adiectiua que sunt inseparabiles ab eternitate increata que deus est. scilicet interminabilitas ibi interminabilis vite possessio. Item inuariabilitas ibi tota simul. Nihil enim variabile est totum simul. Item simplicitas ibi perfecta. Illud enim summe perfectum est cui non est possibilis aliqua additio. Per primum separatur deus ab omni corruptibili. Per secundum ab omni variabili. Per tertium ab omni composito. Igitur nota quod illud quod caret principio et fine. dicitur eternum vt deus cuius esse interminatum est. Sed que principium habent et fine carent. dicuntur perpetua vt angeli et homines que vero principium et finem habent. dicuntur temporalia vt corruptibilia et vegetabilia et sensibilia vt bruta et huiusmodi.

De incommutabilitate dei Capi. xix.

Immutabilis est deus. et immutabilis et incommutabilis. Inmutabilis est quia non cadit in eum motus accidentalis sed augmentum. Leo papa simplici diuinitatis nature nihil addi vel minui potest. quia semper est quod est. Item nec diminutio. Galach. Ego deus et non mutor. Item nec alteratio. Iaco. 1. Apud quem non est transmutatio nec vicissitudinis ob umbratio. Item nec secundum locum mutatio quia ubique presens est. Psal. Celum et terram

Primus

ego impleo. In pmutabilis autem est quia non cadit in eum motus subalis qui est de nō esse ad esse vt gñatio qz inīciū nō habuit. Nec ille qui est de esse ad nō esse vt cōruptio qz sinez nō habebit. Illud em̄ solū in nichil est vertibile qd̄ ē de nihilo Est etiam inōmutabilis ex eo qz non cadit in eum motus ex opatione. Nam soli deo uenit in opatione quietū esse. Vnde Boecius. Stabilisqz manens das cūcta moueri. Vnde qñ de9 facit aliqz rem non fit in ipso deo mutatio sed in re circa qz opat̄ Qz aut̄ fecit deus p̄dicare subuersionez minue. ⁊ p̄dicere mortē ezechie quoz neutrum accidit. In talibus non mutauit deus cōsilium qd̄ ab eterno secum habuit hm̄ sniam que respectū ad ipsa negotia habuit. Quia minue subuertenda erat hm̄ demerita. ⁊ ezechias moeriturus erat hm̄ causas inferiores. Sed hee non imposuerunt necessitatem diuine potentie. Item tripliciter distinguit̄ motus scz naturalis violentus et volūtarius. Naturalis est quo naturaliter tendūt res ad locū pprium. Motus aut̄ violentus est qñ cogunt̄ res esse extra locum pprium. Sed motus volūtarius est vt in aīalibus qñ curzunt vel comedūt vel opantur. ⁊ iste motus est medius inter motū naturalem ⁊ violentū. quia p̄tim est naturalis scilicet in quantū voluntas diungit̄ actui sicut causa suo effectui. Item partim est violentus scilicet in quantū mouent̄ membra cōtra motū suū naturalem. p̄pter qz etiam lassantur que ex motu naturali nunqz lassarent̄ Igitur p̄mo modo motus non est in deo scz naturalis. Et hoc p̄pter q̄tuor rōnes. Prima est qz omnis motus est ad quietē et p̄pter indigentia vt dicit ph̄us. sed deus nullius eget Secūda est cū sit ubiqz nō habet necesse de loco ad locū moueri Tercia est qz nō est in eo grauitas seu leuitas. p̄pter q̄ sur sū vel deorsū moueat. Quarta est qz cū deus semp in seipo maneat nō habet necesse locum pprium ⁊ sibi naturales extra se querere sicut alie creature. Item scdo modo nō mouet̄ scz motu violento qz nō fit ei violentia. Job. 11. Si fortitudo q̄rit̄ robustissim9 ē. It̄ t̄cio modo nō mouet̄ motu scz volūtario qz in opatiōe nō lassat̄ vt aīalia. Preterea n̄ra mens est instabilis. qz modo pficimus mō deficiamus. modo reminiscim̄. modo obliuiscimur. modo volum9 modo nolim9. modo diffusis cogitationibz ⁊ affectionibz atqz asilibz huc illucqz vagamur. Deus aut̄ semp se habet eq̄liter ⁊ immobiliter. Item alius est motus circularis. alius rectus. ali9 obliquus. Circularis est cōrpus supioz put firmamentū mouetur hm̄ formā quidē vt dicit ph̄us nō hm̄ subaz hoc est dicē

qz motus nō fit deo p̄ nā

qz deo nō est motus violentus ⁊ volūtarius

Liber

q̄ non mouetur ad locuz sed in loco. Motus autem rectus est sursum vel deorsu h̄m qd̄ corpa inferiora mouent̄ p̄pter leuitatē vel grauitatē. Motus obliquus compositus est ex circulari et recto. Vñ q̄ flectitur habet a motu circulari. qd̄ vero linealiter mouet̄ habet a recto. Nullo istorum modoz mouet̄ deus. quia p̄prietates istorum motuū nō ueniunt ei. possemus tñ dicere q̄ isti motus deo ueniūt m̄st̄ice ut dicat̄ moueri motu circulari omnia regendo ⁊ gubernando. Item motu recto bonos remunerando. Item motu obliquo pueros a pct̄o mūdando. Eodē modo posset dici q̄ deus mouet̄ motu naturali quo sc̄z inclita sua bonitate omnibz creaturis p̄ captu eaz̄ se cōmunicat. Item motu uiolento quo pct̄ozes damnat. Item motu uoluntario quo ita in esse cōseruant vel cūcta firmat. Sic etiam pōt̄ exponi dictū phi qui assignat motū a centro ad centz ⁊ circa centrū. Qm̄ deus mouet̄ ad centrū in incarnatōe. ⁊ a centro in ascensione. ⁊ circa centrū in p̄dicatione. p̄pter hoc ⁊ his similia. Dicit̄ in libro sapientie sp̄s̄s̄sanct⁹ ⁊ mobilis ⁊ stabilis. Mobilis qz̄ facit̄ sanctos mobiles ad operandū ac in bono p̄ficere. Stabilis aut̄ quia dat in bono p̄seuerare. vel mobilis in uia. stabilis in p̄ria. Vel mobilis in actiuis. stabilis in cōtemplatiuis. Vel mobilis in aliis sanctis. stabilis in xp̄o *Ysa. 11.* Requiescet sup̄ eū sp̄s̄s̄s̄. Sciendū q̄ opationes quedā attribuunt̄ deo. quedaz̄ h̄m causalitatē ⁊ essentiā ut scire. quedā h̄m causalitatem ⁊ non essentiā. ut comedere currere. quedā h̄m essentiā ⁊ non causalitatem ut creare vel iustificare auctoritate. Quedā nec sic nec sic ut peccare mentiri et cetera.

De simplicitate dei. Capitulum. xx.

Simplex est deus ⁊ angelus ⁊ anima. sed differenter qz̄ in deo idem est q̄ est ⁊ a quo est. et hec est p̄fecta simplicitas Bern̄. Sola increata natura h̄ac sibi uendicat simplicitatē ut non aliud ⁊ aliud alibi ⁊ alibi modo ⁊ modo inueniat̄ in ea. Nempe qd̄ habet ⁊ qd̄ est semp ⁊ vno mō est. Sz̄ in angelo ⁊ in aīa differūt. qd̄ est ⁊ quo ē et ideo est ibi quod alteritas ⁊ cōpositio. licet ibi nō sit dimensio q̄ntatis. Vñ mercurius. In sup̄celesti est unitas. In celesti alteritas. In subcelesti pluralitas. Simplex est itaqz̄ de⁹ in essentia qz̄ nihil ei accidēs esse poterit ymo p̄fecta simplicitas ibi est cū nō sit ibi possibilis additio. qz̄ quicquid in deo deus est. Vnde leo papa Simplici diuinitatis nature nihil addi vel minui pōt̄. qz̄ semp est qd̄ est. Cui p̄p̄riū est. cui sempiternū est. cui ideoz est uiuere ⁊ intelligē

Primum

Verūntñ multiplex est in domo aplus. Alii dat hmo sapie ꝛ Jaco. Omne datū optimū ꝛ omne donū ꝛ. Non ē in deo cōpo-
 sicio partū integraliū vt in domo. nec partū potencialiū vt in
 anima nec gñis differentiāz vt in specie. nec materie ꝛ forme
 vt in corporibz. nec coacervatōis vnitatū vt in numero nec ꝛ
 q̄ ē ꝛ q̄ est vt in āgelo nec sube ꝛ accedēt vt ī indiuiduo. nec
 corpore sube et incorporee vt in hoīe. De his Bern. Nō p̄tibz
 cōstat deus vt corpus non affectūbz distat vt ania. non formis
 substat vt omne qd̄ factū est. Id̄ ip̄m ostendit et rōne. qz cum
 omne cōpositū sit posterius suis cōponentibz nec p̄mo quisq̄
 sit p̄ius. optet deū qui p̄mū est p̄ncipium non esse cōpositum.
 Preterea em̄ nullū cōpositū est totū suū esse. deus ergo cum sit
 suū esse non erit cōpositus. vnde Bern. Non est formatus de
 forma est. non est effectus deus. effectio est non est cōpositus
 deus simplex est.

De excellentia dei. Capitulum. xxi.

Divine dignitatis excellētia tanta est qz mens de deo
 cogitans defect cū sit incomphensibilis. sensus eū non
 papit cum sit inuisibilis. lingua ip̄m non explicat. cum
 tñ sit ineffabilis. tempus eum non mensurat cū sit in termina-
 bilis. locus eum non rapit cū sit inaccessibilis. Scriptura
 ip̄m non explicat cum sit inestimabilis. Virtus eū nō attingit
 cū sit inaccessibilis. Desideria ꝛ vota transgredit cū sit incom-
 perabilis Et brevit̄ oīs creatā ad deū cōpata defectū habet qz
 infinitū ad finitū nulla ē p̄portio. Ecce p̄z qz excellētia diuina nō
 eget aliquo. qz ip̄e sibi sufficiens bonū est. Non enim indiget
 corpore vt sit. nec loco vt alicubi nec tpe vt aliquñ. nec causa vt
 aliūde. nec forma vt materia. nec suba in qua subsistat vel cui
 assistat. Sūt etiā alia q̄ soli diuine maiestati conueniūt. ꝛ nulli
 alii creature in quibz excellētie sue dignitas apparet. sicut est
 esse oīpotentes oī bono omni scientē. qz cognoscit omia p̄ntia
 p̄terita et futura. et oīa singularia sūl̄ actu. Solus cognoscit ea
 que subsūt libero arbitrio. ꝛ cogitatōes hoīm solus cognoscit
 seip̄m. Item ad ip̄m solū p̄tinet vbiqz p̄ntem esse. de nihilo res
 creare. in instātū opari. in opatōe quietū esse. miracula facere ex
 auctoritate. de quibet creatā facere qd̄ vult. volūtatez hoīs cogē
 in idū oculi mortuos suscitare essentie aīe illabi p̄cta dimittere
 gratiam infundere. in igne perpetuo corpus seruare. Quando
 aliquid creature euem̄t quod competit creatori tūc excellētiā
 de deo dicit̄ vtl̄si in creatura est potētia in deo sit sūma potētia

Liber

si sapientia in ipso sit summa sapientia et sic de aliis. Unde et huiusmodi dicunt de deo modo suplatiuo. propter quod deus dicitur potentissimus sapientissimus optimus pulcherrimus dulcissimus misericordissimus iustissimus perfectissimus altissimus amantissimus mirabilissimus desideratissimus ditissimus veracissimus fidelissimus et sic de aliis Aug. in libro de trinitate. Dicitur ut summe vivere et cuncta sentire atque intelligere et mori et corrumpi imitarique non posse nec corpus esse sed ipsum omnipotentissimum iustissimum speciosissimum optimum beatissimum deum factamur. Potest et preter auctoritatem ratio assignari quod bona sunt excellentius in deo quam in creatura. quia semper est aliquid nobilius in causa quam in causato etc. Videmus etiam quod aqua purior est in fonte quam in riuo. Radii quoque solis lucidiores sunt in ipso sole quam in aere. et dulcedo maior est in melle quam in mellito

De notionibus dei Capitulum. xxii.

Divisiones sunt quinque videlicet paternitas filiatio processio inascibilitas communis spiratio. Prima est patris secunda filii. tertia spiritus sancti. quarta patris. quinta patris et filii. Ex quibus patet quod tres notionibus insunt patri. due filio. una spiritus sancti. Tres prime tantum notionibus dicuntur personales eo quod personas faciant et eas proprie distinguant. et ille sole sunt tres unitates trium personarum quibus persone dicuntur tres. Unde licet pater habeat plures proprietates. tamen pater paternitate tantum est unus. Pater enim paternitate est indivisus in se. et diuisus ab aliis. Innascibilitas tamen est in patre. et sumitur privative eo quod ipse sit a nullo et tamen patrem notificat. Sicut ovis non signata per hoc ipsum distinguitur a signatis. Similiter communis spiratio est una notio. et illa unitas est in patre et filio. et est distincta ab omni alia notione. Notandum ergo quod proprie loquendo tres sunt proprietates scilicet paternitas filiatio processio quia personalis proprietas est que uni soli persone convenit et eam ab omni alia re distinguit. Relationes vero sunt quatuor. Quia una est patris ad filium scilicet paternitas. Alia est enim e converso scilicet filiatio. Tercia est patris et filii ad spiritum sanctum communis spiratio. Quarta est e converso scilicet processio. Notiones autem sunt quinque. quod quilibet relatio est notio. et preterea innascibilitas que patri convenit per privationem relationis ad aliud principium. Notiones habent multa nomina dicuntur enim notiones. quod personas notificant. Dicuntur et distinctiones quod personas distinguunt. Item dicuntur relationes quia persone per

Primus

27
eas ad se[m]uicem referunt. Dicunt quoq[ue] p[ro]prietates. quia p[ro]p[ri]e
personis insunt. Nota regulas notionu[m]. nulla notio de alio p[ro]p[ri]e
dicatur. Item quelibet notio est illa p[er]sona cui in est. Item que
libet notio est essentia diuina et deus. Item omnes notiones s[un]t
vna essentia. Item nulla notio inest diuine essentie que distin-
guit nec distinguit. Item notiones sumpt[ur] abstractiue p[ro]dicant
de essentia. sed sumpt[ur] c[on]cretiue non. Vn[de] bene dicitur essentia est
paternitas sed non dicitur essentia generans. Item notio semper
importat dignitatem. Item supposita notione non suppo[n]itur
persona. quia aliquid conuenit notioni quod no[n] conuenit p[er]sone
Notioni em[en]d[em] p[ro]p[ri]e conuenit distinguere. sed p[er]sone distinguere.

De nominibus diuinis. Cap. xxiii.

Omnine nomen q[uo]d de deo dicitur aut est essentiale aut p[er]sonale aut notionale Essentialia quedam s[un]t substantiua
vt deus diuinitas creator et similia. Quedam vero s[un]t
adiectiua vt bonus eternus imensus et huiusmodi. Personales
sunt vt pater et filius et sp[irit]us sanctus. Notionalia s[un]t vt pa-
ternitas et innascibilitas &c. De his notandum q[uo]d nomen essentiale
sustantiu[m] et abstractiu[m] nullo modo p[otes]t trahi ad supponendu[m]
pro p[er]sona. Vnde false s[un]t hec. Essentia genuit essentia[m] vel dei-
tas deitatem seu diuinitas diuinitatem. Sed concreta licet s[un]t
essentialia trahi p[otes]t ad supponendu[m] pro p[er]sona. Et hoc p[er] v[er]ba
notionalia vel p[ro]p[ri]etates notiales. v[er]u[m] iste vere s[un]t. Deus genuit
deu[m] creator creatorem. vel deus de deo. Similiter de no[m]i[n]ib[us] que
media s[un]t vt lumen de lumine. Item hoc nomen sapientia licet
sit abstractu[m]. t[ame]n p[otes]t ex usu sumi quasi c[on]cretu[m] vt sapientia de sa-
pientia. Essentialiu[m] aute[m] adiectiuo[rum]. quedam predicant pure
essentia[m] diuinam vt bon[us] et ens. Quedam diuinam essentia[m] c[on]notando
p[ro]prietatem p[ri]ncipii et finis vt etern[us]. vel certe m[en]sure localis vt
immensus. Quedam p[ri]ncipaliter signant diuinam essentia[m] et cogno-
scunt effectum in creatura in actu vt creat iustificat. vel in habitu
vt iustus misericors vel impotentia vt omnipotens. Sunt que-
dam v[er]ba quo[rum] nec significatio nec modus significandi deo
conuenit vt currere ambulare. Quedam s[un]t quo[rum] significatio
conuenit sed no[n] modus significandi vt creature facere. Quedam
sunt quo[rum] significatio et modus significandi deo conuenit. vt
patet in hoc v[er]bo est. Exodi. Qui est misit me. Notandum q[uo]d
omnia que s[un]t perfectionis de deo vere dicuntur. Que autem
imperfectionis s[un]t. aut non dicuntur aut s[un]t assumptionem
humane nature dicuntur vel translatiue. Item in diuinis s[un]t duo

Nota

Liber

modi predicandi scz per modū substantie et relationis. sed sub-
stantia continet vnitatē et relatio multiplicat trinitatē x. No-
mina quedaz dicuntur de deo eternaliter vt dñs et misericors
que anotant effectum in creatura hm habitū. Quedaz tempalz
vt dñator et miserator que anotant effectuz in actu. Quedam
pluraliter vt psonē. Quedam singulariter vt deus. Quedā ppe
vt pprietates psonaz. Quedā appriate vt potentia ⁊ sapientia
Quedā positīue vt iustus omnipotens. Quedā puatiue vt im-
mortalis. ⁊ hec magis pprie dicunt de deo quā positīue. qz me-
lius dicit de deo qd nō sit q̄ qd sit. Quedā translatīue sicut que
symbolice de deo dicunt vt agnus leo. Quedā collectīue vt tri-
mitas trinus. Quedam relatiue vt equalitas similis. Quedam
respectīue ad creaturas vt creator refugiu. et hec nomina non
dicunt relationem dei ad aliud. hm alioz ad deū. Duo sūt p̄n-
cipalia dei nomina scz qui est ⁊ bonū. Per primū signatur esse
dei absolutū in se. ⁊ sic cōsiderat vt infinitū. qz qui dicit subam
infinitam cum sit nomen infinitū. Per hm notat esse diuinū vt
causa. Fecit em̄ deus omnia ppter bonitatē suaz. In theologia
supponitur quid ⁊ hoc p nomina essentialia vt deus deitas di-
uinitas potentia natura ⁊ essentia. Item supponitur quis vt cū
supponit psona. Item supponitur que vt cum supponit notio.
Preterea p neutru genus dicit substantia diuina. per masculū
persona per femininū notio. Per hoc patet quod non debet in
hymno cantari. Vnus patri cū filio. sed vnū patri cū filio. qz
pater et filius non sunt vnus in psona sed vnum in substantia
ergo magis cantandum est vnum patri q̄ vnus.

Quod deus ineffabilis est Ca. xxiij

Nihil digne vel pprie de deo dici p̄t ppter eius excellē-
tiam. Non enim per nomina de deo pprie loquimur.
quia nomina significant substantiaz cū qualitate. ⁊ ita
intelligit ibi cōpositio forme cū materia q̄ in deo non est. Nec p
p nomina q̄ de deo dicta cadūt a demonstratione. Non em̄ p̄t
ibi esse demonstratio ad sensū cū sit incorp̄. Nec demonstratio
ad intellctū cū sit incognoscibilis. Si ergo dicas q̄ hmōi pro-
nomina hm Priscianū si cadūt a demonstratōe cassa erūt ⁊ va-
ua. Dicendū q̄ ibi est demonstratio ad fidem. Nec per verba q̄
cū modis ⁊ formis cum tempore sine casu agendi vel patiendi
significatiua sunt. sed talia nō cadunt in deū. Nec per p̄cipia
cum sequantur naturā nominis ⁊ verbū. Nec p alias p̄sorōis
quia nō sunt subicibiles nec p̄dicabiles. Ex his patet q̄ deum

26

Primus

notificare non possumus per diffinitiones sed qualitercunque per
circulationem. unde Bern. Quid est deus ex quo omnia. in quo
omnia. p. que omnia. Quid est deus quo nihil melius cogitari
potest. Quid est deus voluntas omnipotens. benivolentissima vir-
tus lumen eternum. incommutabilis ratio. summa beatitudo. inuisibi-
lis et inaccessibilis in se. in suis spectabilis et solus mirabilis.
Multis modis asserit aliquid de deo. Primo per sinderisim que
dicat quod unus est deus remunerator bonorum et punitor malorum
Secundo per fidem qua credimus deum esse unum in substantia et trimum in
personis. Tertio per sacram scripturam. Quarto per rationes probabiles
Quinto per predicationem exteriozem. Sed his duobus ultimis
modis non est imitandum nisi firmitatem habeant ab aliquo
trium predictorum. Est enim regula. Quod quicumque asserit de deo aliquid
quod non est sibi certum per sinderisim vel per naturalem
rationem vel per fidem vel per sacram scripturam presumit et peccat.

Quid sit deus

et

no

regla

De ydeis et libro vite Capitulum. xxv.

Dee rerum et exemplar et rationes sic in deo sunt quod ydea
importat causam efficientem conformem effectum. Sed
exemplar causam formalem. Ratio vero causam finalem
deus enim omnium rerum est principium a quo sunt. et forma ex-
emplaris ad cuius imitationem sunt. et finis ad quam sunt. Nec tria
sic a se differunt quod exemplar unum est quia exemplar connotat
causalitatem. Causata vero in causa sunt unum. Sed rationes et
ydee plures sunt. Quia ista respectu rerum dicuntur. Sunt itaque
plures ydee quia connotant cognitionem. Cognoscibilia autem
distinguunt in cognoscere. Similiter et rationes in deo plures sunt
quia singula creata sunt propriis rationibus. Absurdum est enim dicere
ut dicit Augustinus. Equum ea ratione creatum qua hominem. Dicendum est
ergo quod licet rationes in deo vel ydee sint una veritas et una lux
et essentia. dicuntur tamen plures rationes et ydee propter pluralitatem
ydeatorum cuius exemplum habes in naturis. Videmus enim quod omnes
linee circuli uniantur in centro. Remote autem a circulo differunt
ab invicem. Sunt autem ydee ut dicit Augustinus. forme principales
reum que divina intelligentia continent. Dicendum est ergo quod sicut in
mente artificis prius est forma rei quam in opus exeat. Sic ydee
reum ante mundi constitutionem in mente creatoris erant. Non enim
aliquid extra se inspiciebat hinc quod mundum faceret. Ex hoc patet quod
omnis creatura prius mundo existit quam in se ipsa. Unde cum ab ea per crea-
tionem precessit ab ipso quodammodo distare cepit. Unde rationalis creatura
ad ipsum redire debet cui primo coniuncta fuerat et antequam esset. et

et no

Liber

hoc per ydeas que nō aliud quā ipse deus sunt ⁊ erant. sic autē ad locū vnde exeunt flumina reuertunt. Res autē put sunt in deo dicunt vita que importat rōnem boni. Joh. 1. Qd factū est in ipso vita erat. Dicunt et lux que importat rōnem veri Aug sup. Gen. Creature in deo sunt lux. hoc autē ideo dicunt quia in deo non sunt neq; mala neq; falsa. Differentia est inter exemplar et librum vite et speculum. Exemplar nāq; dicit respectu rez vt ex euncium. Liber vite respectu rerū vt redeunciu. Sed speculum respectu rerum vt euncium. De libro vite Hugo de sancto victore sic dicit. Liber vite est cuius origo eterna in cor ruptibilis essētia cognitio vita. scriptura indelibilis. inspectio desiderabilis. doctrina facilis. sciētia dulcis. pfunditas insperu tabilis. verba in numerabilia tñ vnū verbum omnia. Anima vero moraliter loquendo multipliciter est in deo. scz sicut ram⁹ in arbore. apis in flore. nauis in littore. fessus in thalamo. thesaurus in agro. scriptura in libro. obsessus in castro. auicula in nido. piscis in riuo. quelibet res in vi ppria. stella in firmamento ymago in speculo. lera in sigillo. gemma in auro. ⁊ mel i fauo

De appatis diuinis psonis Cap. xxvi

Quāuis omnia essentialia omnib; psonis equaliter conueniant. Appriatur tamen patri potentia filio sapia. spūsancto bonitas. et hoc est ppter exclusionem carnalis intellectus ne videlicet pater ratione antiquitatis credatur impotens. et ne filius ratione iuuentutis credatur insipiens. et ne spūsanctus ratione impetuositatis credatur crudelis. Nec ratio pertinet ad simplices. Alia pertinet ad sapientes scz quia potentia naturaliter precedit sapientiam. et vtrumq; bonam voluntatem. De attributis itaq; dupliciter est loqui Aut fm rem sic omnino idem sunt nec appriantur. Aut fm rōnem sic eoz quedā appriant quedā nō. Nam appriatio nō ē aliud quā specialis attributio ratione alicuius conformitatis euz pro prio illius persone. Sicut habet similitudinem potentia cū pte qui est principium vniuersale. Et sapientia cum verbo et bonitas cum amore. predictam appropriationem habet consuetudo scripture que opera manifestantia. potentie attribuit patri sapientia filio. bonitatis spūsancto. Alia est appriatio Dylarī talis. Eternitas est in patre. quia non habet pncipiū incipiēdi nec pncipiū essendi ab aliquo. Species in ymagine. ⁊ in vbo quia summe pulcrum. visus in munere. ⁊ spūsancto. quia summe pficiū ⁊ amunicatiū. Istud per alia verba sic insinuat Aug.

no

alia

apprio pte

2^a apprio

Primus

In patre unitas. in filio equalitas. in spūsancto unitas equalitatisq; concordia. Conuenit autē patri unitas. quia sicut unitas a nullo descendit. et omnis pluralitas ab ea defluit. Sic deus pater a nullo est. et alie psonae ab ipso sūt. Preterea sic unitas de se gignit in unitatem. ita pater de se gignit alterū se. filium. In filio uero dicit esse equalitas. quia equat patri non solum in potencia sapientia et bonitate. Sed etiā in hoc qz sicut pater dat suam bonitatem alteri psonae sic et filius. In spūsancto autē est unitas equalitatisq; connexio qui est amor amboꝝ patris. scz et filii. Item q̄rta appropriatio ē q̄ in p̄re est rō p̄ncipiendi et originādi. qz sūme p̄ncipiūz. In filio uero rō exēplificandi. qz sūme pulcrū. Sz in spūsancto rō faciēdi. qz sūme p̄ficiū et bonū

De potencia dei Capitulum. xxvii.

Potencia dei duplex est scz absoluta et ordinata. Multa uero potest p̄mo modo que nō pōt. Secundo modo qz multa subunt sue potencie que non congruunt sibi ut nūc facere. posset tamen facere ea congruentia. et sic posset illa facere. Deus pōt facere omnia omnibus modis. quia pōt producere non ens in esse. et hoc per creationem et. Item pōt ex in completo completū facere. et hoc per ppagationem. Item potest mutare unum completū in aliud completū. sicut patet in trās-
subatione panis in corpus xpi. De talibz dicit Aug. Deus deo aliquid posse et nos intelligere non posse. Potencia dei apparet immundi initio et in medio ac in fine. In principio quidē quia res de nihilo creauit. In medio autē quia res ne in nihilū uertantur sua potencia cōtinet. In fine uero qz mortuos miraceleritate suscitabit. Apparet quoq; dei potencia in rebus spiri-
tualibus. quia cum dyabolus potestatem habuit in nobis im-
mutandi sensum et fantasiā. Angelus etiā cū p̄tatem habeat super hoc. et in sup intellectum immutandi. Solus deus habet p̄tatem non solum sup tria predicta. sed pōt etiā mutare uolū-
tatem Aug. Qz deus nos p̄uenit ut uelim⁹. et sequit ne frustra uelimus. Licet deus omnipotens sit tñ non attribuunt ei actus culpabiles ut mentiri et male uelle. nec penales ut metuere do-
lere. nec corporales ut dormire comedere et ambulare nisi forte transumptiue nec actus inconuenientes. qui possunt esse tri-
plici-ter. Primo si aliquis actus contradicit diuine potencie ut est facere maiorem se. Secundo si tradicit eius ueritati ut est fa-
cere aliquid simul esse uel non esse. uel q̄ preteritum sit futuruz
Terzio si tradicit ei⁹ bonitati ut damnari petrū saluare iudā

no

et Qui act⁹ de⁹ nō p̄t

act⁹ igneius

29

39

Liber

De his Anselm. Quodlibet inueniens etiam minimū est im-
possibile apud deū. Noz autem hoc est ratio. qz potencia dei cū
sit pfectissima nec est de nihilo. nec est sub aliquo nec eget aliq
Vnde nō pōt deficere peccando. nec succūbere patiēdo. nec eg ē
subsidiū in temporalibz querendo. Nec per hoc nec culpabilia.
nec penalia nec materialia pōt. Dicendū quoqz qz deus potest
omnia vel p se vel p creaturā. Illa dico omnia qz posse est pure
potencie. Hoc autē ideo dicūt qz posse peccare nō est potencie h
infinitatis. Deo autē cōpetit pfectū posse. ⁊ pfectū dñūm. De
quo Dionisi⁹. Dñacio est non peior ⁊ excelsus tm̄. Sed etiam
omniū pulcroz et bonoz oimoda et pfecta possessio firma. et
non valens cadere fortitudo. Notandū ergo qz quedā opatio
nes attribuunt deo h̄m causalitatē et essentiam vt scire. Quedā
h̄m causalitatē et non h̄m essentiam vt comedere et curere.
Quedā h̄m essentiam et non h̄m causalitatē. vt iustificare ⁊ creare.
Quedam nec sic nec sic attribuuntur ei. vt peccare.

De virtute miraculoz Capi. xxviii.

Quoniam per diuinam potentiam fiunt miracula. Ideo
de miraculis est agendum Augustin⁹. Illud vocat mi-
raculum quicquid arduum aut insolitum supra species
vel facultatem admirantis appareret. Ad hoc qz aliquid sit mi-
raculum quatuor concurrunt. Primū est qz sit a deo. Secundū
est qz sit preter existentiam nature contra cuius ordinem fiat.
Tercium est qz sit euidentis. Quartū qz sit ad fidei roboratōem
Vnde si aliqd istoz quatuor defuerit mirum potest dici ⁊ non
miraculum. Nota qz quedam sunt supra naturam. quedā atra
naturam. quedam pter naturā. Supra naturaz sunt illa quibz
non est simile in natura. nec etiam in potentia nature sicut est
virginē parere. Contra naturam vero sunt que fiunt vsu con-
trarie nature tamen terminantur ad conforme nature sicut est
occi illuminatio. Sed preter naturam sunt que fiunt ordine si-
mili nature. non tamen per pncipiū nature vt in mutatione
virgazz in serpētes quia illud potuisset fieri ordine nature per
longā putrefactōē cū ibi essent rōnes seminales Veruntū qz
non ibi fuit opatio nature miraculū fuit. Res qñqz pducūt ab
agente simili successiue hoc attribuit nature et dicit naturale.
Qñqz pducatur ab agente dissimili repēte. hoc attribuit angelis
et dicit mirabile. Qñqz pducitur ab agente dissimili in instanti.
hoc attribuit deo ⁊ dicit esse miraculū. Sciendū qz qñqz potēcia
aliq ⁊ actus eius est naturalis sic visus ⁊ vidē. Qñqz potēcia

qz dicitur ad mirum

110

Secundus

est miraculosa et adus naturalis vt qñ cecus illuminatus vidit
 Qñq; vtrūq; est miraculosum vt partus virginis. Nota q; mi-
 racula vel mira qñq; fiunt intantum ente vt statio solis et eius
 retrocessio. Quādoq; fiunt in vegetabili sicut qñ virgo Aaron
 floruit. Quādoq; in sensibili sicut fuit in locutione azime balaam
 Qñq; in rationabili sicut fuit in ambulacōne claudoz. audicōe
 surdoz. suscitacōe mortuoꝝ et partu virginali. vt sciam⁹ qñ
 aliqd fit miraculum. Nota differentiam inter rōnes causales et
 seminales et naturales. Quia ratio causalis est potentia passi-
 ua creature absq; omni dispositione vt solūmō deus ex ea faci-
 at qd vult. sicut fuit in partu virginis ⁊ in talibus est miracu-
 lum simpliciter. Ratio aut seminalis ē potentia passiuā creatu-
 re. sed cū dispositōne remota causa sicut fuit in virgis de quibz
 facti sunt serpentes. et hoc factuz fuit in instanti. Natura autem
 cū idem fecisset sed non nisi paulatim per longam putrefactōez
 Vnde patet q; ea que fiunt hm rationes seminales. pti sūt na-
 turalia. pti sunt miraculosa. Ratio naturalis est potentia cum
 dispositōne p̄p̄inqua. sicut patet in materia qñ est in vltima di-
 positōe vt formā recipiat hm hunc modum est rō naturalis in
 grano seminato ad p̄ductionem segetis. vñ hoc nō ē miraculum

De scientia dei. Capitulum xxix.

Scit deus omnia p̄ntialiter ⁊ simul perfecte quoq; ⁊ im-
 mutabiliter. Presentialiter dico hoc est ita limpide ac
 si cuncta essent p̄ntialiter existentia. Simul etiā scit oia
 quia videndo se qui sibi presens est omnia videt. Perfecte quo-
 q; quia cognitio eius nec potest minui nec augeri Sic etiam im-
 mutabiliter quia nescit omnia p̄ naturam sui intellectus qui est
 immutabilis. Dicendum ergo q; deus cognoscit omnia tpalia
 eternaliter. mutabilia immutabiliter. cōtinentia in fallibilit. fu-
 tura p̄ntialit. dependentia independent. creata increate. aha a se
 in se et per se. Nota differentiam inter sciam dei ⁊ angeli et ho-
 mis q; deus scit omnia simul. Videt em̄ multa vno id ē seipso.
 Vñ in visione dei nō differt qd videt. ⁊ p̄ qd videt. q; videt se
 p̄ se et in se videt oia. Xps aut hm q; homo est scit omnia que
 scit deus sed nō ita limpide scia scz visionis. Angelus vero dei
 formē habet intellectū. id est illa que scit illa scientia que est in
 verbo scit simul et actu sicut deus licet nesciat oia que scit deus
 Sed homo vnū solū scit actu. q̄a licet videat multa. illa tñ non
 videt vno. sed multis scz per multas rez similitudines. Sapiē-
 tia dei licet in se nō diuersificet. diuisa tñ sortit noia. In q̄ntum

no

*Scia int sciaz dei
angeli ⁊ hois*

De sapientia dei

Liber

enim sapientia dei cognoscitiva est possibiliū dicit scientia siue
cognitio. Itē in q̄ntū ē cognoscitiva oim q̄ sūt in mūdo dī vī-
sio. Itē in q̄ntū ē cognoscitiva futuroꝝ dī p̄visio. Itē in q̄ntū
tū est cognoscitiva eoz que ab ip̄o deo facienda sūt dī disposi-
tio. Itē in q̄ntū est cognoscitiva p̄miandoꝝ dī p̄destinatio.
Itē in quātū est cognoscitiva damnandoꝝ dicit reprobatio. Co-
gnitio diuina cū sit p̄fectissima cognoscit oīa distāctissime sub
omnibus distāctiōibus seu cōditionibus q̄s res h̄nt. et p̄pter
hoc futura scit esse futura et p̄ntia p̄ntia et bona apprianda ma-
laq̄ reprobanda. Si autē scire volueris q̄liter deus cognoscat ma-
la. Notandū q̄ cōtingit aliq̄d cognosci duplicat. Aut per sp̄em
ppriam. aut per speciem alienam. Primo mō cognoscit habit⁹
sc̄do mō p̄uatio. Itē p̄mo mō cognoscitur lux. secūdo modo te-
nebre. Eodē mō dicendū ē q̄ p̄mo mō cognoscit bonū. secūdo
mō cognoscit malū sc̄ per sp̄em oppositi habit⁹. Vñ dicendū
est q̄ deus cognoscit bonū p̄ vniū mediū. sc̄ per essentiam ppri-
am. mala vero q̄li per duplex mediū. Nam per essentiam suam
cognoscit habitū oppositū malicie. et illo habitu mediante vt
est in ip̄o deo cognoscente cognoscit eius defectum. et ideo dicitur
mala a longe cognoscere

De predestinatione dei Capitulum xxx.

Predestinacōnis diffinīcōnes assignantur quatuor s̄m
Augustinū. Prima em̄ p̄destinatio est p̄sencia beneficia
deorum dei. Secunda est p̄destinatio p̄ordinatio ali-
cui⁹ ad glōriam. Tercia est p̄destinatio p̄positum miserendi.
Quarta est p̄destinatio p̄paratio gratie in p̄senti et glōrie in
futuro. In prima diffinīcōne notat diuina p̄cognitio. In secū-
da electio. In tertia voluntas. In quarta directio in finē. Prede-
stinacōnis causa efficiens deus est q̄ntū ad effectus connotatos ī
nomie p̄destinacōnis. Materialis autē ē ille qui p̄destinat. Sed
formalis est mod⁹ vel ordo p̄destinacōnis. q̄ primo dat gr̄a
post hoc gl̄ia. Causa finalis ē vt sim⁹ sancti et immaculati. No-
ta dīam inter h̄c q̄tuor que ponit Ap̄t̄us ad Ro. 8. sc̄ vocatō-
nē iustificacōnē p̄destinacōnē magnificacōnē quia vocatio retra-
hit a malo. iustificatio respicit iniciale bonū gratie. p̄destina-
tio respicit gratie bonum finale. magnificatio vero est bonū fu-
ture gl̄ie. Vel dicas q̄ p̄destinatio gr̄am p̄parat vocatio gr̄am
offert. iustificatio illam cōfert. sed magnificatio eam per gl̄iaz
multiplicat Sciendū q̄ p̄destinatio non infert rebus necessitatē

Cognitio

Cognosce 2q̄ d
Sup^r

q̄t p̄destinacō

ra

no

Secundus

sicut verbi gratia. Deus scit si iste est commensurus hodie vel non nichilominus iste preteritatem habet comedendi et manum ad os porrigendi. quoniam si predestinatio rebus necessitatem imponeret multa sequerentur in convenientia. Nam frustra proponerentur bonis premia et malis supplicia. Item iniuste remunererentur boni. vel punirentur mali. Item malorum nostrorum deus auctor esset. Item nec sperandi aliquid. nec supplicandi vlla ratio esset. Item euacuaretur libertas arbitrii que se habet ad utrumlibet. Item nec bona facientes essent laudabiles. nec mali vitupabiles. Sciendum tamen quod hoc est duplex. Si deus preuidet hoc necesse eueniet. quia conuincendum est vera diuina falsa. et est ibi necessitas consequentie. et non consequentis. Habemus exemplum Boetii in libro de consolacione. Si aliquis videt aliquem facientem rotam necesse est quod ille faciat rotam. nec tamen visus eius causa est factio illius. Sic deus preuidet mala istius opera. nec tamen est causa quare male operetur. Verumtamen fiet si preuisum est. Item due sunt pagine libri vite Una est presentis iusticie a qua potest quis deleri. Alia est dispositio eterne de qua nullus delebitur. Differentia est inter predestinacionem et prescientiam. quia predestinatio est prescognitionis bonorum cum causalitate eorumdem. Sed prescientia dicit prescognitionem respectu malorum sine causalitate que potius residet penes liberum arbitrium. Cuius dicitur a sanctis quod predestinatio omnibus iuuatur non est sic intelligendum quod tempore causet eternum sed quantum ad effectum predestinacionis iuuat orationem scilicet quantum ad gratiam et gloriam. quia habemus illa liberum arbitrium bene cooperatur predestinacioni. Vnde sicut deus aliquem saluandum preuidet sic et modum quo saluari debeat propter quod stultus est qui dicit volo facere quod placuerit quia si saluari debeo saluabor. vel si damnari debeo damnabor. sicut stultus esset infirmus qui diceret volo comedere et bibere quod placuerit. quia si curari debeo curabor. vel si mori debeo moriar. Sic enim essent inutiles medicine sane si deus permittit liberum arbitrium quod se habet ad utrumlibet in malum cadere hoc non permittit nisi iuste. Rursus si per gratiam preueniat nulli facit iniuriam. Cum ergo deus malos damnat et reprobat operatur habemus iusticiam. Quam vero predestinat agit habemus gratiam et misericordiam que non excludit iusticiam.

pro

De prescientia dei et reprobatione Ca. xxxi.

Reprobatio est ut ait Augustinus prescientia iniquitatis quorundam et preparatio damnacionis eorumdem. Vnde nota quod in reprobacione tria sunt. Vnum est preuisio iniquitatis ab eterno. Alterum obduratio. id est subtrahio gratie in presenti. Tercium preparatio pene

Liber

eternae in futuro. Sicut e contra in predicta predestinatione sunt tria contraria. Sed in hoc est dicitur quod predestinatio prepat gratiam secundum beneplacitum. Sed reprobatio prepat penam secundum exigentiam meritorum. De obduratione sciendum quod translative dicitur ad similitudinem obdurationis in corporibus. Duritiam autem corpus sequitur triplex proprietates. Primum est inabilitas ad suscipiendum impressionem. Secundum est stabilitas ad permanendum in se. Tertium est fortitudo ad resistendum. His modis dicitur cor obdurari tripliciter. Uno modo per inabilitatem ad suscipiendam gratiam. Secundo modo per firmam adhesionem ad peccatum. Tertio modo per rebellionem diuinam inspirationem et mandatorum.

De voluntate dei Capitulum xxxii

Voluntas dei duplex est scilicet voluntas beneplaciti. et haec est duplex antecedens quae sepe non expelletur et conueniens siue consequens haec nunquam remanet in expleta. Alia voluntas signi. haec nunquam remanet in expleta. Voluntas beneplaciti dei consequens est recta efficax et irreprehensibilis. Unde quod est recta nihil est rectus nisi conformetur ei. Item quia est efficax nihil sine illa potest efficax. nihil contra illam potest fieri. per nullam potest impediri. Item quia est irreprehensibilis. nihil precipit aut permittit nisi iuste. nihil agit aut consulit nisi bene. Signa beneplaciti sunt quatuor videlicet preceptio prohibicio consilium. permissio. et operatio. Contra prima tria potest aliquid fieri quia se habent ut inferius. Sed contra ultima duo scilicet permissionem et operationem nihil potest fieri quia se habent ut in factum esse et quod factum est non potest non fieri. De his signis nota quod preceptum dicit obligationem ad faciendum bonum. Prohibicio notat obligationem ad vitandum malum. Consilium dicit doctrinam per quam scimus quod illud quod consulitur si fiat affert premium. si non fiat affert supplicium. permissio dicit priuationem cohibitionis et est signum diuinae voluntatis non respectu mali quod permittitur. sed respectu boni quod ex malo permissio elicitur. Non enim permittit deus malum fieri nisi ex eo bonum eliciat. ut patet in temptationibus dyaboli quibus praesentia multipliciter. Preterea si non esset malum non esset in bono nisi pulchritudo absoluta. Nunc vero propter operationem ad malum clarior elucet. Operatio notat factionem in re per quam refertur creatura ad creatorem. De conformitate voluntatis nostrae ad deum. Sciendum est quod si hanc attendimus in forma volendi tunc si volumus habere mercedem nostri operis oportet quod semper conformemur ei in forma volendi. Si autem querit ut absolute teneamur.

quod cur dicit obdurat

et

Primus

Ad hoc dicendum qd est conformitas in actu ad qua non tene-
mur nisi habita caritate et nec tuc nisi p tempe & loco. Vn qn
quis cogitat articulos fidei tenet credere quando cogitat dei bo-
nitatem tenetur diligere. Est aut alia conformitas in habitu ad
qua no tenet quis nisi qn actu bonitatem dei recogitat. quia tuc
tenetur se ad caritatem preparare. De conformitate autem in volito
sciendum q voluntate sensualitatis non tenemur conformari volu-
tati diuine. neq in volito. neq in mo volendi. Sed voluntate ro-
nis deliberata tenemur deo conformari in volito qd constat no-
bis deū absolute velle et congruit nobis velle. Si vero non con-
gruit nobis qmuis sit bonū in se non vult deus illud nos velle
Vn no tenemur velle nisi qntum volitū ē a deo. sicut si scio vel-
le deū mortem patris mei tñ possum eius vitam velle et labora-
re ad hoc. qa deus non vult me velle contrariū. Item voluntate
conditionata non tenemur deo cōformari. vt qn pluit vellem⁹
q non plueret si deus vellet qd volendo cōditionat non discor-
dam⁹ a voluntate dei qz hoc nō est velle simpliciter. Item illud qd
deus nō vult simplr & absolute vt sententiā cōminatōnis q̄ ali-
quādo mutat qn merita mutant non tenemur velle. Cōformi-
tas diuine voluntatis quadruplr potest cōsiderari hm habitudinē
quatuor causar. Primo hm causam materialem. vñ qn idēz est
volitū qd se habet vt materia circa qd est actus voluntatis. et
ideo ista conformitas est hm qd tm et nō simplr quia esse sim-
pliciter non est a materia. Secundo mō accipitur cōformitas hm
causam efficientem sicut qn quis vult hoc qd de⁹ vult euz velle
quia deus hanc voluntatem in eo fecit. De⁹ em vnāquāqz vo-
luntatē in bonum ordinauit et hoc vult nos velle. Tercio hm
causam finalem vt qn qs in gloriā dei facta sua ordinauit pp̄t
q̄ et deus facit omnia. et in his duobz essentialiter cōformitas
cōsistit. Quarto hm causam formalem. vt scz ex caritate velit qs
qd vult. sicut et deus ex caritate vult oia. et in isto consistit per-
fectio conformitatis vt videlicz actus voluntatis nostre tanto sit
diuine voluntati conformior qnto est melior et pfectior. Ex pre-
dictis collige q plena conformitas ad deū cōprehendit quatuor
Primo vt velim⁹ qd deus vult. Secūdo vt velim⁹ qd nos vult
velle. Tercio vt velim⁹ eo mō pp̄t qd vult. Quarto vt veli-
mus eodem modo quo vult. Sed conformitas non plena ē tri-
pliciter. Primo si conformatur quis deo in volito tantum. sicut
et iudei conformes deo erant in morte xp̄i. Secūdo si conformat
aliquis in volito et in fine sed non in modo vt quando non fit

d' volu te qd dicitur

no

et

no

Liber

ex caritate. Tercio qñ cōformatur quis in voluto et in modo sed nō in fine vt cū ad aliū finem bonū tñ reuertetur intentio.

De iusticia dei Capitulum xxxii

Iusticia tribus modis sumitur. Primo mō qñ redditur alicui qd meruit. Secōdo mō qñ pmissum soluit. Tercio qñ in pfectum pfiatur. Primo mō remuneratio bonorum et pena reprobōz dī opus iusticie. Secundo modo incarnatō christi est opus iusticie quia pmisit hoc p pph̄tas. Tercio modo dicitur opus iusticie qñ deus peccatorem iustificat cū se ad gratiam habilitat faciendo qd in se est. Nota q in oībz opibus dei inuenit iusticia et misericordia. Sed iusticia qñqz est occulta. et misericordia aperta vt in iustificatione impij et in pmo aduentu xp̄i x̄. Aliqñ est ecōuerso scz apta iusticia et occulta mia vt i punitione puuloz sine baptismo decedentiū et in secūdo aduentu xp̄i. Aliqñ utrūqz est occultū vt in tribulacōne quozūlibz iustoz et innocentiū. sicut fuit in Job et in infirmitatibus puulorum. Aliqñ utrūqz est aptū vt in remuneracōne iustoz et damnatione reprobōz. qz illos remunerat supra meritū istos punit circa cōdignū qd est mie. Sed vtrisqz tribuit hm merita. hoc ē bonis bona. malis mala qd est iusticie. Si vis scire qua iusticia puniat homo p pctō momentaneo eternalit. Vide pmo auctōritates Isaie. Vermis eoz non moriet. et ignis eoz non extinguet. ps̄. Ibūt vsqz in p̄genes patrū suoz. et vsqz in eternū nō videbūt lumē x̄. Math. c. 25. ait. Ite maledicti in ignē eternū Apocal. Ascendit fum⁹ tormentoz eoz in secula seculozum

Rationibus idēz ostēdit qā scz homo peccauit in suo eterno merito punietur in eterno dei seu in eterna damnacōne. Item materia ignis eterna est scz macula peccati ergo et pena. Item peccatū est cōtra illū qui infinitus est ergo pena debet esse infinita Sed hoc non potest esse acerbitate vñ oportet q fiat diuturnitate. Item cum homo peccat errat in infinitū qdāmō rōnalis et irascibilis et cōcupiscibilis qñ finitū pponit infinito. Illa quidē iudicando ista adherendo et vltima appetendo Vñ agrue pena debet esse infinita. Item mala voluntas reprobōz eterna est ergo et pena. Vñ dicit exemplis idēz qz venditio momentanea dat ius possidendi ppetuū. Item vulneratio momentanea cicatricem infert ppetuam. Item casus in foueam temporalis est detentio perpetua. Item crimen lese maiestatis tempale est seruitus perpetua. Item effusio oculoz momentanea cecitatem opatur perpetua. Item potio veneni momentanea opatur mortem perpetuam.

q pctoz p̄momentaneo
eternalit puniat ostēdit
m̄tē n̄q

Primus

dicit Aug⁹. q^d reddit de⁹ mala pro malis. hoc est penam p inu-
 sticia quomā iustus est. Item reddit bona p malis hoc est grām
 iniustis quomā bonus est. Itē reddit bona p bonis. id ē gratiā
 pro gratia quomā bonus et iustus est. Nunq̄ autē reddit mala
 pro bonis quomā iustus nō est. Aliq̄s punit in pnti tpe ppter
 seipm vt scz peccatū in eo pteritum purget Joh. 5. Ecce sanus
 factus es x̄. Item vt ppter peccatum ppetuo crucietur tam hic
 scz qm in futuro. Exemplū habes in herode. Item vt culpa decli-
 netur vt in paulo. i. ad Cor. 12. Ne magnitudo reuel. Itē vt
 gloria in futuro dat̄ Act. 14. Dportet nos p multas tribulacō
 nes x̄ In p̄mis duabus causis exercet deus iusticiā. In duabus
 sequētibz miā. Quinto punit quis ppter deū scz vt glorificet̄
 Joh. 9. Neq̄ hic peccauit x̄. Sexto ppter primū vt scz q̄s edifi-
 cet̄ sic punitus fuit. Job sifr et thobias vt aliis daret̄ exemplū
 patientie. Sic puniunt et innocētes pueri ne videat̄ inōueni-
 ens peccatoribus si qnq̄ tribulant̄. Iusto dei iudicio puniunt̄.
 qui vel concesset abutuntur vt adam. vel non concessa rape co-
 nantur vt lucifer.

De misericordia dei Ca. xxxiiii

Misericordia h̄m ethimologiā dicit̄ tribus modis. Pri-
 mo mō d̄r miā q̄si miseriam cordis diuidens. sic accipi-
 tur in illa auctoritate. Celi non indigent miā. quia in
 eis nulla est miseria h̄m hūc modū miā solū modo est in terra.
 Secūdo mō miā d̄r quasi mittens seorsuz cordis rigorem. sic ac-
 cipit̄ ibi miā et veritas obuiauēūt sibi. Nam veritas h̄m rigo-
 rem procedit sed misericordia hunc rigorem tempat remune-
 rans supra meritum et puniens circa condignum. sic est miseri-
 cordia in celo et in inferno. Tercio mō dicitur miā quasi mira-
 sua uitas rigans corda. sic miā maxime est in celo. licet deus sit
 iustus sicut et misericors tñ d̄r ei p̄riū esse misereri potius qm
 iustum esse. qz nil requirit̄ ad cōplendū opus miē nisi voluntas
 eius. Sed ad cōplendū opus iusticie requirit̄ etiā aliqd ex par-
 te hois scz exigentia meritoꝝ. Misericordia dei patet in effecti-
 bus beneficioꝝ. Dat em̄ reis veniā dimittendo tam peccati rea-
 tum qm peccatū sequelas. De quibus duobus ps̄. Qui ppiciat̄
 omnibus iniquitatibus tuis. Quo ad p̄mū. Qui sanat omnes in-
 firmitates tuas. Quo ad secundū. Item largitur iustis gratiam
 dando scz virtutis habitū. et virtutis motū vt p primū faciāt

Liber

hōiem deo gratū ac vita eterna dignū. Sed per h̄m augeatur eius meritū. De his duobz psal. Qui coronat te in misericordia Quo ad primum. et miserationibz. Quo ad secundum ⁊ loq̄tur de corona glorie. Itē confert sanctis gloriam. Et hoc duplicat quia nunc in spe tandem in re. de his psal. Qui replet in bonis desiderium suū quo ad p̄mū renouabitur vt aquila iuuentus tua quo ad secūdū. Itē ex misericordia deus peccatores paciēter ex p̄dat. benignē reuocat. vltimū dissimulat. ⁊ multis p̄cūlis liberat. gr̄am liberaliter donat. datam multiplicat. multiplicatā conseruat. conseruatam in celo premiat. Itē ex m̄ia deus peccatorem ad se redeuntē hylariter suscipit ad penitentiam cor emollit. offensaz ato remittit. iniurie post remissionē nō meminit. Itē ex m̄ia dat deus aduersa vt peccatū purget. dat aspera vt ad amorem prouocet. dat sacraz vt meritū cumulet. dat precepta vt p̄mia dicet. Itē ex m̄ia deus errantes ad se reducit. euntes ad se conducit. cadentes erigit. stantes tenere non desinit. puenientes in gl̄oriam intromittit.

Explicit liber primus

Incipiunt tituli capituloy secundi libri.

D e rerū creatōne	Capitulū primū
De distīdione creaturarum in genere.	Capitulū. 2.
Distīdō oebū tam cēlestū quā elemētōz.	Ca. 3.
De natura cōlōrum et sup̄ioz corpum	Capitulū. 4.
De natura stellaz in cōmuni.	Capitulum. 5.
De luce	Capitulum. 6.
De natura q̄tuoz elemētōz.	De planetis in specie. Ca. 7.
De impressiōibus aeris. Ca. 9.	Capitulū. 8.
De angelis in cōmuni.	De tempore
Distīdō ierarchiaz.	Capitulū. 10.
De pprietatibus angelozum in cōmuni	Capitulum. 11.
De pprietatibus et officiis singuloyz ordmū.	Capitulū. 12.
De cognitione et motu angelozum	capitulū. 13.
De placōmibz angeloyz ca. 16	capitulū. 14.
De custodia angeloyz	capitulum. 15.
De locutiōne angeloyz.	De cōfirmaciōe āgeloyz ca. 17
De specialibz noibus angeloyz	capitulum. 18.
De casu demonis	capitulum. 19.
	capitulum. 20.
	Capitulū. 21.

De spūali casu demonis	capitulum. 22.
De locali casu demonis	capitulum. 23.
De restauratione ruine angelice	capitulum. 24.
Quare peccatum dyaboli sit irremissibile.	capitulum. 25.
De proprietatibus demonum.	Capitulum. 26.
De malicia dyaboli contra nos	Capitulum. 27.
De lucifero specialiter	capitulum. 28.
De anima quid sit hm diffinitionem	capitulum. 29.
Quid sit anima hm rem	capitulum. 30.
Quid sit anima hm nomen	capitulum. 31.
De triplia anima	capitulum. 32.
De potentis anime vegetabilis	Capitulum. 33.
De potentis apprehensivis anime sensibilis	capitulum. 34.
De sensibus particularibus	capitulum. 35.
De sensu comuni	capitulum. 36.
De ymaginativa	capitulum. 37.
De estimativa	capitulum. 38.
De fantasia	capitulum. 39.
De memoria ca. 40	De insensibili motiva capitulum. 41.
De potentis anime rationalis	capitulum. 42.
De divisione potentiarum anime	capitulum. 43.
De potentis cognitivis	capitulum. 44.
De modo cognoscendi res	capitulum. 45.
De intellectu agente et possibili	Capitulum. 46.
De intellectu speculativo et pratico	capitulum. 47.
De ratione et partibus ipsius	capitulum. 48.
De potentis anime motivis	capitulum. 49.
De voluntate	capitulum. 50.
De sinderisi	capitulum. 51.
De conscientia	capitulum. 52.
De operationibus aie	capitulum. 53.
De quantitatibus anime	capitulum. 54.
De immortalitate anime	capitulum. 55.
De libero arbitrio	capitulum. 56.
De natura corporis humani	capitulum. 57.
De phisonomia	capitulum. 58.
Regule generales phisonomie	capitulum. 59.
De toto homine	capitulum. 60.
De proprietatibus hominis	Capitulum. 61.
De primis parentibus	Capitulum. 62.

Libeꝛ

De pꝛceptis sibi datis

De paradiso

De casu pꝛmi hominis

De ordine temptationis in nobis

Capitulum. 63.

Capitulum. 64.

Capitulum. 65.

Capitulu. 66.

Explicitunt tituli capituloꝝ libri secundi

Incipit liber secunduꝝ de reꝝ creacōe ca i.

Omne bonitatis triplex est effluxio scz p generacōnem per spirationē p creationē. Due piores emanationes sunt ab eterno. Tercia est ex tpe de qua nunc est agendum. Inter creare et generare et facere differentia est qz res exit in esse de nihilo p creatōem Sz exit in esse de aliquo faciente aliquid de substātia pꝛia per generationē. Facere autē est opari de materia aliena. Deus est reru m triplex causa efficiens et exemplaris ac finalis sed nullo modo materialis. Inter opari dei et creature differentia est quia deus opatur in instanti. Angelus autē repente. sed natura paulatim. Preterea reꝝ pncipia sūt a deo immediate. Effectus vero consequentes sunt ab ipso mediante natura et etiam immediate. Nihil autē est a deo mediate tm. Circa mundi creationem qtuor erant errores. Quidam em dicebant mundum eternū. Alii dicebant mdu quid factū sed habuisse materiale pncipiū ⁊ nō esse de nihilo. Alii dicebant deū superiores creaturas per se pduxisse. Sed inferiores per misteriuꝝ angeloz. Alii ponebant duo pncipia sicut manichei. Vnu scz sūme bonum et aliud sūme maluz dicentes incorruptibilia esse a bono pncipio. Sed corruptibilia esse a malo pncipio. Mos errores omnes excludit moyses. pꝛimū cū dicit in pncipio. Secundū ibi creavit. Tertiū qz dicit deꝝ Quartum cum sequit celum ⁊c. Tenendū est etiam qz deus oia simul creavit nisi aliquā nouā speciem postmodum condidit qm pꝛius non fecerit. Vel in sili vt aias hoim. Vel in rōne seminali sicut patet in his q naturalitꝝ introducunt in esse. Et hoc ē qz dicit deus die septima qeuisse nō quidā a labore vel ope sed sic dictū est a nouarum specieꝝ cōdicionē. De opibus vero sex dieꝝ dicunt qdā nō in illis debere intelligi ordinē tꝛpis sed nature quia debent simul omnia tempe fuisse facta et disposita ac suis speciebus distincta. Alii dicūt omnia simul creata in materia sed non in tali forma sic in diebus sequētibꝝ receperit hꝝ opinio magis

Dea pꝛi fac' quāc ⁊ fac'

Dea pꝛi opꝛoz dei ⁊ creatūꝝ

Creacōe rca mdu ca 03

Secundo
Primo

sequit̄ lram sed p̄ma magis sequitur rōnem. Deus em̄ dupliciē opat̄. Aliqua nāq; facit mediante natura. et hęc fiunt successiue Aliqua fecit p̄ se immediate vt creare. pct̄a dimittere. gratiam infundere et hm̄oi. et talia fiunt in instanti et p̄fecte et cōplete. Cum ergo deus p̄mordiales res non p̄duxerit mediante natura sed immediate p̄ se videt̄ q̄ in instanti fecerit eas et perfectas ac cōpletas tam in materia q̄ in forma. Coequeue sunt q̄tuor hęc p̄matiuē rez creature. Celū empir̄reū angeli. materia mundi et tempus.

De distinctione creaturarum in genere.
Capitulum **Secundum**

Q Reatura triplex est scz corp̄alis tm̄ vt elementa. sp̄ua lis tm̄ vt angelus. cōposita ex his vt homo. Corp̄alis quoq; natura distinguit̄ in corpa lucida vt sūt sidera et opaca. vt est terra et metalla et hm̄oi. atq; perspicua siue dyaphana vt aer et aqua Creature quedā hnt̄ esse tm̄ vt lapides quedā viuere vt arbores. quedā sentire vt aialia. quedā intel ligere vt angeli Distinguit̄ mundus tripliciter scz archetypus id est deus. et dicit̄ archetypus ab archos q̄ est p̄nceps et ty pus q̄ est figura q̄si p̄ncipalis figura. q̄a ip̄e est exemplar mū di sensibilis. Item est mundus qui d̄r macrocosmus. id ē maior mūdus. vt ē hic mūdus visibilis. Tercius ē mūdus q̄ d̄r microcosmus id ē minor mūdus vt ē hō. De his tribus Joh. 1. In mundo erat. ecce p̄mū. Et mundus per ip̄m factus ē. ecce secūdū. Et mūdus eū nō cognouit. ecce tertū. Differentia ē inter elementū et elementatū et q̄ntā essentia. Elementū ē p̄mū cōponibilū et nō cōpositū. Vnde nec terra. nec aqua. nec aer. nec ignis purū ē elementū apud nos et simplex. qz ista inter se cōmiscē tur. et maxie in ea parte vbi se cōtingūt. Elementatū ē q̄dlibz corpus cōpositū ex q̄tuor elemētis. Quinta essentia est corpus per se differēs ab oībz elemētis et elemētatis in materia quā in forma. tā in natura. q̄ etiā in virtute nō hns in se cōtrarietatez vñ nec causam corrupcōnis. Opera sex diez put moyses distinxit moralit̄ sic habent̄ Significat em̄ reum de nihilo creatio impij iustificacionem. Firmamenti opatio boni p̄positi cōfirmacō nem Aquarum congregatio cōdis adunacōem Syderum per fecio exemplū bone opacōnis. Piscij et auū formatio statum acionis et cōtēplacōnis. Do is plasmatio reditūdinē intencōis Post ista seq̄tur septime die rezes etermitat̄. Est loc⁹ sūmus.

Triplex natura

Triplex mudo

Deus est elementum et elementum + quatuor esse

Liber

celum ubi summa leticia est. Et infimus. id est infernus ubi sola tristitia. Et est medius. id est mundus in quo sunt summa spanda et infima timeda. Dyabolus ergo a summo corruit et in ymo detrusus est. quia repandus non erat. Homo vero a summo non cecidit. In medio collocatus est. ut esset ei locus quo ascenderet per iusticiam. vel descenderet per culpam. Item Hugo de sancto victore dicit quod aliquis est locus in quo solum et summum bonum est scilicet celum. Aliquis in quo summum malum est infernus. Aliquis in quo solum bonum est sed non summum ut paradysus. Aliquis in quo solum malum est sed non summum ut purgatorium. Aliquis in quo bonum et malum est sed neutrum summum ut mundus etc.

Distinctio orbium tam celestium quam elementorum Capitulum tertium.

Distinctio orbium

Qualis mundi machina tota consistit in duobus scilicet in natura celesti et in natura elementari. Celestis autem distinguitur in tres celos principales scilicet empirium cristallinum et firmamentum. Intra firmamentum vero quod est celum stellarum continentur septem orbis septem planetarum qui sunt saturnus iupiter mars sol venus mercurius luna. Nomen autem celi cristallini siue aquei intelligitur. Prima pars materie prime que secundum philosophum forma est in duos orbis quorum superior est primum mobile. Istorum orbium natura est quod omnes mouentur excepto empirico celo quod quietum est. Natura vero elementaris in quatuor speras principales distinguitur scilicet ignis aeris terre et aque. Spera ignis tria habet intersticia videlicet supremum quod vocatur igneum ac medium ac infimum quod vocatur olympium. Aer similiter habet tria intersticia scilicet supremum quod vocatur etherum et medium ac infimum quod dicitur aereum. Et in supremo est calor et lux propter solis propinquitate. Similiter est et in infimo sed propter radios repulsionem a terra. In medio autem intersticio ad quod non pertingere potest repulsio radioz est frigiditas et obscuritas in quo dicuntur habitare demones qui detrusi sunt in hunc aerem caliginosum. Ibi etiam sunt tempestates scilicet tonitrua grando niues et silia. Ex his collige duodecim orbis terram et aquam ambientes. qui omnes possunt celi vocari. Istos autem excellit celum trinitatis ipse deus qui est in omnibus et super omnia. distantia predictorum orbium et planetarum hec est a terra usque ad lunam sunt miliaria xv. dc. xxv. hec sunt stadia. c. xxvi. a luna usque ad mercurium sunt miliaria. vii. dccc. xii. et semis a mercurio usque ad venerem tantum a venere usque ad solem. xxiii. cccc. xxxvi. A sole usque ad martem sunt miliaria. xv. dc. xxv. a Marte usque ad iouem. vi. dccc. xii.

12 orbis

12

Secundus

a ioue vsq; ad saturnū tātū a saturno vsq; ad firmamētū. 23. 400. 36. Ex istis sequit̄ q; a terra vsq; ad cēlū stellatū sūt milia- ria. 1009. 300. 75.

De natura celoz et supioz corpm ca. iiii

pt celu

Qelum est corpus p̄mū simplicissimū et in corruptibili-
tate solidissimū. essentia subtilissimū. quātitate maxim
qualitate lucidū. dyaphanacōne p̄spiciū. materia pu-
rissimū. Figura sp̄ciū. locali situ sup̄mū amplitudine creaturaz
in se aliaz cōtentiū. Iste pprietates tam cēlo cōueniūt empireo
quā p̄mo mobili. Sed p̄ter hoc cēlū empireū. motus est extra-
neus beatoz sp̄rituū habitaculū sp̄ualiter sedes dei m̄cupatū.
Sikr p̄mo mobili specialit̄ cōuenit q; est motu velocissimū ac in
inferiora virtutis influxiū. Eodē mō dicēdū ē de firmamento
qđ plurime cōueniūt ei de pprietatib; supradictis. et insuper est
aquaz diuisiū ac stellis decoratiū. Corpora celestia diuidū-
tur in lucentia et non lucentia ac dyaphana. Nam corpus lu-
cens est sol qui solus inter sidera p̄ se lucet. Sed non lucentia sūt
stelle cetera ⁊ planete qui lumen suū a sole mutant. Corpa ve-
ro dyaphana sūt om̄es spere celestes. Item spere celestes cū mo-
uent̄ non mutant locū sed mouent̄ in locis suis. Sup̄iora influ-
unt in inferiora virtutē motiūā vegetatiūā sensitiuā. ac oīm
generabiliū productiūā. Item licet careant qualitatibus elemē-
taribus. Non em̄ sunt calida vel frigida. sicca vel humida. tam̄
ista causant in inferiorib; x̄. Verūtamen non influunt sup̄ libe-
rum arbitriū nec h̄nt virtutē immutandi hoīs volūtate licz bñ
immutāt ac disponāt cōplexionē hoīs. que volūtate nō habet
quid cogere. sed h̄m magis vel min⁹ in diuersis hoīb; inclinare
Opantur quoq; corpa sup̄iora distinctam signacōem diez h̄m
lumen solis et distinctiōnē mensiū h̄m motū lune. ac distinctiō-
nē annoz h̄m motū solis in obliquo círculo atq; distinctiōnem
tempum h̄m variū cursum planetaz et distantia et concursum
ascensum et descensum retrogradacōem et statum.

De natura stellaz in cōmuni Ca. quintus

Quelle supreme in firmamento figunt̄ et cum illo semp
mouentur. Materia sunt purissime. figura sperice. quā-
tate magne. Appentia p̄ue. qlitate lucide. radioz diffu-
siue. rerum inferiorum generatiue a sole illuminacōis
receptiue. tenebrarum expulsiue. q̄to nox obscurior tanto pl⁹
sui manifestiue in presentia solis sui luminis occultatiue tempe-
statis ⁊ serenitatis conditatiue viarum nauigantium directiue

Liber

quanto coniundiores tanto in cōmuni lucidiores. Sed singule
mim⁹ a pparentes vt patet in galaxia claritate ac q̄ntitate diffū
dit ac virtute. Galaxia ē multitudo puaz stellaz q̄si cōtiguaz
illi loco orbis vbi diffundit lumen solis. Eclipsis fit cum sol se
luna subneat vt tenebras orbis efficiat. Nota q̄ omnes stelle
eclipsant et h̄ vlt a terra vel a planetis. Planete q̄nc̄ dicuntur
retrograde q̄nc̄ p̄gressiue q̄nc̄ stationarie put i epicyclis suis
diuersimode mouent̄. Planete sūt sidera inter celum et terra er
rantia. firmamento cōtrariū cursum agentia. cursu q̄ h̄nt ab in
fluxu p̄mi mobilis mouent̄ directiue sed cursu p̄prio mouentur
oblique. Non scintillant. singuli suos colores h̄nt. et cū circū
los alioz ingrediunt̄ etiam istoz participant qualitatem cum
sole micantes occultantur. Quāto terre p̄p̄m̄ quiores tanto circu
los habent breuiiores et minores. Quanto altiores tanto cur
sus eoz naturalis videtur esse tardior. Corpa eoz non sunt p̄
sp̄cua sed opera alioquin non eclipsarent se

De luce Capitulum vi.

Lux est vt ait p̄hus actus lucidi. s̄m q̄ lucidum. Vnde
sciendum q̄ lux est qualitas actiua corporis luminosi si
cut calor ignis. Lux quoq̄ dat coloribus esse intentio
nale sic intellect⁹ agēs fantasmatis ē intellectuale. Ipa ē me
diū deferēs oia q̄ a celo i nos descēdūt. Ipa mutat corp⁹ nō lu
cēs a lucido. Ipa ē vt ait Scdus p̄hus celi purpura. malefacto
rum inimica. nauigantium directio. oculus noctis. facies omni
um rerum. Lux vt ait Augustin⁹ rectum habet inēssum et nul
lo modo inēdit per curuum. Nec omnibus rebus formam a de
torem tribuit. Et absq̄ illa cuncta sunt ignota et abscondita.
Motus eius ē subitus. quia sine mora replet omnia. hęc in lu
perficie vmbrosi corporis nō se profundit sed in corpe dyapha
no. Vnde s̄m corpis grossiciem vel subtilitatem magis a mim⁹
participatur. Lux etiā sine diminutione vbiq̄ se diffundit plu
res p̄p̄rietas habes supra de sole que illi cōueniūt in quātum
lucet. Sciendum q̄ lux vocatur in corpore luminoso sed lumen
put est cōmunicatū aliis ab ipso in lucido transpenti. Splendor
aut̄ in dēso terro et color put est in corpe opaco.

*Dea p̄to lucez lumen
+ splendor*

De planetis in specie Capi. vii.

Martius nobis est remotissimus frigidus
et etiam siccus. Hoc intelligas in effectu sicut

37
Secundus

et in aliis planetis. Ex vicinitate eius calorem solis remittitur. Ex
coniunctione eius cum ioue clarus efficitur. Cū nascitur sit pal-
lidus nocuus est et ipso durante fetus qui nascitur mortificatus aut de-
bilis plus nocet retrocedendo quā procedendo. moratur in quo-
libet signo. xxx. mensibus. Ex quo sequitur quod cursum suum com-
plet. xxx. annis. Jupiter est clarus quasi admittat lactis candi-
dus. In qualitatibus est bene temperatus. quia calidus et hu-
midus. In superiori sue parte absidis temporat maliciam saturni
cum ascenderit in circulum saturni contrahit pallorem licet
sit clarus. In quolibet signo moratur per annum et ita com-
plet cursum in 12. annis. Mars calidus et siccus et ideo no-
civus et proprietatibus suis irritat hominem ad bellum. Ex in-
terpositione veneris et iouis eius nocivitas reprimitur. Igne-
us apparet et radiosus. In quolibet signo moratur. 40. diebus
Sol dicitur occidere maiorem terram. Sed secundum Ptholomeum est. 160.
vicibus maiorem terram. Calidus est et illuminosus. eclipsim patitur
et communis est omnibus. Nube celatur. solus pro se lucet quod nulli
videri magis competit. Unde et nomen accipit. stellas illumina-
nat. et tunc eas per potentiam suam appetentiam luminis privat. Mercurius est
planetarum odiosus egris oculis sed amabilis est puris. tempa
distinguit. locis immundis non commoratur. terrestria consolidat
gelida resoluit. flores aperit. fructus maturat. corpora dyapha-
na penetrat. non requiescit. visum recundit. vapores eleuat.
emisperia vicissim perlustrat. appropinquans nobis estatem facit.
recedens vero yemem facit. oculus est mundi. in quolibet signo
moratur. 30. diebus et. 10. horis. Cursum per annum perficit mo-
tu proprio. sed diem perficit motu primi mobilis. Venus est lu-
cifer calidus et humidus. maliciam martis temperat. semper com-
mittatur solem. Sed quando precedit dicitur lucifer. quando sequitur
dicitur vesper. colorem habet cadentem et resurgentem electro sicut
inter sidera plus splendet. complet cursum. cccxlviii. diebus.
Mercurius semper cum sole graditur nunquam ab eo amplius. 30.
gradibus distans. colorem habet radiantem. raro propter vi-
cinitatem solis cernitur. eloquentia sub ipso est. aqua dicitur dominare et pre-
esse semibus. Cursum complet. 30038. diebus. Luna noctem illu-
minat. lumen mutuatur. augmentum patitur et decrementum.
Infima est inter planetas eclipsim patitur et efficit. maculas
habet. propter coniunctiones eius cum inferioribus. Item cornicula
interdum apparet ex eo quod pars eius illuminata a nobis abscon-
dit. Item regina celi appellatur quia sol in quantum medius planetarum

Liber

participat proprietates omni et eas ad lunam cum lumine suo transmittit. Ipsa vero luna quocumque a sole sic recipit influit. Unde quia per eum tali modo virtutes planetarum recipimus merito regina celi vocatur. His visis patet quod quoniam luna primo incendit optimum est semina iacere. quod tunc virtutes planetarum quae in inferioribus influit incipit colligere frigida et humida est. Solem praecedens minuit. sed eundem sequens crescit et ab eo elongatur accessus et recessus maris per eam causantur signa zodiaci quolibet mense percurrit.

De natura quatuor elementorum. Ca. viii.

Ignis consumit et manerat. In similitudinem suam sibi appropinquans fert motum. facit de centro ad circumferentiam. ardet et lucet in materia aliena sed non in sphaera propria. Inferiora reducit ad superiora quod resoluit terrea in aquosa et aquosa in aera. Adollificat dura et indurat mollia. Subtiliat ut patet in resolutione glaciei et condensat sicut lutum. depurat ut in auro. et corrumpit sicut ea que consumit. frige facit per accensum ut patet in aceto et etiam penetratius actius diuisius. Item ignis in sphaera sua non lucet quia compactus non est. Nullum enim corpus dyaphanum lucet sed potius est illuminabile. Si autem ignis in sphaera sua compactus esset eclipsaret omnes stellas que supra ipsum sunt. Ignis vero lucet hic apud nos propter materiam coadunatam in qua est. Et hoc patet quod candela appositae alteri facit umbram. Aer est subtilis mobilis perspicuus per inspirationem et respirationem calorem cordis temperatius. decoratur volatilibus. locus impressionum mansio spirituum. Est etiam alterabilis leuis et subtilis atque rarus. Non lucet sicut nec aliud corpus dyaphanum sed est illuminabilis. aqua super celos eleuat. piscibus decoratur. tempestatibus subiicitur. Omnes fontes et flumina ad mare continuantur ad locum. Unde venerunt reuertuntur. Aer praebet aqua in formationem volatilibus ornamentum et vegetabilibus nutrimentum. Optime est terminabilis termino alieno sed in termino proprio. Corpus enim dyaphanum. omnibus est commune. in cristallum congelatur. Frigus in nubibus creat. sordes purgat. ortos enim rigat. febricitantes sua frigiditate et humiditate delectat. Naues vehit. lumen recipit. ad suum principium recurrit. loca vacua subit. lapides cauat ignem extinguit. olim mundum purgavit. In mari rubro populo dei celsit de latere christi fluxit. Hanc christus in vinum mutavit. ac de ipsa baptismi materiam ordinavit. Terra inter elementa est infima. nigra. magisque despecta. ponderosa. rotunda. elementis aliis circumdata. mater fructuum. radix plantarum. nutritrix animalium. edificiorum fundamentum. defunctorum receptaculum machine mundialis

Secundus

centrum includit in se infernum. frigida. sicca. opaca. corpis hu-
 mani materia. seruat metalla. Centro tenetur. motu ex vapori-
 bus inclusis concutit. herbis et floribus ac arboribus decoratur
 circa eam motu circulari celum cum sideribus voluit. ab hominibus et in-
 mentis calcatur. Notandum quedam terre competunt habere esse suum. quedam
habere situm. quedam habere contentum. quedam habere ornatum. quedam habere utilitates

De impressionibus aeris Capitulum ix

Ometes licet appareat quasi stella non est tamen aliud quam aer in
 flatus ex vicinitate ignis. Sic comas lunis fundit. et
 dicitur signare mutationem regni aut bella vel pestilentias.
 Corona est albus circulus qui quandoque apparet circa solem vel lu-
 nam aut stellas alias et causatur ex reliquiis nubium per planeta-
 rum radios attractis ac illuminatis. talis etiam circulus signum est
 serenitatis. Sub duplex est scilicet ascendens et descendens. Ascen-
dens fit ex vaporibus in flatis in summo aeris. et videtur ascen-
dere sicut si euolarent scintille de fornace. Sub vero descendens
ignis est retentus in nube. qui tamen expellitur obuiante nube frigi-
da et cadit continue. propter quod videtur quasi stella cadens longa et re-
linquit vestigia casus post se. Lumen quod videtur de nocte discurs-
rentibus se proedere est vapor compactus descendens cui cum nihil
obuiat accendit confirmatoe superius et aliquodiu stat in aere. dra-
co dicitur vapor fortis conglobatus cui frigida nubes est ad latus
unum et calida ad aliud. et tunc propter convenientiam ad calidum at-
trahit ad illud et ita incendit pars interior. et hoc videtur quasi
spiramen draconis. Media vero pars incuruatur ut serpens.
et volat semper ad illud latus ubi calidum circumstat ipsum. Nubes fi-
unt quando virtute solis extrahuntur vapores de aquis et paludi-
bus ac locis humidis et feruntur sursum. Nebula est id quod ex nu-
bibus aquam pluentibus relinquit. Et ideo nebula habet Aristoteli
lem. signum est serenitatis. caligo vapor est tenebrosus qui vul-
gus appellat nebulam. Iste vapor non eleuatur sed priusquam
conuertatur in nubes vel in pluuiam deprimatur et remanet iuxta ter-
ram. Ros est id quod descendit ex vapore paruo et indescendoe
sua conuertitur in puas guttas minutissimas. Pluuia est aqua de-
scendens ex nubibus resolutis velocitatem huius sue discensionis
et hoc guttati. Primum est ex vapore rorido qui congelatur ante-
quam ex ipso resoluatur aqua. Nix generatur in nube calida cuius con-
gelatio simul fit cum conuersione in aquam. Et ideo partes eius non
inspissantur. Grando generatur ex nube calidissima virtute so-
lis multum eleuata. qui postquam in aquam resoluitur tunc demum

Liber

in medio intersticio aeris congelatur. Tomitruum est sonus vaporis siccī egredientis de nube humida. Sed fragor diuturnus. qui post idum sequitur fit ex ignis extinctione in ventre nubis. Coruscatio est illuminatio vaporis siccī in nibe frigida et humida. Vulgur generatur ex vapore grosso eleuato ex calore siccato qui cum sit ignee nature vi ventorum contra naturam descendit et vrit et nihil resistit et estate precipue in montes frequenter cadit vel percutit. Fulmen ē vapor terrestris inflammatus qui quādo tangit nubem que iam est in conuersione ad aquā conglutinatur sicq; de eo quāt fortissimo calido et induratur in lapidem qui vocatur telum thomitruū et scindit quicquid inuenit. Iris est lumen solis receptum in nube concaua et aquosa ac soli ex aduerso opposita. Glacies est aqua congelata. Ventus est vapor terreus aeris superiora transcendens et aerem fortiter percutiendo impellēs. Venti sunt quatuor principales scz subsolanus ab oriente tempatus. hñs a dextris vulturnū desiccantē et a sinistris eurū nubes generantē. Item a meridie est auster calidus qui fulmina gignit. et pluuias largas hñs a dextris affricum calidū. et a sinistris nochum tempatum quid sed pestilencias inducentem. Item a septentrione est aquilo frigidus. habens a dextris draciam ventū mues facentē et grandines. A sinistris boream nubes constringentem ac pluuiā prohibentem. Item ab occidente est zepirus flores producens. habens a dextris arcinū tempestates et pluuias et tomitrua generantem. A sinistris fauoniū in oriente nubila sed serena in media facentem. Turbo est ventus de nube egrediens in seipsum reflexus. vel duo venti lateraliter sibi occurrentes se seq; iuxta terrā orbiculariter inuoluentes. Terre motus est vapor grossus extractus de profundo terre non potens exire ppter superficie terre illius soliditatem. Sicq; coartatus interioribus concauitatibus terram concutit.

De tempore Capitulum x.

Tempus est mensura motus pmi mobilis. Ex hoc patz qd hic est tempus sūm suā substantiā et non in celo quia hic mutant oīa et nō ibi. Dic est nūc yems. nūc estas nunc par. nūc discordia. nūc tranquillitas. nūc tempestas. Mutabilitas rez oñdit in hoc qz ea q mūdus pāpue amplectitur scz sapientia potentia in oriente aperunt et nostrā habitationē pcurrerūt vsq; ad occidentem in lignum q omnia tendunt ad

Secundus

occasum. Nam studium sapientie cepit in egipto. post hoc fuit in greca post hoc fuit rome. deinde in francia et in anglia. Similiter regna fuerunt prius in oriente. post apud romanos. nunc potestas imperii residet in germania propter hominum consuetudinem. Jacobus vi tam naturam et haec mutabilia vaporis. Somno et baculo arundineo et liber regum aque dilabentur. Differentia est inter tempus et eum et eternitatem. Nam tempus habet principium et finem. Eum caret sine sed non principio. Eternitas caret utroque termino quod est mensura increata. Istae sunt etates mundi. Prima est ab adam usque ad noe habens annos iuxta hebreos. M. dc. lvi. Sed iuxta septuaginta interpretes duos. M. xlii. Secunda a noe usque ad abraham habens annos secundum hebreos. M. cc. xcii. sed secundum. lxx. M. 72. Tercia est ab abraham usque ad dauid habens annos secundum hebreos d. ccc. xliiii. Sed secundum. lxx. m. c. 37. Quarta est a dauid usque ad transmigrationem babilonis habens annos secundum hebreos. cccc. lxxviii. Sed secundum. lxx. 400. 95. Quinta est a transmigratione babilonis usque ad christum habens annos secundum hebreos. d. 89. Sed secundum lxx. d. 78. Igitur ab ordo mundi usque ad christum habentur annos secundum hebreos prosequenti beato Iero. iii. m. d. cccc. lii. Sed secundum lxx. quas greci secuntur. v. m. d. viii. Eusebius quod est osius secutus est inter utrosque incidens numerat annos. v. m. c. xcix. quos pene omnes latini secuntur. Sexta etas a christo usque ad finem mundi. Septima est quiescentium et currit cum sexta. Octava est resurgentium. Porro secundum hebreos in prima etate mundi sunt generationes. x. In secunda. x. In tercia. 14. In quarta. 17. quas tamen matheus gratia ministerii. 14. ponit. In quinta. 14. Etates hominis sunt iste. Prima est infantia hominis a natiuitate hominis usque ad annos vii. Secunda est puericia usque ad annos. 14. Tercia est adolenscentia a. 15 anno usque in. 28. Quarta est iuuentus usque ad. 49. Quinta est senectus a. 50. anno usque ad. 79. Sexta est decrepita etas ab anno. 80. usque dum vita finitur. Dignitas dominice diei notatur in hoc quod fuit prima dierum. Item ut dominus erit ultima dies. Item nox illam non precessit. Item nox illi non succedit. Item celum et terra in ea creata sunt. Item angelus in ea conuersus est ad deum. Item primo data sunt in ea filiis israel mandata sicut dicit Origenes. Item in ea christus natus est. Item in illa christus surrexit. Item spiritus sanctus in ea datus est apostolis. Item omnes in ea resurgentur atque in ea iudicamur. Item in ea continuamur perpetuo in laude dei.

De angelis in comuni ca. xi.

Liber

Angelus est s̄m Dāmascenum substantia intellectualis
semper mobilis. arbitrio libero. incorporea. deo mini-
strans. immortalitē suscipiēs s̄m grām et non s̄m na-
turā. S̄ba ponit in hac diffinitione p̄ genere et ponit ad diffe-
rentiam accedentis. Intelligit etiā substantia hic qualiter cumq̄
cōposita ex eo q̄d est et quo est. Intellectualis d̄r potius q̄ rō-
nalis. quia ratio est virtus collatiua cause et causati et ideo cō-
posita. Intellectus aut̄ de rōne sui nō habet collacōnem. sed est
sine inquisitione et cōpositione. et ideo cōpetit nature magis
simplici p̄ differentia vt est angelus. Ratio aut̄ est differentia
nature min⁹ simplicis sc̄z hoīs. Sed semp nobilis nō dico de lo-
co ad locū. sed mobilitas dicit hic triplīcē vertibilitatē in ange-
lo. sc̄z nature intelligentie ⁊ voluntatis. Mobilitatem em̄ habet
nature. quia omne creatum vertibile est in nihil nisi manu om-
nipotentie dei contineatur. Similiter angelus mobilitatem ha-
bet intelligentie. quia licet in angelo non sit visilitudo intelli-
gentie quo ad scita cognitione in verbo cum deiformem habe-
at intellectus s̄m Dyom̄sium. Potest in eo t̄n esse visilitudo in-
telligentie quo ad cognicōnem rez in pp̄ria natura. et quo ad
disenda. Et hoc est q̄ ait Aug⁹. q̄ omne creatū h̄ns intellectū
intelligit vnū post aliud. Item in voluntate mobilis est ange-
lus q̄a nō simul vult hoc et illud. Item potest dici semper mobi-
lis motu dilectionis arbitrio. Libera hoc modo d̄r p̄pter defle-
ctionem ad bonū indifferenter et ad malū. sed p̄pter liberam ele-
ctionē eoz que voluit. Vnde angelus bonus semp elegit libe-
re bonū. et angelus malus libere ac sine coactione elegit maluz
In corporea nota q̄ angelus habet pp̄rietatē corpis nō natura
sed in loco contineri. Cū em̄ corpus sit in loco circūscriptiue et
diffinitiue. Angelus tantū diffinitiue est in loco. deo ministrans.
Ministeriū ponit hic p̄ quocūq̄ obsequio. et s̄m hūc modum
tam assistentes quā ministrantes q̄ etiam demones ministrant
Immortalitatem suscipiens s̄m grām non naturā. q̄a tenderet i
nihilū nisi per gratiam cōseruatoris continerēt. Angelo attri-
buunt̄ quatuor. sc̄z essentie subtilitas. intelligentie p̄spicacitas.
liberi arbitrii facultas. discretio p̄sonalis. In p̄mis tribus con-
uenit aīa cū angelo. In quarto non q̄a aīa non est p̄sona. Itēz
habet et alia tria angelus sc̄z virtuositatē in opando. officiosi-
tātē in ministrando immutabilitatem post electionē siue in bono
siue in malo. Differentie quatuor assignantur inter angelum ⁊
aīam. Prima ē et p̄ncipalis penes esse naturale q̄a aīa ē vmbil

Secundus

corpore etiā actu sepata angelus non. Secūda est penes esse lo-
gicū. id est diffinītiōem q̄a aīa rōnalis est. sed angelus intelle-
ctualis. Anima em̄ apprehendit inq̄rendo ⁊ conferendo. ange-
lus aut̄ intuenndo. Tercia assignatur differentia penes esse me-
thaphisicum. id est sepata a materia et motu. quia angelus nō
habet passibilitatem nisi respectu supioꝝ. Aīa vero respectu in-
ferioꝝ sensibilū q̄a ibi immutat̄ a sensibilibus. Quarta ē penes
esse thxologicū q̄a aīa vertibilis est a bono in malū et ecōuerso
Angelus vero non quia semp̄ in eo manet ad q̄d se conuertit
siue sit bonū illud siue malū. Angeli sūt om̄es similes in eo q̄
sunt immortales et inuisibiles indissolubiles simplices discreti
psōnis inōmutabiles alteri nature. sed dissimiles sunt in domo
nature gratie et glorie. p̄pterea dicit Dyomisius q̄ in omni na-
tura spūali creata aliud est essentia. aliud virtus aliud opatio.

Distinctio celestium ierarchiarū Capi. xii

Ierarchia triplex est. scz sup̄celestis celestis ⁊ subcelestis
Sup̄celestis est in tribus psōnis vt quidā dixerūt et
male. quia s̄m Dyomisū Ierarchia dicit̄ ordinē et ille
absolute non est in tribus psōnis. sed tm̄ ordo nature. Celestis
in ordinibus angelicis. Subcelestis in omnibus sanctis. Porro
ierarchia celestis diuiditur in sup̄iorem mediam et inferiorem.
Sup̄ior continet tres ordines scz seraphin chruubin et thronos
Quoꝝ p̄mi cōsiderant dei bonitatem. Secundi virtutem. Terci
equitatē. Item in p̄mis deus amat vt caritas. In secūdis noscīt
vt veritas. In terciis sedet vt equitas. Media cōtinet dñatōes
p̄ncipatus p̄tates. Quoꝝ p̄mi officia regunt angeloz. sequen-
tes capitibus p̄sunt ppl̄oz. Vltimi p̄tatem cohercent demonuz
Item in p̄mis dñs dñatur vt maiestas in sequentibus regit vt
p̄ncipatus. in vltimis tenet vt salus. Inferior ierarchia similiē
continet tres ordines. scz virtutes archangelos angelos. Ad
quoꝝ priores pertinet miraculoꝝ opatio. ad secūdos magno-
rum negotioꝝ denuntiatio. ad tercios hūane custodie sollicitu-
do. Item in primis deus opatur vt virtus in secundis reuelat
vt lux. in terciis nutrit vi inspirans. Hec dicta sunt s̄m Grego-
riū. sed s̄m Dyomisū. Virtutes sunt medius ordo secūde ierar-
chie. et p̄ncipatus primus ordo tercie ierarchie. Hoc attende
q̄ in qualibet trium ierarchiarum premissarum notatur trimi-
tas personarum. Diuinarum vt patet in celesti ierarchia tam
superiori quā media quā inferiori.

Liber

De proprietatibus angelorum capi. xiii.

Angeli sicut Isidorus sunt spiritali substantia facti ante omnem creaturam creati. natura mutabiles conditi. sed contemplatione immutabiles facti. animo impassibiles. mente rationales. felicitate securi futuri prescii iusti mundus regunt. missi corpora aerea sumunt. in celestibus commorantur. sicut Bernardus de eodem. Inuestigamus inuestigabilia. et primo spiritus esse potentes gloriosos beatos distinctos in personas. dispositos in dignitates. ab initio stantes in ordine suo. perfectos in genere suo immortalitate perpetuos. mente puros affectu benignos. religione pios. vnaminitate indiuiduos pace securos. diuinis laudibus et obsequiis deditos. Item sicut Bernardus. In angelis est dignitas creatio. gratia confirmatio. et amor creatoris visio deitatis. Est in angelis persona sicut supra dictum est essentie subtilitas. intelligentie perspicacitas. liberi arbitrii facultas. agilitas velocitas. prompte omnes obediunt. maiores sine elatione sunt minores sine uisio subsunt. qui ad exteriora exeunt. ab interiori contemplatione non recedunt. Omnem virtutem inferiorum superiores participant et non euerso. Qui excellunt in natura preuallunt in gratia et in gloria. et in eodem ordine credunt alii esse aliis digniores. Duplicem habent uisionem scilicet matutinam et uespertinam. Illuminationes quas a superioribus recipiunt aliis tribuunt.

De officiis et proprietatibus angelorum ordinum capitulum xiiii.

Proprimum est seraphim in amore dei semper ardere. et alios ad incendium diuini amoris promouere. et deum ordinatam diligendi formam tribuere. Isti immediate deo iunguntur. et ideo primo et perfectius in ipsos operantes theophanie deferuntur ad aliud quoque extra amatum non diuertunt. Cherubim primo et principaliter reuolunt diuini luminis radio. eo quod uicimus. Prime ueritati iunguntur. Nox officium est promouere homines ad diuinam cognitionem. Ideo preteris dicuntur lucere. quia plenitudinem quam suscipiunt aliis inferioribus communicando transfundunt. Throni dicuntur eo quod in eis deus sedeat. et iudicia sua discernat. In his papue reuolunt reditudo diuini iudicii. Di quoque dei uirtutem quam supra se accipiunt ad inferiores transfundunt. Dominaciones dicuntur quia ceteris angelis dominantur ab omni oppressione sunt liberi et nulli inferiori subiiciuntur. Nox officium est sicut Gregorius in spirituali bello instruere quodlibet oporteat placationis

Secundus

officiū exercere et qualiter debeāt subditis dñari. Noz etiam
 officiū ē hm Dyomisiū timore seruii deposito in deū moueri et
 incessanter ei famulari ꝛ. Principatus subditis angelis p̄sunt
 et ad eos misteriiū diuinū extōplendū disponūt. Ad hos perti
 net hm Dyomisiū vniuersale regimen vnus regni vel gentis
 ductuū ad dei similitudinē. Ministeriū quoq; eoz hm Grego.
 est docere hoies. exhibere reuerentiā vniuiq; hm Graduz suum
 Noz etiā officiū ē pmouere hoies vt nō ppter vtilitatem p̄pri
 am. sed ppter solius dei amorem et honore faciunt iusticiam. Po
 testatibus hm Isidorū virtutes aduerse subiecte sunt ne mundo
 tm noceant q̄ntū cupiūt. Noz officiū ē hm Gregoriū. illos qui
 spūali certamie disudant cōfortare. et ne regimen spūale amit
 tant defendere. Et hm Dyomisiū ad ipsos spectat angelos infe
 riores q̄ntū possibile est diuine potentie conformare. Virtutes
 sunt infatigabiles ad executōnē faciendoz ⁊ robusti ad p̄ceptō
 nē munēz. Noz officiū est hm Dyomisiū docere p̄latos vt faci
 le et pseueranter que ad officiū p̄latōnis p̄tinēt exeq̄tur et ip
 sius onera sustineant patienter. Item per illos miracula fiunt
 et virtus faciendi miracula p̄fectis concedit. Archangeli sūmi
 nunci nūcupant ⁊ sūma nūciant. Noz officiū ē hm Gregoriū
 de illis que p̄tinent ad p̄moōem fidei vt de natiuitate xpi et
 factis eius hoies expedire ⁊ demones ab hoibus remouere hm
 Dyomisiū p̄phcias reuelare. Isti illuminacōnes q̄s a superioribz
 recipiūt inferioribz annūciant. et per eosdem nobis. Angeli sūt
 in celesti dispositione vltimi et hoibus magis p̄pinqui. Angel⁹
 est nomē officii nō nature. Isti minora nūciant ⁊ hoies ad diuī
 nā cognicōem ducūt et vt iuste viuant instruunt hi sursum ex
 tendunt p̄ dilectōnē dei et in semetip̄is firmanē p̄ custodiā sui
 ac sub se egrediunt ad auxiliū p̄ximi. Nos aut assimilari debe
 m⁹ seraphim p̄ caritatem cherubim p̄ cognitionē. thronos p̄ eq̄
 tatem. Item dñationibus carnem subiugando p̄ncipatibus re
 uerentiā quasi nostris maioribus exhibendo. potestatibus tē
 ptationibus dyabolicis resistendo. Item virtutibus per cōpas
 sionem assimilari debemus archāgelis assimilari debem⁹ archā
 gelis per ministratiōem. angelis per obsequiū exhibitionem.

De cognitione et motu angeloz ca. xv

Liber

Angeli cognitionem habent matutinā hoc est cognitōnem reꝝ in verbo. Itē vespertinā. id est cognitōnem reꝝ in se. Itē meridianā. id ē aptā visionem dei Est et alia cognitio angelica put scz maiores indicant minoribus que per diuinas theophomas p̄perūt. Theophomia est oñsio aliquid cognoscibilis de deo per illuminatōnem scz de deo venientem. et hoc potest esse. vel in simbolis. vel facie ad faciem cognitione non natura ppria. Nota qꝫ angelus cognoscat plura simul habitu. non autē actu. Circa incarnationem et passionem xp̄i scierūt angeli substantiā factā. sed non omēs circūstantias Preterea quetūqꝫ cognoscunt angeli cognoscūt remota sicut p̄ p̄mqua. quia cognitio eoz non est p̄ sensū. sed per intellectum Status angeli est triplex. scz innocētie gratie et glorie. Distinquit motus angeloz triplex s̄m Dyomisū scz circularis rectus et obliquus. Circularis est ab eodem ad idem et circa idem centrū immobile. hūc motū hñt angeli qz imediate recipiūt illuminationes a deo et qꝫ illas reuertunt ad deū Itud autē cōuenit sup̄iori ierarchie tm̄. Itē motu recto mouent qñ p̄cedunt ad p̄uidentiā subiectoz recte oia transeuntes. et ibi non reuertunt ab eodem ad idem sed de vno ad aliud. Itē est in angelis motus obliquus qñ cognitōem inferioroz quibus p̄uidet reflectūt in deū p̄ncipiū et finē pulcri et boni. Nota differentiā inter assistere et ministrare qz assistere ē faciē dei cōtemplari. sic assistūt oēs angeli boni. Itē assistere est imediate recipere illuminationes a deo. sic assistunt tm̄ tres p̄mi ordines. Itē assistere ē appropinquare deo et extraneum esse missiōi ad alterū. sic assistunt q̄tuor. primi ordines. Ministrare ē nūciare p̄ t̄pis oportunitate v̄l operari s̄m officiū. Est em̄ misterii nunciū et officii. Erratū ē circa motū angeloz tribus modis. Dicebant em̄ quidā phi qꝫ angeli nunqꝫ mouent sed mouent sp̄as et volūtates hoim. Itē dixerūt quidā qꝫ angelus sit in pluribus locis. et etiā vbiqꝫ si voluerit. Itē dixerūt alii qꝫ angelus sic venit de sine spaciū qꝫ nō trāsit media sed transit. Itud quoqꝫ p̄mittendū non est qꝫ vnusqꝫqꝫ ordo ab eo denoiat qd respectu inferioroz ordinū excellentius acceperit in munere.

De prelationibus angeloz Capi. xvi.

Desunt quid angeli regionibus vt d̄r in Daniele. p̄nceps grecoz et p̄nceps persaz. quid vero p̄sūt ecclesiis. Apocalipsis. Angelo ephesi ecclie scribe. Itē alii p̄sunt

¶ Secundus

plonis Actū. Angel⁹ petri credebāt ad hostiū stare. Quidam etiam spūs maligni dicunt vicis p̄esse. Vñ aliq̄s vocat spirit⁹ luxurie et supbie ꝛ. Que aut̄ p̄latōes maneant vel que cessant post hanc vitā. Sciendū q̄ ierarchie stabunt semp̄ q̄ntū ad distantiā b̄titudinis et q̄ntū ad gradū dignitatis et nobilitatem domi gratuiti ac nature. Et etiā in q̄ntū supiores h̄nt reducere inferiores in throphamias glorie. Cessabunt aut̄ p̄latōes angelicæ sup hoies et angelos quo ad actū regim̄is h̄m gubernationē mundi et electoz h̄m viam ad p̄riam. Prelatio aut̄ i demomibus quo ad officū insultandi et irridendi h̄m q̄ vnus p̄ uocat alterū in maliciā non destruet̄ p̄s. Snph̄ia eoz qui te oderunt ascendit semper. Nec destruet̄ q̄ntū ad maliciā et naturam. Cessabit aut̄ prelatio eoz quo ad officū temptandi eos q̄ sūt in via. In hoib⁹ etiā p̄latōes euacuabunt̄ q̄ non erūt decan̄ centurionis c̄harche et h̄mōi. In creaturis similiter cessabit prelatio q̄ supiora non mouebunt in bonū vel malū nec in inferiora sicut et modo

De confirmatione angeloz Capi. xvii.

Confirmationem habet angelus ex tribus scz ex natura gratia et gloria. Ex natura q̄ natura spiritalis tā tū semel vertibilis est in bonuz vel in malū nisi ex vnione eius cū alio. sicut patet in anima que dum est in corpe potest mutare sepius de bono in malum et e conuerso. soluta vero non. Diuis aut̄ ratio est quia natura pure sp̄ualis p̄pter simplicitatem suam se totam conuertit ad id q̄d elegit q̄d non facit vnica natura quia corpus habet retrahens. Ex gratia similiter habz confirmationē. q̄ si aliqd̄ conedat̄ stabili eterno vinculo p̄petuo illa conexio semper manet. Sic angeli colligati sūt stabili eterno scz de hoc vinculo indissolubili caritatis Ap̄ls. 1. Corin. 13. Caritas nunq̄ expdet. Ex gloria quoq̄ habet eam q̄a cū deuz habeant p̄ gl̄iam qui ē forma cōpletua angelici desiderii nō vngant̄ extra ip̄m vt querant quicq̄ illo melius vel desiderabili⁹ vel iocundius. Nihil em̄ in creaturis inueniūt. q̄ posset eos a fonte dulcedinis auertere. Tenendū ē itaq̄ q̄ angeli boni ex libertate arbitrii ad deū conuersi fuerūt. statim per gratiā et gloriā in voluntate confirmare fideles ac felices effecti atq̄ i rōne illuminati vt non solū cognoscerent res in p̄po genere h̄ etiā in arte hoc ē in verbo acceperūt insup p̄fectionē in virtute opatia

Liber

siue exequitur illam. Assumpto corpe siue alias atq; pfectionem
in virtute contemplatam q̄ quocūq; mittant inter deū currunt.

De custodia angeloz Capi. xviii.

Angeli nobis ad custodiam deputari tenent nos stātes
ne cadam⁹. et cadentes nos adiuuant vt surgam⁹ nec
onq; nos debūt etiā peccantes qn semp sint pati auxi-
liari si velim⁹. Hoc tñ fallit in obstinatis a quoz custodia desi-
sit angelus actualit. Paratus ē tñ custodire si redire velint qm
nunq; homo deserit ex toto ab angelo. Nota q; xp̄s sibi depu-
tatū angelū n̄ habuit. q̄a aīa ei⁹ supior fuit oī angelo h̄ hēbit
aīa xp̄c vnū q̄ licet ppter obstinacōem suā mīam non sit habi-
turus ad pmocōem. Dabebit tñ ad accusacōnem. Effectus aut
angelicę custodie multiplex est. Prim⁹ est impedimenta boni ⁊
occasionalia peccandi remouere Exod. Mittā angelū p̄cursorem
qui euertat iebuseū robustū. Secūdus est temptacōnes mitigare
Daniel. 3. Angelus dñi descendit in fornacem ꝛ. Tercius ē cō-
tra hostes visibiles adiuuare Regū. Helyseus vidit castra an-
geloz ꝛ. Quartus est oracōnes nr̄as ⁊ elias deo p̄ntare ⁊ pro
nobis orare Thob. 12. Qñ orabas cū lacrimis Quintus viā oñ-
dere Thob. Ego samū ducam et redū. Sextus ē in agendis doce-
re. Zach. 2. De angelo qui instruxit eū de q̄tuor fabris. Septi-
mus seipm̄ et alia secreta reuelare Thob. Ego sum raphael an-
gelus. Vltimus est a peccatis excitare. Aduū. Surge velociter
Nonus ad feruorē excitare. 3. Regū. 19. Surge grandis em̄ re-
stat tibi via. Decim⁹ ē consolari Thobie. iforti animo esto in
pximo ē vt a deo cureris. Vndecimus est de peccato increpare.
Judith Dixit angelus populo israel cur hoc fecistis. Duodeci-
mus est potestates cōtrarias exarcere ne tñ nocere valeant qn
tum vellent Thobie. Qualiter angelus asmodeum ligauit. An-
geli nobis seruiunt ppter tria. scz ppter ruine sue repationē. ho-
mines em̄ saluandi intrabunt locū cadentiū angeloz. Itē ppter
meriti accidētalē cumulationē qd̄ augetur in eis vsq; ad diē
iudicii. Itē ppter amoris erga nos demonstrationem Dyoni-
sius. Attribuit angelo tres act⁹ scz purgare illuminare et p̄ficere.
Purgāt itaq; angeli amouēdo fātsmata q̄ ipediūt illuīacō-
nē q̄ āgeli intēdūt facē in nob. Vñ tria mouēt ab aīa scz igno-
ratiā ⁊ nubila fātsiaz ac flas opiones phicaz rōmū reuelacō-
nū d̄riaz. illuīant vō aīaz triplr. s. ad sensū vt p3 qn̄ maifestāt

effct⁹

anli p̄t tā nob̄ fuit

act⁹ an loz

¶ Secundus

aliqd in assumpto corpore. Item ad ymaginacionē scz cū fumosi-
tates que per spiritū aialem ⁊ cerebrū eleuant transmutant in
diuersa fantasmata. et hanc p̄tatem dyabolus etiā habet. Itē
ad intellctū ⁊ talis illuminatio solū p̄fecta est. Notandū autē
q̄ angelus non illuminat intellctū efficiendo cognitiōem i aia
quia nō potest intellctui nouam speciem imp̄mere nec habitū
noui lumis dare sed nec eius intentionē quo vult conuertere.
Dec em̄ tria requirunt vt intellctus noster aliquid intelligat.
scz species qua cognoscat. et lumen in quo cognoscat. ⁊ inten-
tio qua conuertat se intellctus super speciem. Illuminat em̄
angelus intellctum nostrum tm̄ excitando et disponendo et lu-
men diminiū in nos transfundendo. Facit em̄ vt dictum est in
fantasia transmutationem speciez cōponendo ⁊ diuidendo hm̄
exigentiam rei quā vult reuelare. Itē irradiat lumen intelle-
ctus sui super illas vt moueat intellctuz nostrū. Et sic plura ⁊
subtiliora videri p̄nt in lumie duplicato. Itē excitat intencōez
aie aliquo motu vt se cōuertat super illa fantasmata abstrahen-
do ab aliis. Perficiunt etiā .i. pmoueant ad meh⁹. Vtrū ange-
lus incendere possit affectū hūanū Nota q̄ hoc tripliciter potest in-
telligi. scz vel efficiendo. vel mouendo. vel excitando vel adiuuā-
do. Primo mō solus deus p̄t inflāmare affectū. Secūdo mō ipsum
desideratū inflāmat ad affectū. Tercio mō p̄t angelus nostruz
incendere affectū. De istis habemus exemplū in naturis. Quia
p̄mo mō accendit ignis ligna. Secūdo ligna accendūt ignem
Tercio qui ligna igni a p̄ponit ignem accendit. Differentia est
inter immittere cogitacōem. et incendere ⁊ mentē illuminare. q̄a
cogitacōem imittere ē vt dicit Beda. Intus creare et facere cogi-
tacōem. S; incendere ē cogitacōem iā factā inflāmare. Illumina-
re vero ē dare reuelacōnem de aliquo occulto intelligibili.

De locutione angeloz capitulum. xix.

Uerbū triplex est scz mētis oris ⁊ operis. Verbo mentē
loquit̄ deus angelis ⁊ e cōuerso. Itē de⁹ aie et e cōuerso.
Itē dyabolus deo. cui⁹ tm̄ mtentio deū latere non
potest. Verbo autem oris loquit̄ homo homi. et angelus ho-
mini assumpto corpore. Sed verbo operis loquit̄ deus dyabo-
lo. et angelus dyabolo. De locutione itaq; angeloz. Nota q̄
angel⁹ loq̄t̄ deo cū i motū amiracōis ex visis exurgit. vt cū af-
fectus suos ei p̄ntat q̄s tm̄ eū n̄ latē mīme dubitat. angel⁹ v̄o
loquitur angelo mētis sue species oñdendo mediāte illuicōe

Liber

quadam spiritali irradiante ab ipso. Et sic loquuntur homines hominibus scilicet maiores minoribus et e converso. Item angelus facit aliquid coram angelo quo facto intelligit quod ante non intelligebat. et omnes sic loquuntur omnibus. scilicet maiores inferioribus et e converso. Item loquitur angelus angelo per cognitionem divini luminis ipsum instruendo. Sic non locutus omnes omnibus nec omnia sed tantum superiores inferioribus. de his que per divinas theophanias preceperunt. Loquitur autem angelus homini dupliciter. Primo modo verbo vocali. id est assumpto corpore sed tunc sicut non profert sonum in organis materialibus secundum materiam. ita nec circulariter immutat medium quodmodum est in voce naturali. Unde non auditur nisi ab illo ad quem ordinatur. Et est simile in apparitionibus angelorum quos quidam vident et alii eque propinqui non vident ut apparet in heliseo et puero eius. Dicunt tamen aliqui quod angelus nunquam apparet vel a parente aut loquitur homini in subiecta creatura. Sed intentionem siue similitudinem ponit in oculo eius vel intentionem vocis ponit in aure illius et ibi recipit sensus communis species illas ac deinde perveniunt ad ymaginacionem post hoc ad intellectum. Et hoc est quod dicitur angelus apparere vel homini loqui. Secundo modo loquitur per impressionem rerum sensibilium instrumento ymaginis et sic loquitur vigilantibus et dormientibus. Loquitur etiam angelus dyabolo specie sui intellectus ei sine aliqua illuminatione ostendendo. Item loquitur dyabolus homini dupliciter quia quandoque sensus immutando et hoc vel ymaginem alicuius rei in primendo instrumento visus vel obiciendo visui similitudinem alicuius rei. Secundo loquitur dyabolus homini per impressionem rerum sensibilium instrumento ymaginis et hoc quandoque facit vigilantibus quandoque dormientibus et sic immittit cogitationem mali. Cogitationem vero malam non potest immittere que tantum per consensum mala fit. Est etiam locutio animarum quia anima loquitur deo per desiderium cuius affectiones nude sunt oculis dei et apte. Anima etiam similiter loquitur angelo sed hoc per voces corporis quas bene percipit angelus sicut et alia sensibilia. Unde et anima existens in corpore aliqua speciali parte loquendi non indiget ad angelos sed hoc habebit exuta a corpore. Item anima loquitur dyabolo quia similitudines affectionum imprimuntur sensibus siue carni ubi dyabolus legit eas

De specialibus nominibus angelorum Cap. xx.

De michael gabriel et raphael. Sciendum quod hec sunt propria nomina angelorum licet et interpretationes eorum et alius sint communes. Sed eorum propria sunt quia

Secundus

44
eis horum nominum interpretationes conueniunt excellen-
tius Michael interpretat̄ q̄s vt deus. hic est de ordine principa-
tū et attribuunt̄ ei quatuor. scz esse p̄positū paradisi. id ē ecclie
sicut et olim fuit p̄ncps synagoge. Itē deferre aīas in paradisu
sed hoc intelligas q̄ gliosus deferat q̄ alii. Itē pugnare cum
dracone. id ē dyabolo sicut legit̄ in apocalipsi. Itē venire in
adiutoriū ip̄lo dei. Gabriel interpretatur fortitudo dei. Hic ē de
ordine archangeloz. et merito q̄ magna nunciauit. Rapha-
hel interpretat̄ medicina dei. et est de ordine virtutū q̄ miracula
magna fecit.

De casu angeloz capitulum. xxi.

Omnēs angelos fecit de⁹ bonos nō tñ summos sed me-
dios inter se et summū bonū incommutabile. q̄ est crea-
tura q̄ si cōuerterent̄ ad amādū q̄d erat supra se ascen-
derent ad statū gratie et glorie. Si vero cōuerterent̄ ad bonū
commutabile q̄d fuit infra se hoc ip̄o ruerūt in malū culpe et pe-
ne q̄a non est dedecus peccati siue de core iusticie.

De spiritali casu angelorum ca xxii.

Allus dyaboli fuit duplex. scz spūalis et localis. Spūa-
lis quid quia cecidit de nature puritate ad impunitatem
De libero arbitrio ad bonū flexibili. De luce in tene-
bras. De scientia in ignorantiam. De innocentia in culpam. de
felicitate in penam. De dilectione in odiū. Post casum em̄ fact⁹
est impenitens et obstinatus in malo. et exēcatus a vero et de-
ordinatus in bono. et infirmatus in virtute. et exclusus a dei cō-
templatione. Preterea voluntas eius impia cōuersa est homi ad
odiū et inuidiā vñ toto conamie nitit̄ ad eius subuersionē per
temptationem multiplicem. In tantū aut̄ exēcatus est q̄ pot⁹
vult esse quā non esse vt pugnet cōtra deū. licet ex hoc sciat si-
bi semper malum euenire. quia quolibet factō suo. q̄d ex libero
arbitrio p̄cedit. peccant mortaliter.

De locali casu dyaboli capitulum xxiii.

Omnis etiā dyaboli localis fuit vel q̄ in infernū. vel in
aerem caliginosum qui est in medio intersticio aeris cō-
ruit. Demones em̄ nō sunt in supiori pte aeris ne lumi-
ne gaudeant. Nec sūt in parte inferiori ne nimis contra nos se-
uiāt. Vnde notandū ē q̄ in demonib⁹ tria sūt cōsiderāda scz na-
tura officii et p̄ctm. Et nature quidā cōuenit locus sūm⁹. celū
in q̄ tanq̄ i loco agruo sūt creati p̄mod̄ in nata si stetit̄ p̄ficiē
di. officio vero q̄ hnt̄ exercēdi hoies dicit̄ loc⁹ medi⁹. id ē aer

Liber

caliginosus ubi et satis propinquus nobis sunt ad temptandum. et tamen non habent lumen ad gaudendum. Sed peccato auerit locum infernum scilicet infernum. Unde demones post finem mundi quando cessat eorum officium detruentur in infernum. Dicunt quidam quod angelus ceciderit secunda die. sed communior est opinio quod prima die subito post creationem suam ceciderit. Dicunt communiter quod decimus chorus angelorum cecidit sed hoc non dicitur quod decem ordines angelorum fuerunt. sed quia tot de singulis ordinibus ceciderunt quod poterant facere chororum unum

De restauratione ruine angelice ca. xxiiii

Angelorum ruina restaurabitur per saluandos dicit Augustinus. quod tot homines saluabuntur quot demones ceciderunt hoc Gregorius dicit quod tot homines saluabuntur quot angeli perierunt. Dixerunt etiam quidam duo pietates erunt in celo scilicet unum hominum. alium angelorum. Et quod ruina angelica restaurabitur per virgines. et de alio pietate tot erunt saluandi quot in alio pietate sunt virgines et angeli

Quare peccatum dyaboli sit irremissibile

Capitulum

xxv.

Quare peccatum dyaboli sit irremissibile assignantur plures rationes. Prima est quod secundum Augustinum nullo suggerente peccauit. ideo nullo repante redibit. Secunda ratio quod secundum Damascenum contra difformem intellectum peccauit. quanto autem est nobilior cognitio tanto peior est error. seruus sciens voluntatem domini. Tercia est secundum eundem Damascenum. Angelus non est susceptibilis punie unum nec venie. Quarta quod in dyabolo extincta est sinderilis quantum ad bonum promotionem. Quinta est natura spiritualis tamen semel vertibilis est eo quod totam se conuertat quod homo non facit quia caro semper repugnat spiritui. Status mali angeli triplex est ut patere poterit ex predictis. Primo scilicet innocentie. secundus culpe. tertius pene et miserie

De proprietatibus demonum Capi. xxvi.

Demones sunt spiritus impuri humani generis imitatio. mente rationales. in nequitia subtiles. nocendi cupidi. per superbiam tumidi. semper in fraude noui immutant sensus. inquantum affectus. vigilantes turbant. dormientes per somnia inquietant. morbos inferunt. tempestates concitant. in lucis angelos se transformant. semper infernum suum secum portant. in ydolis sibi diuinum cultum usurpant. super bonos diuini appetunt. magicarum artes per eos fiunt bonis ad exercitum dant. semper finem hominis insidiant. Triplex acumen scilicet viget demones. Primo subtilitate nature. et hoc per cognoscere vesperina. Secundo experientia temporum. Tertio reuelatione spirituum superiorum. Primo intelligunt naturalia puncta. Secundo intelligunt naturalia

Secundus

futura. Tercio modo cognoscunt et voluntaria. Multipliciter dyabolus noiat per quod et proprietates sue cognoscunt. Vocatur enim dyabolus quod interpretatur defluens quia defluit. id est corruit spiritualiter et localiter sicut dictum est. Grece quoque interpretatur dyabolus clausus ergastulo. et hoc conuenit sibi quia non permittit tamen nocere quantum uellet. Preterea dyabolus secundum etymologiam dicitur a dya quod est duo et bolus quod est morsellus quia duo occidit scilicet corpus et animam. Item uocatur demon. id est sanguineus. et hoc propter peccatum uel sciens quia uiget triplici scientia sicut dictum est. Item belial quod interpretatur absque iugo uel absque domino quia pro posse pugnat contra eum cui deberet esse subiectus. Item beelzebub quod interpretatur uir musca. id est animarum peccantium uel peccatricum que reliquerunt uerum sponsum. id est christum. Item sathanas. id est aduersarius Pet. 1. ca. ca. 5. Aduersarius uel dyabolus tanquam leo circuit Item uehemoth. id est bestia quia facit homines bestiales. Item leuiathan. id est additamentum eorum qui peccatis peccata cumulant.

Dyabolus in dicitur

De malicia dyaboli contra nos Ca. xxvii.

DYabolus nocet homini multipliciter. Quia per violentiam. et hoc quandoque exterius corpus ledendo sicut fecit Job. Quandoque intra membra ligando sicut est in obsessis. et propter hoc datur paruulis angelus bonus ne dyabolus in his ledat uel excedat eos. Item nocet per impressionem ymaginum mala suggerendo uel per commotionem sanguinis ad peccatum accedendo. uel sensus exteriores per obiedionem falsarum formarum decipiendo. De his et similibus dicit Gregorius. Quod dyabolus aut opprimendo rapit aut insidiando circūolat. aut suadendo blandit. aut minando terret. aut desperando frangit. aut permittendo decipit. Dyabolus decipit homines quatuor modis. Primo suadendo bonum sed hoc propter malum ut cum homini instabili suadet ingressum religionis ut postmodum apostatet. Secundo suadendo malum sub specie boni ut per iurare pro rebus alterius conseruandis. Tercio dissuadendo bonum tanquam nocuum ut tunc dissuadet bono uiro religionis ingressum ne de hoc peniteat et egrediens confundatur. uel quando dissuadet alicui orationem uel elemosinam ut per hoc incurrat uanam gloriam. Quarto dissuadendo malum ut ducat ad peius. ut quando dissuadet in temperantiam in uictu et somno. ut inducat in in discretam abstinentiam quod peius est. Impeditur dyabolus in effectu sue malicie multis modis. Quandoque per crimen sue potestati impositum a deo. Item quandoque per resistantiam

Dyabolus homines per malum decipit

Quo dyabolus impeditur

Liber

bonorum spirituum. Dabet enim quelibet anima duos angelos
scilicet unum bonum ad custodiam. alium malum ad exercitium. Item
per arbitrium hominis non consentientes. Item quandoque propter
peccati abhominacionem. quod demones nobilioris nature peccata
vilia detestantur. Item propter cautelam quoniamque omittit facere mala ut
peius fiat sicut modo do non vexant excommunicatos ut sententi-
as tales minus timeant. Utrum virtus in dyabolo temptandi mi-
nuatur quando vincit. Diverse sunt opinioniones. Dicunt enim quidam quod su-
patus in uno vicio ipsum viciorem non possit amplius temptare de
eodem vicio. sed alius dyabolus potest. Alii dicunt quod supatus in
uno vicio nullum de illo vicio potest amplius temptare. Orige-
nes dicit quod supatus ab uno vicio neminem de cetero potest temp-
tare. Data est demonibus potestas exercendi magicas artes mul-
tiplici ratione. Primo ad fallendum fallaces sicut egyptios et ipsos
magos. Unde etiam ipsi que per modum talem acturi sunt quasi divina
do predicant. Secundo ad mouendum fideles ne scilicet tale quod pro mag-
no desiderant cum videant etiam et malos facere hominibus. Tertio
ad perbandum et exercendum patientiam sanctorum.

De lucifero specialiter Ca. xxviii

De lucifero sciendum quod fuit de supremo ordine superioris
hierarchie ac in illo ordine supremum gradum tenuit cui
tamquam principi de singulis ordinibus magna multitudo
adhesit quos omnes secum traxit. Lucifer dicitur est quod propter
luxit sueque pulchritudinis consideratio eum excecavit. Primum hominem
temptavit et vicit. Christum temptavit et victus est. Potestate in
tunc amisit quam ultimis temporibus recuperabit. Nunc religio-
sus in fine soluetur. Peccatum luciferi fuit quod se et suum
privatum bonum excecatus dilexit. de altitudine habita presump-
sit. ac propria excellentiam ambiuit. Quod habiturus erat ex se non ab
alio et sine meritis habere voluit stare cum posset usque quo gra-
tia apponeretur noluit dei similitudinem concupiscit. non quidam immi-
tationis sed potestatis. id est subditos habere voluit et nulli sub-
ditus esse concupiscit.

De anima quid sit secundum definitionem ca. xxix

Dicitur naturam corpoream et incorpoream. Dicendum est
de natura ex utrisque composita. Sed primo ex parte mentis
Secundo ex parte corporis. Tertio ex parte totius hominis. De
anima igitur videndum est primo quod sit secundum definitionem. Porro a quibus-
dam sanctis diffinitur ut spiritus. a quibusdam ut anima. a quibusdam ut
spiritus et anima. In quantum igitur anima naturam habet spiritus diffinitur ab

Secundus

Alexandro in libro de motu cordis. Anima est substantia incorporea intellectualis illuminationem a primo ultima relatione perceptiva. Ex hac diffinitione cognoscimus quod spiritus humanus qui est anima inter omnes creaturas immediate post angelos illuminationis diuine sit perceptiuus. Anima vero in quantum diffinitur a Remigio Anima est substantia incorporea regens corpus. Ex hac diffinitione habemus quod anima est quasi corporis motor et rector. Item anima in quantum diffinitur a philosopho in libro de anima. Anima est endelichia corporis phisici organici vitam habentis in potentia endelichia dicitur hic actus primus siue perfectio. Ex hac diffinitione habet quod anima vmbilis est corpori non omni sed solo organico et phisico. naturaliter ad susceptionem anime rationalis disposito. Anima in quantum spiritus ab Augustino diffinitur. Anima est omnium similitudo. Nec data est diffinitio per comparationem anime ad creaturas. Anima enim ex sua natura ad suscipiendas similitudines omnium rerum corporaliu et spiritaliu est apta. Item alia descriptio est talis. Anima est deiforme spiraculum vite. Nec diffinitio sumitur a Genesio. Et datur homini quod anima comparatur ad deum put non extra duce vel seminali ratione propagat. sed a deo corpori creando infunditur et infundendo creatur. Item Seneca sic diffinitur animam. Anima est spiritus intellectualis ad beatitudinem in se et in corpore ordinatus. Nec descriptio datur in relatione anime ad finem homini quod non solum seipsum beatificat in se sicut angelus immo et in corpore glorificato ipsius beatitudo ampliatur.

Quid sit anima secundum rem capi. xxx

De anima homini rem diuersas vident philosophi sententias protulisse. Plato enim dicit animam esse numerum seipsum mouentem. Aristoteles Endelichiam. Pythagoras armoniam ypoeras spiritum tenuem. radius lucis. Democritus spiritum compositum ex atomis. ypareus igneum vigorem. Permemides dicit eam esse ex terra et igne. Epicurus eum ex aere et igne. Inter has diuersitates nos sequamur dicta sanctorum et catholicorum magistrorum dicentes quod anima est spiritualis substantia et rationalis ad viuificandum corpus humanum ex nihilo creata est in quam anima perfectibilis et imperfecta quantum ad scientiam per virtutes. Perfectissima tamen est quantum ad potentias naturales. Et quia incorporea est sensui non est subiecta neque homini dimensionem extensiuam. Quantitatem enim habet anima ut dicit Augustinus. non dimensionem sed potestatiuam et virtualem. Et quia simplex est anima ideo nec augmentum nec decrementum est susceptiua. quia nec in corpore maiori maiore nec in minori minori reperitur. sicut dicit Augustinus. Multitudo.

Liber

quoque potentiarum in anima non ponit maiorem in anime natura. sed multiplicatam effectuum. Anima est etiam vita perpetua per memoriam intelligentiam et voluntatem ad ymagines dei facta. capax virtutis vel vici susceptibilis pene vel pmi arbitrio libera. potentis et habitibus ac affectionibus decorata. caret pondere figura et colore passibilis est et immutabilis. Eo magna est quo capax est eternitatis Eo recta quo est appetens bonitatis. Eo beata quo est particeps deitatis.

Quid sit anima fm nomen Capi. xxxi.

Anima dicitur in quantum animat siue corpus viuificat. Mens in quantum recollit. Animus dum vult. Ratio dum rectum iudicat. Spiritus dum spirat. vel quia naturam spirituales habet. Sensus dum sentit. Memoria dum recordatur. Voluntas dum consentit. Nec nomina diuersa sunt anime non propter essentie pluralitatem sed propter effectuum et operationum multiplicatam. Dicitur etiam anima ab a quod est singulus et mene quod est sanguis eo quod sit sine sanguine. Vel dicitur ab a et mene quod est tribuere eo quod anima vitam tribuat.

De triplici anima Capi. xxxii.

Actus anime triplex est. scilicet vegetare sentire rationari et fm hoc distinguitur anime potentia tripliciter scilicet vegetabilis sensibilibus et rationalis. De quibus Ambrosius dicit quod anima vegetabilis appetit esse sensibilis bene esse rationalis aut optime esse. et ideo nunquam quiescit quousque optime coniungatur. propter hoc vi amoris in deum mouetur tanquam ad centrum ut in ipso summe delectetur. Nec tres potentie in diuersis subiectis tres anime dicitur potest. Nam anima vegetabilis est in plantis sensibilis in brutis. rationalis in hominibus. In homine autem predestinate tres anime. vna sunt in essentia sed differunt in potentis. Nec obstat quod in homine successiue ac in diuisis temporibus manifestantur. Nec enim est a virtute formata que rationaliter prius disponit ad vitam quam ad sensum. et prius ad sensum quam ad rationem presertim cum natura non inest sed paulatim et successiue operatur. Cuius autem anima rationalis infunditur corpori tunc predestinate potentie primo infunduntur et non habent actiones suas deinceps a virtute formatas. sed ab ipsa anima. Anima quoque duas primas potentias scilicet vegetabilem et sensibilem exercet tunc in corpore. Terciam vero habet etiam exuta a corpore. Anima vegetabilis et sensibilis non dicitur dici in homine sed potentie. Nec anima vegetabilis diuisa est anima insensibili. sed potentia. Anima autem vegetabilis

47
Secundus

in vegetabili dicitur anima non potentia.

De potentia anime vegetabilis Ca. xxxiii.

Anima vegetabilis tres habet potentias scilicet generatiuam nutritiuam et augmentatiuam. Prima est ad conseruationem speciei. Secunda est ad conseruationem indiuidui. Tercia est ad conseruationem seu perfectionem subiecti. Virtute enim nutritiue quatuor deseruiunt. scilicet virtus attractiua que assumit necessaria in nutrimento. Item digestiua que separat conueniens ab inueniente in alimento. Item retentiua que cibum tamdiu retinet in vno loco donec debitam recipiat alterationem. Item expulsiua que expellit quod superfluum est in nutrimento. Sed an has omnes est appetitiua

De potentis apprehensius anime ca. xxxiiii

Anima sensibilis dupliciter habet potentiam. scilicet apprehensiuam et motiuam. Apprehensiuam diuidit in apprehensiuam de foris. et in apprehensiuam de intus. Vires apprehensiuę de foris sunt quinque sensus particulares siue exteriores. scilicet visus auditus et cetera. Vires etiam apprehensiuę de intus sunt quinque potentie interioris anime sensibilis. que sunt sensus communis ymaginatio estimatio fantasia et memoria. Tradunt per ypoteticam omnes istas vires organicas esse et quod per instrumenta corporalia suas operationes perficiunt. eo quod sint circa particularia tantum. Omnis enim forma particularis in materia aliqua est quam forma sine omni materia accepta vniuersalis est circa quam operatur intellectus. Ista facile est videre in sensibus particularibus quam illi non apprehendunt nisi per rei sensibilis presentiam. De virtutibus autem interioribus que sunt ymaginatio estimatio fantasia memoria idem est quomodo in illis omnibus est apprehensio forme singularis secundum situm eius et limamenta et quantitatem. Omnes iste potentie passiuę sunt et patiuntur a formis et indiuiduis que sunt principia cognitionis sensibilis. Sciendum primo quod nulla potentia apprehensiuam sensibilis retinet id quod apprehendit ymo quod vna apprehendit retinet alia. Notandum etiam est quod alia est virtus que bene tenet et alia que bene recipit. Illa que bene tenet perficitur sicco et frigido. Sed illa que bene recipit perficitur humido.

De sensibus particularibus Ca. xxxv.

Sensus particularis in quinque diuidit. scilicet visum auditum gustum odoratum et tactum. Qui in multis conueniunt. et in multis differunt. Conueniunt enim quinque sensus in hoc quod sunt

Liber

vires passive. Sentimus enim intra suscipientes non extra mittentes. Sensibile positum supra sensum non sentit. Omnes sensus sunt perceptibiles singularium non universaliu. Ad quolibet sensum extenduntur numeri duplices. Unus ad sciendum. et alter ad motum voluntarium. In omni sensu oportet esse proportionem sensibilis ad sensum quia in mediis delectantur et in extremis corrumpuntur. Ad sciendum aliquid oportet esse obiectum primum et medium deferens et organum sanum atque conveniens et anime intentio actualis. Omnes sensus unum habent originem scilicet sensum communem a quo velud a centro quasi linee quedam exeunt differunt etiam sensus particularis in multis. Nam quilibet habet speciale instrumentum. Differunt etiam in obiectis. Differunt medio differente. quia tactus et gustus habent etiam medium intrinsecum alii extrinsecum. Differunt aprehensione velocitate. quia visus citissime etiam remota apprehendit. Differunt situ quia visus est supremus. post auditus. deinde alii secundum ordinem. Differunt utilitate quia gustus et tactus maxime sunt necessarii ad conservationem individui et etiam speciei. Gustus etiam discernit cibum quo servat a nocivo animal. Et tactus discernit sua obiecta sicut calidum frigidum et humidum ut animal declinet ad extrema taliu quantitatium ne corruptionem incurrat. Differunt etiam generalitate quia tactus generalior est cum non habeat organum determinatum sed in omnibus membris sic differunt impressione retentione. Sensus enim grossiores fortius retinent suas impressiones. sicut patet in tactu. Nota quod videmus visu et oculo. sed differenter. Nam visu videmus effectiue siue formaliter. sed oculo videmus instrumentaliter. Eodem modo dicendum est de auditu et gustu ceterisque sensibus. Anima alienatur a sensibus tripliciter. Primo modo in somno. sed in extasi magis. in morte tamen maxime.

De sensu communi Ca. xxxvi.

Sensus communis est potentia que omnium sensuum particularium obiecta apprehendit. Omnes enim sensus exteriores a sensu interiori communi velud a centro particulariter exeunt. et sensu suorum similitudines ad sensum communem reducant quo mediante de singulorum proprietatibus indicant et discernunt. Unde sciendum quod sensus communis est fons ex quo omnis sensus oritur et ad quem omnis motus sensibilium refertur sicut ad ultimum finem. Nec potentia quedam habet in quantum sensus est. et quedam in quantum communis est. In quantum enim sensus est habet recepte res species sine materia et tamen prout materia In quantum autem communis est habet duo

Secundus

Quoz vnū est iudiciū sensibile per qđ apprehendimus nos viderē qñ videmus. et audire qñ audim⁹ et sic de alijs. Si em̄ iudiciū hoc non esset in aialibus nō satis vtile esset videre et audire ⁊ hm̄ alios sensus apprehendere. Secūdu est cōpare plura sensata dicēdo vnū esse dulcē ⁊ aliud esse dultius ⁊ hoc ideo sensus cōmunis habet. qz ad ipm̄ referunt oim̄ pprioz sensuū sensata. Nec virtus in anteriori pte cerebri ponit̄ in loco vbi cōcurrunt nerui sensitiui qñqz sensuuz. qui locus medullofus est et humidus.

De ymaginatione Capitulum xxxvii

Virtus ymaginatiua ē potentia a pprehensiuā in q̄ ymagines rez sensibiliū reseruant. Nec virtus plus abstrahit q̄ sensus qm̄ sensus non accipit formā nisi pntē re. Ista autē reseruat formā etiā absente re. In hoc etiā ymaginacō differt a sensu cōmuni qui pntia rei exterioris indiget. sicut sensus particularis. Ista virtus thesaurus formaz vocat̄ qm̄ in ea sicut dictū est forme a particularibus sensibus recepte retinent̄ et immobilitant. Nec potentia ordinatur in anteriori pte cerebri sicut et sensus cōmunis. et hęc maior est durities ex frigiditate cerebri pueniens vbi ⁊ ymaginatiua retinet impressiones a sensu cōmuni receptas.

De estimatiua Capitulum xxxviii.

Estimatiua virtus est que a forma acquisita intencōnes elicit que sensu non p̄cipiunt hm̄ q̄ ovis fugit lupū. et lupus miseret̄ nato suo. Hoc autē non posset fieri nisi lupus haberet cognicōem hui⁹ indiuidui et qđ hoc indiuiduum ē natus eius. sicut ⁊ ovis apprehendit sibi lupū nocuū. Ista vero non pnt̄ discerni et sciri p̄ sensū. Estimatiua differt ab ymaginatiua. qm̄ ymago solūmō retinet formas apprehensas p̄ sensū cōmunē et ad ymaginacōem solā nō sequit̄ affectus miserie vel tristitie vel fuga vel m̄secutio. Ad estimacōnē autē statim sequit̄ q̄libet illoz. Vñ sicut intellectus practicus se habet ad speculatiuū. ita se hz estimatiua ad ymaginatiuā. et ppter hoc estimatiua nō penitus apprehensiuā ē sed etiā motiua per hoc qđ determinat ad qđ moueri debeat aial et a quo fugere. Cū em̄ aial mouetur ad cibuz oportet ymaginacōem tibi esse in aiali. Sz ymaginatiua non solū mouet ymo apprehendit. Dporet igit̄ ania lia habere estimacōem qua moueant. Officiū em̄ estimatiue est apphendere intencōnes nō quidā rōnes sed nature. vñ nō apphendit qđ sit silim⁹ vel nomen aut verbum sed amicitiam vel

Liber

mimicriam in odū vel in cōmodū sicut dictum est. Nec virtus in p̄ma pte medie cellule cerebri ponit̄ q̄ calida ē ex motu multiplici ad ipsam animam.

De fantasia. Capitulum xxxix.

Fantasia est potentia componens ymagines cū ymaginibus et ymagines cū intentionibus. et intentiones cū intentionibus. Componit inq̄ fantasia. ymagines cū ymaginibus vt est aliqd̄ a p̄prehendere cū ymaginibus aliquid esse albū et nigrū vel diuersas formas cōponere et fingere chimeras. Componit etiā ymagines cū intentionibus vt cū apprehendit ouis formā lupinā esse fugiendū. Componit etiā intentiones cū intentionibus vt patet in oue que apprehendit natū suo esse p̄benda vbera et alienū repellendū. Per fantasiam est maior cognitio que potest haberi in aia sensibili. Per hanc em̄ non solū scit p̄ntia sed etiā sibi p̄uidet in futurū. Per hanc em̄ quedā aialia faciūt sibi causas. et de cibo p̄uidet sibi in longinquū. Per hanc etiā de illo scit q̄ sit idem. et de alio q̄ sit aliud et sic de omni eo de quo sententia p̄fert p̄ modū affirmacōis v̄ negationis. Per hanc quoq̄ videm⁹ aialia aliud eligere et aliud refutare. Ad electionē aut̄ et refutationē p̄erigit̄ snia et districō. Ideo mlti dixerūt q̄ fantasia ē aliqd̄ rōnis sed dicim⁹ nō esse v̄ rā electionē aie sensibilis sed aliqd̄ simile. Hoc aut̄ a vulgo vocat̄ in hoie cogitativa cū tñ p̄prie cogitare sit rōnis. fantasia operat̄ in somno sicut in vigilia. Q̄ aut̄ in somnis res esse videntur p̄ntes. Hoc em̄ est ideo q̄a sit reuersio ad sensum cōmunez. Ista potentia q̄n cōiuncta est rōni sicut est in hoie tūc agendi accipit et operandi regimen a rōne. Sed quia ratio diuersificat̄ h̄m diuersitatem eoz de quibus rōnatio fit. Ideo opacōnes fantasie multiplicant̄ in hoie valde. Vbi aut̄ fantasia non est cū rōne p̄ ut est in brutis tunc regitur solū h̄m inst̄ctū nature. Et q̄ natura vna mō ē in h̄ntibz sp̄m vnā. ideo cōceptio fantasie opat̄ in talibz vno mō. Inde ē q̄ ois yrūdo facit vno mō m̄dū suū. Dixerūt quidā phi q̄ iste virtutes in brutis potius aguntur a natura q̄ agūt. S̄z in hoie potius agunt q̄ agant̄. q̄z bruta mouent̄ h̄m impetum et impulsū a p̄petitus naturalis. mor⁹ at̄ h̄mā regulariter h̄m regimen rōnis. Notandū q̄ melancolia et infirmi et amentes h̄nt multas fantasias s̄z hoc nō ex illustracōne que fit per ymagines rez sensibiliū sed ex passionibz nature et cōfusione spiritūū ascendentū ad cerebrū et caput turbantur. Tales em̄ sp̄s diuiaz ymaginū inuolucōnes faciūt et generāt

Secundus

horribiles visiones et conceptōnes. Sciendū q̄ bruta acus recipiunt influxiones p̄mi motoris q̄ hoīes sicut patet in formica que q̄n cibum colligit infra tres dies nō pluit et galus cantuz p̄ tpe variat qz mutationē aure ex influxione p̄mi motoris pre sentiūt. Idū dīdī hęc est ratio qm̄ hoīes multū occupant̄ circa cōceptōnes suas cōferendo et cōponendo ac diuidendo quare et influxiones p̄mi motoris nō perapiūt. sicut bruta que non sic occupant̄ in suis conceptiōibz nec hm̄ illas opant̄ siue occupā tur. sed t̄mō hm̄ instīdū nature. Ista vīs scz fantasia plurimū impedit̄ intellectū eo q̄ nimis occupat aīam compositione ⁊ di uisione ymaginū nō solū acceptaz a sensibus sed etiā fictarum. Maxime aut̄ impedit̄ intellectū q̄n aliqd̄ de celestibus et de di uinis ei imp̄mit̄. Et hoc est ideo qz cōceptōnes intellectus fre quenter nō sūt siles ymaginibus et fictionibus fantasie. Istanta sia ponit̄ in medio medie cēlle cerebri tanq̄ centrū inter ymagi natiuā et memoratiuā. qz fantasia cōuertit se tam supra formal quas accepit ymaginatiua per sensū q̄ sap̄ intentiones quas re seruat memoria. Et tunc illas formas et intentiones diuidit ⁊ componit.

De memoria Capitulum xl.

Memoria est repositōrum p̄teritorū. Reseruat aut̄ memo ria tam formas apud ymaginatiuā repositas q̄ inten tiones per estimatiōem a figuris rez illiētas. Anima per memoriā mediātibz rebz sensibilibz redit in ipsas res sensibiles que sunt extra ipam. Et p̄pter hoc oportet actum me morie duas p̄cedere opatiōnes. Quaz vna est hoc esse receptum et hoc ē opatio sensus cōmūnis. et ī h̄ memoria incipit. Scda est hęc esse cōseruatū apud nos q̄ fit p̄ ymaginatiuā. Oportet etiā q̄ añ memoriā quedā virtus opet̄ q̄ ex figuris rez dicat re rum intentiones singulares. Cū igit̄ memoria vtūqz horz habe at. oportet in ipa dep̄ctas esse tam figuras qm̄ intencōnes. Ex quoz cōpositiōne cōplet̄ actus memorie. Differt ymago ⁊ me moria q̄a hęc cōseruat spēs rez. illa cōseruat intencōnes sp̄eruz. In hoc etiā virtus ymaginatiua differt a memoriā qz licet illa reseruet ymagines sicut ista. t̄n memoriā cōponendo ymagines cum intencōnibus q̄s habet apud se repositas refert illa ad res eaz. Per memoriā em̄ fit reflectio ad rem p̄ sensum p̄us accep ta. Sciendū quoqz q̄ memoriā differt a reminiscētia qz me moria distīcte et discrete reuertit̄ ad res cōponendo intencōnes distīctas cū ymaginibus. Reminiscētia aut̄ siue recordatio ē

Liber

motus quasi interceptus et abscisus per obliuionem et est cum collatione tps et loci et hmōi Reminiscētie em̄ motus nō est vniformis. sed causat̄ ex pluribz p̄ncipiis arcūstātibz illud cui9 pprie est reminiscibilitas cū sit p̄ncipiū multoz p̄us memoratorū. Cū em̄ p̄ memoriā fiat rerum apprehensio q̄ eedē res prius fuerūt in se vel in aliis sensibus cognite. patet q̄ si q̄s rem totaliter est oblitus nō potest p̄ memoriā recordari se esse oblitū. S; si oblitus ē in parte tūc p̄ id q̄d remāsit p̄t̄ reminisci q̄nq; se sciuisse p̄ collationem reminiscētie. Potest etiā ad id q̄d oblitus fuerat redire cū eius adiutorio q̄d remansit memoriē. Alia ē differētia inter memoriā et reminiscētiā q̄a memoriā multa p̄ticipant aialia. Sed reminiscētia solius ē hoīs. q̄a reminiscētia ē quedā inuestigatio que sine ordinatione rōnis non ē. ac sine deliberatione per que añcedens ordinat̄ ad cōsequēs. Sane cū q̄s reminisci voluerit ea que nō eo mō per sensū sed p̄ intellectū apprehendit. Hoc non fit per memoriā quia talia memoria nō reseruat. sed intellectus t̄uertit se sup ea que habet apud se ⁊ ea reducit ad actū que h; in habitu. Iste autē habitus remanet actualiter apud intellectū possibilez qui ē locus vniuersaliū species. vnde et vniuersalia p̄us speculata remanent apud ipsum tanq̄ in loco sue generacōnis. etiā q̄n in actu illo nō cōsiderat. Intellect9 aut̄ possibilis ad has species quas sic h; apud se cōuertit vel ab eis auertit q̄n voluerit. Vltimo notandū q̄ memoria ponit̄ in posteriori parte cerebri qui locus est licet p̄ter neruos motiuos qui oriunt̄ ex ipso.

De sensibili vi motiua Ca. xli.

Sequit̄ de vi sensibili motiua. Nec mouet q̄nq; spūalit̄ q̄nq; corporalit̄. Prima d̄r appetitiua et diuidit̄ in appetitū cōcupiscibilem et irascibilem. per quas appetit̄ anima bonū vel insurgit̄ cōtra malū. Ab his vero duobus sc; cōcupiscibili et irascibili oriunt̄ quatuor affectiones sc; gaudium spes dolor et timor. Nā si p̄ns ē q̄d cōcupiscim9 gaudem9. si absens ē speram9. Sistr̄ si p̄ns ē de quo irascimur dolem9. si absens est timem9. Sensualitas etiā vis est aie sensibilis motiue. ⁊ ad idem mouet ad q̄d cōcupiscibilis et irascibilis. Sensualitas em̄ semp appetit̄ q̄ delectabilia sūt corpi ac nocua refugit̄. Differt̄ tū sensualitas a cōcupiscibili et irascibili. q; sensualitas magis cōiungit̄ corpi. et sicut in brutis. ita et i hoie nulla lege stringit̄ q̄n sp̄ in appetituis rez ad corp9 p̄tinentiū moueat. S; cupi-

Secundus

sibilis et irasibilis coniunguntur rationi putantur sunt in homine frenantur ratione ac reguntur virtutibus que in ipsis fundantur. Est enim tripartita in concupisibilis. fortitudo in irasibilis et sic de aliis. Sciedum quod vis motiua sensibilis que mouet corporaliu sic diuiditur in virtute naturalem vitale et aiale. Quaz pma sita hz in epate vt in primo principio tñ p m pncipiū ē cor. scda in corde. tercia in capite. vt i primo pncipio. cū p m pncipiū ē cor. Virtus enim naturalis est motiua humorum. Vitalis ē motiua pulsuū. Aial ē motiua membrorum. Dicitur igitur quod vis naturalis ē motiua humorum mediatis venis arteriis que radicanu in epate h m Galienū. sed h m Aristotilem. in corde et h p spūm naturalem. Est autē spūs naturalis substantia subtilis et aerea ex ebullitione sanguis in epate vi caloris gnata in corde hic sanguis ad singula membra impellit ex quo corpus vegetat. Virtus vitalis ē motiua pulsuū mediantibus arteriis que radicanu in corde. Spūs autē vitalis ē idē qui et naturalis idē dico in suba sed differens in virtute. Sic per arterias ad membra corporis se diffundens viuificat ipm corp9 tanq̄ instrumentū. Virtus aialis ē motiua membrorum mediantibus nervis qui radicanu in capite. et hoc per spiritū aialem. Est autē spiritus aialis idē qui naturalis et vitalis. Sz aialis dī cū ad cerebrū deuenit hic ceteris subtilior per nervos ad organa sciēdi dirigit vt sensus et motus h m locū exinde generet in corpore aialis. Circa vires istas demiq̄ sciendū quod cū virtutes aiales incendantur tūc naturales remittuntur ppter hoc i homine dedito studio vel meditationibus minus operat virtus nutritiua et generatiua et augmētatiua. Ex quo pz quod cupia carnis domat in viro studioso. Vñ ait Jero. Anima sciam scripturarū et carnis vicia nō amabis. Preterea quā virtutes aiales remittuntur naturales incendantur sic patet in somno qui describit esse quos virtutū aialiu cū intentione naturalium.

De potentis aie rōnalis Ca. xlii.

Quia sunt in aia vt ait phs potentie habitus et passionēs. Et potētie quid sunt in nate. Habitus autē sunt acq̄siti vel infusi. Passionēs vero sunt innate vel illate. Habitus enim sunt acq̄siti vt pz in scia et virtute politica. Nā ex frequentī studio acq̄rit hō scias et ex frequentī bñ agē fit hō bon9 bonitate virtutē politicae. Sūt et habit9 quōz nō per acq̄sitionē h per infusionē. sicut scia fuit infusa salomoni et virtutes theologice conferunt cotidie paruulis in baptismo. et etiā penitentibus

Liber

in iustificacione. Et ex actibus non generant tales habitus. sed potius e conuerso. Ex talibus habitibus eliciunt boni actus ex potentia. Vñ in habitibus acq̄sitis sequit̄. Quales sūt actus tales sunt et habitus. Sed in habitibus infusis ē cōtrariū scz q̄les sunt habitus tales sunt et actus. Est tamen v̄z q̄ habitus acq̄siti sicut generant̄ per actus. ita et generant actiones. h̄ nō meritorias in q̄ntū tales. Passiones aut̄ sūt illat̄ ab extrinsecō. Vocat aut̄ p̄hs passiones ip̄as receptōnes obiectoz. Sumunt̄ et aliter passiones vt dicant̄ affectiones. sicut sunt timor dolor. spes et gaudium

De diuisione potentiaꝝ aie Capi. xiiii

Nunc ad diuisiones potentiaꝝ aie accedam⁹. P̄hs ergo diuidit p̄ncipaliter aie potentias in cognitiuā ⁊ motiū quas theologus appellat̄ intellectū ⁊ affectū. Ip̄m aut̄ affectū intelligit volūtatē. Potentia et̄m aie tūc d̄r̄ intellectus dū est apprehensiuā. Et d̄r̄ voluntas dū est motiua. Itē q̄dam vires sunt aie sep̄ate a corpore vt velle et intelligere h̄m q̄s aia non vt̄t̄ corpore sed vt̄t̄ur vtente corpore scz fantasia que sic se h̄z ad intellectū vt color ad visū vt ait p̄hs. Quedā vero sūt vires inseparabiles a corpore. Vegetabiles et sensibiles et q̄ntūz ad essentiā et q̄ntū ad op̄acōnē. Sed in hōie sepeant̄ iste vires a corpore q̄ntū ad essentiā. licet aia op̄acōnes eaz exercere non possit extra corpus. In brutis vero simpliciter pereunt q̄ntū ad vt̄z q̄. Itē aia potentias h̄z quasdā cōmunes cū brutis vt est sensualitas. sensus cōmunis. sensus p̄ticularis. ymaginatio. estimatio. memoria. Quasdā aut̄ h̄z nō cōmunes cū illis vt ē rō intellectus et h̄mōi. Itē aia vires h̄z quasdā quo ad se. vt ē rō volūtas liberū arbitriū. Quasdā h̄z quibz corpi p̄misset vt ē vis naturalis vitalis aialis. de quibz supra dictū ē. Ex iā dictis patet q̄ potentie quedā sūt organice quedā nō. Ex p̄dictis collige q̄ aia rōnalis om̄es potentias h̄z aie vegetabilis et sensibilis. sed nō in q̄ntū rōnalis. V̄z in q̄ntū rōnalis addit̄ intellectū ⁊ liberū arbitriū ac h̄mōi. Et h̄c q̄ dicit Grego. Dis in q̄d creature aliq̄d h̄z hō. Dabet nanq̄ hō cōmune eē cū lapidibz. viuere cū arboribus. sentire cū aialibus. intelligere cum angelis. Quicq̄d em̄ virtutis et nobilitatis h̄nt nature inferiores. habent et superiores h̄ p̄fectiori modo. et q̄ p̄nt inferiores p̄nt et superiores et nobiliori modo et p̄fectiori. p̄pter hoc manifestum est q̄ omnes vires q̄bz cōmunicamus cum brutis. differunt in specie prout sunt in nobis et in brutis.

Secundus

De potentiis cognitivis Ca. xliii.

Quatuor assignant differentie virtutis intellective. Prima assignat huiusmodi differentiam nature sic dividit intellectus in actum et possibilem. Secunda datur huiusmodi differentiam obiecti sic dividit intellectus in speculativum et practicum. Tercia assignat differentiam huiusmodi dignitatem. sic dividit rationem in partem superiorem et inferiorem. Quarta datur differentiam huiusmodi quod comparatur ad actum et sic dicitur intellectus in habitu vel in actu. In habitu quidam cum potest intelligere quoad vult. In actu vero cum actualiter ad intelligibile se convertit. differentia vero intellectus in effectu et eius qui dicitur adeptus sumitur huiusmodi maiorem et minorem perfectionem ipsius intellectus possibilis recipit species cum lumine intellectus agentis tunc intellectus dicitur in effectu et etiam in habitu sed cum idem intellectus recipit perfecte lumine intellectus agentis huiusmodi formalem coniunctionem tunc vocatur intellectus adeptus. Unde patet quod intellectus in effectu et adeptus non differunt re sed termino ratione. Diligenter autem notandum est quod omnes dicitur intellectuum iam predictae sumuntur. vel huiusmodi habitum vel huiusmodi actum. vel huiusmodi modum intelligendi. et nulla sumitur huiusmodi divisionem potentie cognitive nisi prima terminum huiusmodi quod dividit intellectus in actum et possibilem.

De modo cognoscendi res Ca. xlv

Res cognoscit aliter deus. aliter angelus. aliter homo. Ipse quoque homo aliter per intellectum deum cognoscit et aliter creaturas. Intellectus vero divinus cognoscit res in se ipso. id est per seipsum. Intellectus autem angeli cognoscit res per species sibi co-creatas que sunt similitudo rei. Sed intellectus humanus cognoscit res per species abstractas a rebus particularibus per sensum prius cognitum. Unde sciendum quod sicut sensus cognoscit res presentia obiecta et tamen cum appendiciis materie. et sicut ymaginatio cognoscit res absentia obiecto. ita intellectus cognoscit sine appendiciis materie sub intentione universalis. Alia igitur per intellectum aliquammodo attingit omnia. Cognoscit enim deum supra se. et se in se et angelos iuxta se. et quicquid ambitu celi continet infra se. Quis sit autem modus cognoscendi deum. Nota quod intellectus humanus non cognoscit deum per abstractionem sicut alias res. Et hoc ideo est quia similitudo abstracta simplicior est illo a quo fit abstractio. Deo autem nihil simplicius est. Alia ratio est quia in abstractione oportet esse particulare et velle. Particulare quidam a quo fiat abstractio. Universale autem scilicet ipsum abstractum sed nihil horum cadit

Liber

in deū. Cognoscit ergo de9 sic naturali cognōne qz intellectu9
possibilis informatus lumine intellectus agentis qd est similitudo
pme lucis in hac similitudine cognoscit lumen. Primū qd est de9
Sciendū p̄terea qd p̄ sensū cognoscim9 p̄ticularia sed p̄ intellectū
vniuersalia. et qn̄ se intellectus cōuertit ad particulare vt ipsū
app̄hendat tūc similitudo abstracta a p̄ticulari erit vniuersalis ⁊ nō
p̄ticularis. Itē nihil venit ad intellectū nisi p̄ sensū Et hoc fit duo
bus modis scz vel simplr vel p̄ accedēs. Simplr quid vt cū in-
telligim9 sensibilia p̄us p̄ sensū app̄hensa. Per accedens aut vt
qn̄ intelligim9 sensibilia p̄ effectū. Notandū etiā ē qd aliud est
rem p̄ cognōem in intellectu venire ⁊ aliud ē in re iā intellecta
veritari qz rez cognitio p̄ sensum venit in intellectu sic dictū ē
Sed cū intellectus rem iā app̄hendit tunc delectat et negotiat
in illa etiā sine sensus admiculo. Ad intelligendū ista pler9 no-
ta vtzqz rez esse scz qd p̄ p̄ticularia cognoscunt vniuersalia et
eōuerso p̄ vniuersalia cognoscunt p̄ticularia Istud patet sic qd
duplex ē vniuersale. Vnū put ē abstractū. aliud cōfusū videlicz
qd est in p̄ticulari. Dicim9 ergo qd ad cognōez vniuersalis ab-
stracti venim9 p̄ p̄ticularia sic patz in pueris in qb9 p̄us opat̄
sensitiua qz intellectiua. qz p̄us cognoscūt p̄ticularia p̄ sensū po-
stea vniuersalia p̄ intellectū. Sicut em̄ phi muenerūt modū argu-
mentandi p̄ inductionē qz ex multis p̄positionib9 p̄ticularib9 cō-
cluserūt vnā vniuersalem hoc modo sortes ē aīal plato est aīal
tūcō est animal. ergo omnis homo ē animal. Eōuerso in vni-
uersali cōfusio quomā per tale vniuersale venim9 in cognōez
p̄ticulariū Sicut p̄tē qn̄ videm9 hoīez a remotē tūc em̄ nō agno-
scit nisi sba corporea. Sz postea p̄ motū cernit esse aīa. dum vero
magis app̄m̄t cernit esse honorādū cognoscit esse petrus. No-
ta qd hm̄ p̄hm̄ plura scire possumus. sed vnū solum intelligere.
quomā scire dicit habitū per qd plura scimus. Intelligere aut
dicit actum qui non potest esse in intellectu duplicatus. Intel-
lectus autem ad vnū solū actualiter se potest conuertere. Et hoc
patet qn̄ quis agit duos actus rōnis simul vno tpe vnus esset
intellectus. ali9 memorie siue consuetudinis. Verbi grā aliqs
dicit horas et cū hoc qrit in libro concordantias vel numerat de-
narios. Vnuz illoz scz q̄rere cōcordantias est actus intellectus
sed ali9 est dicere horas est actus memorie. sicut etiā aīal brutū
sine regimie intellectus vadit ad domum ad qd sepe iuit. Itē
nota qd ad intelligentiā rei non queritur p̄ntia rei intelligibilis
sed presentia similitudinis eius tantū quia res nō cognoscitur

Secundus

per essentiam. sed per similitudinē. Et inde est q̄ intellectus ap̄-
prehendit remota sicut propinqua.

De intellectu agente possibili Ca. xlvii.

Nunc de intellectu agente possibili sp̄aliter ē dicēdū. In-
tellectus igit̄ agens ē qui abstrahit sp̄es ab ymagina-
tione siue fantasia et sua irradiacōne facit vniuersales
ac ponit eas in intellectu possibili. Nā sicut ad visū corpale exi-
gitur lux abstrahens intencōnes coloz̄ id est similitudines a co-
lorato. Et ponit eas in aere non quidam h̄m essentiam. sed h̄m
intentionē. id ē similitudinē sic intellectus agens qui est lux aie
ponit sp̄es subtractas a fantasia in intellectu possibili. nō quid
actualiter. sed h̄m intentionem. Quare aut̄ inter ymaginacōnez
et intellectū possibilem sit potentia media que abstrahat scz̄ in-
tellectus agens. sed inter sensū cōmunē et ymaginacōnē non sit
media potentia que abstrahat. Nec ē rō quia sensus cōmunis ⁊
ymaginatio sunt eiusdē aie potentie scz̄ aie sensibilis. sed yma-
ginatio et intellectus possibilis nō sunt potentie eiusdē speciei
Quomā altera est potentia aie sensibilis. altera aie rōnalis Intel-
lectus aut̄ possibilis d̄r quia potest recipere tales sp̄es sed nondū
suscepit eas cui⁹ exemplū ē tabula nuda nullā h̄ns picturā po-
tens aut̄ habere q̄cūq̄. Sane cū intellectus possibilis tales spe-
cies recipit. tūc sicut habes supra vocat̄ intellect⁹ in affectu v̄l in
habitu. Cū vero illustrat̄ multitudine speciez̄ scibiliū tunc est in-
tellectus adeptus. Qualiter aut̄ iste species remaneant in intel-
lectu possibili vel qualiter ad eas fiat per remiscentiā reuersio.
habet supra de memoria. Porro intellectus agens et possibilis
differūt sicut lux et illuminatū. vel sicut p̄ficiens et p̄fectibile Itē
sicut d̄c̄ p̄hs. Intellectus agentis ē omnia facere. sed intellectus
possibilis est omnia fieri.

**De intellectu speculatiuo et practico
Capitulum xlviii.**

Aequit̄ de intellectu speculatiuo ⁊ practico q̄ ambo in co-
gnicōne consistūt. h̄ in hoc differūt. qz̄ intellect⁹ speculati-
u⁹ agnoscit v̄z̄ in rōne veri. practit⁹ aut̄ cognoscit ve-
rū in rōne boni. Itē speculatiu⁹ intellect⁹ vocat̄ agnitiō speculati-
ua. h̄ practit⁹ d̄r cognitio affectiua. Itē finis speculatiui ē verū
finis aut̄ practici est opus. Itē per speculatiuū recte intelligim⁹
sed per practicū recte viuim⁹. Intellect⁹ practit⁹ vocatur opera-
tiu⁹. qz̄ d̄r a praxi qd̄ ē opatio. Itē intellectus practicus diui-
ditur in sinderisim ⁊ rōnē. Ratio aut̄ diuidit̄ in partē inferiorē

Liber

et superiorem de quibus per ordinem est dicendum.

De ratione et partibus ipsius Cap. xlviii.

Ratio est vis anime non solum cognitiua sed etiam motiua. Ratio enim cum iudicat aliquid esse bonum vel malum et sibi listit tunc dicitur cognitiua. Si autem procedit amplius et iudicat esse bonum ut fiat sic est motiua. Si vero adhuc ulterius procedit et non solum iudicat esse bonum ut fiat. sed etiam illud appetit sic dicitur esse liberum arbitrium. quoniam liberum arbitrium comprehendit rationem et voluntatem. Ratio se habet ad bonum particulare. et diuiditur in partem superiorem et inferiorem. Superior pars diuinis et eternis intendit. Inferior autem de transitoriis iudicat et ea disponit. Item superior pars accipit rationes per leges diuinas. ut hoc est faciendum. quia deus precepit. Pars autem inferior accipit rationes per leges humanas. ut hoc est faciendum quia honestum est vel quia expedit reipublice. Item superior pars rationis dicitur vis que licet usque ad contemplationem eternorum se extendat. Differt tamen ab intelligentia quoniam intelligentia negotiatur in eternis per modum intuitivum. Ratio autem non sic sed conferendo et rationando. Differt etiam ratio alio modo ab intellectu. quoniam intellectus apprehendit esse rei absolute. ratio autem collatione vnus ad alterum. Inferior vero pars rationis dicitur mulier quia circa res corporales versatur coniuncta est sensualitati. et allicitur sepe ab ea. Videt enim se porrigi sibi pomum. et illecebram vitamque

De potentie anime motiuis Cap. xlix.

Primum motiuam anime rationalis talis est diuisio. Diuiditur enim vis motiua in impatiuam et consiliatricem et effectiuam. et consiliatricem simul et affectiuam. Vis impatiua est liberum arbitrium et sinderisis. Consiliatrix est ipsa ratio que diuiditur in partem superiorem et inferiorem. Vis affectiua est voluntas que diuiditur in thalissimam et bulissimam. Vis que simul consiliatrix et affectiua est ipse intellectus practicus.

De voluntate Capitulum. I

Inter dictas potentias primo dicendum est de voluntate que inter motiuas est prepotia cum sit generalis motor omnium virium. Cum enim intellectus apprehendit aliquid ut bonum voluntas impat viribus affixis ipsis organis sicut est visui ad videndum aut ad audiendum et sic de aliis sensibus. Sicut in motu locali voluntas imperat virtuti animali et virtuti que est in nervis et musculis et ita mouet ad ambulandum vel currendum et ad homini filia Sz fallit

Secundus

istud in potentis anime vegetabilis in quibus voluntas suū im-
 periu non exercet. Nutritiva em̄ et generatiua et augmentati-
 ua nō s̄m nostrum arbitriū sed naturaliter opantur. Volūtas
 in duas ptes diuidit̄. scz in thēlīsim ⁊ bulīsim. id ē volūtatē na-
 turalem et deliberatiuā. quaz p̄ma scz voluntas naturalis diri-
 gitur per sinderisim. scdo vero scz deliberatiua per rōnē. Nota
 dū q̄ voluntas pprie et stricte rōnabiliū est tm̄modo. sed large
 dicit̄ etiā esse ⁊ brutoz. In pprie vero et q̄li methaphorice dī ēē
 etiam vegetabiliū. Vnde voluntas p̄mo mō sumpta scz put est
 rōnabiliū pprie voluntas dicit̄. Scdo mō put voluntas brutoz
 est vocat̄ desideriu pprie. Tercio modo put voluntas ē vegeta-
 biliū vocat̄ appetitus. Inter potentias nulla liberior est q̄ volū-
 tas. qz nec obligatur organo. sicut ymaginatio et hmōi. nec
 cogit̄ obiecto sicut intellectus cogit̄ vero vires etiā affixe orga-
 nis immutant̄ necessario immutato organo q̄bus oibus volun-
 tas caret. Vnde ait Aug⁹. Q̄ nihil adeo in nra p̄tate ē sicut vo-
 luntas. Si aut̄ scire volueris quare voluntas non cogatur bono
 sicut intellectus vero. hec est rō qz circa p̄mū nihil ita bonū ē qd
 non aliq̄ imp̄fectionis habeat. sed aliqd ita verum est q̄ nihil
 falsitatis habet. vt patet in hac p̄positione. qdlibet totū mains
 est sua parte. Vnde tali vero cogit̄ intellectus assentire. sed volū-
 tas nulli bono creato cogitur adherere. Item voluntas videt̄ co-
 gi interdum per inordmatum a p̄petū put voluntas q̄nqz tra-
 hit et alliat hōiem vt bonū spernat inordmutabile et rebus mu-
 tabilibus adherat. sed in hmōi coactione libertas etiā quedaz
 est. Vnde Aug⁹. Dinne peccatū adeo voluntariū est q̄ si nō est
 voluntariū non est peccatum

De sinderis Capi. li.

De nomen sinderis vis est aīe motiua que semp nata
 est figi in supioibus naturaliter mouens et stimulans
 ad bonū ac abhorrens malū. Et in istis nunq̄ errat ne-
 qz s̄m sinderisim est peccare. Sciendū est q̄ sinderis non exting-
 uitur totaliter etiā in dyabolo et damnatis. Remanet enim in
 illis aliqs actus eius. Sinderis em̄ q̄ntū ad instīdū boni. et
 q̄ntū ad displicentiā mali culpe absolute cōsiderate extinda ē in
 dyabolo et damnatis. s̄m vero q̄ culpa cōpatur ad penam sic
 non est in illis extinda sinderis. et in hunc modū remanet eis
 ad penam. Isa. Vermis eoz non moriet̄. Habent em̄ displicen-
 tiam mali in collatione ad penam.

De conscientia Capitulum lvi

Hoc nomen conscientia componitur ab hac prepositione cum et hoc nomine scientia. Unde conscientia dicitur duo. scilicet scientia et habet hoc conscientia est habitus naturalis non solum cognitivus sed etiam motivus. Inclinat enim animam ad prosecutionem boni et fugam mali. Alio modo conscientia dicitur acceptationem ex parte rationis quod notatur in hac prepositione cum. Primo modo prout scilicet conscientia includit scientiam in se habet se sicut superius et coniungitur sinderisi. et semper est recta. Secundo modo coniungitur magis rationi. et sic habet se sicut inferior. hoc modo recipit terrorem et conturbationem. In conscientia enim ex parte inferiori bene potest accidere error. Nam ratio cui conscientia ex parte inferiori iungitur habet veritari scilicet circa particularia. in quibus sepe coniungitur errare. sicut patet in silogismo conscientie in quo sinderisi proponit maiorem sic. Nullum malum est faciendum. Ratio assumit minorem. scilicet hoc malum. Conscientia concludit. ergo non est faciendum. Circa primam est error. circa secundam quoniam est error ex hoc est falsitas in conclusionem. Cauenda est conscientia nimis larga et etiam nimis stricta. Nam prima generat presumptionem. secunda desperationem. Item prima dicitur sepe malum bonum. secunda e converso bonum malum. Item prima sepe salvat damnum. secunda e converso damnat salvandum. Nota aliud est conscientia aliud timor conscientie. Tunc enim est conscientia quam sententia liter quae iudicat aliquid esse faciendum vel vitandum. Contra talem conscientiam facere etiam si sit erronea peccatum est. sed contra timorem conscientie facere non semper peccatum est. quia talis timor non semper ex diffinitiva sententia rationis. per quam iudicat se teneri ad aliquid. Sed ex eo quod facillat inter dubia nesciens quod sit melius vel ad quod teneatur. Potius cum tamen non omitteret quicquid sciret esse placitum divine voluntati. De conscientia quoque sciendum quod quoniam respicit preteritum quoniam presentis. quoniam futurum. Nam conscientia accusat de preterito remurmurat de presenti. precavet de futuro. Preterea namque respicit ut quoniam conscientia mentem de hoc quod sibi conscientia reprehendit sicut est de malo commissio et bono omissio. Presentia etiam respicit contradicendo eis cuius per scientiam habuimus oppositum. futura respicit ut quoniam instruit et stimulat mentem ad ea faciendum vel vitanda ad que ipsa conscientia iudicat nos teneri. Quae autem conscientia se extendat ut dicitur est tam ad facta quam ad faciendum potest colligi ex diffinitionibus conscientie que tales sunt. Dicitur Iohannes damascenus. Conscientia est lex intellectus nostri. Basiliius dicit eam esse rationale iudicatum. Diffinitiones naturales et magistras sunt iste. Conscientia est

Secundus

cognitio sui ipsius. Item conscientia est habitus animi agendorum et non agendorum. Item conscientia est habitus mentis boni et boni discreti Item conscientia est credulitas ad aliquid faciendum vel non faciendum animi deliberatione firmata. Error conscientie octo modis causatur. Primo ex ignorantia quoniam scilicet nescit quis quod ad eligendum vel declinandum sit. De tali errore Paralip. Cum ignoremus quod agere debeamus hoc solum habemus reliquum. ut oculos nostros dirigamus ad te. Secundo ex negligentia. ut cum quis negligit conscientiam discutere. vel si nescit se expedire negligit tunc ab aliis querere. Tercio ex superbia ut quoniam quis non humiliat intellectum suum ut scilicet melioribus et sapientioribus se velit credere Contra quod apostolus. Captivantes omnem intellectum in obsequium christi. Hoc est dicere quod quilibet in credendis plus debet consentire fidei quam sibi. et in agendis plus debet credere aliis quam sibi Quarto ex singularitate qua homo sequens sensum proprium non conformatur se aliis. nec sequitur vias communes. De his Numeri. Extrema castrorum consumit ignis. Quinto ex affectu inordinato. qui sepe inclinat conscientiam ad id quod homo tunc appetit et sic facit eam a sua rectitudine deviare. Seneca. Perit omne iudicium cum res transit in effectum. Sexto ex pusillanimitate qua quis timet non timenda sibi rectum iudicium romis Isaie. Dicite pusillanimis confortamini et nolite timere. Septimo ex perplexibilitate qua homo se credit inter duo peccata positum esse quorum alterum sit impossibile declinare. Sed sciendum quod perplexitas nihil est simpliciter. potest tamen aliquis esse perplexus sibi quod. id est sibi erroneam conscientiam qua deposita erit liberatus. Octavo ex humilitate et cordis puritate Gregorius. Bonorum mentium est ibi culpas agnoscere ubi culpa non est. Error primus septem modis acceptus reprehensibilis est. Octavo vero laudabilis est ymo nec error debet dici sed humilis suorum defectuum cognitio dummodo non sit nimia.

De operationibus anime Capi. lvi

Anima sibi diversas potentias multas et diversas habet operationes. Ipsa enim cognoscit verum per intellectum speculativum. Affectat bonum per intellectum practicum. Discernit conferendo inter bonum et malum. verum et falsum per rationem. Discernit simul et elegit per liberum arbitrium. Consentit per voluntatem. Invenit medium per ingenium. Stimulat ad bonum per sinderisim. Anima etiam in actibus suis modum habet et ordinem. Nam quod sensus percipit ymaginatio representat.

Liber

coꝑitatio format ingeniuꝝ inuestigat. ratio iudicat memoria seruat intelligentia comprehendit et ad contemplationem adducit. Anima preterea cognoscit res presentes per sensum. absentes vero per ymaginationem. Res aut immateriales per sui presentiam in seinetipsa. ac se ipsam per reflexionē sui supra se. Vasbet et alios actus anima pertinentes ad corpus. sicut et vegetare per virtutem naturalem. sentire per virtutem animale. et viuificare per virtutem vitalem de quibus omnibus dictum est supra.

De quantitate anime Ca. liii.

Anima cum sit simplex non habet quantitatem dimensionem sed virtuale. Vnde patet qd anima h̄m essentia non est in toto corpore. sed in pte corporis determinata et inde virtutem influit toti corpori. Et ad hoc calidius ponit exemplum in aranea que in medio tele sue residens sentit q̄m libe t motum siue m̄terius siue exterius in tela factum. Eodem modo anima in centro cordis existens sine sua discensione totū corpus sibi unitum se iustificat. viuificat et mouet. Nec contra simplicitatem anime est qd dicunt esse tres aie scz vegetabilis. sensibilis. rationalis. cuius intelligentia superius est expressa. Anima quoq̄ licet sit simplex. tamen h̄m Boetium differt in eo qd est. et quo est sicut et angelus et omne quod creatum est. que oia differunt h̄m rōnez vniuersalem et particularem.

De morte anime Capitulum .lv.

Animam esse immortalem auctoritate ostendit et ratione. Dicitur in libro sapientie. Iustorum anime in manu dei sunt. et non tanget illos tormentum malicie. Idē spes illoꝝ immortalitate plena est. Item in euangelio. Querunt homines mortem et non inueniunt. Item Gregorius. loquitur de malis inferni ibi. Mors semper viuūt. finis semper incipit. et defectus deficere nescit. Item Joh. Qui manducat carnem meam et bibit sanguinem meum habet vitam eternam. Ostenditur etiam anime immortalitas per rationes. Omnis namq̄ corruptio causatur ex contrarietate. nihil aut est qd anime substantie contrarietur p̄terea anima capax est beatitudinis. De q̄ aut vt ait Aug⁹ Ingenti libertate replet omnes creaturas pro captu eaz. ergo confert anime beatitudinem ad beatitudinem autem spectat vita eterna. Preterea si anima moreretur cum corpore homo non timeretur mortuus. sicut nec lupus nec canis

Secundus

mortuus. Ergo relinquetur aliqd viuens post mortem homis qd timetur. Preterea cum deus iudex iustus sit. ex iusticia dei habebunt boni premium mali penam. Sed hoc non fit in hoc mudo cum mali videant florere. Ducunt em in bonis dies suos. boni vero tribulari. ergo fiet alibi. Hoc ergo non potest esse nisi anima sit immortalis. Preterea deus fecit animam ad ymaginē et similitudinem suam. Sed deus immortalis est ergo et aia.

De libero arbitrio Capitulum lvi.

Liberum arbitrium vt dicit Aug⁹. est facultas rōnis et voluntatis qua eligit bonū gratia assistente. malū vero gratia desistente. In hac diffinitione ponit ratio et voluntas. Ratio quidam vt cōsiliarius. voluntas aut vt impator. Nam ratio dicit illud esse bonū vel malū. voluntas aut dicit fiat fiat. Nota qd libertas liberi arbitrii est libera a coactione sufficienti sed non libera a coactione efficiēti. Nulla em coactio exterior sufficiens est causa vt aliqd fiat. licet qnqz sit efficiens. vt patet in multis qui coacti sunt negare xp̄m per tormenta. quomā in hmōi coacta voluntas est. vt ait Aug⁹ qn vero peccator trahit a gratia tunc nō destruit libertas arbitrii. quia cecus vel sessus vel claudus in foueam cadens qn extrahitur non sic hoc illo inuito Libertas arbitrii triplex est. scz a necessitate a peccato et a miseria. Prima libertas ē nature. secūda gratie. tertia glorie. In prima est maloz et bonoz. secunda tm bonorū est. tertia est in celo regnantium. Ex his patet qd libertas viatorum est nolle vel velle peccare. et etiam posse peccare. Sed libertas in paradiso fuit posse non peccare et etiam posse nō turbari. Libertas vero patrie ē nolle et non posse peccare nec posse turbari. Patet igitur qd liberum arbitrium liberius est in bonis qz in malis. quia in bonis est tantummodo seruitus miserie. in malis aut seruitus miserie et peccati. sed in patria erit liberrium. quando omnis talis seruitus destrueretur. Nota qd licet deus non potest malefacere. et similiter angelus et beate. Amme tamen est in eis liberum arbitrium quia bonum eligunt et malum declinant. non ex infirma necessitate sed libera voluntate. Eodem modo dicendum est de dyabolo qd habet liberum arbitrium. Bonum tamen semper respuit. et malum eligit. sed hoc non facit in eo violenta coactio sed voluntaria obstinatio. Liberum arbitrium habet se in quibusdam indifferenter ad bonum et

Liber

ad malum ut in primis parentibus ante lapsum. In quibusdam plus se habet ad malum quam ad bonum ut in regeneratis per baptismum. In quibusdam se habet plus ad bonum quam ad malum ut in sanctificatis in utero. In quibusdam necessario se habet ad malum ut in fidelibus non regeneratis. In quibusdam necessario se habet ad bonum ut in confirmatis sicut fuit beata virgo post conceptionem filii.

De natura corporis humani Capi. lviij.

Homo grece antropos dicitur quasi arbor puerla. Habet enim in se caput cum capillis ad modum radicum. brachia vero cum cruribus sunt quasi rami. Solus etiam homo est longi et lati corporis. Solus quoque homo est creatus corporis. et huius ratio duplex est. scilicet naturalis et moralis. Naturalis quidam ratio est quia in aliis animalibus abundat in capite materia terrea depressa et deficit calor erigens qui non est in homine. Est et ratio moralis. ut scilicet reditudo stature corporalis attestet reditudinem mentis sursum ad celestia tendentis. accidentia enim anime transmutant corpus. quia forma delectabilis ymaginativa mouet corpus. et sic et tristabilis. Et ideo dicit Auicenna. quod multum tristis ac lepra timens erit quandoque leprosus. Sic etiam econuerso quod corporis passiones redundant in homine conturbacione sicut patet in somno. Item partes corporis humani habent similitudinem totius mundi. quia tanta est distantia inter extremitates duorum longorum digitorum utriusque manus quanta est a uertice capitis usque ad plantam pedis sicut est tanta distantia a centro capitis ad oppositum tropicum in celo quanta est ab oriente in occidentem. Corpus humanum ex quatuor compositum est elementis. Sed apparet terra in ossibus et carne. Aqua in humoribus scilicet sanguine flegmate colera melancholya. Item aer continetur in pulmone et hoc patet ex eo quod semper est in motu. Nam pulmo ventilabrum cordis est ne nimio calore dissoluatur. Item ignis continetur in corde et ideo inferius latum est et superius acutum. quam formam ignis retinet. Membra corporis triplicia sunt. Sunt enim quedam radicalia. ut epa cor cerebrum genitalia. Inter que prima tria sunt deesse indiuidui. In quibus ut supra dictum est sedem habet spiritus naturalis. vitalis. et animalis. Sed membra genitalia sunt ad conuersacionem speciei. Alia sunt membra deservientia ut vene arterie et nervi per que vehitur ille triplex spiritus ut habetur supra. Tercio modo dicuntur membra officinalia sicut manus pedes et humeri. Sunt etiam membra tam artificialiter

Secundus

ordinata. ut mutuo sibi deseruiant. Nam superiora inferioribus administrant gubernationem. ut patet in oculis. Item inferiora prebent superioribus supportationem. ut patet in pedibus et cruribus que totū pondus alioꝝ membroꝝ sustinent. Item media imperant vtrisque defensionē et necessariorū cōquisitionem ut patet in manibus & brachiis. Item sic sunt ordinata ut mutuo sibi condoleant omnia membra. Si em̄ vnū dolet membrū condolent oīa membra. et hoc est ppter cōnexionem et colligationem. Item sic ordinata sunt ut vnū membrū in periculis alio se exponat. ut patet in capite p cui⁹ defensione alia mēbra periculis se exponūt. Item qñ vnū membrū deficit alia defedū eius supplent. Vnde videmus aliquos carentes manibus cū pedibus manducare et alios carentes pedibus manibus ambulare. Item magn⁹ dolor in vno membro facit minorem in alio nō sentire. Item membra quoꝝ motus subest libero arbitrio tam p̄mptam seruant obedientiā ut inter imperiū voluntatis et executionem operis quasi nulla hora videat. Et hanc obedientiā videmus seruare. oculum in videndo. et linguam in loquendo os in comedendo uanus in operando et hmōi.

De phisonomia Capitulū. lviij.

Diuersę membroꝝ dispositiōnes s̄m artē phisonomie diuersos affectus ac mores indicant in homie. non q̄ ista signa necessitatem imponant moribus hoīm. sed ostendunt inclinationem nature. que tamen retinere potest freno rationis. Sequamur igitur in hac arte magnos huius artis auctores. scz aristotē. auicēnam. constantinū. philomenem. lorū et pallemonem incipientes a cōplexionibus. Igit̄ melancolicos tristes et graues dicimus. Sanguineos aut̄ opposita horū videmus habere. Item colerici faciles sunt ad iras. Et flegmatici sūt pigri et somnolenti. Phisonomie sexus est q̄ masculin⁹ anim⁹ vehemens est ad impetus studiosus et aiosus. femie aut̄ misericordes sunt et timide. Capilli etiā molles et rare ebes ingemū prelocūtur. Item capilli crispi p̄nūciant tumidū et lucri cupidum. Item capilli depressi nimiū. et fronti iminentes ferū declarant aim. Et his concordat capitis vsim capillatura. Item capilli flauī et crassi et albi iudicant indoctiles. Capilli v̄o sub nigri si sint moderate tenues mores inducāt bonos et bonaz hoīs

Liber

complexionem vel cōpositionem. Caput nimis magnū solidū iudicat. Caput aut̄ globosum breue est sine sapientia et memoria. Item caput humile superius et quasi planū in solencie et dissolutionis dat iudiciū. Item caput oblongum aliquātulum et malleo simile hoiem circūspectū iudicat ac puidū. Frons angusta nīmū inuicem et voracem declarat. Lata vero puitatem significat discretiōis. Item rotunda designat iracundiā. Item humilis et dimissa significat verecundū et non adnitentē turpia. Item quadrata et moderate magnitudinis magne sapientie et magnanimitatis est iudiciū. Supercilia artualia vsq; cōiūgatur ad corū nasi signant subtilem et studiosum in oībus operibus suis. Si aut̄ ibidem cōeunt tristem hoiem parum sapientē demonstrant. Si vero artuositas ad tympora et ad gypositatē genarū significat negligentem. Item supercilia si sint longorum et multorum pilorū significant ferum et magna meditantem. Oculi qui tanquā guttule viroris nīde relucēt mores cōpositos iudicant. Qñ vero varie mouent̄. Oculi ubi modo currunt. modo quiescant. significant mala resoluā iam in animo. sed nondum esse perpetrata. Oculi glaci splendore tñ micante significant audacē et peruiabilem ad maliciā. Oculi magni trementes et obscuri designant vim potatorem et in tempantiam veneris. Oculi puri nigri significant imbecillum et sine virtute aī et lucri cupidum. Qñ aut̄ guttule rubentes aliquātulū ibi sūt. et tñ nigri apparent. significant aīm iustum pbū et ingeniosum. Vbi autē in nigris oculis guttule vehementer rubent et aliqñtū tendant ad quadraturam. quadā sint palide. quedā glauce et arcuuli qui forissecus ambiunt pupillas sint sanguinolenti et sint magni oculi. et nitor pupilli moueat̄ palpebra tales in quā oculi significant aīm qui omnē excedat morē ferarū. Quicquid em̄ infandorū cogitationem cogitari potest talibus oculis perpetrabile est nec etiam a domestico cessabūt sanguine. Oculi nīmū prominentes rubicundi et parū liguam declarant affrenatam et corpus instabile. Oculi acriter intuentes si sint humidi indicant homiē verecundū et veridicū ac in agendis velocem et puidum. Oculi qui frequenter clauduntur atq; reserantur timidum atq; imbecillē declarant. Oculi multe aperitiōis significant stulticiā et inuerecundiam. Si aut̄ multe clausure fuerint significant mollem et inconstantem in oībus factis suis. Xures prominentes et valde magne significant stoliditatem et garrulitatem et imprudentiam.

Secundus

Sed valde parue malignitatis sunt iudiciū. Aures rotunde mi-
miū indoctiles significant. Aures oblonge et anguste inuidie si-
gna sunt. Aures iacentes et supra caput applicate pigritiam
designant. Gene crasse designant ignauiam et violentiam. mi-
miū autē tenues malignitatem. Gene rotunde inuidie arguunt
Nares patule a lacritatis et fortitudinis dant iudiciū. Longe
vero tenues mobilitatis et leuitatis signum habent. Narium
autē pars que iuxta frontem est. Si nec alta nec humili sed eqli
linea descendat virile signum est et constantiam demonstrat ac
prudenciam. Nares minores debite furibus assignantur. Omnis
vultus cum plenus est et crassus ignauū et voluptatibus dedi-
tū signat. vultus dependens cogitatorē et subdolum indicat. La-
bia tenua in ore maiori si superius labiū aliquotulū erupet sup infē-
rius magnanimū indicat et fortē. Tenua vero labia parui oris
imbecilem animū et versutū signant. labia cū soluta ab ore aliq̄
tulū dependent inertē demrānt. Nam in azinis et equis antiqs
hoc signū inueniūt. Os paruum conuenit tanq̄ vultibus mulieribus
q̄ animis effeminatis. Os qd̄ ultra modū p̄tendit seu dilatat
voracem indicat et immitem et impiū. Talis em̄ oris rictus ma-
rimis bestiis et monstris conuenit. Mentū plixū aliquotulū de-
mōstrat minus iracundū et min⁹ perturbatū. Qui paruum et bre-
uementū habent imites sunt et inuidi. Nos em̄ plato ad serpē-
tes referebat. Vultus mētum est h̄m aliud cōmensuratū ad qua-
draturā accedens. Mentum si longe impolixum distentat do-
lorem assuetum ondit. Vox existens similis voci ouū aut ca-
prarū stulticie habet iudiciū. Qui autē in modum auūm vocē in-
tendunt defaali leues. Vox tenuis ex quasi lugubris tristem in-
dicat et suspiciosum. Quorū vox incurrit in nares ita vt nares cō-
sonent mendaces sunt et maliuoli et malis alienis gaudentes.
Cervix longa et tenuis significat eum qui maligna meditatur.
Cervix rotunda pbat virtutē animi et corpis humilitatē. Cer-
uix breuis iudiciū est eius qui cū tenacitate audax est. Cervix mi-
nis erecta insolentē et contumacem ondit. Pectus qd̄ multis
carnibus cōtextum est indoctiles indicat et ingratos. Pect⁹ qd̄
longius est q̄ venter prudentem indicat. Pectus si cū ventre mi-
nietate pilorum tegatur significat hōiem instabilem et animuz
sine religionē ac pietate. Cum autē solum pectus capillos presert
animosum designat humeri tenues et qui in acumen erecti sunt
insidiosum indicat hominem. Brachia quādo in tanta plixitate

Liber

extenduntur ut recto corpore extremitates medii digiti appinquant ad genu licet forte mēsurā quatuor digitorū deficiat abiles ostendit hoīes et fortes. Cum autē plixitas hec ad femur descendit vel parum ultra declarat hoīes malliolos et malis aliēnis gaudentes. Manus nimirū breues et exigue fortes demonstrant et sagaces. Crasse manus si digitos breues ultra modum habeant declarant tergiverforem insidiosum et furem. Manus in toto et tenues loquacem significant et foracem. Ungues albi et plani et molles ac tenues et obrubentes et bene per lucidi optimū ingenium indicant et rapaces. Ungues inflexi et curui imprudentes designant et rapaces. Ungues breues nimirū declarant malignū. Digiti collecti et globati auarū dicunt et malignū. Digiti parui et tenues stultū demonstrant Digiti vero parui et crassi inuidū indicant et audaces. Latera tenua et angusta et depressa timiditatem indicant. Latera referta carnibus et dura onduunt hoīem indoctem. Nec em̄ ad ranas s̄m Platōne referunt. Pars cruris que sub genu est. et vocat̄ sura quā plena ē et quasi grauida intempatū hoīem significat et imprudentē. Molles sure effematis assignāt. Pedes crassi et breues valde infirmū significāt. hoīes Pedes nimirū plixi ad hoīes dolosū referunt Pedes p̄tenuēs et breues p̄ducūt hoīem malignū. Qui longis passibus incedunt magnanimi esse solent et efficaces. Qui celeriter incedendo se cōprimunt et vultū deducit atq; totū corpus cōplicat signat inuidū et parū et versutum. Qui breues passus habet eisdem accelerat malignū esse dicat̄ et imbecillis. Coloe cutis niger versutum indicat. Coloe albus rubens fortes et animosos ondit. Coloe albus vehementer cū pallore defectum virtutis significat ex nimia victoria flecmetis. Coloe ignitus lucentibus oculis ad insaniam vergit. Coloe medius inter album et nigrū qui declinat in brunū si clarus est ostendit viram ingenii boni et bonorum morum.

Regule generales phisonomie Cap. lix.

Generaliter igit̄ tenēdū est qd membra que in p̄portione sunt naturali quo ad figurā colorem quātitatē situm motum indicant bonam mentis habitudinem naturalem. Membra vero que peruersa sūt figura quātitate situ motu qualitate peruersam mentem indicant. Preterea plato dicit qd quecuq; similitudo animalium aliquorū in hominibus ē tales hoīes etiam talium imitantur mores. Notandū insup qd licet per

Secundus

signa membrorum naturalium mores hominum cognoscant. Non tamen imponunt necessitatem. sed ostendunt inclinationes nature nec semper denunciant affectus hominum sed frequenter et probabiliter. Item propter signa exteriora de quibus dictum est non statim preferendum est iudicium. quia forte signum est per accidens et non per naturam et forte videtur est per contrariam consuetudinem vel freno rationis tenetur. Unde narrat Aristoteles exemplum quod discipuli yppocratis portabant figuram yppocratis pictam philemoni excellenti phisonomis qui pronuntiavit de ipso quod esset vir luxuriosus illis aut indignantibus et culpantibus philemonem quod de optimo viro sed yppocrate taliter iudicasset. Retulerunt yppocrati qui confessus est philemonem verum iudicasse. Sed ex amore phie et honestatis dixit se concupiscentias cordis sui videri et accepisse per studium quod nature fuerat denegatum. Denique sciendum quod signa exteriora non referunt nisi ad eas passiones que naturaliter insunt homini. sicut est ira concupiscentia et humori. non autem ad eas que sunt anime solius sicut est musica et geometria et similia. Sciendum quoque quod in oculis principaliter consistit omnis perfectio phisonomie. et si oculorum iudicium confirmat ceterorum membrorum iudicium tunc rata esse dicitur. Si autem contrariantur tunc prevalent iudicia oculorum. propter quod omnes phisonomie affirmaverunt verum esse oculum cordis nuncium.

De toto hominis Capitul. lx.

Distinctum est de homine ex prementis et ex parte corporis. Nunc dicendum est de ipso put est compositus ex utroque. Vbi specialiter notandum est dei potentia. quia naturaliter tam distantes coniunxit unam personam naturam videlicet corpoream et incorpoream que maxime distant in predicamento substantie. Preterea cum esset creatura una que habebat cognitionem intus per intellectum ut angelus. alia que habebat cognitionem foris per sensum ut quodlibet animal brutum fieri debuit creatura propter perfectionem univocitatis que hac cognitioni duplici esset predata ut legere posset in libro scripto intus foris hoc est in creatore et suo opere. Unita est anima corpori multiplici ratione licet separata dignior videatur. Prima ratio est ut per coniunctionem tam displicem naturarum erigeret mens ad sperandum unionem que erit inter animam et spiritum increatum. Alia ratio est ut anima serviendo deo in corpore maius meritum habeat quia ubi maior pugna ibi maior victoria. et propter dominum maiorem corona. Difficultas enim operis multum valet ad efficaciam merendi. Tercia ratio est propter complementum univocitatis. Cum enim sicut

Liber

dicitur est quedā esset creatura pure spūalis quedā pure corpālis cōueniens fuit fieri creaturā mixtam partim scz spūalem et partī corpālem. Quarta rō est quia sicut corpus viuū valz ad fructū penitentie. sic corpus post mortem resuscitatū valebit ad cōsumacōnem stole duplicate. quia non solū aīa. sed etiā corp⁹ premiabitur dotē sua. Quinta ratio est qz homo ex defectibus corpōis multā habet materiā humiliacōis. Vñ dicit humiliatiō tua in medio tui. Sicut autē anima ex coniunctiōe ad corpus plura bona consequitur. sic ⁊ multa contrahit inōmoda. Primo peccati originalis inquinacōnem Job. Quis potest facere mundū de imundo cōceptū semine. Secūdo peccandi pmitatē Genesis. 8. Promi sūt sensus hoīs ad malū ab adolescentia sua. Tercio bñ operandi difficultatē Proverbiorū. 2. Per agrū pigri hoīs trāsiui. et ecce totū fr̄. Quarto intellectus ebītudinē Sapientie. 9. Corpus qd corumpit aggrauat aīam. Quinto cōtinuam impugnationem ad Gal. 5. Caro concupiscit aduersus Spiritum Sexto curaz sollicitudinem Math. 1. Dico vobis ne solliciti sitis aīe vestre dīcēs. qd manducabimus aut qd bibemus. Septimo passionū multiplicatē Job. Homo natus de muliere bre. fr̄. Octauo glorie retardacōnem. Gloriam em̄ nō papiem⁹ qdū in corpe detinemur. ppter h̄ apls cupiebat dissolui ⁊ eē cū xpo.

De proprietatibus hoīs Capitulum. lxi.

Proprietates hoīs sunt iste discernere inter honestum ⁊ turpe. Vñ et solius hoīs est honestū psequi. cū oīa bruta non nisi delectabilia ⁊ vtilia psequantur passiones ordinate sūt ad limitē rōnis supra mundū et intellectū eleuari. Et ideo si aliqui q̄s p adhesionē in terrenis se mūdo inferiorē fecerit iā q̄si honore hūanitatis exutus p̄rietatē accipit bestie vt dicitur fieri p cōcupiscētā porcus. p irā carnis. p rapinā leo. et sic de aliis q̄ plato vocauit scdā aīaz incorpacōnē. Amicitia habere h̄m om̄e gen⁹ amicitie et in hoc differt hō a brutis que nō h̄nt amicitie specē. que ē dilectionis vel nutritioz vel h̄mōi. In intellectualibus theorematibus speculari et delectari talibus vetūdari ī turpi perpetrato. ppter qd inemendabiles dicuntur mūrētundi qz in aliquo mutati sunt a rōnis honore pecorinā naturaz assumentes. Perfēte esse cōiugale animal eo qd legibus ordiataz faciat honestas nuptias. Ciuile animal esse qz distribuōes et cohibiōes ⁊ fēdera ⁊ pugnas p̄fectas habet et vtilitatibus ordinatis. Discipline esse p̄ceptibile ppter rationis vsum. Esse

Secundus

aial mansuetū natura ppter cūilitatem esse animal risibile. esse aial gloriabile ppter pfectas gaudendi rāōnes que soli cōtin-
gunt homi esse in crocōsmū. id ē minōrē mundū eo q̄ ois crea-
ture aliquid habeat homo videlicet esse cū lapidibus. vegetare
cum arboribz. sentire cū aialibus. intelligere cū angelis Ex dupli-
ci natura esse cōpositū scz corpali et spiritali. Creaturaz eē di-
gnissima esse aial rōnale mortale. humana fragilitas in hoc con-
sistit q̄ in homie est assiduitas deficiendi. impossibilitas standi.
facilitas cadendi. difficultas resurgendi. vilitas nascendi. incer-
tūdo moriendi. Defectus humanus est quia quicqd̄ habemus
aliunde habemus ⁊ pfecte habemus et insup amittere possum⁹
In homie quoq̄ moriendi est necessitas et hoc est vel illata ne-
cessitas et hoc est sicut in adam. vel in nata sicut est in nobis. vel
assumpta sicut fuit in xp̄o.

De primis parentibus Capitulum lxii.

Omnia bonitas volens cōmunicare suū bonū et aliis fecit
creaturā naturalem que summū bonū intelligeret. intel-
ligendo amaret amando possideret. possidendo beata es-
set. fecit aut̄ deus primū hoīem formando corpus eius per mi-
steriū angeloz de limo terre in agro damasceno ⁊ inspirauit
in faciem eius spiraculum vite. Hoc ē aiam creauit quā corpori
facto vnuit. Defectus aut̄ est homo ad ymaginem dei in natura
libus. et ad similitudinem in gratuitis. Didit aut̄ homo factus
ad ymaginem dei potius q̄ angelus. quia cōueniētiam hō euz
deo habet intus et extra qd̄ non habz angelus. Intus em̄ ha-
bet cōueniētiam hm memoriā intelligentiā et voluntatem sic an-
gelus. Sed extra cōueniētiam habet quā non habet angelus.
Nā sic a patre filius. sic ab hoīe hō eiusdem nature Preterea sicut
deus platus est oīm in suo vnīuerso. sic homo oīm in suo vnī-
uerso. Item sicut deus ubiq̄ est. sic aia ubiq̄ est sue habitabilis
Vbiq̄ sue. id ē in corpe nō quidā p̄ essentiā sed per potentias.
Dignitas humana est in hoc q̄ deus fecit hoīem rōne sapientē
vita innocētē dominio potentē. Primū notat̄ in hoc. quia fact⁹
est homo ad dei ymaginem. Secundum. quia ad similitudinez
Tercium quia prepositus est homo animantibus et aliis crea-
turis que omnia sibi seruiunt. Ex hys notatur q̄ voluntati bo-
norum hominum subditur non solum creatura. sed etiā ipse de⁹
Psalmita. Voluntatem timentius se faciet. Itē angeli qui depu-
tant̄ ad ei⁹ custodiam. Item demones qui dant̄ ad exercitium

Liber

bonorum Item homines boni qui sunt socii tribulationū ⁊ erūt socii consolationū. Item homines mali qui bonos magis pmo- uent persequendo q̄ possent facere seruiendo. Corp⁹ tale dedit deus p̄mo homini q̄ aīe esset subiectum. vt esset obtempans si ne rebellione. esset etiā ppagabile sine libidine. esset vegetabile sine mortalitate. esset p̄portionabile q̄ntum ad cōplexionē equalem. esset quoq̄ aīe cōforme vt sicut erat aīa innocens. et tamen poterat peccare. sic corpus esset impossibile vt tamē posset incurrere mortalitatem. Et ideo poterat mori et nou mori. Poterat habere sufficientiam et indigentiam. poterat obtempere ⁊ rebellare. et hoc fuit rōne. nec defectiue ex nihilo creare. nec per gloriam cōfirmare. fuit tñ corpus illud ita conditum vt in eo nulla esset pugna rebellionis. nulla imminutio vigoris. nulla corruptio mortis. nulla p̄mitas libidinis. Nec autē im mortalitas corpis ade p̄ncipaliter fuit ab anima sicut ab effluēte. ⁊ corporis equale compositione sicut a disponente ⁊ ligno aut vite sicut a vegetante. ⁊ regimine vero diuine p̄uidentię sicut ab interiori conseruante et exteriori protegente. factus ē itaq̄ homo absq̄ omni culpa et miseria. nec ad culpam habuit fo- mitis inuicementum. Insuper datum est ei quadruplex adiuto- rium. Vnū est recte ad volendum quod est conscientia. Scdm ē conscientia ad murmurandū contra malum et stimulandū ad bonū qd est sinderisis. Tertium fuit scientia illuminās intelle- ctū ad cognoscendū se ip̄m. deum suū et mundum istū qui fact⁹ fuit p̄pter ip̄m. Quartū fuit caritas accendens affectū ad diligen- dum deum super oīa et primū suū sicut seip̄m. Prima duo p̄ti- nēt ad p̄fectionem naturalī. alia duo ad p̄fectionem grati- taz. quoz vnū fuit gratie gratis date scz scientia. reliquū gra- tie gratum facientis scz caritas. Accepit homo triplīcē oculum scz carnis quo videt mundū. rationis quo videret animū. Con- templationis quo videret deum. Et sic oculo carnis videt ho- mo que extra se sunt. Oculo rōnis que intra se sunt. Oculo con- templationis que supra se sunt. Noticiam em̄ dei habuit cuius presentiam quadam interiori aspiratione contemplantatur. Nō tñ ita excellenter vt in patria. Nec ita vt in enigmate vt modo in via. Res etiā factas nouit. qz noīa oibus aiabus imposuit. Noticiam quoq̄ sui habuit quia qualis factus erat sciuit ⁊ qd agere vel cauere deberet intellexit. fuit quoq̄ sine penalitatio quia non esuriuit nec sitiuit. Item frigus vel estus. labor vel

60
Secundus

infirmis eum non leserit nec mortem expectavit. quia viues erat ad gloriam transferendus. Vestibus non eguisset et nudus verecundiam non sensisset. Natura in eo quo ad difformitatem membrorum non errasset. Conceptus fuisset sine pudore. Et partus sine dolore. Motus membrorum subiecti fuissent voluntati.

De preceptis sibi datis Capitulum lxiij.

Adum adam deus in paradysum transtulit et ibi de costarum mientis eum produxit sibi sociam formavit. Nam non fecit de capite ne viro dñaret nec de pede viri ne contineretur sed de latere ut amoris vinculum probaret. Duplex bonus illis deus precepit. unum temporale. et aliud eternum. Primum dedit. secundum permisit. Ideo duplex preceptum primum homo habuit unum nature ad custodiendum bonum datum. Aliud discipline ad premerendum bonum permissum. Et hoc non poterat premereri melius quam per meram obedientiam que tunc mera est. quoniam preceptum ex se solo obligat et non ex alia causa. Et tale preceptum dicitur discipline quia per ipsum discitur quanta sit virtus obedientie. Unde et preceptum discipline dicitur quia vitare lignum scientie non suadebat natura sed disciplina. Preceptum vero nature fuit duplex. unum de consumatione individui ut ibi. De omni ligno paradisi comedere. Inter que ligna fuit in medio paradisi specialiter nominatum lignum vite sic dictum ab effectu. quia corpora primorum parentum debebat continue vegetare. Aliud preceptum fuit nature per conservationem speciei ut illud Genesis. 1. Crescite et multiplicamini. Circa preceptum discipline nota quod aliquid prohibet. quia malum. Exodi. 20. Non furtum facies. Aliud quod occasio mali. Matih. 5. Non iurare omnino. Sic prelati multa prohibere possunt. quia non sunt expressa in sua regula. Aliud ad probationem obedientie. et tale fuit preceptum de ligno vetido.

De paradiso Capitulum lxiij.

Homo paradisi fulatus auxiliis accepit locum paradisi terrestri in habitacionem tranquillam. fuit autem locus ille ut ait Damascenus exultacionis uniuerse promptuarium quod terre excelso positus est. et temptato ac purissimo aere refulget plantis specie floridis comatus est bono odore plenus. Nulliusque irrationalium inhabitat. Preterea habet ex Genesis. quod a domino paradisi plantat fonte qui diuiditur in quatuor capita irrigat ligno vite ac scientie

Liber

decoratur per cherubin et flammeū gladium custoditur. Notā dum insuper q̄ nulle sūt ibi tempestates. Due sunt quoq̄ hyemes. et due estates. et bis fructificant ibi arbores. Item in vtroq̄ solstitio habet hyeme et in vtroq̄ equinoctio estatē. Huiusmodi aut̄ ratio est. quia paradīsus sub arcu equinoctiali sit⁹ est. Item semp̄ habet equinoctium.

De casu primi hominis Ca. lxxv.

Inuidens ergo dyabolus felicitati hoīs in specie serpētis ipsam mulierem tanq̄ fragiliorē temptandū agreditur q̄ cum in responsione dubitantez teneret fortius institat. Et sic vincens eam et virū illa mediante reiecit. Procc̄s sit ergo sit. p̄mo querendo. Cur p̄cepit vobis deus. Secundo asserendo. Nequaq̄ inq̄d moriemini. Tercio p̄mittendo. Eritis sicut dii scientes bonū et malum Procc̄s iste fuit maxime versūe. quia p̄cc̄sus expiēdo impellendo et alliciēdo. Experientiam enim accepit in interrogacione. impulit in assercione allexit in p̄missione. Allexit vero dyabolus mulierem per triplex appetibile. scz per scientiam que est appetibilis rationali. per excellētiā ad modū dei que est appetibilis irascibili. per suavitatem ligni que est appetibilis concupiscibili. Igitur vir peccauit q̄ lignū vetidū gustauit vñ et penam accepit. vt in sudore vultus pane suo vesceretur. Mulier aut̄ in duobus peccauit. Nam supbiuit et vetidū comedit vñ et duplicem maledicionē habuit. scz sub viri potestate eris. et hoc p̄pter primū. Item i dolore paries. p̄pter secundū. Dyabolus vero in serpente inuidit. mentitus est deceptit. Vnde p̄pter primū didit ei. Super pedus tuū gradieris. Propter hm̄ didit ei. Terraz comedes. Propter terciū didit ei. Ipsa conteret caput tuum. Si scire volueris quis eoz plus peccauerit scz vir vel mulier. Notandū q̄ q̄ntū ad aliqua mulier plus peccauit et q̄ntū ad aliqua ipse vir. Nā mulier peccauit plus quo ad pecc̄is finis intentionem Voluit enim fieri sicut deus. sed vir non intendebat cōtristare delicias suas. Item mulier peccauit in plures quia in deum. in se et in proximū. Item mulier peccauit damnosius. q̄a plures maledictiones recepit. Vir autem peccauit plus q̄ntum ad originem quia ex certa conscientia. Item vir peccauit maiori ingratitudine. Querunt quoq̄ multi cur deus hominem fecerit qui peccare posset. Sz ad hoc assignant plurime rōnes. Primā vt ostendatur

Secundus

dei potentia. qui solus inuictibilis est. omnis autem creatura mu-
tabilis. Secunda ratio est ut declararet dei sapientia qua ex ma-
lo scit elicere bonum quod non potuit fieri nisi deus creaturam fecis-
set vertibilem in malum. Tercia ut manifestet dei clementia quod
christus per mortem suam hominem perditum liberauit. Quarta ut os-
tendatur dei iusticia que non solum reddit bonis premia sed etiam
malis supplicia. Quinta ut homo non sit prioris conditionis quam
alie creaturae quas omnes deus sic amministrat ut eas agere pro-
priis motibus sinat. Unde et hominem arbitrio proprio relinquere
debit. Sexta est laus humana. Laus est enim viri iusti quod potuit
transgredi et non est transgressus. Septima est decore vniuersi.
quia opposita iuxta se posita magis elucescunt. Ita mali bonos
commendant ad inuicem comparati. Octaua. quia boni exultantur
et probantur per malos. Adam et eua post peccatum de paradiso
expulsi sunt sicut lucifer de caelo. Et in hac valle miserie habitan-
tes facti sunt mortales. Nam sicut in caelo est non posse mori. et in
paradiso mori non posse. Sic in terra non est posse non mori et
in inferno semper mori. Ex his patet quod primus status hominis
fuit innocentie. secundus gratie. tertius culpe hominis. quartus
penitentiae. quintus glorie. Dum enim inordinate erexit se supra se
cedit miserabiliter. scilicet a statu innocentie et gratie in statu cul-
pe et miserie. Item quia factus est inobediens suo superiori. ius-
to dei iudicio factum ut sibi fieret inobediens suum inferius et
maxime circa membra generatiua virtuti deseruientia.

De ordine temptationis Ca. lvi.

Quod temptationis qui fuit in primis parentibus. etiam
in nobis completur. Nam sicut serpens suggessit. mulier de-
lectata est. vir comedit. Sic in nobis homo Gregorium
dyabolus gerit in nobis serpentis officium. Sensualitas vero
mulieris et ratio viri locum per consensum. Vel dicas homo Au-
gustinum. quod suggestio serpentis est primus motus ex fomite. Co-
mestio vero mulieris est delectatio cogitationis per inferiori-
em partem rationis. Sed comestio viri est. consensus superioris par-
tis rationis. Per haec enim tria scilicet suggestionem. delectationem
et consensum homo in temptationem ducit quod temptatio per sugge-
stionem incipit. per dilectionem progreditur. per consensum autem consumitur

Liber

Sunt autem alia tria per que quis in temptationem detinetur scilicet opus prauum consuetudo et desperatio Sciendum quod temptatio est triplex. Prima a dyabolo vel per modum suggestionis vel per modum afflictionis. Secunda est a mundo qui voluntate vel voluptate allicit. vel persecutione frangit. Tercia est carnis que per sensualitatem ac fomitem impellit ad peccatum. quibus etiam ratio consentiens peccatum perficit. Due temptationis species. Prima scilicet dyaboli et mundi sunt extra nos et non habent peccatum. Unde Augustinus. Temptatio cui non consentitur non est peccatum sed materia exercende virtutis. Secundus modus temptandi est intra nos et est peccatum veniale quoniam primus motus tantum est. sed mortale si consensus aduenerit. Contra predictas temptationes dedit nobis deus tria remedia. quia contra dyabolum habemus spiritus angelicos. qui ad bonum nos stimulant et contra insultus dyaboli nos defendunt. Item contra mundum habemus exempla sanctorum. quos non alliciebant mundi blandimenta. non terrebant supplicia. Item contra carnem habemus bona naturalia scilicet sinderisim et vim irascibilem. Habemus etiam bona gratuita. scilicet caritatem. temperantiam et humilitatem quibus carnis vicia mortificamus. Est autem differentia temptationis que est a dyabolo et carne. Temptationes enim que a dyabolo sunt sepe occurrunt preter rationem ut nuper satiatus famen patitur. et post longam dormitationem somno pregrauentur. Temptationes vero que sunt a carne frequenter surgunt propter necessitatem. sed excrescunt interdum in superfluitatem ut sic abusus post ieiunium immoderate appetitur. vel in comedendo mensura et modus non tenet. Temptatio multiplex est. Quedam probationis hec est a deo sicut quod dominus temptauit abraham. Quedam examinationis hec est ab homine. Quedam precipitationis hec est a dyabolo qui temptauit primos penes. Quedam delectationis hec est a carne. Quedam assensus hec est rationis. Temptationis quatuor sunt species. prima est aspera hec fit de laboribus inchoatis in principio conuersationis. Secunda est vana et oritur de prosperitatibus spiritualibus ut cum quis de virtutum successibus gloriatur. Tercia est dubia. ut quando quis ambigit quod certum de aliqua re tenere debeat. Unde accidit quod seminare quod ad bonum redditur quando id quod agit bonum esse dubitat. et promptior fit ad malum quando malum esse nescit. quarta est fraudulentia ut quando se dyabolo in angelum lucis transfiguratur sub specie scilicet virtutum induens vicia. hoc fit quando suadendo honestatem inducit superbiam

Secundus

suadendo discretū obsequiū inducit nimium carnis cōmodum: vel suadendo iustum iudiciū inducit crudelitātē: vel suadendo misericordiam inducit remissionē ⁊ negligentiaz: vel suadendo largitatem inducit pdigalitatē et sic de aliis. In talibus autē periculossimū periculum est non videre. Primum appellat Pā timorem nocturnum: per noctem enim aduersitas designatur Secundum appellat sagittam volantez in die quia per diem p speritas signatur. Tercium appellat negociū perambulans in tenebris et hoc ppter dubiū perplexitatis. Quartum vocat demoniū meridianū: vnde dicit. Non timebis a timore noctur no. a sagitta volante in die: a negotio pambulante in tenebris ab incurso et demonio meridiano. De his quatuor generibus temptationum idem ait. Super aspidem quo ad primum. ⁊ basiliscum ambulabis quo ad secundū: ⁊ cōculcabis leonem quo ad tertium: ⁊ draconem quo ad quartum. Propter predictas deceptiones dyaboli non sunt etiā licita facienda ⁊ hoc in qñq casibus. Primus casus si dyabolus ipse suadet bonuz aliquod non est faciendum ne videamur consiliis suis consentire: vnde xps ipso suadente noluit panē de lapidibus facere quod tamē opus bonū fuisset. Secundus si aliqd bonum pponitur contra legem dei non est faciendū: vnde machabei nolebāt comedere carnes quas tñ tempore necessitatis comedere licuisset. Tercius qñ bonū fit cum scandalo aliorum Coz. Peccantes in fratrem ⁊c et loquitur de ydolatria. Quartus est quando bonum fit ppter ostentationem Job. Si osculatus fuero manū meam. Quintus cum impedit obedientiam superioris: q licet ppter mandatum prelati malum nunq̄ debeat fieri: potest tñ bonum aliqñ ppter obedientiam intermitti. Remedia contra temptationes sunt: memoria dñice passionis: mortificatio carnis. vtile exercitium declinatio occasionum: conculcatio principij temptationum ⁊c

Explicit liber secundus.

Incipit liber tercius de corruptela peccati.

Incipiunt tituli capitulorum tercii libri.

Libeꝛ

D e malo in genere	Capitulum. 1.
D e peccati diffinitione	Capitulum. 2.
Quid sit peccatum h̄m rem	Capitulum. 3.
Quid sit peccatum h̄m nomen	Capitulum. 4.
De origine peccati	Capitulum. 5.
De diuisione peccati	Capitulum. 6.
De effectu peccati	Capitulum. 7.
De peccato originali h̄m rem	Capitulum. 8.
De peccato originali h̄m nomen	Capitulum. 9.
De primis motibus	Capitulum. 10.
De morosa delectatione ⁊ consensu in peccatū	Capitulū. 11.
De peccato veniali	Capitulum. 12.
De effectu peccati venialis	Capitulum. 13.
De septem viciis capitalibus in genere	Capitulum. 14.
De superbia	Capitulum. 15.
De inuidia	Capitulum. 16.
De ira	Capitulum. 17.
De accidia	Capitulum. 18.
De auaricia	Capitulum. 19.
De gula	Capitulum. 20.
De luxuria	Capitulum. 21.
Quando septem vicia sint mortalia venialia	Capitulum. 22.
De peccato in spiritum sanctum	Capitulum. 23.
Enumeratio peccatorum	Capitulum. 24.

Explēciunt tytuli capitulorum terti libri.

De malo in genere. Capitulum primum.

Malum triplex est videlicet culpe pene et damni qđ opponit triplici bono scilicet honesto delectabili ⁊ utili. Nam culpe opponit honestum. pene opponit delectabile: damno opponit utile. Malum pene ē vtile multis modis. Primo modo ppter suam ordinationē qđ ppter vilificationem ponit in loco inferiori in vniuersitate rerū vnde bonū ordinat sicut ⁊ ordinate ponit. dyabolus in inferno fur in patibulo. Secundo modo est vtile ppter suam coactionez. Amaritudo enim conscientie cogit hominem recedere a peccato. Jeremias. Arguet te malicia tua ⁊ auersio tua. Ibidem. Vide qđ malum ⁊ amara est dereliquisse te deum tuū. Tercio est vtile per ipsius mali considerationem. ex eo enim qđ homo malū videt naturaliter pfcit: quia sicut homo naturaliter bonum appetit. ita naturaliter malum horret ⁊ fugit.

Tercius

De peccati diffinitione. Capitulum.ii.

Quid est malum in genere sequitur de malo culpe in specie. Diffinit autem peccatum multis modis. Primo ab Aug^o Peccatum est voluntas retinendi vel consequendi id quod iusticia vetat. Secundo sic ab Aug^o. Peccatum est dictum vel factum vel concupitum contra legem dei. Tercio sic ab Ambrosio. Peccatum est pervaricatio legis diuine et celestium in obedientia preceptorum. Quarto sic ab Aug^o. Peccare est spreto incommutabili bono rebus mutabilibus adherere. Diffinitio prima dat hinc causam efficientem scilicet hinc causam materiale; tertia hinc causam formalem. quarta hinc causam finale. Iuxta diffinitiones nota quod in peccato duo sunt scilicet auersio a creatore et conuersio ad creaturam: quorum primum est quasi formale: secundum quasi materiale. et in actioe non est peccatum ratione conuersionis si non listat in creatura: sed ratione auersionis in qua est deformitas et contemptus. Quod autem ratione conuersionis non sit peccatum principaliter patet quia potest fieri venialiter quicquid ut quando quis delectatur in creatura delectatur plus debito sed tamen contra deum. Quicquid quis etiam potest delectari in creatura sine omni peccato: ut cum delectatio naturalis est tamen hinc quod visus delectatur in viridi gustus in dulci et sic de aliis. Interdum etiam potest quis delectari in creatura meritorie quando scilicet ad deum refert: unde ps. Delectasti me domine in factura tua: sed tunc sumit delectatio pro operatione et non pro passione.

Quid sit peccatum hinc rem. Capitulum.iii.

Quoniam videndum est de peccato quod non est res aliqua vel substantia sed defectus vel corruptela: et dicitur peccatum nihil propter tria. Primo propter defectum quia peccatum non est aliqua res naturalis sed corruptio boni. Secundo propter effectum quod peccatum annihilat hominem et deficere facit a vero esse. Tercio propter despectum quia vilem facit hominem et indignum premio. Circa predicta tamen sciendum quod aliud est peccati actus et aliud habitus et aliud est reatus peccati. Peccati actus aliquid est: sed quando non amplius fit desinit esse etiam sine gratia. Sed peccati habitus qui relinquitur ex malis actibus etiam aliquid est et remanet. interdum etiam cessantibus actibus et post infusam gratiam ac peccati remissionem. Peccati vero reatus siue macula hinc rem nihil est et tamen deformat animam non per modum positionis sed priuationis. sicut truncatio membri deformat corpus et maculat: dicit etiam Aug⁹. Quod sic abstinentia nulla substantia est et tamen ex ea corpus languet. ita

Liber

peccatū non est aliqua substantia. eo tamen natura anime cor-
rumpitur. semper autem delet per gratiam. Notandum primo
q̄ pctm qñq̄ transit actu ⁊ remanet reatu sicut pctm actuale.
Qñq̄ enim eōuerso vt cum pctm transit reatu ⁊ remanet actu
sicut pctm originale post baptismum. Qñq̄ transit actu similr
reatu sicut pctm actuale post pñiam perfectam. Qñq̄ remanet
actu ⁊ reatu sicut peccatum originale ante baptismum.

Quid sit peccatum p̄m nomen. Capi. iiii.

Peccatum autēz habet multa noia. Vocat̄ enim macula
⁊ hoc qm̄ imaginem dei deformat. Item reatus qm̄ ad
eternam penam obligat. Item pollutio et hoc quantū
ad contagionem contractā ex terrena delectatione. Item vocat̄
pena ⁊ hoc quantū respicit peccatū primi hominis in quo nata
nostra fuit corrupta. Item vocat̄ delictū ⁊ hoc h̄m q̄ est recessus
a dignitate gratie habite. Item vocat̄ culpa et hoc put respicit
penam. Item offensa ⁊ hoc qz contra deum est. Item p̄uaticatio
⁊ hoc inquantū mandatū dei respuit. Vocat̄ vicium ⁊ defectus
bonorum naturalium. Vocat̄ pctm put est conuersio ad bonum
cōmutabile. Vocat̄ scelus p̄pter iniuriam dei magnam. Vocat̄
nephās put est illicituz persone perpetranti. Vocatur crimen
prout est dignum accusatione ⁊ pena.

De peccati origine. Capitulum. v.

Quamuis pctm sit contrarium ipsi bono: tñ non habet
esse nisi in bono nec ortum trahit nisi a bono: qd̄ quid
bonum est liberum arbitrium et voluntas a qua pctm
est sic a prima origine: ⁊ in qua est sicut in p̄prio subiecto. Vo-
luntas igitur est causa peccati: dico non efficiens sed deficiens
Voluntas em̄ h̄m q̄ habet respectū ad suum principium a quo
est scz ad deum non est nata elicere ex se nisi bonum: sed h̄m q̄
habet respectū rez ad principium ex quo est qd̄ nihil cum ipsa
voluntas sit ex nihilo tendit ad defectum. Si ergo velim⁹ scire
vnde sit malum culpe materialiter dicim⁹ q̄ ex nihilo. Si vero
velimus scire vñ sit formalr dicim⁹ q̄ ex absentia debiti boni
scz speciei modi ⁊ ordinis. Si velimus scire vnde sit originaliter
dicim⁹ q̄ a voluntate siue a libero arbitrio. De p̄gressu peccati
nota q̄ pctm inciat̄ in cogitatione: p̄cedit ⁊ crescit in delecta-
tione: perficit̄ in consensu. Circa p̄gressum peccati sciendum q̄
quedam antecedunt ipsum pctm quedam consequunt̄ quedaz
circumstant. Pctm aut̄ antecedunt aliqua ex parte auersionis.

Tercius

aliqua ex parte conuersionis. Ex parte auersionis antecedunt ipm pctm ista contemptus obmissio ingratitude inobedientia puaricatio. Illa vero que pctm antecedut ex parte auersionis sut hec cogitatio libido cupiscentia delectatio peruersa intetio consensus. Alia sunt que pctm sequunt sicut est macula .i. deformatio imaginis dei ⁊ reatus .i. obligatio ad pena eterna. Sunt adhuc alia que pctm concomitant vt sunt peccatorum circumstantie que pctm aggrauant vel diminuut que notant in hoc versu. Quis quid vbi per quos quotiens cur quomodo quando. Ratio enim deprauat etiam illa que sunt de genere bonorum: qnq in principio qnq in medio qnq in fine ⁊ hoc per malam intentionem vel negligentia vel vanam gloriaz. Vnum pctm d maius altero multis modis scz causalitate vt peccatu luciferi. vel generalitate vt pctm ade. vel deformitate vt pctm iude. vel difficultate remittendi sicut pctm in spum sanctum: vel periculo sicut pctm ignorantie: vel inseparabilitate vt pctm cupiditate vel puitate vt pctm carnis: vel offensione vt pctm ydolatrie. vel expugnandi difficultate vt superbia: vel mentis cecitate vt ira. Circa peccati grauitatem nota q nihil est pctm viro pfecto qd non sit pctm imperfecto nisi in his que vouit. Nam perfectio non mutat genus peccati sed quantitatem auget.

De diuisione peccati Capitulum. vi.

Diuisio peccatorum multiplex est. Alia est enim hm causa efficientem hm se vt hoc pctm: aliud est ex impotentia aliud ex ignorantia: aliud ex malicia. Alia sumitur hm causam efficientem ratione annexi hm quam sumit hec diuisio Pctm aliud est ex amore male accedente: aliud ex timore male humiliante: hoc est dicere q homo potius vult pctm comittere q amato carere: aut malu pene quaz timet incurrere. Sumunt etiam peccatorum diuisiones hm causam materiale extra quam ⁊ hm causam materiale contra quam: primo modo sumitur hec diuisio. Pctm aliud cordis: aliud oris. aliud operis. Item hoc pctm aliud cogitationis: aliud locutionis. aliud operationis. Secundo modo sumit hoc pctm aliud est in deum: aliud in seipm aliud in primum. In deum diuidit pctm aliud in patrem: aliud in filium: aliud in spum sanctum. Aliis tribus modis peccat in deum scz male per infidelitate de deo sentiendo. itez blasphemando item sacramenta indigne tractando. Alio modo peccat quis in deum scz ipsum temptando: ⁊ hoc fit tripliciter quia quandoq temptat quis dei potentia vt cum signa petat: qnq dei iusticia

Liber

vt per candens ferrum vel duellum vel similia iudicium querit
Quoq; dei misericordiam vt cum quis bonitatem dei exanimans
comittit se stultis periculis. In seipsum peccat quis similiter tribus
modis videlicet necessaria sibi subtrahendo. item superflua su-
mendo: item ultra vires quippiam aggrediendo. In primum
peccat quis etiam tripliciter: scz primo sua auferendo. item sua
sibi necessitate non comunicando: item malo exemplo in pctm
illum trahendo. sumunt prime diuisiones peccatorum hm causam
formalem: et hoc fit tribus modis. quomaz vel hm qualitatem
vel hm quantitatem vel hm relationem: hm qualitatem sumitur
hec diuisio. Pctm aliud est commissi: aliud delicti. quorum primu
est puaricatio pceptorum negatiuorum. secundum est puaricatio
pceptorum affirmatiuorum. Item pdictum duplex pctm est
contra duas partes iusticie que sunt declinare a malo et facere
bonum. Item alia diuisio hm qualitatem sumit sic. Peccatorum
quedam sunt corporalia: quedam spualia. hz corporalia maioris
sunt infamie: spualia maioris culpe. hm quantitatem sumit hec
diuisio. Peccatorum aliud mortale: aliud veniale. quorum primuz
d peruersio: secundum vero inordinatio. quonia mortale pctm
est auersio totalis ab incommutabili bono: et auersio totalis ad
bonum commutabile. Sed pctm veniale est amor voluptatis in
creatura contra deum: hm relationem sumit hec diuisio. Peccatorum
aliud actuale: aliud originale. Ultimo sumunt diuisiones hm
causam finalem: et hoc dupliciter. quia vel hm ipsum appetibile
vel hm actum hominis appetentis: hm ipsum appetibile sumit
hec diuisio. Omne qd est in mundo aut est concupiscentia carnis
aut concupiscentia oculorum: aut superbia vice. quorum primu
est appetitus deliciarum: secundum diuitiarum. tertium honorum.
hm actum hominis appetentis diuiditur pctm in septem vicia
capitalia scz in superbiam inuidiam iram accidiam auariciam gulam
luxuriam. Nota q; quinq; sunt genera operum: nam quedam
sunt mala in se vt sunt illa que hm naturam suam sunt mala: pnt
tamen per aliquam circumstantiam fieri bona sicut homicidium
Quedam sunt mala hm se vt sunt illa que per nullam circum-
stantiam possunt fieri bona sicut sunt odire deum vel fornicari et
huiusmodi. Quedam bona in se vt que sunt bona ex genere et
tm possunt fieri mala per circumstantiam sicut est dare elemosinam
Quedam sunt bona hm se que per nullam circumstantiam pnt
fieri mala sic est diligere deum ex caritate. Quedam sunt indifferentia
vt que nec bona nec mala sunt. tm possunt bona vel mala fieri

Tercius

sicut est mouere pedem sine deliberatione vel comedere quicquid.

De effectu peccati. Capitulum. vii.

Multa mala facit peccatum homini ante mortem et in morte et post mortem. Ante mortem peccatum hoc operatur: naturalia vulnerat: ut signat in illo qui incidit in latrones quia intellectus obscuratur in cognitione veri et effectus tepescit in operatione boni: gratuitis spoliat Treñ. 1. Dispersi sunt lapides sanctuarii ne aliqd bonuz pereat. Illa bona opera que quis peccando mortificat aliis saluandis dabuntur sicut qñ corporali morte quis moritur: fratres et p̄p̄inqui in bonis eius succedunt. aiam maculat Treñ. 3. Demigrata est sup carbones facies eorum: ad penam eternam obligat Gen. Quacumq die comederitis ex eo moriemini: conscientiam amaricat Jeremie. Vide q̄ malum et amarum est dereliquisse: indurat Proverbi. Peccator cum in pfundum malorum peccatorum venerit. insensibilem reddit Gen. 19. Videbat es quasi hidens loqui. Simile habes in cane submergendo q̄ non sentit in collo lapide donec in aquam extra nauem projiciatur: animam occidit quia vita vera: deo priuat Regū. Saul in gladium irruit. Sed nota q̄ pctm veniale disponit ad mortem: mortale vero infert mortem sed obstinatio detinet in morte: ad peccata alia trahit Gregori⁹ Peccatū quod per penitentiam non diluitur mox suo pondere ad aliud trahit: exemplum habes in cayn qui egressus scilicet a gratia occidit fratrem: eodē modo in figura. Egressus coru⁹ de archa intercept⁹ est aquis. Et diua egressa est vt videret ac et virginitatem amisit. Et iudas egressus est xpm tradidit. Et post adulterium Dauid secutus est homicidium. Et sic patet q̄ peccatum est pena peccati. Peccatum enim quod in se est culpa dicitur p̄cedentis peccati pena et ita dicitur aliquid simul culpa et pena: sed culpa dicitur ratione actionis. pena vero ratione passionis: quia culpa est quod facimus. pena quod patimur. Licet igitur omnis culpa fit a nobis: non tamen omnis pena est a nobis: imo quedā est a nobis acta. quedā a deo inflicta quedam a primis parentibus contracta. Et quia eum qui facit quod non debet iustum est pati quod debet. Ideo omnis pena iusta est et a diuina prouidentia et potentia ordinata. Quod autem vnum peccatum nascitur ex alio sic apparet in superbia: quia vult omnes precellere: dolet si aliquis ei equatur. Et sic ex ea nascitur inuidia. Inuidus quia defacile irascitur ei cui inuidet:

Liber

ideo ex ea nascit̄ ira: sed ira cum se vindicare non potest tristat̄.
⁊ ideo ex ira nascit̄ accidia: accidia vero solationem querens
facit auarum. Auaricia autem quia in temporalibus abundat.
potest magis exercere gulam. Gula vero ppter ventris repleti-
onem defacili spumat in libidinē: ⁊ ita generat luxuriā. Bona
que fiunt infructuosa reddit: et hoc quantum ad meritum et
quantum ad premium: sicut ramus p̄sus ab arbore non facit
fructum sed arescit ⁊ abilitatur ad inœndium: de talibus dicit̄
Deuteronij. Maledict⁹ eris ingrediens ⁊ egrediens scilicet
ecclesiam materiale ad orandum: quia talium oratio non est
meritoria: dicit Aug⁹ qd si tales signant se cruce includunt in
se potius dyabolum q̄ excludant quia iam in eis per effectum
habitat. Ex homine infernum facit: quia in peccatore est ignis
auaricie: fetor luxurie. tenebre ignoantie: vermis conscientie
sitis cupiscentie: demones per effectum ⁊ huiusmodi. Vacuū
hominem tandem relinquit Gen. 1. Terra erat inanis ⁊ vacua
⁊ merito quia mundo adherentes sugunt vbera arentia eo qd re-
linquunt fontem vite et venaz aquaz viuentium ac paludibus
turbidis se faciant. Fallendo decipit sicut lignum putridum de
nocte lucens: ⁊ sicut esca in hamo piscem decipit. Stultum ho-
minem demonstrat qd peccando quis sibi opprimēda imponit.
et lignum super dorsum suum cremando colligit. et illi seruit qd
eum pro seruiio torq̄bit Aug⁹. Stultū est in tali statu viuere
in quo quis non audet mori. Sequit̄ qd p̄ctm in morte grauatur
hominem quia in morte priuatur homo solacio visibilium que
dilexit scilicet cibo potu amice rebus lumine ⁊ requie. Proprio
priuatur corpore qd nunq̄ tali forma recipiet imo vellet habere
sicut quando pro dimidi⁹ parte corosum est a vermibus: quia
stupebit anima peccatoris quando corp⁹ resumendum videbit
Turbabitur peccator in morte quando videbit concursum de-
monum ad aiā parentum ad res Trenoz. 1. Omnes inimici
apprehenderunt eam inter angustias. Postremo videndum est
qualiter peccatum premit hominem post mortem: confusione⁹
habebit ex ope⁹ denudatione Propheta. Reuelabo pudenda
tua in facie tua: exprobrationem xp̄i audit in iudicio Mat. 25.
Esuriū ⁊ non dedistis mihi manducare: requie ⁊ lux priuabit̄
Mat. 22. Ligatis manibus ⁊ pedibus projicite eum in tenebras

Tercius

exteriores ã: vnde non valebit ei cantus iste. Requies eternã
 dona eis domine ã. Suffragiis ecclesie non gaudebit Isayas.
 Vermis eorum non moriet et ignis eorum non extinguit ã.
 In infernum precipitatur: exemplum de lapide molari quem
 picat angelus in Apoc. 9. in mare dicens. Hoc impetu mittet
 babilon in infernum: a deo et electis et omnibus bonis separa
 bitur Mat. 25. Ite maledicti in ignem eternum: a statu peni
 tentie cadet Jeremias. Transit estas finita est messis: ois spes
 misericordie precidetur Isayas. Non remanebit testa vt portet
 igniculus scilicet caritatis de incendio aut hauriat aque paruz
 de fouea scilicet diuine misericordie. Sicut itaqz peccatum noet
 in peccato existenti ac in peccato morienti. sic etiã multipliciter
 noet etiam pctm ipsum deferenti et de illo petenti. quia gloria
 pme innocentie nunqz recuperabit. Sicut em corrupta deoetro
 vrgo non erit ita semel peccans nunqz se no peccasse gaudebit
 Illud multis exemplis ostenditur. Nam post sanationem vul
 neris semper manet cicatrix. Item qui semel furatur semper fur
 dicitur. Item domus eius domus discalciati deoetro potest dici
 Item symon leprosus quem dñs a lepra mundauit post emun
 dationem tamen semper vocabatur symon leprosus. Item tem
 plum quod reedificatum fuit post destructionem primi: nullo
 modo fuit simile in pulcritudine templi prioris: ad penam ob
 ligat temporalem. Vnde non exibat inde donec reddat nouissi
 mum quadrantem. Item regnum celorum non intrabit: donec
 lignum fenum stipula. i. pena peccatorum tam mortalium qz ve
 nialium que in presenti soluta non est super ipsum cremetur. a
 gloria retardat quod figuratũ est in absolone qui postqz patri
 reconciliatus fuit: mansit tamen duobus annis qz faciem illi9
 non vidit. Item tandiu differtur qs ab omni gloria quousqz
 fiat sine omni macula sicut erat in baptismo ã. Tempus ami
 ssum et premium quod sibi potuit conquirere cum premio nunqz
 recuperabit Jeremie. Qui vendit ad id quod vendidit non re
 uertatur. Obscurat oculum cognitionis: et hoc ppter stercoza
 irundinum que ipsum cecauerant vt signat in Thobia et cetera
 et propter trabem qui intus erat Augustinus. Oculis egris:
 odiosa lux est: sicut noctuis et vespertilionibus et cetera. Et
 hoc nota de quodam celo quem dominus licet illuminauerat:

Liber

non tamen statim perfecte vidit: sed vidit homines primo vt arbores ambulantes. Affectum reddit tepidum: sicut in pede vulneratus etiam sanatus claudicat. et arbor mota de loco suo virtutis aliquid amittit: vnde dictum est homini post peccatū Spinas et tribulos germinabit tibi. Et dictū est serpenti. Superpectus tuum gradieris: fastidius boni generat Exodi. Anima nostra nauseat super cibo isto leuissimo Aug⁹. Palato non sano pena panis est qui sano est suauis. Idem dixit de se. Post quod cōuersus fuerit plus valebat malum molitum quā bonum insolitū Ad bene operandum impedit Gen⁹. 10. Vxor Loth respiciens retro versa est in statuā salis: scilicet quod sterilem facit terram Gen⁹. 3 In dolore paries scilicet filios bonorum operum. Ad resistendum temptationibus debilitat Iudiciū. Sampson post crinium p̄cassonem amisit vires: et arbor lesa per securim citius vento deicit Feruorem minuit caritatis sicut eclipsis solis diu postmodum nocet terre pro eo quod modico tempore sibi virtus radiorum solis subtrahitur. 3. Reg⁹. 1. Dauid senuerat et cum operiret vestibus non calefiebat etc. Et aqua calorem ignis vel minuit vel extinguit Dolorem et timorem de cetero semper infligit. Dolorem quidem quia certus est de perpetrata culpa. Timorem quidem: quia incertus est de venia Aug⁹. Penitens semper doleat et de dolore gaudeat et non semper doluisse doleat. Per peccatum corrumpitur potestas liberi arbitrii dupliciter scilicet in agendo et in suscipiendo. In agendo quidem quia non potest facere semper quod oportet vel vitare quod nocet. In suscipiendo autem quia gratiā stabilem non potest suscipere in hac vita. Item corrumpit ratio dupliciter scilicet quantum ad discretionem iudicii inter bonum et malum. Item quantum ad deliberationem consilii inter expediens et in expediens. Item corrumpit effectus dupliciter scilicet in ordine et in modo quia nec semper est ordinatus nec semper moderatus. Peccatum nocet multis scilicet ipsi facienti Psalmi sta. Peccatū meum contra me est semper. His qui sunt in purgatorio quos non possunt peccatores iuuare tam efficaciter: sicut si essent in gratia. Ipsis damnatis et hoc per modum coniunctionis. Quanto enim plures sunt in inferno: tanto maior horror et pena. Fallit enim in inferno illa regula. Solacium est miserorum socios habere penarum. Saluatis et hoc per modum subtractionis. Nam ex consortio ac societate glorificatorum habetur gaudium accidentale. Denique nocet ipsis viatoribus: tum pro eo quod acies eorum contra demones minuitur in illo:

Tercius

qui peccatum perpetratum pro eo q aliquos malo exemplo
corrumptit & scandalizat. Multa mala similiter eueniunt hoi ex
eo q in peccatum aliquod per penitentiaz surrexerat reciduat.
Primum est q homo fit impotentior ad resurgendum Debreos.
Impossibile eos est qui semel illuminati sunt &c. Secundum est
q vicium fortificatur ad impugnandum Aug⁹ loquitur de se
Plus inquit valebit maluz molitū q̄ bonum insolitū. Tercū
est q culpa fit difficilior ad remittendum Jeremias. D q̄ vitis
facta es nimis iterans vias tuas: Vnde etiam dicit q vulnus
iteratum tardius sanatur. Quartuz est q deus fit difficilior ad
placandum. 3. Reg. 1. de semei qui ad primā petitionē inuenit
miseriordiā: eo tamen pacto q staret in iherusalē. sed quando
secundario petiuit sine omni misericordia occisus erat. Quintuz
est q dyabolus difficilior est ad expellendū Lu. Tunc assumit
7. spūs nequiores se & ingressi habitant ibi: et fiunt nouissima
hominis illius peiora prioribus. Sequit de corruptione speciei
modi & ordinis. Vnde nota q bonitas naturalium comparata
ad animam quam speciosam facit d species: sed comparata ad
opus quod modificat d modus &c. comparata vero ad finē scz
ad deum ad quez ordinat & ordo. Alio modo corruptio speciei
est dissimilitudo anime ad deū. Species enim aie similitudo dei
est. Corruptio aut modi est dei non extensionis virtualis siue
infirmitas potentie que ex hoc est q anima non sustentat cibo
spūali gustando qm̄ suauis est dñs. Corruptio autem ordinis ē
in aia cum aspectus et affectus deorsum est ad creaturas extra
naturalēz situm. Cum enim hęc que sunt quasi caput aie sursum
sunt ad deuz in naturali situ & ordine sunt alioquin homo erit
q̄si euersus. Aliiter priuatio speciei est deformitas siue carentia
debite reitudinis voluntatis. Reitududo autem voluntatis est
vt non declinet a suis extremis scz a deo pncipio et a deo fine
vt videlicet qui oia habet a deo pncipio: referat etiaz ad deū
finem. Qñ vero sibi quisq̄ quod habet attribuit aut ponit aliū
finem q̄ deum curuus est. Itēz priuatio modi est excessus pprie
voluntatis scz cum vult aliquid diuine voluntati contrarium:
Itēz priuatio ordinis est auersio voluntatis a deo & conuersio
ipsius ad creaturam. Itēz aliter creatura rōnalis a sūmo bono
est fm̄ triplis cause habitudinez scz efficientis cause formalis
& finalis. Et ideo nata est opera sua agere a deo et fm̄ deum &
pp̄ter deum & hoc fm̄ modum speciem et ordinem sibi insitum.
Sed qm̄ eadem rationalis creatura de nihilo facta fuit potuit

Liber

deficere in suis adionibus ut scilicet operationes sue non essent a deo ac nec per hoc secundum deum nec propter deum. Hoc autem est peccatum ipsius speciei modi et ordinis corruptiuum etc.

De peccato originali secundum rem Cap. viii.

Exposito de peccato in genere: dicendum est de peccato in specie: et primo de originali post hoc de actuali. Licet igitur anima non sit extra duce: tamen originalis culpa ab anima adde transit ad animas posteriores mediante carne per concupiscentiam generata: ita quod sicut ab anima peccate infecta fuit caro adde et pena effecta ad libidinem: ita seminata secum trahens infectionem viciat animam. Ex quo patet quod peccatum originale est in carne et in anima sed in carne materialiter et originaliter in anima vero formaliter et tanquam in subiecto. Sola enim anima susceptibilis est virtutis et vicii et tamen sicut dictum est ex coniunctione ipsius ad corpus corruptum contrahit istud vicium sicut quando quis cadit in lutum sedatur et maculat. Talis autem infectio anime non tamen est anime pena sed etiam culpa. Ipsa vero culpa que est macula in baptismo deletur. pena autem que fomes appellatur siue peccandi promptas remanet post baptismum. sic enim in baptismo curatur culpa quantum ad reatum damnationis eterne: quod tamen remanet ipsa pena quantum ad actum et motum concupiscentie cum quo nos oportet quantum diu vivimus pugnare. Non extinguitur concupiscentia per gratiarum communem in aliquo homine: quod dico propter beatam virginem in qua fuit extincta in conceptione filii per gratiam singularem. Ex predictis patet quod persona corrumpit naturam et contra natura corrupta corrumpit personam. Nam per peccatum primi hominis corrupta est humana natura: sed natura sic corrupta corrumpit personas alias. Nota autem quod corruptio persone est reatus mentis: corruptio vero nature est infectio carnis put est principium ad carnem alteram. demum nullo modo debet imputari deo infectio anime licet eam creando infundat et uniat cum carne infecta. Quomodo ordinatissimum fuit quod humana natura ita conderet quod condita propageretur et quod pro peccato puniret: unde sicut in conditione servatus est ordo sapientie: et in propagatione servatur ordo nature sic in punitione servari debuit ordo iustitie. Et ita patet quod non est contra divinitatem equitatem si ad posterum culpa transmittitur. Dicendum ergo quod originalis culpa transfusio non est a deo nec a natura addita sed a vicio primi hominis perpetrato: et hoc est quod ait Augustinus quod peccatum originale non transmittitur ad posterum propagatio sed libido. Sic enim additus est homo ut spiritus semper pesset corpori.

Tercius

¶ corpus subesset spiritui quod diu ille suo obediret conditori. Et
 econtra si spūs non obediret deo. iusto iudicio corpus inuiperet
 ei rebellare. Sicut ierit si adam stetit corpus suum ei obediēs
 fuisset ¶ tale ad posteros transmisisset. Sic adā ex quo peccauit
 caro eius facta est rebellis sibi: oportet qd tale ad posteros eius
 transmittat ¶ qd deus hm institutionez primariā eadem corpori
 aiām infundat. Ex hoc patet qd pater est causa peccati original
 in filio: sed causam hic intelligas in genere cause efficiētis. Dēs
 per concupiscentiaz nati nascimur filii ire ppter qd incurrimus
 defectum multiplicēz causa aie ¶ corporis ad quas subsequitur
 pena mortis ¶ pena carentie diuine visionis et amissionis glie
 celestis non solū in adultis: verum etiā in paruulis non bapti
 satis qui pena minutissima inter ceteros puniunt qz solā penaz
 damni habent siue penam sensus. Originale pctm sic curat per
 baptismum in parente quod nihilomin⁹ ab eo qui curatus est
 transmittit in plem pctm originale sicut videmus circumesus
 generat filium cum ipucio et granum nudum seminatū pcreat
 granum cum palea. Et hoc est ratio quia homo generat filium
 non hm qd curatus est in mente sed hm qd corrupt⁹ est in carne
 Non hm qd spiritualis sed hm qd carnalis.

De peccato originali hm nomen. Cap. ix

Originale pctm habet multa nomina ¶ hoc multiplica
 ratione. Scdm enim qd originale pctm comparatur ad
 animā vocat infirmitas quia reddit aiām impotentem
 resistendi motibus. Item seditas quia per ipsum aiā maculat.
 Item pmitas quia per atiuaz inclinationē appetitus ad malū
 Item corruptio quia ducit ad nihilum. ad pctm. Item vicium
 quia est diminutio bonorum naturalium. Item languor nature
 qz durat in natura corrupta. Dabet etiā noīa hm qd comparat
 ad corp⁹ qz vocat lex carnis eo qd lege diuina carni sit inflicū
 Item lex membroz quia mouet organa ad opera concupiscentie
 Item tyrannus ppter dñationem quia violentia in ipsa concu
 piscibili. Item fomes quia sicut cinis fouet ignez ita per ipsum
 fouetur pctm in carne hm actum nutritiue ¶ generatiue. Item
 stimulus carnis quia stimulat carnem ad primos motus ¶ ad
 animum ¶ ad sensum. Dabet qz noīa put comparat ad ad us
 delectabiles: hm hoc vocat concupiscentia que sonat vicium in
 actu put est vicium in adultis. Item concupiscibilitas que sonat
 vicium in potentia prout est in paruulis Dabet etiam nomen
 hm qd comparatur ad primum hominem a quo contrahitur:

Liber

sic vocatur peccatuz originale quod est carentia debite iusticie.

De primis motibus Capitulum. x.

Omne peccatum aliud sit actum aliud abstractum: ipsum peccatum actuale frequenter habet ortum a primis motibus. Unde sciendum quod in statu innocentie non mouerent sensualitas nisi secundum motum rationis: ideo stante homine non poterat in eo esse peccatum etiam veniale. Nunc autem quia sensualitas rationi repugnat ideo per primos motus necesse habemus committere peccatum veniale. Primi motus et si particulariter et sigillatim possint declinari omnes tamen nullo modo possunt caueri quia sic sunt peccata quod sunt etiam pene peccati: et ideo merito dicuntur venialia quia hoc ipso sunt digna venia. Primus motus sic describitur quod est motus sensualitatis secundum impulsu fornicis impetuose tendens ad fruitionem creature delectabilis. Duplex motus distinguit quantum spectat ad partem materiam scilicet primo primus qui est naturalis: et secundo primus qui est sensualitatis. Cum ergo loquitur de primis quod sunt peccata intelligendum est de secundo primis quia primo primi non sunt peccata cum sint naturales et extra genus moris. quod patet per hoc quia non sequitur imaginationem sed solummodo naturalium qualitatum actionem. Motus autem secundo primi sunt peccata quia sunt actus inordinati in genere moris: quod patet per hoc quod tales motus sunt sensualitatis que subiacet in talibus dominio voluntatis. Voluntas autem est principium moralium sicut habet. 7. Methaph. Hinc est quod ibi genus moris incipit ubi primo dominium voluntatis inuenitur. hoc autem est in sensualitate. Quis ergo propter rationem predictam sit in sensualitate peccatum: non tamen hoc erit mortale sed tamen modo veniale: quia voluntas non habet dominium completum super primos motus qui sunt sensualitatis: ut in illis actibus qui per imperium rationis procedunt: sed habet in eis dominium incompletum sicut est in illis actibus qui non ex imperio rationis procedunt. et tamen voluntas tales motus sensualitatis impedire poterat et ideo sunt peccatum veniale. Primi quod motus idcirco sensualitati ascribuntur quia talium motuum principium est sensualitas et subiectum. Dicendum ergo quod primi motus secundum predicta sunt peccata venialia triplici ratione. Primo quia mouent ad illicitum. Secundo quia sunt quodammodo voluntarii non secundum se: sed quia sicut dictum est non impediunt a voluntate: vel etiam propter precedentem apprehensionem. Tercio propter delectationem annexam. Cum enim anima per delectationem coniungitur creature obtenebratur et peioratur. sic quando coniungitur deo illuminatur et melioratur. Nota quod homo prior est ad malum quam ad bonum multum decais

Tercius

Primo quia sicut dicit Sapiens Sap. 9. Corp⁹ qđ corrumpit̃ aggrauat aiam trahens illam scz ad malum et non sit erigens ad malum. Secundo quia sicut dicit Aug⁹. Plus valet maluz inolitum qđ bonum insolitū. Tercio quia naturaliter est facili⁹ descendere qđ ascendere ⁊ vnus trahit magis deorsum qđ decem sursum. Quarto qz mutans ad malum p̃sens est sed simis virtutē absens est. Delectabile autem apprehensum per sensum vel per imaginationem qđ de necessitate mouet concupiscentiaz. Quinto quia plures circumstantie requiruntur ad bonum qđ ad malum. Sexto qz tendimus ad n̄m principium scz ad nihilū. Septimo quia fomes qui mouet ad malum semper intra nos est: gloriā vero quam querim⁹ extra nos est. Octauo quia vires aie sunt actiue ad diligendū temporalia: h̄ passiue et materiales ad ea que sunt gratie ⁊ glorie qz non p̃nt haberi virtutes per modū acq̃sitionis sed per modū receptiōis: vnde ⁊ malum possumus facere per nos sed bonū non possumus facere sine oīa adiutrice.

De morosa delectatione ⁊ consensu in peccatis

Capitulum. xi.

Delectatio carnalis morosa mortale pctm est: sed nulla dicit̃ morosa nisi qñ ex cōsensu est: vnde non intelligit̃ hic mora t̃pis sed cōsensus. Sciendū ergo qđ delectatio si sistit atra cōsensum veniale pctm est. Si vero p̃cedit vlt̃erius cōsensus ita qđ vult interi⁹ in delectatiōe voluptari: nec tñ vult in opus p̃cedere talis inq̃ cōsensus est inter mortalia cōputand⁹ qđ maxime intelligi debet de peccatis carnalibus. veruntñ iste cōsensus illecebram duplex est. Quia cōsensus in illecebrā aliq̃s est subitus non p̃habita deliberatione sed ex sola corruptione rationis quam p̃cedit appetitus sensualitatis in primo motu: talis cōsensus d̄ subreptio ⁊ est pctm veniale. Alius est cōsensus in delectationez motuum qui est ex deliberatione rōnis ⁊ istud est pctm mortale vt dictum est. Si aut̃ ratio cōsentit cum deliberatione que fit per rōnes diuinas hoc modo: q̃a omne lege dei phibitum est vitandum: tñc dicit̃ esse pctm in superiori parte rōnis. Sed si deliberatio fit per rōnes humanas hoc mō omne in quo transcendit̃ medium virtutis est vitandū: tunc d̄ pctm in inferiori parte rōnis. Adhuc p̃cedit cōsensus vlt̃erius qñ scz p̃ponit opus consummare: tunc voluntas p̃ facto computat̃ etiā si facultas desit p̃ficiēdi op⁹ ip̃m. Si vero sequit̃ cōsensus ⁊ op⁹ in his q̃ lege diuina sint phibita pctm est mortale consummatū.

Liber

Ex predictis collige distinctiones quia delectatio duplex est scz voluntaria & naturalis: in delectatione pure naturali nec est meritum nec de meritibus. Voluntaria duplex est quia alia est in creatore alia in creatura. Delectatio que est in creatore bona est: de qua dicit Ps. Memor fui dei & delectatus sum: que autem in creatura est duplex est. Quedam propter deum & hec bona est: sed sumitur delectatio pro operatione rationis non pro passione: de qua Ps. Delectasti me domine in factura tua. Quedam est contra deum: et similiter hec duplex est: quia quedam est non contra deum sed propter deum: & hoc peccatum veniale dicitur. Quedam vero contra deum est: & hoc est peccatum mortale.

De peccato veniali. Capitulum. xii.

Peccatum veniale minoris est culpe: nam in paruulis post baptismum primo surgunt venialia: post hec mortalia. Veniale autem peccatum est ut ait Augustinus quod hominem usque ad reatum perpetue mortis non grauat sed penam mereat et facile indulget. Peccatum veniale semper est a voluntate ad hoc mouente vel permittente vel non prohibente. Peccatum aliquod est veniale tribus modis. Primo modo ex genere sicut verbum otiosum est veniale. Secundo modo ex euentu sicut quod per penitentiam de mortali fit veniale. Tercio modo ex causa ut quando sunt quedam ex infirmitate vel ignorantia que licet quandoque sint mortalia tamen dicuntur venialia vel remissibilia ex compatione ad peccatum quod fit ex certa malicia: quod est irremissibile mortale ex suo genere sicut est fornicari: quia tale quod etiam si fiat ex infirmitate tunc semper est mortale. Sciendum quod peccatum veniale nunquam potest mortale fieri ita videlicet si intelligat idem sicut substantiam quod prius fuit veniale mortale fieri: & hoc neque quantum ad actum neque quantum ad maculam. Ratio huius est quia nulla res potest mutare speciem suam. peccatum autem mortale et veniale sunt diuersae species peccati. Veruntamen actus qui ex se est de genere venialis potest fieri mortalis quatuor modis. Primo modo ex conscientia: quia quicquid fit contra conscientiam edificat ad gehennam etiam si sit contra erroneam conscientiam. Et hec est ratio quia cum in peccato duo sint scz auersio & conuersio: penes primum iudicatur peccatum quoniam auersio a deo est quasi formale. et conuersio ad creaturam quasi materiale. Quis ergo leuare calamus de terra videat leue vel indifferens: tamen quando fit contra conscientiam peccatum est: quia spernit bonum incommutabile & ita fit auersio a creatore. Secundo ex complacencia: unde Augustinus

Tercius

Nullum peccatum a deo veniale quod non fiat mortale dum placet. Tercio ex dispositione quia per frequentem lapsum in venialia disponit homo ad mortale: et secundum hoc intelligitur illud Gregorij. Vitasti grandia vide ne abutaris harena: hoc dicit quia sic sepe de peccatis minimis venit ad magna: sicut de modica scintilla quandoque surgit magnus ignis Proverbia. Qui negligit minima paulatim desluit. Quarto ex progressu quia quando insurgit veniale si non prohiberetur posset progredi usque ad mortale non quia ipsum veniale in substantia fieret mortale: sed quia ex ipso occasionaliter fieret progrediendo mortale. Istud patet in primis motibus qui inter venialia computantur. Sed quando delectatio conualescit in tantum quod consensus accedit iam peccatum est mortale. Differentia est inter peccatum mortale et veniale quia peccatum veniale est libido siue voluptas in creatura citra deum. Mortale vero est libido siue voluptas in creatura supra deum: vel eque deo. Res us enim ordo est ut bonum incommutabile preferatur commutabili: et honestum utili. et voluntas dei nostri nostre voluntati et ratio sensualitati: quando iste ordo pervertitur tunc peccatum committitur. Utrum aliquis possit esse vel vivere sine peccato veniali dum est in hac vita videndum est. Ad quod dicendum est quod si loquimur de tota vita hominis qui peruenit iam ad etatem adultam de excellenti ac speciali gratia est quod talis sine peccato veniali sit. sicut videtur beatus Augustinus dicere de beata virgine. Si autem loquimur de aliqua particula vite presentis sic potest aliquis esse sine peccato veniali. Istud patet per exempla quia nauta potest singula foramina navis in numero obstruere: ne aqua intret. sed non potest omnia simul obstruere ut aqua nusquam intret. Unde etiam caritas perfecta non facit quod peccatum veniale non adueniat sed facit quod non duret quemadmodum caminus ignis non facit ut gutta aque sibi non apponatur. sed facit ut apposita citius extinguatur. Perfecta enim caritas statim inflamat hominem ut de peccato veniali doleat et peniteat quod non facit caritas imperfecta: unde in imperfectis aggregantur multa venialia per que fit ad prostrationem maioris dispositio.

De effectu peccati venialis. Capitu. xiiii.

Effectus peccati venialis multiplex est. Primus quia ad penam obligat. non autem determinate et precise obligat ad penam eternam vel purgatoriam vel penitentis satisfactionis sed ad aliquas illarum penarum: quoniam secundum forum ecclesie

Libet

pñtis satisfact homo leuiter: sed hm forum purgatozū puniet
homo grauius: sed hm forum inferni punietur pro veniali gra
uissime qa eternaliter si cum mortali ⁊ veniali decesserit. Exem
plum est de hoc q mensura vini q valet in loco vno sex denari
os si ducitur vltterius valet vnum solidum: si ducitur adhuc
vltterius valet duos solidos. Pena tamen illa in inferno p ve
niali incompabiliter minor est q̄ illata ibidem p mortali: vnde
dicatur q pena illata in inferno pro mortali est sicut soliditas.
illata pro veniali ibidem est sicut superficies: illata pro veniali
in purgatorio est sicut linea: illata pro veniali in pñti est sicut
punctus. Vnde sicut illa quatuor sunt improportionabilia ita
inter penas pdictas magna est differentia. Secundus effectus
est q peccatum veniale aiam maculat. ⁊ ponitur tale exemplū
Aliquando enim demigratur aliqua imago depicta intantū vt
videri non possit. Aliqn̄ enim sic obscuratur vt videri quida
possit sed non plene discerni: et ideo ppter talem differentiam
dicit Gregorius q veniale obscurat: mortale obtenebrat. De
macula vero illa dicitur q in saluandis omne peccatū veniale
deletur in presenti a gratia finali et hoc quantum ad culpam:
⁊ non quantum ad penam: imo illa soluentur in purgatorio
Delet aut gratia finalis peccatum veniale in ipsa dissolutione
corporis ⁊ anime ex virtute cōpletionis ⁊ sui status q̄uis non
sit motus strictionis ad idem directus: hm hoc intelligit verbū
Augustini qui dicit q in purgatorio p̄t esse absolutio a pena
⁊ non a culpa hoc ab antiquis dictum est. sed modo cōmuniter
tenetur q p̄c̄m veniale hinc deferatur: a multis etiaz quantū
ad culpam ⁊ in purgatorio purgatur. Quia dñs dicit de qui
busdam peccatis q non remittuntur neq in hoc seculo neq in
futuro: qd̄ exponit Gregorius q venialia dimittunt̄ in futuro
q si intelligatur quantum ad penam tm̄: tunc exponit Greg⁹
q nulla est quia etiam mortalia quantum ad penam purgant̄
que hic soluta non sunt. Tercius est q minuit feruorē caritatē
sicut aquā in ignem proiecta licet ignem nō extinguat feruorē
tm̄ illius temperat. Quartus est q potētias anime in operibus
bonis lassat. sicut quando ponit onus super equum minus est
promptus ad ambulandum. Quintus est q retardat a glōria:
q homo qui deberet ⁊ posset statim post mortē euolare cogit̄
ppter venialia ad tempus in purgatorio expectare. Nunq̄ em̄
ab aliquo facies dei videbitur donec soluat per penas minimū
quod̄ antem venialium peccatorum. Oportet enim quemlibet

Tercius

ita mundū esse ante introitū paradisi sicut fuerat in innocentia baptismali. Sextus est q̄ bona celestis glorie diminuunt. non quidam illa que iam debent̄ ⁊ que habemus hic per meritum reposita sed que deberentur si venialia non fierent. quia medio tempore possent aliqua bona fieri q̄n̄ fiunt illa. Preterea post peccationem venialium oportet nos quedā opera conuertere ad solutionez horum debitorum per que nobis debeat crescere cumulus eterni premij. Septim⁹ effectus est q̄ venialia sepe sūt occasio peccatorum mortalium. ⁊ hoc q̄tuor modis. sicut habes supra tytulo primo: vbi dicitur q̄ actus qui ex se venialis est potest fieri quatuor modis mortalis. Hoc est etiaz singulariter aduertendum q̄ sicut ad remissionem peccati mortalis exigitur desertio actus peccandi cum voluntate in posterum abstinerendi. Sic quoq̄ peccatum veniale in presenti non dimittitur: nisi et actu ⁊ proposito deseratur.

De vicis capitalibus. Capitulum. xiiii.

Pecatorum actualium vnum est inicium. duplex radix triplex fomentū septiforme caput. Vnum inicium dicitur superbiā. iuxta illud Ecclesiastici. 10. Inicium ois peccati superbiā. Duplex vero radix est scz timor male humilians ⁊ amor male accedens: tamē ois timor ortum habet ab amore. Nullus enim timet aliquid perdere nisi quia amat illud habere. Triplex peccati fomentum est scz tria que sunt in mundo. Hoc est concupiscentia carnis: concupiscentia oculorum. ⁊ superbiā vite. Septiforme caput scz superbiā inuidia ira accidia auaricia gula luxuria. Inter que sūt quinq̄ spūalia: duo vero carnalia. Sufficientia vero horum septem viciorum sic potest colligi. Voluntas nostra sic deordinat̄. aut quia appetit non appetendum aut quia refugit quod non est fugiendum. Si primo modo aut est interius ⁊ sic est vana gloria: aut exterius sic est auaricia. aut inferius ⁊ tunc est delectabile. sed illud delectabile aut est ad conseruationem indiuidui ⁊ sic est alimentū qd̄ appetit̄ inordinate a gula. Aut est ad conseruationez speciei ⁊ sic est coitus qui appetitur a luxuria. Si autem voluntas deordinatur quia refugit quod non est fugiendum. Potest esse tripliciter: aut enim h̄m peruersum instinctum rōnalis ⁊ sic est inuidia. aut h̄m instinctū irascibilis ⁊ sic est ira: aut h̄m instinctum concupiscibilis et sic est accidia. Ex his patet q̄ quatuor sunt principia appetibilia: et tres sunt vires h̄m quarum instinctum est fuga: ideo tantū sūt

Liber

septem capitula peccata. Peccata que dicta sunt quinque publice se ostendunt ut quando directe fiunt. Quinque vero sub quadam specie boni palliata decipiunt. Unde superbia quandoque dicit ad hoc. Volo preesse ut possim pdesse. Ira dicit. Non debent illata mala tolerari ne asuecant inferri. Inuidia dicit. Aliis bona non cupio ne in successibus eleuantur. Accidia dicit. Ad hoc mihi in laboribus parco ne indiscretionis arguar. Auaricia dicit. Ad hoc sunt multa congreganda ne propter inopiam committat furtum vel rapina. Gula dicit. Ad hoc est corpus cibis et potibus delicatioribus nutriendum ut sit fortis domino seruiendum. Luxuria dicit. Ad tempus debet quisque ad libitum viuere et postea fortiter penitere. Septem vitia septem bestiis comparant. Vana gloria comparat leoni: inuidia cani: ira lupo: accidia asino: auaricia erico: luxuria porco: gula veslo. Alio modo comparant septem vitia septem infirmitatibus. Vana gloria comparat inflationi: inuidia lepre: ira frenesi: accidia litargie: auaricia ydropisi: luxuria febre: gula epilepsie. Septem vitia christi passione curantur. Capitis in cruce inclinatio curat superbiam. Oratio pro inimicis iram. Apertio lateris inuidiam. Portatio crucis accidiam. Traditio spiritus patri: corporis cruci: matris discipulo: vestium crucifixoribus: hec inquit curant auariciam. flagellatio luxuriam potatio fellis gulam.

De superbia

Capitulum. xv.

Nunc dicendum est de septem vitiis in specie: et primo de superbia que est regina omnium vitiorum. Est autem superbia ut ait Augustinus peruersa celsitudinis appetitus: unde sic Augustinus ait. Superbia omnibus inuidet sed superioribus quia illis non equat: inferioribus ne ei equant: paribus quia ei equant. Superbia dicitur initium omnis peccati triplici ratione. Primo propter causam que inuenit in omni peccato: quia in omni peccato inuenit contemptus dei qui est quedam causa peccati. Iste autem contemptus est auersio a creatore que in omni peccato est ubi preponit bonum commutabile bono incommutabili. Quia sicut sine caritate alie virtutes nihil sunt: ita sine superbia alia vitia nihil sunt. abstrahere superbiam et habebis gratiam: quia superbis deus resistit: humilibus autem dat gratiam. Conuersum enim in quantum huiusmodi non est receptiuum sed concauum. Secundo quia primum principium peccatorum fuit superbia. Hoc enim genere peccauit dyabolus in celo et primus homo in paradiso. Tercio quod ex ea

Tercius

nascuntur alia vicia sicut prius et posterius hoc est mediate vel immediate sicut habetur supra in titulo de effectu viciozum. Est autem inter superbiam et vanam gloriam talis differentia: quia licet utrobique sit appetitus proprie excellentie: tamen superbus apparet sibi magnus intra: sed vani gloriosus appetit in ore aliorum apparere per laudem extra. Diversa peccata dicuntur radices et initia siue cause aliorum peccatorum sed diversis respectibus. Superbia enim dicitur initium propter tres causas supra enumeratas Libido etiam dicitur causa omnis peccati sicut dicit Augustinus: et hoc propter delectationem creature que inordinate trahit animam et auertit a summo bono. Est enim libido improba voluntas qua mouet animam rationalis ad hoc quod delectet in creatura Cupiditas etiam dicitur radix omnium malorum sicut dicit Apostolus et hoc propter eandem causam sicut libido. Est enim libido cupiditas ex amore inordinata ad creaturam. Luxuria etiam sicut Cassianus dicitur radix omnis peccati quia carnales delectationes sunt nobis naturales: ad naturalia autem primi sumus et difficulter resistimus Inanis glorie sunt septem filie sicut Gregorius. Prima est inobediencia quia vani gloriosus in nullo vult videri inferiorum quod fieret si faceret mandatum. Secunda est contentio quia vult vincere cum clamore et per hoc apparere. Tercia est iactantia qua quis enumerat bona sua ut laudabilis appareat. Quarta est ypocrisis que querit hominibus in exterioribus apparere Quinta est pertinacia que factum suum malum vel dictum defendit ne errasse videatur Sexta est discordia que contra omne dictum assumit contrarium propter vanam gloriam. Septima est nouitatum presumptio qua quis noua vel dicit vel inuenit ut laudet. Quatuor sunt species superbie quas assignat Gregorius. 32. moralium Job. Prima est cum homo a seipso estimat bonum habere quod habet. Secunda si desuper datum credit pro suis tamen meritis accepisse putat Tercia cum iactat se habere quod non habet. Quarta est quando ceteris despectis singulariter vult videri. Per primam et secundam speciem iniuriatur homo deo in se: quia per primam ponit se homo totam causam sui boni: sed in secunda ponit se causam principalem In tertia vero specie iniuriatur homo deo in proximo: in quarta autem iniuriatur deo in hoc quod non habet. Gradus superbie sicut Bernhardus sunt. 12. qui sunt curiositas mentis leuitas inepta leticia iactantia singularitas arrogantia presumptio peccatorum defensio simulata confessio rebellio libertas peccandi consuetudo Numerus illorum sic accipitur. homo per superbiam iniuriatur

Liber

deo & hōi cui debet esse inferior: sex primi gradus determinant
hōi iniuriam proximi qui debet esse par: quatuor ergo alii hōi
iniuriā que fit homini superiori: due ultime determinant p̄prie
quantum ad iniuriam que deo immediate fit. hoc ideo dicimus
quia & superiores gradus in deum redun dant. sed mediante p̄
ximo. Gradus autem vocatur quia fit a minore p̄gressus vsq̄
ad maiorem. Primus enim malus est. secundus est peior et sic
attestādo muemtur q̄ vltimus est pessimus: vnde iniuria que
respectu paris est minor. Illa vero que ē respectu superioris est
maior: sed illa que est respectu dei est maxima p̄pter qd̄ & talit̄
isti gradus ordinant. Superbia multa mala facit. Primo id qd̄
dei est vsurpat scz glōziam Ysayas. Glōziam meam alteri nō
dabo. In bonis enim operibus que facimus duo sunt videlicet
honor & utilitas: sed primum domin⁹ sibi reseruat aliud nobis
tribuit. Vnde debemus deo partem suam relinq̄re si nostra p̄te
nolumus spoliari. Secdo perfectos viros impugnat Superbia
enim est quasi turris babel que vsq̄ ad celos. i. vsq̄ ad celestes
viros debebat p̄tingere Aug⁹. Superbia etiam bonis operib⁹
insidiatur vt pereant. vnde superbia inexpugnabilis est sicut
castrum in alto mōte situm. Tercio gratia dei hominē denudat
Petrus. Superbis deus resistit. z. Regū. 1. Mons gelboe nec
ros nec pluuia veniant super vos: vnde hōi naturam connerū
non est receptiuum sed concauum. Quarto hominē deo priuat
Dugo de sancto victore. Superbia aufert mihi deum: inuidia
primum: ira meipsum. Supbia deo est odibilis Prouerbioꝝ
Tria sunt q̄ odit deus pauperez superbū &c. Deum impugnat
quia vexillū inimici sui. i. dyaboli ponit in castro suo & deponit
vexillum xp̄i scz crucē quam semper homo deberet portare hōi
illud. Qui vult venire post me abneget semetip̄m &c. Dyabolo
hōiez assimilat. Ipse enim dyabolus est rex super omnes filios
superbie: vnde sicut dñs ait de caritate. In hoc cognoscunt oēs
quia mei estis discipuli si dilectionem habueritis adinuicem &c.
ita potest dyabolus de supbia. In hoc cognoscūt oēs hōies &c.
Hominem stultum demonstrat quia ancillam ornāt & dominaz
nudam relinquit. item qz magna pro modico vendit. i. laudē &c.
Item quia credit se posse cum superbia illuc attingere vbi iam
dyabolus existens nō potuit cum supbia remanere &c. Dehinc
quia scandentes in altum defacili cadunt: et qui se eleuant sub
hostio humili defacili caput ledunt.

De inuidia

Capitulum. xvi.

Tercius

Inuidia est vt ait Aug⁹ odiū felicitatis aliene. vel h̄m
 Damascenū. Inuidia ē tristitia de aliens bonis. Dicit̄
 aut̄ inuidia a non videndo quia nō potest videre bona
 aliorum: vnde displicentia boni que est inuidia potest notari p
 visionē interiorē vel exteriorē sicut vult Seneca dicens. Quicq̄d
 mente fugim⁹ in gestu oculis vix videmus. Quinq; filias habet
 inuidia h̄m Gregorium. Prima est odium quod est velle malū
 alicui ⁊ nolle bonum. Secunda est exultatio in aduersis primi
 Tercia afflictio in prosperis proximi. Quarta susurratio que est
 detractio latens. Quinta detractio h̄c aut̄ fit in ap̄to intenditq;
 meliōe a p̄parere illo cui detrahīt. Inuidia multa mala facit. De
 lumine cecat̄ quia bona primi videre non potest vnde inuidus
 comparat̄ noctue et vespertilioni Aug⁹. Oculis egris odiosa
 lux que puris est amabilis: de vita morit̄ Greg⁹. Panis vitaz
 fortium roborat paruulorum necat. Vnde inuid⁹ comparatur
 febricitanti cui etiam boni tibi sunt contrarii. Deo contrariatur
 quia tam bonus est deus vt ait Aug⁹ q̄ etiam de malis bonū
 eliciat. sed econuerso isti tam mali sunt q̄ de bonis malū eliciāt
 Item diuina bonitas omnia sua cōmunicat. isti vero non. Item
 deo placet bonū h̄is ac malum displicet. isti autem est econūso
 Bonum gratie et nature peruertūt. vnde sicut omnia munda
 mundis: sic istis oīa sunt imunda. ⁊ sicut bonis oīa cooperant̄
 in bonum: ita inuidis bona cooperantur in malum. vnde tales
 conuertunt etiaz aurum in cuprum: gēmas in lutum. granum
 in paleam. vinum in aquā: mel in fel. diem in noctem: gaudiū
 in merorē: rosaz in paluiz. balsamū in sterquiliniū: electuariū
 in venenum. Dominez maledicit̄ ysayas. ca. 5. Ve qui dicunt
 bonum maluz ⁊c. Stultū efficit. nimis enim errat qui sibi vult
 idurco vnum oculum erui q̄ etiaz aliis vnus eruatur. sic facit
 inuid⁹ ⁊ dyabolus qz p̄ hoc q̄ aliis inuidet sibi magis nocēt.
 Audozem suum torquendo ledit Seneca. Vtinā inuidi in oībo
 ciuitatibus aures ⁊ oculos haberent vt de omnibus p̄fectibus
 torquerentur. proximum fraudulentē decipit: vnde inuidus
 comparatur cani qui blanditur in facie ⁊ mordet a tergo. Item
 iude qui osculo xp̄um tradidit. Item homini perfido qui ledit
 hominem qui eum nunq̄ molestauit.

De ira

Capitulum. xvii.

Ira est vt ait Aug⁹ vlcissendi libido. h̄m Cassiodorum. Ira est
 motus animi detatus ad penam. h̄c est diffinitio ire per viciū
 non per zelum de qua ⁊ hic est agendū. Ira igit̄ duplex habet

Libe

esse scz esse nature et eē moris: put ergo deordinat ad optimū
habet esse morale quo viciū est: quia ira non est p̄ctm rōne
pure passionis imo pena: sed cū hoc dicit quantū ad occasionē
per quam deordinat hominem ⁊ quantū ad deum et quantū
ad primum Vult enim a se expetere v̄ndictā quam non debet
nisi a deo expetere vel a iudice sub deo constituto. Vtrum autē
quis teneat remittere iniuriā inimico petenti. Nota distinctionē
qz ex iniuria solent oriri tria. Primum est rancor in affectu: scdm
rancoris signum in effectu: tertium est actio contra iniuriantē
Primum tenetur quilibet statim remittere ⁊ si non roget. scdm
teneat remittere veniam veraciter petenti ⁊ parato emendare h̄m
facultatē suā. tertium non tenet remittere. Si vero scire volueris
vtrum ille cui facta est iniuria debeat amicitiam q̄rere. Sciendū
q̄ duplex est debitū. Primum est necessitatis sine quo non est
salus. Secundum est perfectionis: quantū ad primum debitū
non tenetur quis reconciliationem querere. sed de secundo dicit
Criso⁹ q̄ talis debet reconciliationē querere vt duplicē coronā
consequat. Vnam quia iniuriam passus est. alteram quia prius
rogauit. Deus ponit tres grad⁹ circa reatū ire cum dicit. Vis
qui irascitur fratri suo re⁹ erit iudicio. Qui autē dixerit racha
reus erit concilio. Qui autē dixerit fatue reus erit gehenne ignis
De his dicendū q̄ vbi creuit ḡdus culpe creuit ⁊ ordo sentēcie
Vnde recte ira sine voce iudicio: ira cum voce concilio. ira cum
sermone contumelie gehenne ignibus mancipat. h̄m Aug^m. Est
enim in prima ira t̄m: in secunda ira ⁊ vox. in tertia ira ⁊ vox ⁊
certa expressio irrisionis: dicit autē Greg⁹ q̄ iudicio est cause
discussio cōsalium: sentēcie diffinitio. gehenne ignis sentēcie
executio. Notandum q̄ reddere malum p̄ malo est fragilitatis
sicut fecit Joab qui interfecit abner scz interfecit orem fratris sui
azahel Sed reddere malum pro bono est peruersitatis sicut fecit
iudas tradendo d̄nm. Reddere bonum pro malo perfectionis ē
sicut fecit stephanus quādo pro inimicis orauit. Reddere bonū
pro bono est equitatis sicut fecit assuerus quando marдохeu^z
honorauit. filie ire h̄m Greg^m sunt sex. Prima est rixa hec est
audax voluntas vindicandi iniuriam factū p̄cedens. Secunda
est timor mentis hec est voluntas vindicandi fugiens aduersi-
tatem p̄pter estimatas inimicitias. Tercia est contumelia que est
voluntas se vindicans p̄ exprobatōnē maloz. Quarta clamor
que est voluntas se vindicans in exaltando voce per vituperiū
ad aurem alioz perueniens Quinta indignatio q̄ est voluntas

Tercius

se vindicans per signū molestie exterius declaratū. Sexta blasphemia que est voluntas se vindicans per obprobrium deo vel sanctis illatū. Ex ira veniūt multa mala. Hospicium spū sanctū turbat Greg⁹ Dum ira animum pulsat sancto spiritui hospiciū suū turbat. Nam sicut in pace factus est locus dei: sic in discordia locus dyaboli. Tales sunt etiā incendiarii domus dei Ps Incederunt igni sanctuariū tuū in terra. Vnde isti sūt similes draconum qui emittit ex ore ignem Quod dei est sibi usurpat scz vindictam Ps. Mihi vindictam ⁊ ego retribuā ꝛ. Talis facit se iudicem ⁊ deum vult esse tortorez sicut dicit Aug⁹: dicit em̄ Xit malus in orationibus suis. Domine occide maluz inimicū meum. Respondit dñs: quez vestrum. Ambo enim estis mali imo talis vult esse adoz ⁊ iudex in eadem causa. Stultum se demonstrat quia per cor suum mittit gladium vt ledat tunicam inimici sui: imo si sapiēter faceret prius se de seipso vindicare deberet iram scz per zelum aduersus iram suam per vicium assumendo. Limam purgationis conuertit in rubiginem deprauationis. Aduersitates enim que ipsum deberent a peccato mundare per impatientiam magis inquinant. et fornax mutat eis aurum in cuprum: ⁊ flagellum ex grano facit ibi paleaz. Durā sententiam in iudicio expectabit. Cum enim dñs improperebit quibusdam. Nudus fui et non cooperuistis me. Quid diciturus est istis qui non solū nudos non vestiunt sed ⁊ vestitos spoliāt. Bellum mundi carnis ⁊ dyaboli extra se instaurat: sed sapiētes sedant minores guerras ppter maiores qui imminent. Malaz faciunt cōmutationem: quia auferenti palium bone fame dant tunicā innocentie. Remedia ire sunt silentii observatio Prou. Cum defecerint ligna extinguet ignis: p̄terea sicut ex collisione duorum corporum elicitur ignis: sic ex amaris verbis aliquoz ira. Mollis excitat responsio Prouerbioz. Responsio mollis frangit iram. Sermo durus excitat furorem Idem q̄si qui canē auribus ꝛ. Dñice passionis consideratio Greg⁹. Si passio dñi ad memoriam reuocatur nihil adeo durum qđ non eq̄mimter tolleretur: hoc significatur Numeri vbi respicientes serpentem eneam sanabant. Premij tolerantie ai aduersio: vnde Greg⁹ Consideratio premij vim flagelli minuit.

De accidia Capitulum. xviii.

Liber

Accidia est de virtutū laudabili exercicio vtriusq; hōis languida delectio. Itē alia diffinitio. Accidia est diffidentia de p̄p̄is virib; & auxilio dei implenda ardua. Duo noīa sunt huius vici scz tristitia & accidia. Horum autēz nominum est hęc ratio: quia in isto peccato est auersio a spūali bono qđ estimat graue sicut est ieiunare & huiusmodi: et rōne huius dicit tristitia. Est etiāz ibi conuersio ad creaturam scz ad quietem que estimatur leuis: & ratione huius dicit accidia. Patet ex his qđ hoc vicium put vocatur tristitia opponit leticie spūali que est in exercicio spūali: sed prout vocat accidia o pponitur fortitudini que consistit in aggrediendis arduis & sustinendis aduersis. Accidia denominat ab accedine vel ab accedio quia per eam habet anima tedium de omni spūali difficili. Accidia s̄m Greg^m sex habet filias. Prima vocatur malicia que est s̄m Aug^m voluntas machinandi malū alicui. Cum em̄ qđ iniuriat alicui tunc irascitur et postea tristat. Secunda desperatio quia diffidentia meritorum mater est diffidentie premiozum ex quo iterum oritur tristitia. Tercia est pusillanimitas que nascit ex diffidentia pueniente ex consideratione p̄p̄ie infirmitatis vel operis arduitatis. Quarta rancor qui est inueteratum odium. Sicut enim ex caritate sūt opera bona ex quibus est cōfirmatio caritatis: ita ex ira ē accidia. ex accidia vero vetustas ire. Quinta torpor circa p̄cepta. i. quedam insuasibilitas p̄pter quam homo nō potest induci ad executionē mandatorū dei Sexta euagatio mentis circa illicita: hęc autem euagatio qñq; est particularis & certam habet materiam et sic conuenit omnibus viciis. Qñq; est generalis & incerta & hęc est p̄p̄ia euagatio accidie. Qui em̄ absorptus est tristitia non habens in se vbi delectet euagatur ad oīa querens delectationē. Ex accidia eueniunt multa mala Preceptum dñi negligit Gen. 3. In sudore vultus tui: maledictionem incurrit. Exemplum de ficu cui dñs maledixit quia folia tm̄ habuit. discrepat a ceteris creaturis. Exemplum est in corporib; maiatis sicut in sole & luna qui q̄tidie mane surgūt & perficiunt cursum suum. Idem patet in aīatis corporib; sicut arbores & herbe que hęc in hyeme nude sint. tm̄ virtutē seruāt et tempore suo redeūt ad consueta. Item ostendit in sensibilib; Proū. 6. Vade piger ad fornicam &c. p̄ciosum tempus perdit qđ eo p̄ciosius est quia breui hora posset quis obtinere veniāz gratiam & gloriā: & tm̄ s̄m Bernhardū nihil vili⁹ tempore reputat q̄a dicunt hōies otiosi. Venite deducamus tempus &c.

Tercius

Spirituale lucrum negligit quia qui non mercať in mundis
 postea nō habebit Proverbioꝝ. Propter frigus piger arare
 noluit id. Incitamenta viciaꝝ colligit Proverbioꝝ. Per
 agrum hominis pigri transiit ⁊ ecce totum repleuerant vtiťe
 cooperuerunt superficiē eius spine id. Nota q̄ aqua corrupit
 quiete ⁊ ferz cōtrahit rubiginē et porcus macandus p̄mittit
 in quiete p̄inguēscē. Locū dyabolo p̄parat quia homo ociosus
 est q̄si pulumbar dyaboli ⁊ ollaz tepidā libenter musce insident
 que feruentem fugiunt. Temptationibus patet. vnde legit̄ in
 collationibus patrum q̄ monachum operantem vnus demon
 pulsat. ociosū vero innumeri. Est enim homo ociosus q̄si vrs
 absq̄ muroꝝ ambitu ⁊ quasi signum positum ad sagittam
 Mōzem peruertit quia vult metere ⁊ non seminare sicut cattus
 qui libenter pisces comedit sed eos non libenter capit Seneca
 Incertum est quo loco te mors expectet ideo tu illam in omni
 loco expecta. Ifurem fodientē parietem non repellit quia mors
 fur est ⁊ quotidie tollit vnum asserem. vnum diem Mathē 9.
 Si sciret p̄familias qua hora fur veniret. Receptaculuz sordiu
 se facit Bernhardus. Omnū temptationum sentina est ocium
 Ipsum est enim occasio luxurie Regū. factum est eo tempore
 quo reges ad bel id. Itē occasio est nugaz Adū. Athenienses
 ad nihil vacabant. Itē occasio est curiositatis ad Thimothēū
 Discunt circuire domos. Stulticiā oñdit quia tomtrua audies
 non fugit. Tonuit antez xps in cruce ⁊ in p̄dicatione. tonebit
 etiam in die iudicii. Itē stultus est qui immundicias de oculo
 non eiecit Lu. 7. Stulte eñtē primo trabem. Ad celestia venire
 negligit quia vix ad locū quis peruenit qui vnū pedez mouet
 hodie ⁊ alium post annum. Sic ⁊ illi quoz motus est pes intel
 lectus ⁊ non pes affectus: cum tamen sit affectibz ambulandū.

De auaricia

Capitulum. xix.

Auaricia est vt ait Tullius immoderat⁹ amor habendi.
 Item auaricia est hm Bern. q̄rumlibet reruz insatiabil
 ⁊ inhonesta cupido. Auaricia hm apostolum d̄ ydoloꝝ
 seruitus quia homo auarus exhibet creature qđ debet creatori
 scz fidem spem ⁊ dilectionez: hoc enim auari exhibent pecunie
 In hoc ergo specialr reprehendunt̄ isti qz rei vilissime amozem
 suum exhibent scz pecunie q̄ de terra tollit quaz natura infimā
 ordinauit. dicit̄ in Ecclesiastico q̄ auaro nihil est scelest⁹ ⁊ hoc
 p̄pter quatuor causas. Primo quia oia fere scelera pro auaricia
 perpetrant̄ vt furta luxuria et huiusmodi. Secundo quia cōtra

Liber

legē nature est Lucas. Quecunq; vultis vt faciant vobis hoies et vos it. Tercio quia contra legem scriptam est Lu. 6. Estote misericordes. Quarto quia contra legem vnīuersalē est que est in omnibus rebus que compellunt se dare. Auarus vero quasi captiuas detinet res ne se cōmunicare possint. Vtruz aut cuiq; liceat thesauros condere. Notandū est q; thesaurizare ex affectu auaricie est absq; omni intentione necessitatis pprie vel aliene. et hoc modo thesaurizare est omnibus prohibitum. Alio modo thesaurizare ex puidencia et hoc vel ex cōsideratione necessitatis et hoc concedit parentibus secularibus ob necessitatem filiorum educandorum: vel filiarum coniugio tradendarum. non autēz ditandaz sed seruato modo et statu psone. Vel est thesaurizare ex cōsideratione publice vtilitatis scz regni defendendi vel cultus dei ampliandi sic concessum est regibus thesaurizare. Personis vero ecclesiasticis nunq; licet thesaurizare: nec etiam pecuniam tenere intentione seruandi Ambrosius. Quaz habet ecclesia nō vt seruet sed vt eroget. Ex p̄dictis patet q; dupliciter potest ēē amor pecunie siue tēporalium scz respectu necessarij vel respectu superflui: contra primum phibet dñs p̄focantem solitudinez contra secundū phibet thesaurizationem. Ex auaricia sequunt multa mala. Primo quia a deo auarus maledicit Aug⁹. Maledictus dispensator auarus cuius largus est dñs semper eget Jeronimus. Auaro tam deest quod habet q̄ quod non habet Stultus mercator est qui regnum celoꝝ imo ipm xpm vendit pro paucis denariis et in hoc sepe peior est auarus homo q̄ ipse iudas qui pro .30. denariis vendidit xpm. Iste autem interdū pro vno denario corpus euiscerat. quia diuitie acquirunt cum labore: possidentur cum timore. amittuntur cum dolore. Vnde ipsi laborant et alii sepe labores eoz intrant scz fures raptores vel certe mali filii. Isti similes sunt aranee que faciendo telam p̄ capiendis muscis seipsā euiscerat. mentē suffocat Aug⁹. Natū fragium fugis et plumbum amplecteris. vnde Socrates massā argenti in mare p̄iciens dixit. Mergā te ne mergas me. inq; nat Exodus. Filii israhel seruibant egiptiis in luto et latere. execat. exemplū in Thobia qui execat⁹ est stercore irundinū cor dilacerat. Vnde diuitie comparant sp̄mis: insaciabilis est. vnde comparat sacco pertuso et inferno qui nunq; dicit sufficit. et mari cui oīa influunt et tñ non redundat et ydropico. Filie auaricie sunt septem sm Greg. Prima obduratio cordis et fit obmitendo facienda: istam filiaz vocat Isidorus inhumanitatē

76
Tercius

Secunda violentia: hęc fit nocendo alicui palaz per mala facta quam vocat Iſidorus rapacitatem. Tercia inquietudo: hęc eſt appetitus lucri. Quarta periurium qđ ſepe inedit in emptione et venditione. Quinta fallacia que fit per verba decipientis in occulto. Sexta fraus hęc eſt deceptio perfecta et hoc in preſentia illius qui decipitur. Septima pditio que eſt idem qđ deceptio que fit in abſentia decepti.

De gula

Capitulum. xx.

Gula eſt vt ait Aug⁹ immoderata cibi auuiditas. Item gula eſt vorax edacitas nature ſimilis non contenta: Quinqz modis peccat quis circa gulam vt dicit Greg⁹ Primo cum quis horam comedendi preuenit. et fit hoc propter impatientiaz expectandi tempus debitum. Secundo cum quis querit cibaria p̄cioſa et delicata de quibus Duidius. Eſt virtus placidis abſtinuiſſe bonis: ſed atra hoc fecit diues ille qui epulabatur quotidie ſplendide. Tercio qñ quis menſuraz excedit ſcz nimis comedendo. Sciendum aut qđ illud qđ vni eſt mediũ et menſura debita alteri eſt exceſſus: vnde meſura non aſſiſtit in cibi quantitate ſed in comedentis qualitate. Veruntamē quidã ſuum ieiunium recompensant poſtmodum ſuperfluitate nimia: ſed quid eſt hoc aliud qđ dare duos obulos pro vno denario: Quarto quando nimis ardentē et ſeltine comedit qđ. Non em vſus ciborum ſed concupiſcentia in vicio eſt. Quinto qñ nimis ſtudioſe quis cibaria ſua preparat Bernhardus. Non ſapores ſed fames excitet appetitũ. In omnibus hiſ ſumenda ſunt non voluptas ſed que requirit neceſſitas. Contingit autem peccatũ eſſe circa diminutionem cibi ſicut circa ſuperfluitatē. ſilie gule ſunt quinqz hm Gregorium ſcz. Scurrilitas qz gula mouet ad verba ſcurrilia. Multiloquiũ ſcilicet detractio vituperia et alia verba inania: inepta leticia. Lasciua carnis ſiue geſtus corporis inordinatus laſciua mentis demonſtrans. Immundicia ſcz qđ ſolet puenire ex gula vt eſt vomitus et eructationes fetide ac luxuria ebetudo mentis et ſubuerſio rationis. Gula duo completur ſcz comellationem et ebrietatem et proprie loquendo parſimonia o pponit comellationi: et ſobrietatē ebrietati. Gula nocet multipliciter. De paradifo aecit hominem exemplum in adam. Spiritualia bona perdit: exemplum in eſau qui p cibo vendidit primogenita. Dyabolo domum pparat Euangelium. Morte nos in porcos ad. Seruum contra ſe animat Prouerbi

Libeꝛ

29. Qui delicate nutrit seruum suum sentiet eum contumacem: luxuriarū inducit. Exemplū in loth: homicidia p̄ficiat. Exemplū in iohanne baptista qui in conuiuio perit sicut habet Mat. 6 inducit mortem nature Ecclesiastica. 37. Propter crapulā multi perierant Genesis. Quacūq; hora comederit ꝛ. inducit mortē culpe apostolus. 1. Thimo. 5. Vidua viuēs in deliciis mortua est. inducit mortem gehenne Lu. ca. 16. Diues epulo sepultus est in inferno. Remedia gule sūt q̄tuor. Primum est spūaliū in ciboꝝ frequens sumptio Mat. 4. Nō in solo pane uiuit homo sed in omni uerbo dei. Secundū future carnis nostre cōsideratio Jerō. Desācile contemnit omnia qui semp se cogitat morituz. Tercium eterne cene meditatio Lu. ca. 14. Homo quidam fecit cenam magnam. Quartum famis xpi ꝛ suorum eius pensatio: Trenoz. 3. Recordare paupertatis mee absentū ꝛ fellis ꝛ.

De luxuria

Capitulum. xxi.

Luxuria est de imundis desideriis ueniēs lubrica mentē ꝛ carnis p̄litutio. Itē luxuria est libidinosē uoluptatē appetitus: ꝛ intelligas hic appetitū qui est ex consensu rationis quia talis appetitus est mortale peccatum. Dicit etiaꝝ mortale peccm̄ quando ratio non cohibet huiusmodi appetitū cum posset. Differentie luxurie sunt octo. Prima est fornicatio que est soluti cum soluta. Secunda est meretricuz qd̄ fit duplex uel uagam libidineꝝ cum diuersis sedando: uel cum publice uenali concubendo Tercia est adulterium quo iugalis thorus uiolat̄. Quarta stuprum quo uirginalis integritas corrumpit̄ Quinta sacrilegium quo continentia deo sacra leditur ut in religiosis ꝛ clericis in sacris ordmibus constitutis ꝛ in his qui emiserunt uotū continentie. Sexta incestus quo uinculum consanguinitatis uel affinitatis uel compaternitatis corrumpitur Septima peccatū contra naturam siue sodomia quo naturalis usus coeundi peruertit̄. Notandū etiam qd̄ aliquid est contra naturam speciei aliquid contra naturarū generis. Primo modo omne peccatum mortale est contra naturam: quia in rationali creatura remurmurat synderisis contra omne peccatū. Sed secundo modo peccatū sodomie contra naturam est quia non solum in homine: sed etiam in brutis diuersi sexus conueniunt in coitu. Vnde si alio modo sit contra naturam generis est. Octa ua est libidinosus coitus coniugalis qui multipliciter accipit̄. Coitus enim coniugalis alius est licitus: alius fragilis. alius

Tercius

Impetuofus. Licet tripliciter fit scz causa prolis ad cultū dei: vel causa reddendi debitū: vel causa fornicationis vitande non in se sed in coniuge. primus est pietatis: secundus iusticie. terci9 cautele ⁊ in his nullum d esse peccatū. Fragilis est qñ sit causa delectationis ⁊ tunc distinguit: qā si amor delectationis illius preponitur deo peccatum mortale est. si vero postponitur tunc veniale est. Impetuofus est q̄ ex sola libidine pueniens metas honestatis ⁊ rationis transcendit. Et hoc fit. 5. modis. Primo causa faciende libidinis per meretricias blandicias Secundo cū sit contra naturalem modum Terco cum sit tempore phibito Quarto cum sit loco phibito. Quinto cum accedit ad p̄gnantē vicinā ptui vel q̄ est in fluxu menstruo. filie luxurie hm Greg sunt octo. Prima est cecitas mentis quia hm Augusti. in opere luxurie tota ratio absorbet̄. Secunda inconsideratio scz mortis ⁊ inferni. Tercia est inconstantia scz ad cogitandū et nunc istud nunc illud desiderandum. Quarta amor sui quo aliqs desiderat longam vitam ad hoc vt expleat voluptatem suam. Quinta p̄cipitatio qua quis p̄cipitanter currit ad peccandum exponens se periculo mortis p̄pter luxuriam faciendam. Sexta odium dei quod fit qua deus abstrahit ⁊ punit eos qui sequuntur carnis delicias ad quas inclinatur luxuria. Septima affect9 p̄ntis seculi scz appetitus honorum diuitiarum sanitatis fortitudinis ⁊ huiusmodi per que luxuriosus finem suū consequit̄. Octava despe ratio futuri seculi que est diffidentia glorie vel venie consequende et hoc est filia luxurie consumate. Luxuria nocet multipliciter. Deo est contumeliosa quia templum eius inquinat. Demoni9 placida Job. Vehemoth dormit in locis humentib9. Subiecto proprio nocua Apostolus. Qui autē fornicat in corpus suum peccat. Proximū scandalizat Dzee. facti estis laqueus speculationi ⁊ rethe expansum super montem tabor. Animaz ppriaz damnat. 2. Reg. Non recedet gladius me9 de domo tua: hoc d̄ ad dauid p̄pter bersabe. Vilissimo domino subiat carni scz ⁊ sensualitati Gen. 3. Quia audisti vocē vxoris tue plusq̄ me: ideo maledicta terra in opere tuo. Mentem infatuat Dzee. Vinū ⁊ muliēs auferēt cor. Remedia luxurie sūt occasiōes fugere Job. Pepigi sedus cū oculis meis Prou. Qui tangit piāe inquinabit ab ea Ecclesiasticus. Qui tenet eā q̄si qui apprehenderit scorpionē mortis extrema cogitare Ecclesiasticus. 7. Fili memorare nouissima tua ⁊ in eternū nō peccabis: de se non p̄sumere quia cecidit sanctissimus dauid sapientissim9 salomon fortissimus sampson

no

Liber

frequentem se occupare Jerom⁹. Semper aliqd boni operis est agendum ꝛ. carnem domare Euangelium. Hoc genus demomoxum non efficitur nisi in oratione et ieiunio: temptationi in principio resistere Gen³. Ipsa conteret caput tuum.

Quando septem vicia sunt venialia. et quando mortalia ¶ Capitulum. xxii.

Omnia peccata predicta quis semper sint peccata: non tñ semper sunt mortalia. Vnde videndum est quando vnūquodqꝫ sit mortale vel veniale. Vana igit gloria ex genere est veniale qz genus operis sumit ex obiecto. Vanū autem hm se nō est obiectum mortalis culpe sed venialis: vnde cum vana laus sit huius peccati obiectum: patet qd non semp est mortale peccatum. Erit tamen vana gloria mortalis duplꝛ scz ratione finis ppter quam laus appetitur. Opus nanqꝫ tale est quale est illud ppter quod appetitur. Item ratione operis: in quo laus querit. Circa primum ergo dicendum qd quadruplici fine laus appetitur. Primo ad vitandum malum infamie sicut samuel se laudauit. 1. Reg. 2. propter vtilitatem aliquam specialem vt est gloria dei vel edificatio pximi: sicut paulus se cōmendauit. 2. Coz. 11. Tercio ppter lucꝫ auaricie sicut pharisei qui deuorabant domos viduarum simulantes longam orationem Mat. 23. Quarto ppter aliquem actum venialis peccati sicut quādo quis laudari vult eo qd venialiter in laude delectat eē primum est puidentie: secundum caritatis dei ꝛ pximi. tercius est peccatus mortale ꝛ idem intelligendum est qñcunqꝫ mortale peccatum ponitur finis alicuius operis: quartum est veniale. Sequitur secunda causa quare vana gloria sit mortale peccatū ratione operis per quod laus queritur. Hoc autem potest fieri tripliciter. quia laus quādoqꝫ queritur per opera illicita: qñqꝫ per opera ex se indifferentia: quādoqꝫ per opera virtutum. Si primo modo sic est tale peccatum: quale est illud illicitū scilicet mortale vel veniale. Si secundo modo sic est peccatum veniale: vt est habere diuitias vel vestes pꝫiosas cum ab vsu talium in laudem. Veruntñ si talia de se sunt ordinata vt sint occasiones mortaliū peccatorum hm qd mulier cum ornatu meretricio ad capiendas animas pparatur. vel si factum illud est illicitum ex pphibitione superioris vt torneamenta ꝛ huiusmodi cum accederet pceptum ecclesie sic sunt peccata mortalia. Si tercio modo ꝛ si laus queratur per opera virtutuz: hoc est dupliciter. Quia

Tercius

vel appetitus laudis adiungitur operi virtutis tanq̄ incidens sicut contingit in cantu vel in predicatione quandoq̄: et sic est veniale: vel laus est finis principaliter prestus operi virtutis ⁊ operanti ita q̄ ibi constituat finem vltimum ⁊ sic est mortale quia tunc inheret ei vt fini vltimo. Nota q̄ maius est peccatū gloriari de bonis spiritualibus q̄ de temporalibus quia minus habent motum eo q̄ minus appareant extra q̄ temporalia. Inuidia est mortale p̄ctm ex suo genere: quia cum hm Remigiuz sit de alieno bono dolor iriatur directe caritati que nō emulat sed congaudet veritati. 1. Coz. 13. Caritati vero nihil est irium nisi mortale peccatum. tamen illud quod ex genere est mortale potest esse veniale in quantum vel in primo motu consistit: vel extra rationem suam trahitur. Dolor ergo de alieno bono est quadrupliciter. Quia aut est motus primo p̄mus ex natura veniens sicut quidā naturaliter inuidi sunt: ⁊ hoc nullū est p̄ctm cum nullo modo sit in potestate nostra. Vel est motus secundo p̄mus quando scilicet appetitus sine completa deliberatiōe tali passione afficit ⁊ sic est veniale p̄ctm. Vel est actus voluntari⁹ deliberatiue ⁊ sic est mortale p̄ctm. Vel trahit per intentionez extra suam rationez vt quando dolor de alieno bono surgit ex causa bona sicut quādo dolet aliquis de bono temporali alteri⁹ quia videt illud redundare in detrimentū aīe illius. Vel etiaz in detrimentū cōmunitatis et talis dolor bon⁹ est. quia maius bonum magis est appetendum. Notandum vero q̄ per dolore boni comprehenditur gaudium de malo qd̄ ex ipso causat. Ira ex suo genere est mortale peccatum quia hm Cassiodorum. Ira est animi concitatus motus ad penam prouocans inferendam. Talis autem motus cōtrariatur caritati que non irritatur nec cogitat malum. 1. Coz. 13. Ira igitur vel dicit iraz zeli que est detestatio vicij ⁊ hoc non est peccatū sed est perfectionis. potest etiam sibi quis per hunc modū irasci sicut dicit glosa sup illud Ps̄. Irascimi ⁊ nolite peccare ad. Quid inquit est homo penitens nisi homo sibi irascens. Vel dicit remissionē affectus circa proximum per quaz homo non dolet de malo proximi: nec gaudet de bono eius sed est ei indifferens ⁊ sic non est mortale: sed est imperfectio caritatē. Vel dicit adualē impatientiā absq̄ appetitu vindicte et talis motus etiam deliberatiuus est veniale p̄ctm: quia habet completam rationē ire sicut patet ex sup̄ dicta diffinitione. Vel dicit impatientiam cum appetitu vindicte: ⁊ hoc tripliciter. Quandoq̄ enim hoc est a natura sicut in melancholice

Liber

in quibus hinc hinc continue mordet natura: propter quod semper sunt turbulenti: et sic nullum est peccatum cum sit motus naturalis. Quandoque est ab appetitu indeliberato et tunc est veniale sicut alii primi motus. Quandoque est a voluntate deliberativa et tunc est mortale peccatum. Accidia ex genere est veniale peccatum quia secundum Augustinum. Accidia est tedium interius boni: hoc autem non opponitur caritati: sed dicitur diminutionem feruoris caritatis in quo consistit omne peccatum veniale. Istud ergo tedium vel est motus naturalis et sic nullum est peccatum. Vel est motus appetitus contristatus de opere spirituali laborioso et sic est veniale: quoniam etiam ille appetitus sit deliberativus quia consensus in veniale non est nisi veniale. Accidia vero sicut dicitur est ex genere et per se veniale est. Vel hoc tedium redundat in omissionem eorum que sunt necessaria salutis et tunc est mortale. Si autem tedium illud ex omissione boni et difficultate aggrediendi bonum ducit in desperationem tunc iam accedit ad peccatum in spiritu sanctum. Et si tedium illud ita crescit quod etiam ducit in tedium vite interius quod incipit sibi manus tunc iam similis erit iudei qui laqueo se suspendit. Avaricia secundum Tullium est immoderatus amor habendi: hoc igitur aut consistit in appetendo vel in acquirendo vel in retinendo. Si primo modo hoc est quinque modis. Primo quia appetit aliena appetitu completo quia prederet in opus si esset facultas sic est mortale. Secundo quia appetit illicita voluntate completa ut si aliquis indignus conatur beneficium ecclesiasticum adipisci sic iterum est mortale. Tertio si appetit talia siue sint aliena siue illicita cum voluntate adidionata sed si posset habere sine offensa dei ac iniuria proximi et tunc vel nullum vel veniale peccatum est: siue talem conditionem actualiter addat vel habitualiter eam intendat. Quarto si simpliciter appetit habere superflua et hoc a appetitu suffocante mentem a sua cura et consideratione divinum et sic est mortale peccatum. Quinto si superfluo amore inheret temporalibus. et tamen infra deum et eius amorem hoc veniale est. Si autem avaricia consistit in acquirendo hoc est tripliciter. Quia vel acquirit res iniuste quocumque modo et tunc est mortale. Vel acquirit res per tale opus aut artem vel officium quod per se mortale est peccatum: etiam si sine lucro esset et tunc est mortale. Vel acquirit talia per operationem illicitam que est veniale peccatum ut cum quis verba iocosa componit ad lucrum et hoc est veniale nisi aliquis propter delectationem dissolutionis totaliter det se talibus tunc est mortale. Dico autem propter delectationem quia si aliquis propter necessitatem per talia

Tercius

sustentationem sibi acquireret cum aliam artem nesciret lucrosam non reputarem eum in statu damnandorum. Si autem consistit auaricia in retinendo hoc potest esse quinque modis. Primo quia retinet scienter ea que restituere tenet et animo retinendi sic est mortale peccatum. Secundo quia retinet ea que ad necessitatem suam pertinent et suorum: vel ad conseruationem status sui et suorum sicut quod deest suam dignitatem hoc non est peccatum. Tercio quia retinet superflua respectu vtriusque iam dictorum et hoc tunc extreme necessitatis alicuius sic est mortale peccatum. Quarto quia retinet superflua etiam citra extremam necessitatem ex insatiabili cupiditate sic est mortale peccatum. Precipuum autem signum talis affectus est quod quis potius res putrescere sinit apud se quam vtiliter dispenset aliis. Quinto quia retinet superflua ex inordinato amore temporalium per quem modicum deficit a medio largitatis saluo tamen statu virtutis sic est veniale. Nota quod auaricia ex genere est mortale quia ab apostolo ydolatrie comparatur non quia sit de specie illius peccati cum non habeat actum eius sed quia aliquid simile facit ydolatrie scilicet seruiendo creature potius quam creatori. Gula est ex genere veniale peccatum quia appetitus comedendi ex sua ratione non subiacet domino voluntatis. Gula est immoderatus appetitus comedendi quod potest esse quinque modis. Primo si est ibi solus appetitus cibi et hoc nunquam est peccatum: nec etiam delectatio cibi consequens est peccatum in quantum ordinatur contra defectum sibi debitum: hec enim pure sunt naturalia in quibus nec est meritum nec demeritum. Secundo si appetitui necessitatis adiungitur appetitus delectationis et voluptatis in cibo hoc est veniale peccatum. Tercium si est ibi precepti transgressio ut cum aliquis sine necessitate soluit ieiunia ecclesie vel quando religiosus comedit carnes cum hoc in suo ordine sit prohibitum sub precepto sic est mortale peccatum. Quarto si appetitus edendi est cum libidine ut quando nimis et finali affectu inhxret delectatione cibi et hoc est peccatum mortale. Quinto si ducit in consuetudinem talem que facit totam vitam hominis delectationibus huiusmodi deputari: hec tam vicina sunt mortali peccato quod ebrietas ab apostolo inter peccata mortalia computatur. Ebrietas tamen quandoque est veniale ut quando ultra necessitatem quis accipit sicut tamen mensuram imperceptibilem. Quando vero quis egreditur a mensura perceptibili sicut rationem bene ordinatam ad discernendum: et hoc in tali mensura ex qua evertitur status mentis effrenata libidine: quoniam hoc deo imputatur tunc peccat mortaliter. Si quis autem alium inebriat scilicet inuitans

Liber

eum ad potum intendens statū mentis eius euertere et facit hoc in eius nocimentū peccat mortaliter quia magis aufert ei quā si auferret bonum aliquod temporale quā vsum rationis ei tollit. Luxuria ex suo genere est peccatū mortale: quia est cōtra illud preceptū. Non mechaberis. Concupiscentia luxurie distinguit septē modis. Primus est cum concupiscentia cōstat in p̄mo motu tantum et sic est veniale peccatū. Secundus cum sequit̄ consensus in delectationem sed nō in opus et sic est mortale. Tertius est cum consentit̄ etiam in opus et sic est iterum mortale. Quartus modus est cum concupiscentia non solum tenetur in corde sed pascit̄ visu et sic iterum est mortale. Mat. 5. Qui viderit mulierem ad concupiscendum eam h̄c. hoc animo et sine attendat eam vt ipsam concupiscat quia s̄m Aug. hoc non est iam titillari sed plene consentire libidini. Bene etiam dicitur ad concupiscendū eam quia si aliquis videret mulierem vt rem pulcrā et vltēri⁹ non p̄deret tunc vel nullum esset peccatū vel solum peccatū curiositatis. Quintus modus est in scultiloq̄o vt cum quis mulierem procat̄ vel propter libidinem habet cum ea familiaria colloquia et est mortale. Sextus modus vocatur ab apostolo turpitudine glo. vt in osculis et in amplexibus hoc est mortale et tanto grauius p̄cedentib⁹ q̄nto magis per talia libido accendit̄ p̄pter mimiaz a p̄roximationē ad ignem. Notandū q̄ tangere mulierem p̄ter intentionem non est peccatū: similiter tangere cum intentione sed ex necessitate. Vel t̄gere ex libidine vel osculari ad se non pertinentē peccatū est mortale. Septimus mod⁹ cum concupiscentia p̄cedit in opus et hoc constat esse mortale. Nota q̄ est differentia inter p̄mos motus ḡnatiue et nutritiue quomiaz primus motus in generatiua semper peccatum est nisi per sacramentum matrimonii excuset̄ sed non in nutritiua: qm̄ potentia concupiscibilis non tantum corrupta est in nutritiua. sicut in generatiua. de hac materia require magis supra tytulo proximo vbi agitur de speciebus luxurie.

De peccō in spiritum sanctum. Cap. xxiii.

Quamuis omne peccatū sit generaliter cōtra deum trinum et vnum: appropriate tamen dicitur aliquod peccatū esse in patrem aliq̄d in filiū aliquod in sp̄m sanctum. In patrem enim peccat̄ ex impotentia: in filium ex ignorantia in sp̄m sanctū ex malicia. hoc est quando voluntas potest et scit resistere alicui malo et tamen ex sola malicia illud eligit. Peccatū in sp̄m sanctū mere p̄cedit ex improba voluntate liberi arbitrii.

Tercius

et directe impugnat gratiam spūssandī: et ideo non habet colore
excusationis quia quantum est de se directe impugnatuum est
medici et remedij per quod fieri habet remissio peccati. Peccatum
in spūssandū dicit irremissibile in hoc seculo et in futuro non
quia dimitti nō possit. sed quia raro dimittitur aut vix in hoc
seculo quantum ad culpam. Item quia modicum aut quia nihil
dimittitur in futuro quantum ad penam. Item quia non legit
dimissum propter hoc dicitur irremissibile sicut melchisedech dicit
esse sine patre quia non legit de eius patre. Item quia aduersat
fonti remissionis scz spiritūssandū. Item propter impotentiam
hoīs qui vix potest se preparare ad gratiaz quam tanta moles
peccati premit. Sciendum qd hoc nomen irremissibile accipitur
tripliciter scz negatiue vt videlicet qd nullo modo potest remitti
hoc modo peccatū angeli et damnatorum est irremissibile. Item
priuatue vt quod non habet congruentiaz ex se quare debeat
remitti licet ex congruo dei possit omne peccatum remitti: hoc
modo quodlibet peccatum mortale est irremissibile. Item contrarie
qm qd habet aliqua culpa dñiam dispositionem ad remittendū
hoc modo peccatum in spūssandū est irremissibile: quia dñiatur
gratie remittenti peccatum et hoc per desperationem vel psum
ptionem vel alias species huius peccati. Sex sunt species huius
peccati in spūssandū scz desperatio presumptio impugnatio
caritatis agnīte: inuidentiā caritatis fraternē. obstinatio finalis
impenitentiā. Horum numerus accipit. In remissione tria sunt
scz ipse remittens et ille cui remittitur ac dispositio remittendi
in eo cui remittit. In ipso remittente duo sunt scz misericordia
et iusticia: contra primum est desperatio. contra scdm psumptio
Item in eo cui remittit duo sunt scz dolor de cōmisso et ppositū
de non cōmittendo: contra primum est obstinatio. contra scdm
finalis impenitentiā. Preterea dispositio remittendi in eo cui re
mittitur est duplex scz cognitio veri: et amor boni. contra primū
est impugnatio veritatis agnīte: contra secundum inuidentiā
caritatis fraternē. De finali impenitentiā nota qd si dicit continu
ationem peccati vsq ad finem vite: sic in omni peccato in quo
quis decedit est finalis impenitentiā negatiue. Sed finalis im
penitentiā prout est vna species peccati in spūssandū qm qd
hic sumitur: sic dicitur propositum non penitendi.

Enumeratio peccatorum Capi. xxiiii.

Liber

Peccata cordis sunt hec cogitatio delectatio consensus:
desideriū mali: peruersa volūtas. infidelitas inuocatio
presumptio desperatio: timor male humilians. amor
male accedens: suspitio inuidia ira odium. timere deū seruiliter
exultatio in aduersis primi: contemptus paupeꝝ vel peccatoꝝ
personarum acceptio: perfidia. affectus parentum carnalium
inepta leticia: seculi tristitia. impatientia auaricia superbia per-
plexitas obstinatio malicia: tedium boni. accidia inconstantia
penitentie. dolor: quia non fecit amplius mali ypocrisis. amor
placendi: timor displicendi. verecundia de bono opere. amor p-
uatus: sensus singularis. ambitio dignitatis: vana gloria de
bonis nature vel fortune vel gratie: verecundia de pauperibus
amicis: contemptus animonionum. inmisericordia ꝛ. Pccā
ozis sunt hec crebra iuratio periurium blasphemia: nomen dñi
irreuerenter assumere: veritateꝝ impugnare. deū de aura ꝛ aliis
instruere: contra deum murmurare. irreuerenter horas dicere:
detractio adulatione mendacium vituperiū maledictio infamatio
contemptio contumacia: impugnatio veritatis agniti. impugnatio
caritatis fraternæ: seminatio discordia peditio. falsuz testimoniū
mala cōsilia derisio: stradicō obedientie. muertere facta bona
in ecclesiis placitare: ad iram homines puocare. reprehendere in
alio quod ipse facit. vaniloquium multiloquium stultiloquiū.
pferre verba otiosa vel superflua curiosa: iactantia verborum.
policitatio: peccatoꝝ defensio. clamor risus cachinnus turpi
loquiū lenociniū: cantare cantilenas seculares. in cantu diuino
magis studere vocem frangere q̄ deuote psallere: murmurare.
verba scurrilia pferre: in iniusta causa aduocare. malum cōmen-
dare ꝛ. Peccata operis sūt hec gula luxuria ebrietas sacrilegiū
symonia sortilegia: violatio dierum solennium. indigne com-
municare: votoꝝ fractio. apostasia dissolutio: in officio diuino
scandalizare. suo malo exemplo proximum corrumpere: ledere
hominē in rebus vel in persona vel in fama: furtū rapina vsura
deceptio ludꝝ venditio iusticie: exactiōes ac tholonea iniusta
auscultare mala: ioculatoribus dare. necessaria sibi subtrahere
superflua sumere: ultra vires aliq̄d aggredi. dsuetudo peccādi
recidiuatio simulatio: tenere officium ad quod non sufficit vel
quod sine peccato non agitur. chorasare: nouitates inuenire.
maioribus rebellare: mimoses opprimere. delinq̄re visu auditu
tactu olfactu gustu tactu osculis itimeribus muneribus nutibꝝ:
mandatis scriptis. circumstantias aggrauantes admittere que

Tercius

sunt tempus locus modus persona moza scientia etas
 temptationes puenire: seipsum ad peccandum cogere. Peccata
 obmissionis sunt hec de deo non cogitare: ipsuz non timere vel
 amare: gratias de beneficiis no agere. opera que quis facit ad
 ipsum non referre. de peccatis sicut debet non dolere: ad grani
 percipiendam non se preparare. gratia accepta non uti nec ea
 conseruare: ad inspiratione diuinam se non auertere. voluntate
 suam voluntati diuine non conformare. ad orationes dicendas
 non attendere: orationes debitas obmittere. et ea que tenetur
 ex voto vel precepto vel officio negligere. confessionem ⁊ com-
 munionem semel in anno non expedire: parentes no honozare
 seipsum non recognoscere ⁊ rephendere. conscientiaz negligere
 ecclesias ⁊ predicationes fugere: temptationibus non resistere
 penitentias iniunctas negligenter facere: ea que statim faciēda
 sunt differre: de bonis pximi non congaudere. ⁊ malis eius no
 adolere: iniurias non remittere. fidem non seruare: ⁊ beneficiis
 eius non rndere: delinquentes non corripere. lites non sedare:
 ignorantēs non instruere: afflictos non consolare. ammoniti-
 onibus non acquiescere.

Explicit liber tercius.

Incipit prologus quarti libri

Quit deus rerum est principium effectuum in creatione
 sic ⁊ redemptum in redemptione: ⁊ perfectum in retri-
 butione. Quomaz sicut pater omnia creauit per verbu
 increatum: sic omnia creata renouauit per verbum incarnatu.
 Poro circa incarnationez xpi tal' fuit ordo. Salutatio angelica
 responsio virginea: sanctificatio materna. conceptio diuina. de
 quibus nunc agendum est ⁊.

Explicit prologus.

Incipiunt tituli capitulorum quarti libri.

Q ue salutatione angelica	Capitulum. 1.
De responsione virginea	Capitulum. 2.
De sanctitate materna	Capitulum. 3.
De conceptione dominica	Capitulum. 4.
Rationes incarnationis xpi	Capitulum. 5.
De modo incarnationis xpi	Capitulum. 6.
De vnione ⁊ natura assumpta	Capitulum. 7.
Utilitas incarnationis xpi	Capitulum. 8.
De mirabilibus incarnationis xpi	Capitulum. 9.
De natiuitate domini	Capitulum. 10.

Libor

De circumāſione	11.	De paſſione xp̄i	18.
De baptiſmo domini	12.	De effectu paſſionis xp̄i	19.
De plenitudine gr̄e xp̄i.	13.	De cruce domini	20.
De plenitudine ſapiēt̄ie.	14.	De deſcenſu xp̄i ad inferos.	21.
De merito xp̄i	15.	De reſurrectione domini	22.
De voluntate xp̄i	16.	De aſcenſione	23.
De defectu. q̄s aſſūpſit xp̄s.	17.	De aſenſu xp̄i ad dex. pa.	24.

De ſalutatione angelica. Capi. primum

Mſſus eſt gabriel angelus qui fuit de ordine archangelorum ad beatam v̄rginem cui ad ſenſum apparuit viſiōe corporali: qūis ei loqueret̄ locutiōe ſpiritali. Ad iſtud nobile ſacramentum nunciuſ debuit eſſe angeluſ propter tria. Primo propter cognationem v̄rginitatis ad naturaz angelicam. Secundo propter ordinem p̄uaricationis humane quia ſicut venit ibi dyabol⁹ in ſerpente ad mulierem: ita deus hic venit per angelum ad v̄rginem. et ſic ex oppoſito medicina reſpondeat morbo. ⁊ reparatio lapſui ⁊ nocumento remedium. Tercio q̄a ſicut illa gratia fuit reparatio nature humane: ſic fuit et ruine angelice. Vnde cōmuni beneficio vtraz natura cōmuniter debuit miniſtrare. Diuidit̄ ſalutatio beate v̄rginis in tres partes. Primam partez incepit angeluſ cum dixit. Ave gratia plena dñs tecum benedicta tu in mulieribus. Secundā ſubiunxit elizabeth cum ait. Et benedictus fructus ventris tui. Tercia appoſuit eccleſia ut in reuerentia nomen marie haberet̄. nam ipſuz nomen maria non eſt de tertu. Iſta ſalutatio cōmendabilis eſt in q̄tuor. Primo p̄pter auctozes quia miſſus eſt angeluſ a deo. Secundo p̄pter nunciū Non enim homo dign⁹ fuit hec nunciare ſed angeluſ nec quilibet angeluſ ſed gabriel. Tercio p̄pter eam que ſalutā qua v̄rgo nec quelibet v̄rgo ſed maria. Quarto ab ipſo modo ſalutandi qui indicat innocētiā v̄rginis cum dicit̄. Ave. item gratiaz conuerſationis cum dicit̄. Gratia plena: item p̄pter excellētiā conceptionis cum dicit̄. Domini⁹ tecum: item p̄pter privilegiuz p̄rogatiue ſingularis cum dicit̄. Benedicta tu in mulieribus. Salutationes quedaz inueniunt̄ optatiue ſalutis Reg. Salue rex. quedam gratie Ap̄ls. Gratia vobis ⁊ pax: quedā gaudiū Thobie. ⁊. Gaudiū tibi ſemper ſit. quedā benedictionis Ruth ⁊. Benedicat tibi dñs. Nec autem ſalutatio angeli ex omnib⁹ conflata videt̄. continet enim ſalutem cum dicit̄. Ave: gratiam cum dicit̄. Gratia plena: gaudiū cum dicit̄. Dominus tecum

Quartus

benedictionez cum dicit. Benedicta tu in mulieribus. Preterea in hac salutatione notat triplex prerogativa beate virginis: scilicet nature cum dicit. Ave: gratie cum dicit. Gratia plena: glorie cum dicit. Benedicta tu in mulieribus. Nota demum sex in angelica legatione. Primum quod reuerenter angelus beatam virginem salutauit cum dicit. Ave gratia plena dominus tecum. Secundo quod excellentem commendauit ibi. Benedicta tu in mulieribus. Tertio quod dulcem confortauit ibi. Ne timeas maria etc. Quarto quod diligenter legationem suam compleuit ibi. Ecce concipies et paries filium. Quinto quod eleganter modum exposuit ibi. Spiritus sanctus superueniet in te etc. Sexto quod conuenienter prolem nascituram descripsit ibi: Ideoque quod nascetur ex te sanctum vocabitur filius dei.

De responsione virginea Capitulum.ii.

AD legimus in scriptura dyalogos: unum inter euz et dyabolum quo mors concludebatur: alterum inter angelum et mariam quo vita oriebat. Vide autem tria que fecit beata virgo in salutatione angeli scilicet deliberationem. cogitabat: interrogationem quia querebat dicens. Quomodo fiet istud etc: consensum quia respondit. Ecce ancilla domini etc. nec in deliberatione fuit subdita sicut eua: nec in interrogando dubia sicut zacharias: nec in consentiendo tarda sicut sara. In responsione beate virginis quatuor verba inuenies: que quatuor virtutes redolent. Primum enim: ecce quod est obedientie prompte. ancilla domini quod est humilitatis perfecte: fiat mihi quod est caritatis inflammate secundum verbum tuum quod est fidei deuote. Septem verba locuta est beata virgo. Primum: vinum non habent etc. Secundum. fili quod fecisti nobis sic etc. Tertium: quodcumque dixerit vobis facite. Quartum salutaui Elizabeth. Quintum: quomodo fiet istud quoniam virum non cognosco. Sextum: ecce ancilla domini. Septimum. magnificat anima mea dominum etc. Primum verbum fuit pietatis: secundum caritatis: tertium instructionis. quartum consolationis: quintum discretionis: sextum humilitatis. septimum orationis et gratiarum actionis. Et nota quod verba predicta omnia fuerunt breuia propter vltimum.

De sanctitate materna. Capitulum.iii.

SANCTIFICATIO triplex est. Quedam enim communis est ut que fit per sacramenta. Quedam specialis ut que fit per gratiam spiritus sancti. Quedam specialissima ut que fit per gratiam singularem. Prima remouet culpam et confert gratiam remanet tamen fomes et punitas ad peccandum: et talis est in baptisatis. Secunda remouet culpam et punitatem peccandi mortali

Liber

¶ talis fuit sc̄ificatio in vtero ioh̄is baptiste ⁊ ieremie. Tercia
remouet culpam originalem et p̄mptitudinem ad peccandum
tam venialiter q̄ mortaliter: et talis fuit in beata v̄rgine. Et
sciendum q̄ licet gratia sc̄ificationis in vtero sit quantum ad
essenciam maior q̄ gratia sacramentalis: tamen quantum ad
aliquos effectus est maior ista: q̄ baptism⁹ imprim̄it caracterē
⁊ aperit ianuam regni et abilitat hominem ad alia sacramenta
quorum nullum facit sc̄ificatio in vtero ex se. verunt̄ gratia
sc̄ificationis in vtero precellit in hoc gratiam baptismalem:
quia taliter sc̄ificatus non potest peccare mortaliter: ⁊ ad ve
nialia minus inclinatur fomes: p̄pter qd̄ miora ⁊ pauciora
venialia comittit. ⁊ talis gr̄a fuit in iohanne baptista: et ideo
ne inuacuum gratiam dei reciperet fugit hominum societates ⁊
artissimam in se penitentiam tenuit ne leui saltē maculare vitā
femine posset. Patet ergo q̄ in sc̄ificatione in vtero conferē
gratia media inter gratiam sacramentalem ⁊ gr̄am plene con
firmationis in patria que habet sibi coniunctum sinez vltimū
Ad confirmationē enim perfectam tria pertinent. Primum est
inseparabilis coniunctio rationis ad deum. Scdm̄ inflexibilis
subiectio inferiorū potentiarū anime sub imperio rōnis. Tercium
est indiscontinabilis cōuersio ad ualē totius hominis in deū
quādo homo diuina dulcedine affectus ex toto corde ⁊ ex tota
anima ⁊ ex totis viribus semper actu tendit in deum et in qd̄
cunq̄ aliud in quantum in eo relucet de⁹. Primum horum agit
gratia sc̄ificationis simpliciter vt sc̄z nullus qui eius p̄iceps
fuerit possit peccare mortaliter. Secundum habuit beata v̄rgo
et ideo nec venialiter vnq̄ peccauit vt dicit Aug⁹. Tercium
autem non potest conuenire gratie viē eo q̄ hec ex dei fructū
causetur que tantum est in patria Tres fuerunt sc̄ificatiōes
matris dei. Prima fuit sc̄ificatio in vtero ⁊ hec tres effectus
habuit sc̄z originis culpe expiationem: ⁊ gratie infusionem
⁊ fomitis tantam restrictionem ita vt non posset in aliqd̄ pecc̄m
duci: licet ipse fomes maneret in essenciā Secda fuit in sp̄ssan
cti obumbratione ⁊ filii dei conceptiōe que tribus p̄missis duo
superaddit sc̄z oimodam fomitis extinctionē ⁊ confirmationē
in bono ita q̄ que prius tm̄ poterat non peccare iam nō posset
peccare. Hos duos effect⁹ exp̄ssit angelus Lu. 1. Sp̄ssandus
superueniet in te q̄ ad primū: ⁊ virtus altissimi obūbrabit tibi
quo ad scdm̄. Ista vero cōfirmatio nō fuit liberi arbitrii ablatio
sed ex p̄ gr̄am cōpletio. p̄terea sp̄ssandus superueniet in eā nō

Quartus

solum ad sanctificandū: sed etiam ad secundandū cuius virtute
virgo concepit virgo peperit ⁊ post partum virgo permansit
Tercia fuit sanctificatio in filii dei inhabitatiōe qui nouē men-
sibus in utero eius mansit. Et hec oibus p̄dictis duos effectus
addidit. Unus fuit quo dispositiones fomitis sublatae fuerunt
sicut quando morbus curatus est adhuc interdū manent reliq̄e
curande. Secundus fuit dedicatio ad diuina ita q̄ etiam licet
v̄sibus humanis sc̄z matrimonialibus eam aptari esset impossi-
bile q̄ tunc non solum eius mens sed ⁊ corpus luce diuinitatē
resplenduit vt signatum est Ezech. 43. Ex p̄dictis collige q̄
fomes personam inficit et naturam. Personam quidā quantū
ad malum: pronā facit ac stimulat ad peccatū. Naturam vero
q̄ carnem inficit prout est principium ad carnem alteram. Sed
beata virgo in p̄ma sanctificatione que fuit in utero mundata
fuit ab originali peccato inquantū fomes respicit personā suā
quā nihil in sua persona purgandū remansit. In secunda vero
sanctificatione que fuit quando sp̄s sanctus superuenit in eam
purgata fuit a fomite put ipse fomes naturam respicit in com-
paratione ad prolem p̄pagadam non opere nature: sed opere
sp̄s sancti. Remot⁹ enim fuit essentialiter p̄pter q̄ pars ab ea
sepanda in corpus xp̄i de fomite nihil habuit sicut nec materia.
Nota similiter ex p̄dictis ⁊ sequentibus q̄ beata virgo ex p̄ma
sanctificatione excellabat puritate omnes baptisatos: ex secūda
sanctificatione excellabat puritatē ade quam habuit ante pct̄m
Per confirmationem excellabat angelos: q̄m isti nec crescere
possunt in p̄mio substantiali sic nec decretere: sed beata virgo
p̄ficere potuit in merito ⁊ nō deficere. Puritas quadruplex fuit
matris dei in qua nulla creatura sibi poterit comparari. Prima
est puritas sanctificatiōis in utero. Omnis em̄ rōnalis creature
puritas vel est nature vt in angelis: vel est gratie gratis date
vt fuit in innocentia p̄mi status hominis: vel est gratie gratū
facientis: ⁊ ista tertia est maior aliis duabus. Vnde cum in illa
specie gratie sanctificatiō matris fuerit suprema: patet q̄ vicit
puritatem omnis pure creature. Secunda est puritas innocētie
in vita in qua similiter excellit. q̄a beata virgo vixit sine omni
peccato ⁊ hoc oportuit esse maxime gratie que nō solū naturā
ip̄ius perficeret sed eam super legeꝝ nature corrupte extolleret
Tercia est puritas v̄ginee castitatis: in qua excellit angelos
⁊ homines: angelos quidem quā h̄m Jeronimum hoc retinuit
per virtutem castitatis quod in angelis est necessitatis nature.

Liber

Item excellit in hoc homines quia p̄mum exemplar fuit huius integritatis Psalmista. Adducunt regi virgines post eā p̄ri. &c. Preterea ostendit illud alia rōne quia summa est hęc puritas que potius potest suum secum quasi contrarium pati: q̄ possit violari. & talis fuit virginitas dñe nostre que gaudiuz matris habet cum virginitatis honore: & ideo nec primaz similem visa est nec habere sequentem. Quarta est puritas sanctificationis ex superuentione spūs sancti & presentie dei in qua similiter excellit oēm creaturā. Cum enim esse matrem dei sit dignitas superior que pure creature cōmunicare non potest. necesse est gratiaz ad hoc disponentē esse maiorem omni grā pure creature. Dporet ergo p̄uilegium sanctificationis sue in hac parte omnem sanctificationem excedere aliorum.

De conceptione dominica Capitu. iiii.

Quod ut virgo beatissima assensum angelo p̄buit dicens fiat mihi h̄m verbum tuum. Spūs sanctus super eam venit ac filiū dei concēpit. Nec autem tria simul tēpore fuerant non natura. Tunc impleta sunt preambula figurarum & documenta scripturarum ac p̄phetarum desideria p̄pter q̄ etiā dicitur aduentus xp̄i plenitudo temporis. Quare autem xp̄us nec prius nec post venerit nonnullę sunt rationes. Prima est vt ordinē vn̄uersitatis non turbaret. Singula nanq̄ suis sūt tēporibus quanto magis in maximo dei opere scz filii incarnatione. Secunda ne fides & spes ex p̄missa incarnatione perirent. Si enim tardasset venire quotidie decreuissent & tepuisset. Sed prius venire non fuisset necesse: quia non p̄dest medicina spūalis sine affectu recipientis. Tercia vt supreme infirmitati culpe immediate succederet melioratio sicut sūmum acute statim sequitur crisis et sanatio. Quarta vt homo de lege naturali et scripta prius conuinceretur vt ait August: quia si xp̄us statim venisset diceret homo q̄ per legem naturalem saluari poterat & superfluum crederet aduentum xp̄i. Similiter dicere poterat de lege scripta: sed comperto q̄ nec sic nec sic saluari poterat cum omnes ad inferos descenderent tunc venit ipse: quia tunc erat tēpus miserandi eius. Quinto vt sicut primus homo fuit adit⁹ sexto die ad tot⁹ mundi cōplementū: sic sc̄ds h̄s fieret in sexta etate ad totius creature perfectionē. Sexta em̄ etas est apta ad exercitiū sapiētie ad remissionē culpe ad meritū vite et̄ne & ad trāsitiū de statu miserie ad statū gl̄e. & ista notant in sexta etate

Quartus

ratione perfectionis senarii. Sexta quia xps non debuit venire in principio tps cum aduentus eius nimis fuisset festinus nec in fine ultimo quia tunc nimis fuisset tardus: sed decebat saluatorem inter tempus morbi & iudicii introducere temp9 remedij Septima quia decebat ductores perfectu tunc se ostendere cum esset oportunitas currendi ad brauium hoc est in fine temporu Et tamen ante terminum vt per timores iudicis stimulati: per spem premij attracti: & per exempli perfectionez animati sequi possemus efficaciter duem nostram. Octaua qz decebat quedam membroz suorum ipsum pcedere & quedam seq9 Incarnatione xpi multe figure pcesserunt & pphetie: de quibus aliqs assignemus. Abrahaz descendit in egiptu vt peregrinaret ibi. Lapis de monte passus est sine manibus. Fluuius egrediebatur de loco voluptatis ad irrigandu paradysum. Sapiencia edificauit sibi domum exadit columnas septem. Thronum fecit salomon de eboze grandem. Nouum faciet dñs super terram: femina erudabit virum. Jonas in mare pñatur & mare sedat. Stillabunt montes dulcedinez. Descendi in ortu nucum vt viderem poma conualium & inspicere ñc. Velus ge deonis rozificat. Quanna seruat in vena aurea. Virga aaron floret ñc flos de radice iesse ascendet. Emittitur columba de archa noe. Mittitur lignum in aqs marath. Paradysus plantat. Moyses ponit in fiscellaz arpeam. Israhel induit ioseph tunicaz polimita. In sole posuit tabernaculum suum. Duo viri ferunt in veste botrum de terra promissionis portantes. Mittitur ioseph in cisternam. Urbs fortitudinis nostre syo saluator ponetur in ea murus. Emitte agnum domine dñatorem terre de petra deserti ad montez filie syon. Rorate cali desup & nubes ñc. Ascendet dñs super nubes leuem. Misericordia & veritas obuauerunt sibi. Gemma carbunculi in ornamento auri. Simul in vnum diues et pauper. Ego sum primus & nouissimus Jere. ca. 31. In caritate perpetua dilexi te Mittitur daniel in lacum leonum. Apparet in camino quart9 similis filio dei. Umbra descendit in horologio decem gradibus Ignis apparet in rubro non coburens Ezech. Solez nube tegat Ecclesia. Quid lucidius sole & hic deficiet Psalmi. A sumo celo egressio eius. Nota qz quando queritur vnde virgo concepit. vtrum verbo angeli vel a spiritu sancto. Dicendum est qz non verbo angeli quia verbum eius in aures saluuit & non pmanit & ideo sanguinez eius non distinxit sepando nec conuertit nec formauit. sed de spū sancto qui illā substantiā corpulentā: pmo

Incaruatōz

in ego concepit

Liber

dedidit a sanguine: postea duertit eam ⁊ formauit et figurauit
⁊ in membra distinxit et animauit. et ideo damnat q̄ cantat.
Concipies per aurem: sed debet cantari. Concipies deū pariter
et homines: hęc omnia spūssanctus non est operatus paulatim
vt natura sed simul in momento Et ideo beata v̄rgo concepit
virum perfectum in vno momento in figura lineamentorum ⁊
anima ⁊ gratia et v̄tute ⁊ sapientia: quia in nullo horū xp̄s
p̄fēcit nec in facie hominum: nec plus vno die ostendit gratie
⁊ sapientie q̄ alio licet in vtero et extra vterum in lineamentū
corporis proficeret.

Rationes incarnationis xp̄i Capi. v.

Per verbum igitur incarnatū facta est humani generis
reparatio non qua aliter saluari nō potuerit. sed quia
nullus modus alius fuit ita congruus ipsi reparatoꝝ
reparabili ⁊ repationi. Congruebat mōq̄ iste modus repatoꝝ
quem decebat ostendere suam potentiam sapientiaz ⁊ bonitatem
Quid autem potentius q̄ coniungere extrema summe distantia
hoc est creatorem ⁊ creaturā. Magna enim fuit potentia in con
iunctione disparium elementoz: maior in coniunctione illoꝝ
ad spūm creatum: maxima in coniunctione istoꝝ omnium ad
spūm increatum: vbi est ⁊ maxima disparitas. Quid vero sapi
entius q̄ q̄ ad perfectionem huius vniuersi fieret coniunctio:
Primi ⁊ vltimi hoc est verbi dei quod est omnium principium
⁊ humane nature que in operibus sex dierum fuit vltima oim
creaturarum. Quid enim beniuolentius q̄ q̄ creator rerum cō
municare se voluit rebus creatis: et hęc benignitas magna fuit
in coniunctione sui omnibus rebus per presentiaz: maior quia
cōmunicat se bonis per gratiaz: maxima quia cōmunicat se hoī
⁊ per cōsequens generibus singuloꝝ in vnitare persone. Fuit
etiam modus ille congruentissimus ipsi repabili quia homo p
peccatum corruit in infirmitatem ⁊ ignorantia ⁊ maliciam per
que ineptus factus est ad v̄tutem diuinam imitandam ⁊ ad
veritatem cognoscendam ⁊ ad bonitatem diligendam: ideo de⁹
fact⁹ est homo per qd reddidit se homini imitabile cognoscibile
ac amabilem. Fuit similiter ille modus congruentissimus n̄re
repationi quo dñs in forma serui procuraret serui salutem. Sūt
⁊ alie rationes q̄re ueniens fuit deum incarnari. Prima est qz
p̄uaricator abstulit nobis deū: vnde ueniens fuit vt repatoꝝ
redderet nobis deū. Secda qz humilitas deuit deū h̄ nō potuit
humiliari vsqz ad penas in nata diuina: q̄ oportuit qz in alia.

Quartus

3^a

4^a

4^a

9

Tercia ut prophetias adimpleret Ysaie. Ego qui loquebar ecce assum Abacuch. Apparebit in fine et non mentietur si moram fecerit expecta eum quia veniens veniet et non tardabit ut doceret vincere potius per iusticiam quam per potentiam. Quarta ad vitandum inconueniens quia si deus incarnari non potuit vel nesciuit vel noluit et si sic videtur in eo esse impotentia vel ignorantia vel inuidia quod absit etc. Quinta ut tanta esset humilitas in redemptore quanta fuit superbia in peccatore: quia superbia tanta fuit ut homo vellet esse ut deus: unde humilitas tanta debuit esse ut deus fieret homo. Sexta ut nostrum amorem excitaret et nostram spem erigeret. Septima ut exemplum imitande virtutis nobis daret in forma visibili et humana. Quis opera trinitatis sunt indiuisa: ita quod quicquid operatur una persona operetur et alia: tamen solus filius fuit incarnatus et non pater vel spiritus sanctus. Et habemus simile in tribus domicellis induentibus terciam ipsam de quibus potest dici: quicquid facit una facit alia. una tamen solum induit. Eodem modo dicendum est quod opus incarnationis quandoque attribuit patri ut ibi. Cum venit plenitudo temporis misit deus filium suum. Quandoque attribuit filio ut ibi. Exiui a patre et veni in mundum. Quandoque spiritui sancto ut dicitur in symbolo. Qui conceptus est de spiritu sancto. Sed hec ideo dicuntur quia opus incarnationis fuit maxime sapientie potentie et bonitatis que tribus personis attribuuntur. Sunt autem multe rationes quare filius incarnatus sit et non pater vel spiritus sanctus. Prima ut per eandem sapientiam qua mundum adiderat fieret reparatio. Secunda ut qui filius est in deitate esset et filius in humanitate. Tercia ne idem esset pater et filius si pater de homine nasceretur. Quarta quia congruentius mittebatur qui est ab aliquo quam qui est a nullo. Quinta propter confirmationem hereditatis nobis promissam ne scire possemus patri dicere. Domine tu habes filium cui competit hereditas quam mihi promissisti. Sexta ut patris erga nos ostenderetur caritas Ioh. 3. Sic deus dilexit mundum ut filium suum unigenitum daret. Septima ostendit quod deus pater nihil habet quod non sit paratus nobis dare cum filium suum dederit nobis. Octava ut sicut filius dei factus est homo: sic homo fieret filius dei. Aplos ad Gal. 4. Misit deus filium suum ut adoptionem filiorum reciperemus. Nona ut esset occasio salutis quod fuisse occasio ruine quia homo appetendo scientiam diuinam quam filio appropriat occidit. Vides enim lucifer dei filium pro omnia patri simile inuidit et voluit esse simile altissimo Ioue. Propter me tempestas huius orta est mitte me in mare

Liber

Decima quia imago debuit per imaginez reparari. Undeima quia sicut verbum mentis mediante grossiori natura emittitur scz per vocem: sic verbu eternu per assumptione nature nostre. Duodecima quia medius inter personas debuit esse mediator dei & hominis. Tredecima quia sapientia patris reparare debuit appetitorem sapientie Gen. 3. Eritis sicut dy scientes bonum & malum. Decima quarta quia decentissime coniungit humilitas cum sapientia Proverbiorum. Vbi humilitas ibi & sapientia. vnde filium dei pcpue deuit incarnari. Quindecima quia ydee no sunt nisi dei sapientia q filio appropriat: vnde cum singule ydee singulorum sint cause tunc demum omnia sunt perfecta & completa cum per vnioune ad suum principiu redierit. Sedecima si pater fuisset incarnatus tunc nulla psona fuisset sine principio. Decima septima quia oportuit incarnatam personam tanq sacerdotem supplicare pro natura nostra assumpta: sed magis deuit filium su pplicare patri p natura assumpta q everso. Decima octaua si spiritus sanctus fuisset incarnatus tunc duo essent filii. Decimanona quia nullum magis deet reducere hominem ad diuinam cognitionem qz verbum quo se pater declarat qd est vmbile carni sicut & verbu voci. Vicesima quia nullum magis deet reducere hoem ad filiatione adoptiuam qz filiu naturale.

De modo incarnationis xpi Capi. vi.

In comuni repatione oim decens erat vt fieret cursus triu de triplici ierarchia scz diuina angelica & humana. Vnde in ministerio incarnationis fuit concursus angeli nunciantis & virginis sapientis et verbi dei carne assumpti. Cum filius in mundum mittit non fit loci mutatio: sed nature humane assumptio: quia ipsius mitti est esse vbi prius erat. h aliter ibi esse qz fuit prius: et hec alteritas non est ex parte eius qui est cum sit immutabilis: h ex parte eius in quo est qz vnit nostre carni: vnde mutatio non fit ex parte sui sed ex pte nostri. Preterea in loci mutatione exigit non esse vbi quis prius erat sed nec hoc est in filii missione quia post incarnationem fuit in patre semper. Xps assumpsit naturam nostram quinqz modis scz misericorditer Xpls. Scdm suam misericordiam ac. Vtiliter scz pro salute nostra Ps. Operatus est salutem ac. Sapienter qz assumit bonu nature reprobando malu culpe. Ysaias Butir & mel comedet vt sciat reprobare malu & eligere bonu. Fortit qz sic suscepit naturam nostram qz nunqz deposuit suaz: quia post morte vmita fuit deitas carni in sepulcro & aie i inferno: vn ps

Quartus

Non derelinquā animam meam &c. Mirabiliter quia coniuncta sunt in incarnatione summum & ymum: hoc est deus et limus. Verbum caro factum est quinque modis scilicet hinc carnem & hinc veritatem carnis Ysaie. 53. Vere languores nostros ipse tulit. Preter carnem quia preter operationem carnis Mat. 1. Quod enim in ea natū est de spūsancto est. Supra carnē quia mentis nostris non exigentibus. Apulus ad Tytum. Non ex operibus iusticie que fecimus nos &c. Propter carnem quia ad saluandū carnem & hoc quantum ad fideles efficienter: licet quantum ad omnes sufficienter Lu. 1. Vocatum est nomen eius ihesus quia saluos nos fecit. Contra carnem quia ad maiorē damnationē infidelium: vnde Joh. 15. Si non venissem & locutus es fuisset peccatum non haberent. Opus assumptionis nature nostre nō animatio sed incarnatio nominatur: cum tamen a digniori res aduenerint nominari. Hoc autem ppter multas rationes scz vt exp̄ssior fiat nominatio & plundior explicet dignatio miserentē. Et qz nobis magis nota est pars carnis & vt maior exprimat humiliatio: eo qz magis a deo distat caro q̄ anima.

De vnione & natura assumpta Capi. vii.

Sicut in deitate vna est essentia & tres persone: ita etō uerso in xp̄o vna persona & tres sūt essencie scz deitas anima et caro: hoc est eternum nouum et antiquū q̄a deitas est eterna sed anima noua quia in assumptione creata: caro vero antiqua quia ab adam ppagata: & xp̄s hinc naturaz deitatis est genitus: hinc animam vero creatus. hinc carnez factus. Vnio fuit triplex in xp̄o scz deitatis ad animam & eouerso: deitatis ad carnem & eouerso: ac aīe ad carnem et eouerso due priores vniones semper manserunt. tertia separata fuit in morte. Vnio ergo deitatis ad humanā naturam non est in vnitāte nature sed persone: non dico persone humane sed diuine: hoc est non assumptę sed assumentis: nec persone cuiuslibet sed solius verbi. Quia em̄ impossibile est qz diuina natura deurrat cum alia sicut pars ad constitutionez terai: vel qz ipsa transeat in aliam: vel alia in ipsam ppter simplicitatem & vnitatem eius perfectissimam. Propterea diuinitas & humanitas non vnunt in vnitāte nature h̄ persone: & sic intelligitur illud in symbolo Anastasii vbi dicit. Nam sic anima rationalis & caro vnus est homo: ita deus & homo vnus est xp̄s. ibi namqz ponit similitudō quantum ad vnitatem persone & non nature: quia caro et aīa differunt in homine quantum ad essentiam constituunt tamen

Liber

vnā personā. Eodem modo inter diuinitatem ⁊ humanitatem
xpi est differentia ⁊ tñ est ibi vnitas in persona: et quia diuina
natura in nullo supposito p̄t subsistere p̄terq̄ in ppria ypostasi
ideo vnio illa nō potest esse in persona hoīs sed dei. Et p̄terea
deus fecit seipsum suppositū in vna personā suarum humane
nature: vnde tñ est ibi vna personalitas et vnitas personalis
scz ex p̄te assumētis. Ad essentia nāq̄ persone triplex exigit̄
distinctio scz singularitatis ⁊ naturalis incommutabilitatis et ex
cellentie siue dignitatis: p̄ter primum nullum vniuersale est
persona: p̄ter secundū anima non est persona. sed p̄ter terciū
xps hm q̄ homo est persona. Ex his patet que sit vera vel falsa
inter has q̄tuor p̄positiones. prima persona personā assumpsit
scda natura personā assumpsit. tertia natura naturā assumpsit
quarta persona naturam assumpsit. prime due sunt simpliciter
falsæ. tertia vno modo est vera alio mō est falsa. Si enim sumat̄
natura put est cōmunis tribus personis sic ē falsa: si vero sumat̄
natura put est in persona filii sic est vera: q̄rta p̄positio simplr
est vera. Ad intelligentiā horū nota q̄ tres fuerunt opiniones
de incarnatione xpi Prima dicebat q̄ fili⁹ dei assumpsit hoīem
Secunda dicebat q̄ assumpsit humanā naturam. Tercia dixit
q̄ assumpsit hominez vt vestem. Prima opinio non sustinetur
in scolis nisi per repetitionez qz ponit q̄ in xpo due sunt p̄sone
qd̄ falsum est. Secunda cōmunis est et celebris et ponit hoc scz
q̄ xps est vnum solum licet sit aliquid hm q̄ homo. Itēz ponit
q̄ assumens non est assumptum. Itēz q̄ ille homo est diuina
essentia et eonuerso. Itēz q̄ omnis pprietas filii dei inest illi
homini ⁊ eonuerso. Tercia opinio tanq̄ heretica reprobat̄:
quia ponit nō esse duas naturas in vna persona xpi et q̄ due
substantie humane nature non pertinet̄ ad personalitatem filii
dei sed extrinsecus se habent ad ipsam. Dicimus ergo q̄ tanta
est ibi vnio vt quicquid dicitur de filio dei dicat̄ ⁊ de filio hoīs
et eonuerso: his tamen exceptis in quibus exprimit̄ vnio vel
elaudit̄ negatio. Si enim sit vocabulū in quo aliq̄ repugnatio
includit̄ sic est vnire incarnari assumere assumi in quibus includit̄
respectus vnionis vn⁹ nature ad alteraz tunc nō tenet p̄dicta
regula. Similiter non tenet si in vocabulo includitur negatio
alicuius cuius oppositū alteri cōpetit sicut inapere esse creari et
similia. Nota q̄ pprie loquēdo compositio est corpore ⁊ vniūctio
est corporis ⁊ anime: vnio est diuine nature ad humanam. tñ
vnum q̄nq̄ ponitur pro reliquo. Quinqz status fuerunt primi

87

Quartus

hominis et de quolibet statu accepit xps aliqd. Primus status fuit innocentie de quo accepit immunitatem peccati. Secundus fuit gr̄e de quo accepit plenitudinē gratie. Tercius fuit culpe de quo accepit recompensationē pene. Quartus fuit penitentie de quo accepit ppassionem doloris et tristitie. Quintus fuit gl̄e de quo accepit plenam fruitionem. Corpus xpi hm iohannem damascenum fuit formatuz ex sanguine beate v̄rginis non ex carne. Nam vere matris est hm philosophs t̄mmodo materiā ministrare: sed dare virtutem formatiuam que adiuue materiā formet est patris et nō matris. Cum igit̄ beata v̄rgo p̄prietatē matris vere habeat oportet q̄ materiā contulerit que hm naturā sit materia conueniens humani corpori: et tamen integritatem v̄rginalem non polluat. talis autē materia non est caro quia dicit p̄hs q̄ id qd̄ est adu pars non est materia generationis cum non sit potentia totū. Caro autem est adu pars: vnde nō est materia gnationis: talis q̄ materia non fuit semen femineū quia hoc puritati v̄rginis non conueniebat. nec etiā hm p̄hm est necessarium ad generationem quia mulieres aliq̄ cōcipiunt sine seminatione. Talis ergo materia fuit sanguis quia ille hm p̄hm est in nobis etiam materia generationis. Q̄ autem dicit Ap̄ls ad Ro. Qui factus est ei ex semine dauid: intelligendum est originaliter nō materialiter. Virtus aut̄ formatiua in beata v̄rgine non fuit ex patre carnali sed ex virtute altissimi.

Utilitas incarnationis xpi Capi. viii.

Quissimus per peccatum. p̄p̄iam excellentiam: mentis innocentia: ac dei amicitiam. Hoc aut̄ recuperari oportuit per beneficium saluatoris. Excellentiaz enim recuperare non potuimus nisi per recuperatorem excellentissimum: quia si per meram creaturam reparati essemus: tunc oporteret nos esse subiectos illi creature. Innocentia q̄ reacquiri non poterat nisi per satisfactorē sufficientissimū qui videlicet deus esset et homo. Deus quidem qui pro omnibus satisfacere posset. Nō vero de genere adam qui peccauerat. ille namq̄ agrue satisfecit qui potest et debet. sed non potest nisi deus: nō debet nisi homo. Amicitia similr̄ reformari non poterat nisi per mediatorē cōuenientissimum qui sez vtriq̄ parenti conformis esset et vtriq̄ parti amicus. Hoc autem conuenit xpo qui est deo similis per deitatem et homini per humanitatē. Venit in incarnatione tanq̄ dñs ad seruos vt eos corrigeret: tanq̄ medic⁹ ad egrotos vt eos sanaret: tanq̄ m̄gr ad discipulos vt eos instrueret. Per

Libet

primum ostendit deus potentiam: per secundum sapientiam. per
tercium bonitatem. Quatuor fructus diuine incarnationis assignat
Bernhardus. *Manna* de celo descendit gaudeant esurientes.
De vinea celi botrus erupit gaudeant sitientes. *Oleum effusum*
est gaudeant egrotantes *Lapis sine manibus* de monte percussus
est timeant negligentes. Christo homini plures actus conueniunt
nobis multum salutiferi per quos diuersis rebus naturalibus et
artificialibus comparatur. Ipse namque Christus dicitur caput propter
motum et sensum spiritualium qui in membris suis influit. *Mediator*
quia participat proprietates humane nature et diuine. Et ideo
efficaciter inter deum patrem et nos poterit mediare. *Fundamentum*
propter fidem qua in nobis illuminat intellectum. *Hostium* propter
caritatem qua perficit affectum. *Pastor* in quantum incorporat
nos ecclesie per sacramentorum participationem. *Hostia* quia
soluit obligationem contractam per peccatum originale et etiam
peccata actualia. *Sacerdos* quia ipse rogat. ipse se exaudit: ipse
seruus rogat se dominum: ipse deus exaudit se homines. *via* in exemplo
vita in premio. Item enumerat Bernhardus quatuor utilitates
aduentus domini dicens. *Venit medicus* ad egrotos: *redemptor*
ad venditos: *ad errantes via*. *ad mortuos vita*. Sunt adhuc
multe utilitates incarnationis christi quia deus factus est homo ut
fieret homo deus: dominus factus seruus ut fieret seruus dominus. deus
de celis ad terras descendit ut homo de terris ad celos ascenderet:
deus factus est filius hominis ut homo fieret filius dei: immortalis
factus est mortalis ut mortalis fieret immortalis: diues in omnes
factus est pauper ut pauperes fierent diuites: obscurata est lux
ut nos illuminaret. esuriuit panis ut nos reficeret: sitiuit fons
ut nos inebriaret. tristata est letitia ut nos letificaret: pauebat
fiducia ut nos confortaret. lassata est via ut iter nostrum ad ce-
lestia dirigeret.

De mirabilibus circa incarnationem christi ix.

Occellebat incarnatio christi nostram conceptionem in pluribus
per quod apparet quod ibi natura perdidit sua iura. Inueniuntur
enim ibi multa tam ex parte prolis quam ex parte matris
tam ex parte etiam modi que non sunt homini viam nature sed homini
potentiam virtutis infinite que solius dei est. *Mira* ergo fuerit
in matre quod homini Bernhardum fuit sine pudore secunda: sine gra-
uamine grauida: sine dolore puerpera. *Ibi* portauit stella solam
palmas vitem: riuus fontem. filia patrem: creatura creatorem
fuit inquam mater patris et filia prolis: fuit inquam prole posterior.

Quartus

atento minor. Mater & virgo fuit: et cū deo cōmunem habuit
filiū. Maledictionē legis euasit vbi maledicte fuerant v̄gines
& coniugate. Virgines quidem quia non genuerunt: cōiugate
vero quia in dolore pepererunt. sed vtrunq; beata virgo euasit
quia virgo genuit & non sensit dolore. Aug⁹. Speculum non
rumpit radi⁹ solis: integritatē v̄ginis ingressus aut egressus
videre non potuit deitātē. Mirabilia q̄ fuerunt in prole quia
in instanti fuit sanguinis separatio cōsolidatio figuratio aiatio
deificatio. Et q̄ ista non fuerit successua patet ex scripta Jere-
ta. 31. femina arēdabit virum. Patet etiā ex virtute agentē
spūssandū cuius est subito operari. Quis autē membra corporis
xpi fuerunt in conceptione completa & perfecta vsq; ad anime
susceptionem. ipsorum tamen distinctio h̄m Aug^m tam parua
fuit & tenuis q̄ humano visui vix posset subijci: quia in tanto
fuit minus corp⁹ illud q̄ alius conceptus cum format quantū
infra. 46. dies augeri potuisset in vtero: vnde miraculosus fuit
q̄ in tam paruo corpore recepta fuit anima. sed hoc factum fuit
ideo vt conceptio xpi quantū ad tempus manendi in vtero nō
esset n̄e cōceptioni dissimilis. Preterea ab instanti cōceptionis
sciuit omnia etiā h̄m q̄ homo. Item in fructione perfecta fuit
vnde quantū ad hoc non solum fuit viator sed etiā cōphensor
Item mundus fuit ab omni peccato & plenus gratia & veritate
Habuit q̄ patrem in celis et matrem in terris: sed patrem sine
matre et matrem sine patre. Item per incarnationem ipse dñs
factus est seru⁹: eternus factus est temporalis. immensus fact⁹
est paruulus: sit summus ymus. incomprehensibilis sit localis
sit simplex compositus. dicit Aug⁹ videt̄ inuisibilis. palpatur
impalpabilis: immortalis occiditur. itez Aug⁹. Quis vnq; esti-
mari posset vt portaret manib; feminas portitor orbis: panis
angelorum alaret: virtus celorum infirmaretur. vita omnium
moreret. Dic q̄ nota q̄ sicut in diuinis est trinitas personarum
in vnitae substantie: sic in xpo est trinitas naturaz in vnitae
persone: qz sicut in diuinis per diuersas psonas nō distinguit̄
essentia: sic in xpo distinguitur per diuersas naturas persona.
¶ Deniq; incarnatio xpi fuit mirabilis ex mō: qz cum tres modi
produendi hominem processissent. Primus scz nec de viro nec
de muliere sicut in adā. Secundus de viro sine muliere sicut in
eua. Tercius de viro & muliere sicut in omnib; cōcupiscibiliter
natis. Ad complementū deuit vniversi quartū modū intro-
duci vt h̄ de mulē fieret sine viro p virtutē operatoris sūmi.

In conceptione ergo filii dei simul omnino currit virtus innata infusa et increata. Virtus innata materiam ministravit. Virtus infusa purificando ad unionem verbi adoptavit: adoptione dico congruente. Virtus increata subito perfectit quod natura non potuit nisi successu e.

De natiuitate domini Capitulū. x.

Natiuitas xpi triplex est scilicet diuina humana et gratuita. prima est ex patre: secunda ex matre. tertia fit in mente de patre nascitur eternaliter: de matre temporaliter. in mente spiritualiter. Et iste natiuitates sumuntur secundum tres substantias que sunt in xpo scilicet diuinitas caro et spiritus: nam ex patre nascitur deus: ex matre caro. in mente nascitur spiritus sanctus scilicet per gratiam ex patre nascitur semper: ex matre nascitur semel. in mente sepe: secundum natiuitatem diuinam xps habet patrem sine matre. secundum humanam habet matrem sine patre: secundum gratuitam habet patrem et matrem: iuxta illud. Qui fecerit voluntatem patris mei ipse et cetera. Has tres natiuitates representat ecclesia in die natiuitatis eius primam. id est diuinam in missa que cantatur in nocte. est enim nobis hec natiuitas occulta Psalms. 63. Generationem eius quis enarrabit secundam in missa que cantatur in auroza: quia natiuitas humana partim fuit occulta et partim manifesta: occulta quidem quantum ad modum: sed manifesta quantum ad factum. Tertiam in missa que cantatur in die quia natiuitas gratuita est manifesta in qua xpus per affectum concipitur: per effectum nascitur. per profectum nutritur Psalms. In timore tuo concipimus et peperimus spiritum salutis: de diuina itaque generatione habet libro. 1. sed nunc de humana persequendum est. Notandum itaque secundum verbum apostoli ad Titum ubi ait. Apparuit gratia dei saluatoris nostri omnibus hominibus. Natiuitas xpi fuit gloriosa gratiosa copiosa et fructuosa Gratiiosa. id est gratis non nostris meritis exhibita. Apparuit enim gratia gloriosa quia dei saluatoris nostri. Copiosa quia omnibus hominibus. fructuosa quia erudiens nos. Et iste fructus natiuitatis xpi duplex est scilicet respectu temporis presentis et respectu futuri Respectu presentis itaque duplex est fructus. Primus est declinatio mali ibi. Vbi abnegantes impietatem quo ad malum quod est contra fidem et secularia desideria: quo ad malum quod est contra bonos mores. Secundus fructus est operatio boni ibi. Sobrie quo ad nos: iuste quo ad proximum. pie quo ad deum. Item respectu futuri temporis duplex est fructus. Primus quo ad gloriam anime ibi. Expectantes beatam spem. Secundus quo ad gloriam

no

et

Quartus

in resurrectione corporis ibi. Et aduentum glorie magni dei: apparuit in natiuitate xpi benignitas et humanitas saluatoris de triplici latibulo scz de sinu patris in quo celatur: de umbra legis in quo figurabat: de ventre matris in quo formabatur. Ipse namq; agnus soluit signacula libri signati. Natiuitas xpi fuit utilis honesta et iocunda. Quid enim utili9 saluti hominis. Vocabis inquit nomen eius ihesus quia saluum faciet populu suum a peccatis ipsoz. Saluum inq; faciet a formidine timoris ab immunitate languoris: a detentione carceris. a subiugati9e hostis. Quid honestius partui vrginis vbi virgo est que gnat deus qui generatur: spussandus qui generationem operatur. Quid iocundius ortui dei et hois: gauisi sunt quidem qui psserunt vt abraham qui exultauit vt videret diem dni. Item qui sequuntur Aplis. Gaudeat in dno x. Item qui presentes erant vt angeli decantantes: et pastores videntes. et iohes in utero eum sentiens: et symeon eu amplexans. sed maxime eum vgo generans Lu. ca. 1. Exultauit sps meus in deo salutari meo: Protulit in natiuitate beata vgo nobis fructu q fuit seminat9 in conceptione: germinauit in natiuitate. collect9 est in pannoz inuolutione: ad domum allatus in purificatione. flagellatus in stipite: ventilatus in falsoz testimonioz accusati9e. comolitus in passione: purgatus in resurrectione. comedit in quotidiana eucharistie susceptione et in celesti fruitione. Beata itaq; vrgo est celum qd xpm rozaui. ipsa nubes que ipm pluit: ipsa terra que saluatores germinauit. In natiuitate dni fuit beata vrgo terra de cuius limo formatus est verus ada. terra de qua orta e veritas: terra de qua fruct9 sublimis. terra bona in quaz semen cecidit. terra germinas herbam virentem: terra fluens lacte et melle terra de qua egrediebant fons irrigans vniuersam superficiem terre.

De circumcisione domini. Capitulum xi.

Circumcisionem dñs xpus accepit multiplici ratione: Primo vt legem quam dedit aliis etiaz ipse cõpleret Secundo vt humilitatez ostenderet quia cõremonialib9 ad q non tenebat se subiecit ipse namq; dñs legis fuit. Tercio vt sanguinez suum pro nobis non solum in etate virili sed etia in infantia fundaret. Quarto vt nos fore circumcendendos spualiter demonstraret. Quinto vt hereticos confunderet qui dixerunt eum non veruz corpus sed fantasticu habuisse. Sexto vt iudeis satisfaceret q scandalizati fuissent si circuncisionem nõ suscepisset Septimo vt legem veterem approbaret q vsq; ad ipm seruanda

Libet

fuit. Legalia em̄ fm̄ Aug^m fuerūt ante passiōē dñi viua post
passiōē mortua. sed postq̄ claruit veritas euangeliū per m̄dm
sepulta. Circumcidit ihesus non solū circūcisione legali sed etiā
spūali. Vnde possumus circūcisionē quadruplicem assignare
Primo circūcidit eum pater in natiuitate cultello paupertatis.
Secdo circūciderunt euz sui in octauo die cultello legis. Tertio
circūcidit seipm̄ in omni vita sua cultello humanitatis. Quarto
circūciderunt eū iudei in passiōe cultello crucis ⁊ hoc p̄ milites
pylati. Circumcidit etiam xps in suis q̄drupliciter. Primo per
detraētozes qui auferūt amicos ⁊ famaz. Secdo per raptōzes qui
auferunt bona tpalia. Tertio per hereticos qui auferunt aiām
Quarto per tyrānos qui auferūt corpus. Circūcisio nra spūalis
duplex est. Prima mentis in p̄senti a culpa. Secda corporis in
futuro a pena. Prima figurata est per circūcisionem solennez q̄
facta est in egipto: ⁊ hoc triplex est scz mapientū a viciis cul-
tello iusticie. item p̄ficiētium a supfluis cultello misericordie: item
perfectoz a necessariis cultello caritatz p̄fecte. Secda significata
est per circūcisionem factā in galgalis in terra p̄missionis qz in
octaua resurrectionis per petrā xpm̄ circūcidim̄ ab oībz miseris
Ex quo patet qd̄ efficacior est nra circūcisio spūalis q̄ iudeoz
carnalis: qz illoz circūcisio licet p̄ctm̄ originale tulerit. tñ pa-
radisi ianuā non aperuit sed nra vtrunqz facit. In hac materia
duo nobis tanguit. Primū est xpi humilitas in circūcisione
Secdm̄ est sublimitas in nominis impositione. Vocatū est inqt
nomē eius ihesus. Dignitas huius nois est multiplex. Est em̄
ab eterno ascratū vt dicit Bern. ab antiquo p̄figuratū scz in
Josue: a p̄phetis desideratū Isaie. Nomen tuū in desiderio aie.
a sanctis patribz p̄phetatū Bern. Dulce nomē ihesus p̄phetatū
est salomonis oraculo: a deo noiatum Ap̄ls. Dedit illi nomē
qd̄ est sup̄ omne nomē: ab angelo p̄nunciatū vt legit in luca
Vocabis nomen eius ihs x̄. a beata v̄rgine p̄dicatū Lu. ca. 1.
Sanctū nomen ei⁹: ab aplis magnificatū Actu. 5. Ibant apli
gaudentes x̄. a martiribz testificatum qz noie isto passi sunt: a
desseozibz collaudatū Ps̄. Laudate pueri dñm. A sol ortu vsqz
ad occasū: a sanctis v̄rginibz p̄gustatū Cant. 1. Oleū effusum
nomen tuuz Bern. Ihesus est mel in ore: dulcedo seu melos in
aure: ubilus in corde. ab oībz sanctis exaltatū Ps̄. Magnifi-
cate dñm mecu ⁊ exaltate nomen ei⁹ in idipm̄: vnde inqt Pe-
vt habet Actu. 4. Non est aliud nomen sup̄ terrā in quo nos
oporteat saluos fieri. In hoc noie ihesus sunt. 5. litere q̄ p̄nt esse
inicia istaz dictionū: iocunditas merentū. eternitas v̄uentū
sanctas languentiū: vbertas egentū. hoc nomē ihs conuenit a

90

Quartus

triplex scilicet ratione nate ut quod ex divina natura erat saluator auctoritate et ex humana nate erat saluator misterio. etiam vendicaret sibi nomen saluatoris. Ratione decetie quod ut ex re nomen habet. Unde quod saluat a peccato a dyabolo et ab inferno merito habet nomen illi beneficio congruens. Ratione efficacie quod christus nos sua passione saluauit

De baptismo domini Capitulum. xii.

In baptismo domini notatur ipsius humilitas et nostra utilitas. Ipsi humilitas notatur in quantum. Primo quod venit ihesus scilicet datus salutem et non indigens salute. Secundo quod in iordanem ubi creator elementorum subiecit se humili elemento. Tercio quod ad iohannem scilicet dominus ad seruus: rex ad scutiferum. sol ad luciferum. Quarto quod venit ut baptisaretur ab eo scilicet fons a riuo: plenitudo a stilla. auctor baptismi a baptismi ministro. Utilitas nostra notatur in quantum quod circa christum baptisatum euenerit. Primum quod christus confestim quando baptisatus fuit ascendit de aqua per quod notatur in nobis gratie infusio. Homo enim per baptismum liberatur a culpa ascendit ad virtutes. Secundum apertum est celum per quod notatur hominis post baptismum decedentis euolatio. Tertium descendit spiritus sanctus corporali specie sicut columba in ipso per quod notatur quod baptismus facit hominem spiritus sancti templum. Quartum vox patris facta est. Hic est filius meus dilectus: in quo notatur quod per baptismum de filio ire fit filius gratie. In baptismo christi notantur substantialia baptismi nostri scilicet baptisans baptisandum materia forma et intentio. Baptisans fuit iohannes in quo nobis misterii secretitas designatur. Baptisatum fuit christus scilicet nostrum baptismum assecratus. Beda quod statum sue mundissime carnis vim regnatiuam dedit aquis. Materia fuit aqua magis ueniens et ceteris liquoribus ad baptismum nostrum exiens. Forma notatur per ultimum trinitatis. Fuit enim pater in uoce: filius in carne. spiritus sanctus in columba. Intentio assequitur formam. Voces enim ut ait Dominus note sunt earum que sunt in anima passionum. Per uocem patris que audita est in baptismo christi notantur. scilicet dignitates et excellentie eiusdem domini christi. Cum enim dicitur hic est commendatur christus a vera essentia quod solus deus uerum habet esse. Omne enim esse a forma est. Deus autem est forma sine materia ut Boetius dicit. Cum dicitur filius idem christus commendatur a similitudinis persone uenientia: ex eo namque dicitur filius quod fit et ille propter quod filius dicitur imago patris potius quam spiritus sanctus propter rationem quam super habes in primo. Cum dicitur meus commendatur a substantie indifferentia: dicitur enim meum mihi consubstantialis. Cum dicitur dilectus commendatur ab amoris beniuolentia. Iohannes. Pater diligit filium et omnia que habet dedit in manus eius. Cum autem dicitur in quo mihi bene complacui commendatur a speciali complacencia. Sed nota quod placitum est quiesca uoluntas: unde complacui cum spiritu sancto in filio secundum naturam assumptam quiesca.

De plenitudine gratie xpi. Capi. xiii.

Dist hoc considerandum est verbum incarnatū quo ad plenitudinem carismatū spūalium que sunt plenitudo gratie in effectu: & plenitudo sapientie in intellectu. ac plenitudo meriti in opere & affectu. Circa primū tenendū est q̄ in xpo a sui conceptione fuit plenitudo gratie quantū ad gr̄az singularis persone & quantū ad gratiam capitis: et quantum ad gratiaz v̄mionis. Et hęc triplex gratia est eadem in essentia sed differt in effectu. Gratia enim persone singularis est gratia habitualis quam habuit xps plenissime & perfectissime excepta fide & spe quas v̄tutes non habuit h̄m illud qd̄ eis in patria succedit. quia fidei succedet cognitio: spei vero succedet comp̄hensio rei Scdm̄ aut̄ q̄ p̄dicta gr̄a persone singularis exuberat in xpo ita q̄ influit in membra corporis sui mistici sensū & motū spūalem h̄m fontale plenitudinē oīs gr̄e & in ipso habitantis dicit̄ gratia capitis. Vnde nota q̄ xps h̄m vtrinq̄ naturam d̄ caput ecclesie q̄ non solum inquantū deus sed etiaz inquantū homo influit sensuz & motū spūs et gratie in oēs qui adherent ei per fidem rectam vel per fidei sacramentū sed inquantū deus influit talem gratiam auctoritate: inquantū homo influit eam per modum meriti & illud meritum qd̄ non solum ex congruo sed etiam ex condigno meruit membris gratiaz habuit hoc ex v̄mione ad verbum. Ex p̄dictis collige q̄ xps inquantū homo dicitur caput ecclesie triplici ratione. Primo p̄pter influentiaz gratie sicut dictum est. Secundo p̄pter conformitatē nature quā habet caput ad mēbra: q̄ licet xps excellat mēbra sua quantū ad diuinitatem: tñ conformis est illis in natura humanitatis: Tercio dicit̄ caput methaphorice quia sicut corpus verum xpi constat ex purissimis membris: ita corpus eius misticū ex puris fidelibus Nam de plenitudine eius accipiunt oēs beneficium gratie & spirit⁹ qui ad eum accedunt vel per fidem rectam: vel per fidei sacramentum. Alia ratione xpus h̄m q̄ homo dicitur caput scilicet p̄pter nature conformitatē quam caput habet ad totum corpus. Nam sicut corpus xpi naturale constat ex purissimis membris: ita corpus eius misticū ex puris fidelibus: propterea eadem gratia persone singularis abilitauit naturam humanā xpi ad v̄mionē verbi videlicet digna esset v̄m̄i tantę celsitudinī vocatur gratia v̄mionis per quaz ipse xpus non tñ felicitatem glōrie verum etiam adoratione latr̄ie dignus fuit: Verum est h̄m q̄ est constructio transitua vt sit sensus. Gratia

Quartus

vnionis .i. vnio humane nature ad diuinam que gratis & sine meritis data est hūanitati xp̄i: sic differt gratia vnionis a gr̄a p̄sonali & a gratia capitis sicut vnio differt a gratia habituali p̄pter quod dicitur in iohanne q̄ sp̄s sanctus est ei datus non ad mensurā q̄d dupliciter exponit. Primo sic non ad mensurā .i. totaliter & non particulariter: quia quicquid potuit ei de⁹ de sp̄s sancto dare dedit ei. Secundo sic non ad mensuram .i. super omnem p̄portionem respectu aliorum hominum. de hoc q̄ dicit Joh̄. 1. Plenuz gratia & veritate. Nota q̄ multiplex distinguit plenitudo. Prima est sufficientie que in quolibet iusto reperit. Secunda est copie q̄ fuit in aplis Actu. 2. Repleti sunt oēs it̄ hęc fuit et in stephano ibidem. 7. Stephanus plenus gratia et fortitudine. Tercia est vniūsitatis que est in ecclesia cui nullū donum deest. Quarta excellentie que fuit in beata virgine que omnes sanctos in gratia excedebat Eccl̄. 24. In me omnis gr̄a vie & veritatis Lu. 1. Ave gratia plena. Quinta superfluentie q̄ fuit in xp̄o Joh̄. 1. Plenuz gratia & veritate. Circa innocentia xp̄i hoc dicendum est q̄ habuit immunitatem omnis culpe: et quantum ad actum & quantum ad posse: quia non peccauit nec peccare potuit nec a patre peccatū originale traxit. q̄a patrem carnalem non habuit nec a matre peccatum traxit quam sp̄i sanctus a fomice totaliter liberauit.

De plenitudine sapientie. Capi. xiiii.

Sicut in xp̄o fuit omnis plenitudo gratie: ita et omnis plenitudo sapientie non solum quantum ad cognita. Verum etiā quantum ad modos & differentias cognoscendi qui sunt quinque. Primus est cognitio sempiternalis ex parte diuinitatis et hoc modo cognoscit omnia simul scz finita & infinita quia apud deum omnis infinitas est finita. Deus em̄ videt multa vno .i. in seipso: vnde nō differunt ibi q̄d videt & per q̄d videt quia videt se per se & in se videt omnia non soluz que fecit sed etiam que facere potest que sunt infinita. Secund⁹ modus est cognitio sensualis & sensualitatis ex parte carnis et iste modus est cognitio per experientiam quo xp̄us non sc̄uit simul oīa quia sensus non est perceptiuus rerum nisi ad obiecta p̄sentiam. Tercius modus est spiritualis ex parte mentis. Et ille triplex fuit scz per naturaz per gratiam & per gloriā. Per naturam igitur est modus tercius cognoscendi quo modo cognouit xp̄s omnia q̄ spectant ad vniuersi constitutionem: sed longe excellentius q̄ adam etiam existens in natura instituta.

Liber

Quartus modus est per gratiam hoc modo cognouit xps oia que spectant ad humani generis redemptionem: longe tamen excellentius q̄ aliquis prophetarum vel etiam angelorum. Non enim solum habuit xps scientiam per habitum innatum ut adam et angeli: sed etiam per habitum infusum velut sancti per gratias illuminati. Cognitionem vero non habuit per habitum acquisitum qui propter imperfectionem in ipso non fuit. Quintus est per gloriam hoc modo cognouit xps oia: finita quidem cognitione actuali infinita vero non nisi cognitione habituali vel excessiua. Anima enim xpi per gloriam comprehensionis capiebat quantum capere potuit natura finita unita infinito. Sciendum ergo quod res dupliciter habent cognosci in arte scilicet ab ipso artifice: vel ab alio artem contemplante: utroque modo cognouit xps res. primo modo per naturam diuinitatis: secundo per gloriam comprehensionis. Patent ex premissis quinque differentie cognitionis que in xpo erant. per primum enim modum habuit cognitionem ut deus: per secundum ut homo per tertium ut viator: per quartum ut illuminator. per quintum ut comprehensor. Xpus hinc utranque naturam dicitur lux: quia hinc diuinitatem illuminat intus animam: et hinc humanitatem informat exterius vitam. Et hoc tripliciter scilicet miraculis predicationibus et exemplis: primum est potentie. secundum sapientie tertium est bonitatis. Nota preterea quod scientia xpi hominis limpidissima est inter scientias creatas: quia nihil habet admixtum de suo contrario vel actu vel potentia: presertim cum non possit aliquid ignorare propter unionem ad verbum: tamen quia anima xpi creata est non est scientia eius ita limpida sicut dei: quoniam quis sciat omnia que scit deus. Quod dicit ihesus proficiebat sapientia et etate coram deo et hominibus non est intelligendum quod in se profecerit qui ab instanti conceptionis sapientia plenus fuit: sed potius in aliis qui doctrina sua et exemplo profecerunt. et hoc coram deo: ad dei gloriam et hominibus: ad utilitatem hominum. Proficiebat tamen ihesus etiam in se cognitione experimentalis et sensuali quod didicit hinc apostolum ex his que passus est obedientiam.

De merito xpi

Capitulum. xv.

Simul fuit xps viator et comprehensor ab instanti conceptionis sue: extunc enim cepit mereri et frui. Meruit autem in quantum viator non in quantum comprehensor. Perfectio et plenitudo meriti xpi notatur in istis. Primo quantum ad eum qui merebatur quia non tamen homo erat sed etiam deus. Secundo quantum ad tempus quo merebatur quia ab instanti conceptionis

92

Quartus

vsq; ad horam mortis. Tercio quantum ad id quod merebatur
q; per habitum perfectissimum caritatis: et per exercitium perfectissimum
virtutis. Quarto ad eum cui merebatur quia non tamen sibi sed etiam
nobis. Omnibus enim operibus suis que predebant ex libero
arbitrio sibi vitam meruit eternam iam habitam et nobis hanc
illis dico operibus que retulit ad nos et est probabile quod retulit
omnia ad nos cum in mundum venerit propter nos. Quinto quantum
ad id quod merebatur nobis quia veniam gratiam et gloriam
Solam que carnis et aperitionem ianue regni celestis. Ante incar-
nationem enim christi dyabolus habuit manum attrahentem et manum
impellentem: attrahentem dico potentia in culpam. impellentem
sine obstaculo ad lambum. Sed christus primam manum debilitavit
suo merito: secundam vero penitus amputavit. Igitur in merito
christi radicata sunt omnia merita nostra siue satisfactoria pene: siue
meritoria vite eterne: quia nec ab offensa creatoris digni sumus
absolui: nec immensitatem premii quod deus est digni sumus
assequi nisi per meritum hominis dei. Sexto quantum ad id quod
merebatur sibi quia licet non meretur glorificationem mentis
quam iam habebat. meruit tamen hanc sibi humilitate passionis
accelerationem resurrectionis: glorificationem sui nominis. dignitatem
iudicarie potestatis sicut ait apostolus ad Phil. 2. Christus factus est
obediens usque ad mortem: et sequitur. Propter quod et
deus exaltavit illum quo ad primum. Et dedit illi nomen quod est
super omne nomen quo ad secundum. Ut in nomine ihesu omne
genus flectat celestium terrestrium et infernorum quo ad tertium
Septimo quantum ad modum quo merebatur. Dicitur enim
aliquis mereri tripliciter scilicet de indebito faciendo debitum: vel
de debito magis debitum: vel de debito vno modo faciendo debitum
alio modo. Primis duobus modis meruit nobis et non sibi:
quia non poterat sibi facere de indebito debitum: vel de debito
magis debitum cum a principio fuerit sanctissimus nec in sanctitate
potuerit proficere. Tercio vero modo sibi meruit quia bonum glorie
quod sibi fuit debitum per gratiam unionis fecit sibi debitum
Alio modo scilicet per meritum bone actionis: meruit enim sibi vitam
eternam iam habitam sicut nobis habendam.

De voluntate christi. Capitulum. xvi.

Voluntas duplex in christo fuit scilicet creata et increata ut
dicitur supra in primo de voluntate ipsius increata
Voluntas christi creata fuit duplex scilicet rationalis et sensualitas
Et voluntas rationalis duplex est scilicet rationalis ut ratio est. et rationalis

Liber

vt natura est. Voluntate rationis vt ratio est cōformauit se in omnibus voluntati increate Sed voluntate rōnis vt natura est sensualitati aliquid voluit pprium quod non voluit voluntate rationis vt ratio est scz non mori. Et in hoc ille voluntates nō fuerūt sibi contrarie: licet volita dīria fuerint. qm̄ hm̄ voluntatē diuinam xp̄s quod iustum erat voluit hm̄ voluntatem rationis iuste consensit. sed hm̄ voluntatem carnis penam recusauit. ⁊ sic vnaqueq; voluntas quod suum erat tenuit scz volūtas diuina iusticiā: voluntas rationis obedientiā. voluntas carnis naturā. Vnde patet qd aliquid velle est illicitū rationi qd non est illicitū sensualitati sicut in xp̄o fuit velle non mori. Quis autē voluntas non moriendi fuerit causaliter a sensualitate. fuit tñ occasionalr a ratiōe quia xp̄s sicut voluit fecit illud horribile venire in imaginatione ⁊ in estimationē: quo factō naturalr mortē refugit hoc autem voluit ppter nostram mstruccionē. sic ratio p sensualitate aduocauit dicens. Pater si fieri potest ꝛc. Nec petitio fuit tam sensualitatis q̄ rationis. sed sensualitatis tanq̄ affectantis ratiōis aut tanq̄ pponentis. Et hoc xp̄s fieri voluit ad triplīcē mstruccionem nostram. Prima est vt sciamus non esse peccatū aliquid ex sensualitate velle qd est contrarium voluntati diuine. Secunda est vt martīres xp̄i non desperent si mortem horreat: cū illaz ⁊ filius dei exhorruit. Tercia vt discam⁹ discrete petere scz supponendo voluntatem nostram voluntati diuine. Et hoc notatur in conditione appolita: si fieri potest ꝛc. ⁊ ibi. Veruntamen non sicut ego: sed sicut tu vis pater.

De defectib⁹ quos assumpsit xp̄us .xvii.

Non solum xp̄s assumpsit humanam naturam sed etiaz defect⁹ circa naturam q̄s videlicet ip̄m deuit assumere. Vnde cū pene sint exercitatie virtutis perfecte ⁊ testificatiue humane nature nō simulate assumpsit tam penalitates corporales q̄ spūales que respiciunt naturaz nram in cōmuni sicut famem sitim in absentia alimentī: tristitiam et timorem in p̄sentia nocuentī ⁊ huiusmodi vt est calor frigus lassitudo ꝛc. Nec tamen oēs defectus corporales assumpsit sic sunt defectus egritudinū multiformium: nec omnes spūales sicut sunt pct̄a ignorātia rebellio carnis ad spūm. Preterea qz nullus innocēs debet inuitus penā sustinere cum hoc esset contra ordmē diuine iusticie. Xp̄s sic penalitates suscepit vt tñ pati nō posset inuitus quia passio sua non fuit a tra voluntatē diuinitatis: nec contra voluntatē rōnis: licet fuerit a tra voluntatē sensualitatis ⁊ carnis

Quartus

Dicimus etiam qd xpus vere timuit ⁊ vere doluit ⁊ vere tristis fuit put ista notant ppassionem non hm qd signant passionez
 Differt autēz ppassio a passione qm tunc affectio ppassio dicitur quando anima sic afficit qd oculum mentis nequaquam perturbat
 Passio vero dicitur quando ita fortis est qd oculū mentis turbat ⁊ facit a rectitudine vel a dei contemplatione deuiare et tūc ratio ledit ⁊ patit. Vñ differunt ista duo sicut dispositio ⁊ habitus.

De passione xpi Capitulum. xviii.

Circa passionem dñi cōmendamus in opere patientiaz insupabilem: in modo humilitatez admirabile. in causa caritate inestimabilez. Circa op⁹ notat qd xps sustinuit in tactu clauoz asperitatem: in auditu opprobrioꝝ confusionē in odoratu sputoꝝ feditate: in gustu acetū ⁊ fellis amaritudinē in oculis lacrimarum effusionem: in corde timorem. De modo patiendi hoc tenendum est qd xps passus est passione generali quia hm oia membra corporis Pla. ca. 53. Vidimus eum non hntem speciem neqz decorem. Item passione acerba Treuoꝝ. 1. Vos oēs qui transitis per viam attendite ꝛ. fuit aut passio xpi maxima tum rōne intensiois ppter optimā dispositionez ipsius patientis: tum ppter eius innocentiam. tum ppter eius honoz excellentiam. Honorabilis enim si confundit plus ledit et pꝑue inter suos. Item grauis fuit eius passio ppter ipsius virtuositatem quia vilis homo de morte dolere non debet cum turpitudine sua finem tunc habeat. Item passione ignominiosa: Pla. ca. 53. Vidimus eum despectum ⁊ nouissimū eorum. Nec autem ignomina attendit in patibulo crucis que fuit supplicii pessimoꝝ et in consortio iniquoꝝ scz latronum cum quibus erat deputatus. Curat autem xps passione generali infedione vniuersalem: passione acerba libidinez. passione ignominiosa superbie presumptionem. In modo passionis attendit caritas maxima q nos liberauit ab inferno dando veniaz: qua mundū renouauit largiendo grām. qua celum aperuit asferendo gloriā hęc tria notant in tytulo crucis. Nam ppter primū dicit ihesus ppter scdm nazaren⁹: ppter terciū rex iudeoꝝ. Xps sex viabz sanguinē suum fudit viuus ⁊ semel mortuus scz in circūssione in orōne in coronatiōe in flagellatione in crucifixiōe in lanceatione. Per primū dotem pctā abijcere: p scdm mentis angustia pro salute nostra te rere: per terciū aiām nrām virtutibz ornare per quartū carnem nostram domare: per quintū membra nrā mandatis dei ligare. per sextū vulneratū cor in dei amore hñe

Liber

Postremo quia iste passiones non attingebant in xpo diuinā naturam sed humanā: ideo in morte xpi facta est diuisio anime a carne vt tñ salua esset vnio tam carnis q̄ aie cum diuinitate. Hoc etiā sciendum q̄ xpus si passus non fuisset tamen semio defecisset quantum pertinebat ad conditionez humane nature in se cōsiderate sine vnione sed in potestate nature vnite fuit vel sic deficere vel non.

De effectu passionis xpi Capitu. xix.

Effectus passionis xpi multiplex est sic patet in his verbis. Passio debilitat scz vtute demonum Job. Quali in hamo capiet leuiathan: spolians scz infernū Ysaie. Voca nomē eius spolia detrahentū: informat scz per exemplū Petrus. i. cano. ca. 2. Xps passus est p nobis vobis relinqns exemplum: vnde xps est quali liber positus in pulpito crucis vbi discimus obedientiam patientiam humilitatem caritatem. Discite aut specialr qliter se habuit in capitulo qd sibi tenebat. vnde Bernhardus. Stetit ihesus coram p̄sde inclinato capite vultu plaudo: sermōe caro. voce submissa: desiris in ter rā aspectibus: paratus ad obprobria. ⁊ ad verba p̄mptus. Honorat scz imitatores suos Dester. Sic honorabitur quez rex voluerit honorare. Exultat scz ad pugnā spūalem Machabeoz. Distenderant elephantis sanguinem mori et vfe vt eos acuerent ad ad bellum. Inflammat scz ad diligendum Bernhardus. Sup omnia te mihi reddit amabilem bone ihesu: calix quem bibisti opus nostre redemptionis. Reparat scz ruinā angelicam. Ipse enim xps est lapis angularis qui fecit vtraq̄ vnū. Pacem dat scz inter deum ⁊ hoīem: inter angeluz et hominem. inter hoīem ⁊ hoīem Ecclesiasticus. Et in tempore iracundie factus est reconciliatio. Et armat scz contra mundū carnez ⁊ dyabolum: vnde signat per clipeum quem iosue leuauit contra hay. Sanat scz mentis vulnera Nūi. 20. Aspicientes serpentez eneu sanabant. Viuificat scz spūaliter Xplus ad Ro. 5. Cum essemus mortui viuificauit nos Aug⁹. Mortu⁹ est vnicus ne maneret vnicus. Ducit scz p mare huius mūdi Exodi de virga moysi. dulcorat Exodi de ligno misso in aquas marath: obumbrat Canticoz. Sub vmbra eius quem desiderabam sedi: a culpa reuocat Ysa. 53. Mritus est ppter scelera nra: reserat scz celum Ysaie. Dab clauē dauid. ⁊ cruce sup humez eius: illuminat. vñ crux est q̄si candelabru tabernaculi. Itz thobias illuminat⁹ est p fel piscis ornat. vñ dixit sc̄ta agnes. Et sāguis ei⁹ ornavit genas meas

Quartus

94
Xp̄us in passione sua vicit dyaboluz quē ligauit. infernū quē
spoliauit. mortem quam supauit. m̄dm quem atemp̄sit. supplicium
quod pertulit. celū quod aperuit. Passio xp̄i tollit septem vi-
cia. Tollit enim sup̄biam capitis inclinatio per quā videbatur
tytulum crucis fugere in quo scriptū erat Rex iudeoz. Inudi-
am brachioz extensio quasi ad amplexanduz. auaritiā m̄ltoz
erogatio que in passione tradidit. Berū. Disce xp̄iane q̄ntuz
debeas diligere xp̄m qui dedit nobis carnem suam in cibum et
sanguinem in potum. aīam in precium. aquā lateris in lauac̄z.
vestem crucifixoribus. corpus discipulis. m̄rem Johi. Accidiaz
festinatio ad passionem. iram mollis responsio. gulam fellis et
acetī potatio. luxuriam lateris apertio. In redemptione n̄ra fuit
gracia mirabilis. Primo ex pte motuū quia caritas dei vidit q̄
nec per amicos. nec per pretiū poteram⁹ nos redimere p̄pterea
se fratrem n̄m fecit naturam n̄ram assumendo et precuz dedit
sanguinē pro nobis fundendo. ps̄. Redime me ⁊ miserere mei
q̄ vnicus ⁊ non habens amicos et pauper sum ego sc̄z nō ha-
bens precuz. Secdo ex pte redimentis qui cū liberare nō posset
ex potentia fecit hoc potius ex misericordia vt ad amorez nos astrin-
geret. et vt iusticie ipsius satisfaceret. Tercio ex pte redempti.
qui opprimebat̄ criminuz seruitute ⁊ detinebat̄ in carcere. Sed
atra primū magnū erat vt filius seruus fieret. vt seruus fieret
liber. Contra sc̄dm magnū fuit vt dñs ad carcerem lympi de-
scenderet q̄ seruus exiret. Quarto ex pte iusticie q̄ nulla iusticia
dic̄tabat vt innocens puniret̄ pro reo. Quinto ex pte excellen-
tie diuine quia mix̄ erat q̄ in precabile ponebat̄ sub precio vi-
lis creature. Sexto ex pte precii dati. Si em̄ redemisset nos sale
adhuc ad gr̄as teneremur. nunc aut̄ redemit nos aīa corpe et
vita vt nihil horū sibi subtraheremus. Circa passionēz dñi no-
ta septem suauitates. sc̄z capitis inclinationem ad osculū in sig-
nū nostre reconciliationis. brachioz extensionēz ad amplexuz
in signū receptionis ad gr̄am de pctō redeuntis. lateris aperū-
tionēz p̄pter effusionem precii n̄re redemptionis. Exiuit em̄ san-
guis et aqua. clauoz in manibz et pedibz infixionēz p̄pter me-
moriam n̄re recordationis. Isaias ca. 49. Si obliuisci pōt ma-
ter infantem ⁊c. Corpis denudationem in exemplū nostre asse-
tionis que sc̄z debet esse nuda. Crucis portationē in exemplū n̄re
imitationis. Corone spinee impositionem in figuram n̄re glo-
rificationis. De effectu passionis dñi. Aug⁹ ait. Per redemp-
toris n̄ri mortem de tenebris ad lucem. de morte ad vitam. de

Libet

corruptione ad incorruptionez. de exilio ad patriam. de luctu ad gaudium. de terris ad celeste regnū vocati sumus. Item dicit Aug⁹. q^d xp̄us fuit sacerdos p̄ quez reconciliati sumus. fuit sacrificiū quo reconciliati sumus. fuit templū in quo reconciliati sumus. fuit deus cui reconciliati sumus. xp̄us fuit mediator populi iudaici & gentilis et h̄m hoc d̄ lapis angularis. Item h̄m & angeloz & h̄m hoc d̄ pacificus. Item dei et h̄m et h̄m hoc d̄ redemptor. Bern⁹. quid ultra debuit facere et non fecit. Absolutum vindictū. illuminauit cecū. reduxit erroneū. reconciliauit reuz. Item Aug⁹. Ecce p̄ impio pietas flagellat. pro stulto sapiēs illudit. p̄ mendace veritas necat. iusticia pro iniquo damnat. misericordia afficit p̄ crudeli. pro misero replet sinceritas aceto. in ebriat̄ felle dulcedo. moritur vita pro mortuo. Xp̄us pro n̄ra infirmitate medicinae ipse accepit. curauit em̄ per dietam q̄n ieiunauit quadraginta dieb⁹. Per sudorem q̄n sudor factus est sudor eius sicut gutte sanguinis. Per minucōez q̄n clauis & lācea vulneratus est. per potionem q̄n gustauit acetuz cum felle mixtum. per emplastr̄ q̄n facies eius est sputis illita. per cistuarium q̄n corpus & sanguinē suū dedit in cena discip̄ suis.

De cruce christi Capitulū vicesimum

In cruce dñi nota h̄c. Supplitiū quo nullū mauius. Tre noz. 1. **D** vos om̄es x̄c. Nullū dico mauius ex eo q^d passus est ipse iust⁹ ab iniustis p̄ iniustis. cū iniustis ex causis iniustis. sub multis iudicijs & iniustis penis. Obprobriuz quo nullū vilius. Sap. 2. **M**orte turpissima ademnemus eum. Pre cū quo nullū inconuenientius. q^d sicut per lignū venit culpa. sic per lignū redemptio. Misteriū quo nullū pfundius. Eph. **U**t possitis aprehendere cum omnib⁹ sanctis q^d exponit Aug⁹ de cruce. Exemplū quo nullum pfectius. 1. **P**et. 2. **X**p̄s passus est pro nobis. Crux multis rebus compāt. Ipsa em̄ est clauis celi. v̄ctis arch̄. nauis maris. arbor danielis. palma fructuum salomonis. baculus iacob quo iordanē transiuit. speculuz imitationis. scala ascensionis. hamus quo leuiathan capit̄. torcular quo xp̄i sanguis exprimit̄. cythara qua demon saulis compescitur. paulus in quo serpens eneus suspendit̄. thau q̄ frontes fidelium signant̄. candelabrum qua tabernaculū illuminat̄. Lignū aquas marath dulcorans. virga moysi p̄ mare rubruz dei pplm ducens. gladius ipm goliam decapitans. Vexillum ad pugnam spūalem colligens. cathedra discipulos xp̄i erudicens. Equ⁹ dei amicos honorās. Clipeus ioseph impugnās.

Quartus

Liber misteria profunda continens. altare oblationem acceptis
 simam accipiens. Septem verba in cruce xpus protulit. Primus
 Pater ignosce illis etc. Secundum. hodie mecum eris in paradiso. Ter
 cium. mulier Ecce filius tuus. Quartum. Sicut. Quintum. hely hely
 lamasabatham. Sextum. Pater in manus tuas commendo spiritum
 meum. Septimum. consummatum est. Per primum docemur iniurias di
 mittere. per secundum petentes exaudire. per tertium parentes honora
 re. per quartum salutem nostram desiderare. per quintum in necessita
 tibus ad deum clamare. per sextum auxilium nostrum in deum ponere.
 Per septimum sine debito vitam nostram consummare. Quatuor brach
 ia crucis signant quatuor virtutes quibus extendi debet homo noster
 interior. Significat enim pars superior caritatem. inferior humili
 tatem. a dextris obedientiam. a sinistris patientiam. Item in qua
 tuor brachiis crucis notantur quatuor beneficia crucis. Signat enim
 pars superior ianua celestis apertione. Inferior inferni destructio
 nem. a dextris gratie collationem. a sinistris peccatorum remissionem etc.
 Quatuor ligna fuerunt in cruce sicut dicit magister in hystoria
 Pes namque crucis fuit de cedro. stipites de cipresso. transversale
 de palma. tabula de oliua. Signat autem cedrus altitudinem con
 templationis. cipressus famam bone opinionis. palma fructum iusticie
 Oliua lenitatem misericordie.

De descensu xpi ad inferos Capitulum XXI

Anima xpi post mortem descendit ad infernum siue ad lym
 bum ad liberationem eorum qui membra xpi existentes de
 hoc seculo exierunt. Diabolus enim dum manus in eum
 extendit in quo nihil iuris habebat merito amisit in aliis partem
 tem. Alia causa quare xpus descendit ad inferos est ut tantum esset
 descensus quantum erat liberandorum casus. Primus enim homo sic in
 statera liberi arbitrii erat positus ut posset ad vitam ascendere
 prout vellet. vel ad mortem descendere prout vellet. sed peccato per
 acto sic brachium altere staterae pro onus culpe depressus est ut esset
 in ymo inferni altere vero in summo celi. Non autem ascenderet bra
 chium depressum nisi descenderet aliud brachium. Descendit ergo
 dominus ad infernum ut hominem captivum eleuaret usque ad celum. Ter
 tia ratio quare xpus descendit ad infernum. scilicet ut sicut vivus fuerat
 lumen per presentiam mundi corporalem. sic mortuus esset lumen infer
 ni per diuinitatis maiestatem. Quarta ratio est ut inde xpus hoc exequ
 retur per efficientiam quod passione sua meruerat habere sufficientiam. Duo
 autem meruit per suam passionem scilicet satisfactionem. et ianua apertio
 nis et ideo hec duo efficit in descensu suo ad inferos quia per satisfactorum

Liber

Soluta sunt vincula captiuitatis per apertionem ianue facta est illustratio ipsius carceris etiam hinc lucem exteriorem. Liberauit autem xpus omnes illos qui meriti sui capaces esse poterant. sicut fuerunt sancti p̄res qui non p̄pter reatu[m] persone. sed tantu[m] p̄pter reatu[m] nature detinebant. Damnati autem huius meriti capaces non sunt nec paruuli in lymbo. qz de corpe xpi no[n] sunt per fidem vel per fidei sacramentu[m]. Dicendum etiam q[uo]d anima xpi per tridu[m] mortis sue cu[m] sanctis patribus in lymbo fuit. Ibi dem fuit et latro cui dñs dixit. Sicut habet Lu. 25. Hodie mecum eris in paradiso &c. Et nomine paradisi vocatur ibi dei fruitio. quia peracta passione taz ipse latro q̄ alii qui erant in lymbo viderunt deum per essentiam. ad quem infernu[m] xps descendit si scire volueris. Notandum tibi est q[uo]d nomen inferni sumit dupliciter scz pro pena et pro loco pene. hinc primuz modu[m] dicitur q[uo]d demones infernum semper secum portant. Item prout infernus pro loco pene sumitur sic infernus quadrupl[ite]r distinguitur. Unus est infernus damnatoꝝ in quo est pena sensus et damni ac tenebre interiores & exteriores. i. absentia gr̄e. Supra istum est lymbus pueroꝝ vbi est pena damni & non sensus et sunt ibi tenebre interiores & exteriores. Supra hunc locuz est purgatorius in quo est pena sensus & damni ad tpus. et sunt ibi tenebre exteriores et non interiores quia gratiam hñt. Suprem⁹ locus inter hec est lymbus sanctoꝝ patꝝ vbi fuit pena damni et non sensus. & fuerunt ibi tenebre exteriores hñc no[n] priuationis grade. Ad hunc locum xpus descendit ac suos inde liberauit & sic infernu[m] momoedit. quia partem abstulit & p̄tem reliquit. Mortem vero quo ad electos penitus destruxit. Sicut dicit in Dsec. O mors ero mors tua. Hinc quoq[ue] locus sinus abrahe dicebatur. qz ibi abraham fuit. sed nunc celum empirreū est sinus abrahe. quia ibi iam est abraham. Nullo predictoꝝ locoꝝ est transitus ad alium nisi a tercio ad quartu[m]. hoc est de purgatorio ad lymbum sanctoꝝ patrum. Ex iam didis patet quare cantamus. Libera animas oim fidelium defunctorum. de manu inferni et de profundo lacu. quia ibi infernus sumitur p̄ purgatorio. sicut et ibi sumitur pro lymbo qñ xps dicitur ad inferos descēdisse vel infernu[m] destruxisse. Ex predictis collige q[uo]d xps mortuus est in corpe. descendit ad inferos i anima. & resurrexit in utroq[ue]. Dicendum etiam q[uo]d in illo triduo xpus totus fuit in sepuchro sed non totum. et totus fuit in inferno sed no[n] totum. qz totus dicit personam. totu[m] vero naturam. Similiter

Quartus

dicend qd cu vnio anime cu corpe faciat hoiez. xpus in illo tri-
duo non fuit ho. licet aia et caro vnita tuc essent cu verbo ic.

De resurrectione xpi Capitulum xxi

Quoniam tertia die resurrexit a mortuis resumendo cor-
pus non tale quale prius habuit sed impassibile et im-
mortale. Caro enim xpi que in natiuitate floruit. et in
passione deedit per gloriosam resurrectione refloruit. Tunc re-
nouata est vt aquile iuuentus xpi. Tunc leo suu catulam susci-
tauit. tunc femur reuixit. Tunc sic legit in Jeremia. Figulus ex
eodem luto vasis fractu fecit aliud vas sic placuit in oculis eius
Tunc ionas de ventre ceti illesus exiuit. tunc vestitu est cande-
labrum auro. tunc suscitatu est tabernaculum dauid quod ce-
cidit. tunc refulsit sol qui prius erat in nubilo. tunc viuificatus
est granuu frumenti qd cadens in terram mortuu fuerat. Tunc
ceruus resumpsit cornua. tunc sampson tulit portas cu postibz
Tunc ioseph educatus de carcere tondeit et constituit dñs egi-
pti. tunc condissus saccus circudatur leticia. dñs probauit resur-
rectione suam veram esse per angelos qui non mentunt Mat.
ca. vltimo. Respondens angelus dixit mulieribz. Item pbauit
p mimicos quoz validissimuz est testimomiu. Mat. vltimo.
Et quida d custodibz reuersi ic. Probauit eam no arte magica
factam. et hoc p comestione. Probauit eam no esse fantastici cor-
poris et hoc per tactu. probauit eam in eodem corpe factaz quo
passus est et hoc per ostensione cicatricum. Probauit eaz fuisse
in corpe glorificato vnito diuinitati et hoc p ingressuz in domu
ianuis clausis. Probauit etiam dñs resurrectione suam multis
apitionibz. apparuit em ipsa die resurrectionis qnques scz ma-
rie magdalene. Joh. 20. Mulieribz Mat. vltimo. Petro. sed
non inuenit modus Luce vltimo discipulis euntibz in emaus
Luce in fine discipulis ianuis clausis qn thomas non fuit cum
eis Johis. 20. Item apparuit inter resurrectionem et ascensione
qnques thome cu aliis Johis. 20. Ad mare tiberiadis. Johis
20. In monte taboz Mat. vlt. In irlem qn comedit cu discipul
Luce et Mat. in fine. In monte oliueti qn ascendit. Lu. in fine
et Actuū m. 1. Multis decaulis surrexit dñs. scz vt scripturas
impleret qn enim dixit dñs. Ecce ascendimus ic. Subiurrit. et
tercia die resurget. vt nos ad resurgendu spualiter puocaret.
quia turpe est vt sedeat seruus qn coram eo surgit dñs. vt fu-
tura resurrectione in se probaret. vt potentiam sue diuinitatis
ostenderet. quia mortuos viuificare non est opus nature. sed

Libet

potentie diuine. Non est enim regressus a priuatione ad habitum. vt nos ad contemnedū terrena p̄ adipiscendā tali gloria animaret. Resurrexit xp̄us velociter quia tertia dia. Nam sicut ianuis clausis ad discipulos intrauit. & sicut salua virginitate de vtero matris natus exiuit. Sic eum mortuum nec petra in qua iacuit nec militū custodia potuit retinere. Integraliter quia in corpe & aīa. Socialiter. quia multa corpa sanctorū qui dormierunt &c. Eternalr̄ Xpl̄us ad Roma. 6. Xpus resurgens ex mortuis iam non moritur. Sīl̄ surgendum est nobis spūaliter sicut et eisdez modis resurgemus in die iudicii corpaliter. Resurrectio xp̄i est causa et figura n̄re resurrectionis spūalis Causa est dico motiua & hoc dupliciter. quia causa motiua est in compatione n̄ri. Dum em̄ consideramus gloria resurrectionis xp̄i mouemur ad resurgendū in nouitatem vite. Itē causa motiua est in consideratione dei patris qm̄ pater dans resurrectionem filio. mouet ad dandum eandem gloria fratribz suis. sic rex qm̄ facit filium suū militem mouetur amore filii vt multos faciat secūz milites &c. Figura vero fuit. quia sicut xp̄us resurrexit in nouitate vite. ita et nos in nouitate vite ambulemus. Itē sicut diem resurrectionis xp̄i precedit dies mortis in parascue et dies quietis in sabbato sequenti ita n̄ram gloriosam resurrectionem precedat in nobis mortificatio vicioz et quies contemplatiōis eternoz. Nota q̄ sicut duplex est mors scz anime per culpam et corpis per extinctionez. ita duplex est resurrectio scz anime per gratia et corpis per gloriam. Et sicut mors anie causabit mortē corpis sicut habet̄ Genes̄. ita conuerso resurrectio aie causabit resurrectionē corpis gloriosaz. Sciend̄ q̄ quid suscitantur fide. sicut samuel qui licet vere sauli apparuerit. tñ non fuit vere resuscitatus vt quidem dicunt. Quid impfete sic lazarus itēz moriturus. Quid perfecte sicut xp̄us semp̄ videtur. Et prima resurrectio significat conuersionem siue penitentiam ypocritarum. Secūda conuersionez reciduantium. Tercia conuersionem perseuerantium.

De ascensione domini Capitulum xxiii

Differētia est inter ascensionem. assumptionē. & euolationem. Quomā ascensio p̄tinet ad xp̄m. assumptio ad beatam virginem. sed euolatio ad alios sanctos. Ratio huius est. qm̄ ascensio fit pp̄ria virtute ascendentis. assumptio aut̄ virtute xp̄i assumentis qua filius spūaliter obsequit̄ matri. Euolatio aut̄ fit ministerio angeloz. Alia est differentia.

Quartus

qz locus euolantiū est distinctio choroz. Locus autē assumpte virginis est sup choros angeloz. Locus vero xpi ascendētis est ultra locum beate assumpte virginis. Circa xpi ascensionez sunt octo ad sideranda que circūstabant ascensionem ⁊ colliguntur in officio de ascensione. Primū est qz videntibz illis ⁊ discipulis eleuatus est vt scz desideriu3 veniendi ad ipm excitaret in eis. Scdm est qz nubes suscepit eū ab oculis eoz. Per vmbraz nubes signatur qz in hoc mortali corpe ihm in alto vidē non possumus. Terciuū qz eleuatis manibz ferebatur in celum. Eleuauit autē manus ppter duo. scz vt suos patri offerret. ⁊ ut inimicos manu alte retracta pcuteret. Quartuz est qz benedixit eis vt eos extra hostē muniret. ⁊ bonis celestibz augetet. Quintum est qz ascendit in iubilatione qz referē ad voce3 iocunditatis redemptoz ascendētium cū eo qui prius voce lacrimabili clamauerunt in portis inferni. Aduenisti desiderabilis que3 expectabamus in tenebris. Sextū est qz ascendit in voce tube ⁊ hī referitur ad sonuz predicationis aploz qui sonus fuit eis tunc inuandus dicente dño. Euntes in mōm vniuersum predicate euangeliū omni creature. Ex tunc em̄ in omēz terram exiit sonus eoz. Septimū est qz ascendens in altū captiuaz duxit captiuitatem. ⁊ captiuos in captiuitate inferni quos secū vitæce eduxit. Octauū est qz dedit dona hominibz. quia omnia bona nra de sursum sunt quo xpus ascendit. Noz prima duo habentur ex epla. sed terciū et qrtum ex fine euangelii Luce. Itē qntuz et sextum ex ps. Itē septimū et octauū ex psalmo. Ascendit xpus regressus ad celum multiplr. scz tanq̄ bonus obediens. completa obedientia quo ad p̄em. tanq̄ bonus mediator facta pace ⁊ concordia quo ad hominestanq̄ strenuus ppugnator contra demones. Ascendit xpus pluribz de causis. Ad quiescē dum scz post laborem quo fatigatus fuit. 33. annis nobis seruēns. Ad intercedendū pro amīis pro quibz vtiliter laborauit. Bern. Securum accessum habes o homo ad deum. vbi habes filium mediatorē. et matrem interuentricē. Filius ostendit patri latus et vulnera. mater ostendit filio peccā ⁊ vbera. Ibi nulla potest esse repulsa vbi tot concurrūt amoris insignia. Crīstus ergo optimus aduocatus est qui tot habet linguas plloquentes pro nobis quot vulnera suscepit. Ad conquirendū de inimicis pro quibz vires suas inutiliter expendit Isa. Inuanuz laborauī. Itē ascendit vt locum nobis prepararet. Johis. 16 Vado parare vobis locum. vt fiducia3 nobis sperandi hoc ipm

Liber

tribueret. vt in corpalem possessionem hereditatis eterne nos mitteret. vt spiritum sanctum mitteret Johis. 16. Si enim non abiero paraclitus non venit ad vos. si autem. vt desiderium nostrum post se traheret Can. 1. Trahe me post te. Vt viam nobis ad celum ostenderet. qz sicut dicit Lucas. Eduxit dominus primo discipulos suos extra civitatem in bethaniam vt ipsa educatione cognoscerent hic se non habere manentem civitatem. Quia autem in bethaniam eduxit eos prius que interpretatur domus obedientie signat quod per opera obedientie transaturi essent ad celestia. Post hoc fecit eos transire in montem oliuaz. vt per montem intelligat eminentiam spiritus in contemplatione. Per oliuas autem pinguisissimi pectoris deuotio. Vltimus vero post ista non restat nisi saltus anime in celum. Exaltatus fuit christus triplex. scilicet in terra per vite meritum. Super terram per crucis suspendium. super celos per ascensionis iubilium. Ascensio christi fuit angelis mirabilis Isaie. Quis est iste qui venit de edom. Demonibus terribilis. 4. Reg. Non fuit tantum gaudium heri et nudius tertius ve nobis. Nec sunt verba philistinorum quoniam vociferati sunt filii israel dum adducerent archa federis de sylo in castra. vt per eam haberent adiutorium diuinum in prelio. Dominus salutaris sicut supra patet ex multiplici fructu ascensionis. Ascendit christus multipliciter. scilicet Patenter quia videntibus illis eleuatus est. Potenter quia eleuatis manibus ferebat. Gaudenter. quia in iubilatione ascendit. Decenter quia cum duobus turmis regrediebatur hominibus scilicet et angelorum. Non autem dico quod ibi fuerint angeli in adiutorium necessitatis sed in obsequium dignitatis. Homines quod dico illos quos de inferis liberauit. et qui post resurrectionem usque ad ascensionem mortui sunt de nullo saluandorum nec purgatorio vltius indigentes. Item clementer. quia benedixit eis. Christus non statim post resurrectionem ascendit triplici ratione. Prima est. quia differenda fuit ascensio vt multipliciter probaret resurrectionem. vt dicit in actibus apostolorum. In multis argumentis per dies quadraginta apparens eis. Secunda est vt patientiam nostram informaret quam mercedem debemus equanimiter expectare. sicut agricola non statim post seminacionem metit sed fructum maturitatem expectat. Tercia propter discipulorum consolationem. Vnde dicit glosa actu. 1. Sicut quatuor fuerit horre mortis. ita quatuor diebus cum eis conuersatus est post resurrectionem. quia consolatio diuina excedit tristitiam humanam. Nota quod christo conuenit descendere tantummodo de celo secundum naturam diuinam quia deus illuc venire dicit ubi speciali effectu appet

Quartus

sed ascendere conuenit ei pprie hm naturaz hūanam. qz hm illā solūmodo mutat locum ⁊ non hm naturam diuinam.

De cocensu xpi ad dextrā patris Ca. xxiiii

Ascendens xpus in celum sedet ad dexteram dei patris omnipotentis. Duo intelligunt per dexteram. Primuz est equalitas maiestatis ad quā xpus sedet hm diuinitatem. De hac dextra ad hebreos. 5. Talem habemus pontificem qui consedit in dextera maiestatis in excelsis. Scdo intelligunt per dexteraz potiora bona glorie in quibz xpus sedet hm humanitatez qm collatum est ei a deo quicquid asferri potuit. Et licet ab instanti conceptionis xpus accepit bona gracie et glorie in anima. eadem tñ bona fuerunt in ascensione manifesta ⁊ in loci congruentia completa. De hac dextra dicitur ad Coll. 3. Que sursum sunt querite ubi xpus est in dextera dei sedens. Ibi dicit glosa. qz sursum ubi sedet xpus sunt potiora bona gracie ⁊ glorie. Dicimus ergo qz ascensio xpi fuit taz ad locum qz ad dignitatem. Inq̄tum quidem fuit ad locum sic ascendit sup omnes celos. i. vsqz ad dignissimū locum celi empirrei siue ad altissimam eius p̄tem eo qz nobilissimo xpi corpore congruit talis locus. Non est tñ dicendum qz corpus xpi sit obligatum ad illū locū. sed quia ille locus fit ei hm congruentiam deputatus. Inq̄tum aut ascensio fuit ad dignitatem sic sedet ad dextram patris. non tñ quo ad situz qui patri nō competit sed quo ad excellētiā duplicem sicut dictū est qz per dextrā intelligitur vel equalitas maiestatis que competit xpo hm diuinitatem. vel p̄fectio p̄emy que sibi competit hm humanitatez. Pretereundū quoqz non est qz credimus xpm ad dextraz p̄ris sedentem. stefanus aut vidit eum ad dextris dei stantem quia nos credimus eum regnantem ⁊ quiescentem que notantur in sessione. Sed stefanus in tribulatione positus habuit ppugnatorem ⁊ susceptorem. Vnde vidit eū stantem. merito xpus dicit sedere ad dexteram p̄ris. Sedere quidem qz laborauit. Ps̄ In laboribz fui a iuuentute mea ꝛc. Ad dextram aut. quia diu. fuit in sinistra aduersitatis. ps̄. Afflictus sum et humiliatus sum nimis ꝛc. Dei vero dicit. qz post abiētionē merito sequi debet gloria. Vnde. qui se humiliauerit exaltabitur ꝛc.

Incipit plogus quinti libri

Quemadmodum deus de celis nō descendit p̄ essentiaz suā inmutabilē. sed p̄ influentiā ab ip̄o manantē ita

Libri

Nec spiritus rationalis eleuatur supra se per seipsum localem. Sed per habitum deiformem. Unde necesse est spiritui rationali si debet esse dignus eterne beatitudinis quod princeps fiat influentie spiritualis

Tituli capitulorum quinti libri.

O riginis gratie .1.	De temperantia .33
Distinctio gratiarum .2.	De fortitudine .34
De effectu gratie .3.	De iusticia .35
Quid sit virtus .4.	De donis .36
De qualitate virtutum .5.	De dono timoris .37
De equalitate virtutum .6.	De timore seruili .38
De connexionione virtutum .7.	De timore inicali .39
De commendatione virtutum .8.	De timore filiali .40
De effectu virtutum .9.	De dono pietatis .41
De merito virtutum .10.	De dono consilii .42
De abilitatione ad gratiam .11.	De dono scientie .43
De quibus causet meritum .12.	De dono sapientie .44
De fine actionum .13.	De beatitudinis in genere .45
Quid mereamur .14.	De prima beatitudine .46
Divisiones et ordine virtutum .15.	De secunda .47
Differentia virtutum cardinalium et theologiarum .16.	De tertia .48
De virtutibus theologicalibus in genere .17.	De quarta .49
De fide .18.	De quinta .50
De effectu fidei .19.	De sexta .51
De spe .20.	De septima .52
De caritate .21.	De octaua .53
Differentia inter caritatem et alios amores .22.	De sensibus spiritualibus .54
De effectu caritatis .23.	De fructibus spiritus .55
Quibus rebus caritas appetitur .24.	De dulcia et latria .56
De excellentia caritatis .25.	De preceptis in genere .57
De signis dilectionis .26.	De primo precepto decalogi .58
De gradibus amoris .27.	De secundo .59
De ordine caritatis .28.	De tercio .60
De dilectione proximi .29.	De quarto .61
De dilectione inimicorum .30.	De quinto .62
De virtutibus cardinalibus in genere .31.	De sexto .63
De prudentia .32.	De septimo .64
	De octauo .65
	De nono et decimo .66
	De consiliis in genere .67
	De consiliis euangelicis in specie .68

Quintus

Incipit liber quintus de origine
gracie Capitulum Primus

AD bonum gracie non potest p se quis venire cu non sit hoc hm limites nature sed scdm influenciam largitatis diuine. Sicut em crea p sua defectibilitate suo principio semp indiget vt sit in esse nature. sic principiu pro sua bonitate influere non cessat creature rationali vitam spiritualē vt bene sit in esse gracie quam habere non potest sine deo largitore. Verumtamē inexcusabilis est hō si gratiam gratum facientem non recipit qz gratia gratis data semp presto est libez arbitriū excitare et mouere cuius est huic admonitioni assentire. et hoc est qd in se ē facere quo facto poterit hō gratiam gratū facientem habere. qz hoc est ad gratiam gratum facientez se preparare. Quamuis em gracia habeatur dei dono efficiente. non tamen sine libero arbitrio assentiente. quia sicut ait Aug. Qui creauit te sine te non iustificabit te sine te. Igitur gracia gratum faciens a tribus est. sed aliter et aliter. Est em a deo efficiente. et gracia gratis data liberum arbitrium excitante et mouente. et libero arbitrio consensiente. quis enim libez arbitrium non possit gram efficere in homie. potest tn se ad hoc habilitare et preparare q habeat. Sicut em aliquis non potest illuminare domū. potest tn aperire fenestras. quo facto sol intrat et domum illuminat. Quod autem dico de libero arbitrio consensiente intelligo in adulto. quia in puulis suffiat fides et sacramentuz ecclesie. et meritum xpi. et excusat impotentia sui. Sciendū etiaz q habitatio et pparatio ad gratiam triplex est scz Efficiens. formalis et materialis. Prima est a deo. Secda a gra gratis data. Tercia a nobis. Anima nanqz habet facultatem et instrumenta diligendi et cognoscendi deum ex natura. sed non habet cognitionē veritatis et ordinem dilectionis nisi ex gra. Ad opera bona tria nos mutant. scz natura que scripta est in corde hominis dicens. qdcunqz vultis vt faciant vobis hoies etc. Ratio que dicit ea esse delectabilia. vtilia et honesta. Gracia que dicit seruiendū esse deo. qz sūme bonus Utilitas que dicit subueniendum pximo. quia dei filius quia dei ymago. quia in beatitudine socius. Gracia nō datur ei qui se ad gratiam non habilitat. Et de hoc multa exempla habes. scilicet in illo qui manum suam ad largientem non extendit. Quia deus quantum in se est dat omnibus hoibus affluenter.

Liber

In illo qui oculos intra lumen claudit cum deus faciat omni solem suum super bonos et malos. In illo qui fontem recipiens fundum vasis sursum erigit. quia sicut ait Aug⁹. in genti libertate atque ubertate replet omnes creaturas pro captu earum. In illo qui domum suam ungit spiritibus ne ingrediatur amicus. ipse vero deus semper stat ad hostium pulsans. In illo qui zizania ex agro suo non extirpat propter quod fructus proficere non possunt. In illo qui ligna igni subtrahit. quia tunc ignis deficit. In illo qui os ad sumendum cibum aperire negligit quia talis debet merito fame mori. In illo qui tempe pugne arma proiicit quia talis sepe capitur et vulneratur. In illo qui remos non mouet tempe tempestatis quia talis sepe mergitur. In illo qui existens in egritudine medico tradit. Gratia nobis a deo procedit sicut radius a sole. sicut germen a radice. sicut mel a flore. sicut riuus a fonte. sicut ymago ab artifice habet exemplar interius et factura exterius.

De distinctione gratiarum Capitulum II

Gratia dicitur tripliciter. Primo generaliter. et sic gratia est adiutorium diuinum creature gratis impensum et indifferenter ad quemcumque actum. Sine huius adiutorio gratie nihil possumus facere. ymo nec in esse durare. Secundo dicitur gratia specialiter et talis gratia dicitur gratis data. scilicet donum quo se homo parat ad suscipiendum spiritualium donum. Diuini enim gratie est reuocare liberum arbitrium a malo et excitare ad bonum. sine quo nullus facit sufficienter quod in se est ut se parat ad salutem. Tertio dicitur gratia proprie. scilicet donum datum diuinitus ad merendum. Quod quidem donum gratia gratum faciens appellatur. sine ista gratia nullus potest mereri nec in bono proficere. nec ad gloriam peruenire. Ista triplex gratia innuitur in verbis apostoli. ubi ait. Gratia dei sum id quod sum. Ecce prima. Et gratia eius in me vacua non fuit. ecce secunda. Sed gratia eius semper in me manet. ecce tertia. Preter predicta dicitur gratia gratis dans ut est deus. Item gratia gratie signum ut est prophetia et potestas faciendi miracula. Gratia gratum faciens distinguitur in operantem et cooperantem. Gratia operans dicitur preueniens et incipiens ac liberans quia peccatum expellit. Gratia cooperans dicitur subsequens et proficiens ac adiuuans. quia liberum arbitrium adiuuat. et ei cooperatur in merito. Multiplex distinguitur bonum. Est enim bonum per essentiam et hoc est deus. Unde Nemo bonus nisi solus deus. Est etiam bonum per participationem. et illud distinguitur in bonum. Item est bonum nature. Unde Aug⁹. Omne quod est in quantum est. bonum est Genes. 1.

plep gra

Quintus
Quartus

vidit deus cuncta que fecerat et erant valde bona. Item est bonum in genere hoc est bonum ex obiecto. sicut est elemosina. Nam est ibi actus in debita materia. etiam si desit forma circumsstantia. Item est bonum ex circumsstantia hoc autem est quoniam bonum ex genere restituitur debitis circumsstantiis. sicut est dare elemosinam indigenti tempe debito ex compassione et humilitate. Item est bonum virtutis hoc est quando addit operi perfectio ex parte operantis que est per habitum mentis bene constitutum. Item est bonum meritorum ut quando addit ipsi operi debiti finis intentio super motum naturalem. Item est bonum gratie. ut est ipse habitus gratum deo faciens. Item est bonum glorie. ut est bonum remuneracionis eterne

De effectu gratie Capitulum Tercium

Effectus gratie est quod exaltat libertatem arbitrii ad bene cogitandum. et sanat ipsum mutando affectum. ipsumque roborat producendo ad actum. Item gratia deus homini reconciliat. a peccato quoque liberat. et penam eternam in temporalem commutat. Item gratia opera nostra meritoria facit et bona per peccatum omissa restituit. at stabulum in palatium convertit. Item per gratiam efficitur anima sponsa christi. filia regis eterne. et templum spiritus sancti. Item gratia purgat animam ac illuminat et perficit. Item gratia mentem eleuat. deo assimilat. et spirituali solatio abbat. Nota quod quicquid virtus gratuita simul insit anime cum gratia. non tamen habet effectum suum tam cito sicut gratia quoniam effectus gratie est facere gratum deo et facere dignum vitam eternam et hic effectus statim inest puero post baptismum. Virtutis autem effectus est elicere actum meritorium de potentia et hic effectus non statim inest puero post baptismum. hoc autem non est propter defectum virtutis sed propter impotentiam nature agentis. puer enim non est habilis ad actus voluntarios. Unde sciendum quod triplex est perfectio. Prima est gratie et causat esse gratuitum. Secunda est virtutis et causat esse bonum actum. Tercia est operis virtutis et causat meritum. Prima perfectio perficit animam. secunda perficit anime potentias. tercia perficit ipsos actus.

Quid sit virtus Capitulum iiii

Nunc de virtutibus est agendum. Et primo quod sit virtus. Virtus est ut ait sanctus Augustinus. bona qualitas mentis qua bene vivitur. qua nullus male vitatur quare solus deus in homine operatur. Nec definitio dat in comparatione

Libet

ad agentem. Item hinc Aug⁹. Virtus em habitus mentis bene constitute. Nec datur in compatione ad subiectum in quo est. Item dicit philosophus. Virtus est habitus voluntarius immediate consistens quo ad nos terminata ratione prout sapiens determinabit. Nec diffinitio datur in compatione ad actum circa quem est. Item Iulius. Virtus est dispositio perfecta ad optimum. Nec datur hinc compatione ad finem. Item Ysidorus. Virtus animi habitus nature deus vite. ratio morum pietas. cultus diuinitatis. honor hominis. eterne beatitudinis meritum. Nec diffinitio datur in compatione ad effectum. Diffinitio Aug⁹. sic exponit. Virtus est bona qualitas. Hic ponit qualitas per genere. bona vero dicitur ad deam malorum qualitatum anime. Dicitur quod bona. quoniam a bono deo datur et bonos tamen inhabitat et bonos facit et ad bonum perducat. Mentis ponit ad deam qualitatum que sunt in corpore qua bene viuunt ponit ad deam qualitatum quibus recte intelligitur sicut est scientia qua nullus male utitur ponit ad deam qualitatum quibus bene et male uti possumus. quam solus deus in homine operatur ponit ad deam virtutum cardinalium que habent per acquisitionem. Circa aliam diffinitionem Aug⁹. Notandum quod ibi ponit habitus mentis bene constitute et hoc ad similitudinem regni. quod tunc bene instituitur quoniam recte consulitur et bene imperatur. et iuste obeditur. Eodem modo bene instituta est mens si ratio recte consulitur. si voluntas bene imperat et si sensualitas debito modo obtemperat. Etymologia virtutis est hec. Virtus enim dicitur quasi vis intus. et hec vis consistit in aggressionem arduorum et intollerantia aduersorum. et in abstinentia placidorum. Item virtus dicitur quasi viros mitens. Item virtus dicitur quasi viram tuens. Item virtus dicitur quasi viri status. Item virtus dicitur quasi viribus mitens.

De equalitate virtutum Capitulum v

Omni virtus in medio consistat illud medium in tribus est scilicet in agendis. scilicet inter supra et citra modum. Rationabile sit obsequium verum. In habendis scilicet inter superfluum et indigentiam. Proverb. 3. Diuitias et paupertates ne desideris. In sustinendis scilicet inter eleuari in prosperis et deici in aduersis. Vnde non declinabis ad dextram vel ad sinistram. Multiplex est perfectio scilicet sufficientie. hanc omnes habent existentes in caritate. Ordinis huius proprium est seruare continentiam. Religio is

Quartus

huius proprium est renunciare omnibus. Prelatiōis ad hos p̄tinet animarū ponere pro omnibus suis. Securitatē huius propriū est habere mortem in desiderio. & vitam in patientia. Ad primā perfectionem tenetur quilibet. ad ultimā vero nullus tenet. Sed ad tres medias tenentur aliqui ex causis. Virtus comparatur multis rebus scz auro Ecclesiasticus. Aurum probat fornax. Thesauro Mathus ca. 13. Simile est regnū celoꝝ thesauro abscondito. Gemmis Ecclesiasticus ca. 5. Quali vas auri solidum ornatum omni lapide pretioso. Armis. 2. Reg. 1. Quō ceciderunt fortes in bello et interierunt arma bellica. Arbores. Mathus. Omnis arbor bona fructus bonos facit. De hoc hugo de sancto victoꝝ Arbor sapientiē per timorē seminat. per gr̄am irrigat. Per fidem radicatur. per deuotionem germinat. per desideriu crescit per caritatem roboratur. per spem viret. p̄ circūsp̄ctionez frondet. per disciplinam floret. per virtutez fructificat. per paciā maturescit. per mortez carpit florib. Canticoꝝ. Fulcite me florib. Fontib. Cañ. Fons ortoz puteus aquaz viuentiū. Semitis. Proverb. Vie eius vie pulchre & om̄s semite ꝛ. Vestib. ps̄. Assitit regina a dextris tuis in vestī. Stellis Baruth. Stelle lumen dederunt. Pigmentis. Cañ. Que est ista que ascendit p̄ desertum. Cibariis. Vnde Johis. 4. Deus vobis est vt faciam voluntatem patris mei. Alis. ps̄. Assummo pennas sic columba. Tres sunt bone additiones virtutis que sūt. temptatiōis. remotio. actū multiplicatiō. In bono delectatiō. primū ipaz virtutem in radice firmat. scdm̄ quasi florib. decorat. terciū se poē fructuū delectat. Sicut dicendum est qd ad assumptionem virtutum quatuor ista concurrunt scz dispositio preparans. habitus in formans. operatio probans. premium coronans.

De equalitate virtutum Capitulum vi

Qvirtutes om̄es in eodem hoīe sunt equales. licet inter se distinde sint et proprias habentes excellentias. & hoc equalitas in multis consistit. Equales namqz sunt virtutes. Primo quantum ad essentiā. quia oīs virtus simplex. Secdo quantum ad equalem radicationem in aīa h̄m qd in ipsis est. Tercio quantum ad relationem ad eundē finem. qz om̄s p̄pter deū operantur. Quarto quantum ad equalem effectum. quia equaliter faciunt dignū vita eterne. Quinto quantum ad equalem facultatem ad actus suos quantum in ipsis est nisi impediuntur. Sicut virtutes equales sūt predictis modis. ita sunt inequales aliis modis. Primo quantum ad vsum quia virtutes sunt sicut arma.

Liber

Sed sicut miles nescit equaliter pugnare cum omnibus generibus armorum que habet. ymo melius pugnare cum illis que frequentius vsitauit. sic est de virtutibus. Secundo quantum ad auctoritatem quia secundum hoc maior omnibus virtutibus est caritas. et quelibet virtus potest esse maior alia secundum aliam prerogatiua quam habet. vel secundum aliquem effectum. Tertio quantum ad feruorem. quia una virtus feruendus alia operatur. Sciendum etiam quod eadem virtus nullo est equalis sibi semper. Crescunt enim virtutes multis modis scilicet quantum ad intentiones quantum ad radicaciones. quantum ad potentias virtutis. quantum ad maiorem expressionem diuine similitudinis. quantum ad diuturniorem permanentiam. Preterea notandum quod crescente una virtute crescunt omnes. Et habes exemplum in cythara in qua si debet esse debita proportio sonorum necesse est ut quando una corda tenditur etiam omnes alie tendantur. ne in armonia fiat dissonantia. Quare autem polleat aliquis vsu vnius virtutis amplius quam alterius multe sunt rationes. Prima est quia deo sic placet qui etiam dator est virtutis. Secunda est natura conplexionis que magis est consona operibus vnius virtutis quam alterius. Tertio est vsitatio quia magis exercitauit se circa vnam virtutem quam circa aliam. Quarta est. quia minus impugnatur a vicio contrario illi virtuti. Quinto quia maiorem habet discretionem in operibus vnius virtutis quam alterius. quelibet enim virtus habet suas proprias rationes. Sexta est difficultas status quia cum de nouo quis conuertitur licet habeat maiorem caritatem quam alius qui dum fuit in caritate. non est tamen expeditus ad bonum agendum. sicut ille propter reliquias peccatorum que adhuc inherent magnitudini scientie respondere debet magnitudo virtutis et hoc multiplici ratione scilicet. ratione exempli diuini. Iohannis. 1. Plenum gratia et veritate. Luce. Potens in ope et sermone. Actuum. 1. Cepit ihesus facere et docere. Ratione exempli angelici. qui quanto plus cognoscunt tanto plus diligunt. Ratione exempli humani. Math. Qui autem fecerit et docuerit hic magnus. Ratione exempli naturalis quoniam lux et calor in sole proportionantur. Ratione obligationis. Lu. ca. 7. Cui plus committitur. Ratione pene declinationis Luce. Seruus sciens voluntatem domini sui et non fecerit.

De connexionione virtutum Capitulum. vii

Quoniam sunt sibi deatynateque virtutes. ita ut qui vnam habet omnes habeat. Prima ratio est largitas dei dantis. qui non dat vnam sine alia. Secunda ratio est quia sicut vnum membrum indiget alio. sic et in virtutibus. Tertio ratio

Quintus

est quia sicut in cythara si vna corda defuerit non est armonia pfecta. ita nec in aia pfecta erit spūalis melodia nisi om̄s assint virtutes. Quarta ratio est qz atra singula vicia sunt aliquę virtutes. ideo omnes optet h̄re virtutes vt omnia vicia impugnent. Nam sicut miles mundi nō est expeditus nisi habeat oia arma ita nec miles xpi si aliqua virtus sibi defuerit. Quinta similitudo est qz sicut stelle ⁊ planete semp in suis speris sūt. ita virtutes optet esse in aia. Sexta est. qz anima est quasi vas auri ornata omni lapide p̄cioso. virtutibz. Septima quia anima quasi ortus nobilis cui non deest decore alicuius floris vel arboris. Octaua. qz anima est sic apoteca cui non deest mediana alicuius pigmenti vel radicis. Ea que de conexione virtutū dicta sunt intelligi debent de virtutibz gratuitis que oēs quo ad habitus sunt conexe sicut quo actus meritorios sūt equales. Et licet simul sint virtutes. tñ aliqui dicunt m̄res virtutum nō qz habitus virtutis generet virtutis habituz. sed motus motū sicut dicit Bern. Lectio inquit parit cognitionē. cognitio amorem. amor frequentia. frequentia familiaritatem. familiaritas fiduciam. fiducia facilem impetrationē. Scdm hunc modū quatuor dicunt esse matres vtutuz. scz fides origine qz ex motibz fidei surgunt motus aliaz virtutū. Caritas educatione. prudentia regimine. Humilitas aseruatione. vicia vero nō sūt conexa sicut virtutes. Ratio huius est qz vicia sunt in nobis exp̄opibus n̄ris que simul non sunt. Virtutes aut̄ theologice nō sunt in nobis p acquisitionez. sed per infusionez. Alia ratio est qz vicia sūt opposita ad inuicez sicut auaricia ⁊ pdigalitas qd non est in virtutibus.

De cōmendatione virtutuz Capitū. viii

Virtus cōmendabilis est. Primo a causa efficiente que est deus. Ipsam em̄ vt ait Aug⁹. solus deus in homie opatur. Secdo a causa materiali in qua qz non nisi bonū in habitat. Non est sic de bonis naturalibz ⁊ fortuitis q̄a talia pluit deus sup iustos ⁊ iniustos. Tercio a causa formali q̄a decore est spūalis. p̄s. Om̄ie gloria eius. Quarto a causa finali. Augu⁹. Premiū virtutis est ipse qui virtutem dedit. Virtus est bona multiplr. Primo in se. q̄a sicut ait Aug⁹. Virtus est bona qualitas mentis. Nota qz bona est possessio que p̄p̄inqua ciuitati. Nec aut̄ intra ciuitatez est qz in aia. Secdo in opatione ad Deb. Optimū est gr̄a stabilē cor. Tercio in opatione quia bonū facit opus hois qd non esset meritorū nisi ex virtute p̄

Liber

cederet Greg⁹. Nihil habet viriditatis ramus boni operis. nisi manserit in radice caritatis. Quarto in cōmutatiōe. qz de lupo fact agnum ⁊ tenebras conuertit in lucem. Malum enim culpe mutatur in bonum grade. ⁊ malum pene mutat in bonum glorie. qd signatur in uersione aque in uinū. Quanto distinctione. qz per virtutes distinguunt filii dei a filiis dyaboli Joh¹³. In hoc cognoscent om̄s qz mei estis discipuli si diligetis in uicem. Sexto in exemplificatione. qz om̄s sancti studebant uirtutibz. Vnde cōmendamus in abel innocentia. in abrahā obedientiam. in ioseph continentiam. in moysē mansuetudinem. In dauid humilitate ⁊ sic de aliis. Laudabilis ē uirtus ppter multa scz quia magne dignitatis. xpm em̄ doctorem habuit. Vnd illud Math¹¹. Discite a me quia mitis ⁊. qz magne sublimitatis. Tulus. Uirtus yma est altissimis defixa radicibz. qz magne iocunditatis ps̄. In custodiendis illis retributio multa. Quia magne utilitatis Boetius. Numq̄ sine pena sunt uicia. ⁊ nunq̄ sine premio sunt uirtutes. qz magne securitatis Tull⁹. Sic demū sapientia est ut oia tua in te posita esse dicas. Cōmendabilis est studium uirtutis studio scientie rōne exempli quia sancti sic fecerunt. Ratione autoritatis Ap̄lus ad Rom¹⁴. Non in sermone est regnū dei. sed in uirtute Rōne effectus quia uirtus pctm expellit scientia non rōne originis. qz uirtus a deo infunditur. scientia per studiū acquiritur ratione finis quia uirtutis finis est gloria. ⁊ non scientie rōne obiecti. quia uirtutis obiectū est bonū. scientie uerz rōne materie in qua qz uirtus non est nisi in filiis dei. scientia non semp rōne securitatis qz securius est esse bonū q̄ phm Ratione honestatis qz maior gloria est sequi dñm q̄ aristotilem. Ratione uitandi malū qz primi pentes si extendissent manū ad lignū uite sic ad lignū scientie. non incurrissent tot mala in se et in posteris.

De effectu uirtutum Capitulum ix

Uirtutis gaudiū precellit gaudium mundi In iugitate Prouerb¹⁵. Secura mens q̄si iuge uiuū. sed gaudiū ypocrite ad instar puncti sicut dicit Job²⁰. In puritate scientie. sicut mundus quiescit in floribz q̄ in luto. In dignitate. Glosa ad Gall. Elatio animi de his que digna. gaudiū mundi de indignis est. In salubritate Sap̄. Nihil uilius in uita hominibz. Econtrario Prouerb⁹. Extrema gaudy luctus occupat. In libertate Ap̄lus. In libertate uocati sumus. peccatoe aut ligatus est Ecclesiastes. Fumibz pctoz suoz vnusquisqz.

Quintus

In diuina plenitudine Aug⁹. Tale bonum est deus ut nemini deserenti eum bene sit Nota contrarium in malis. Virtus operatur mira multipliciter. scilicet in celo cui vim facit. Unde regnum celorum vim patitur et violenti rapiunt illud. In mundo quod custodit homines ne aburatur igne concupiscentie et ne mergatur in aquis voluptatis et ne inquinetur vicio incontinentie et ne lateretur spiritibus auaricie. In corde humano quod vulneratum sanat. inquinatum mundat. mortuum viuificat. excecatur illuminat. In infreno quod ignis infernalis non potest ledere virtuosum. sic nec ignis materialis salamandram. Virtus rationalem illuminat ad cognitionem veritatis. concupiscentiam excecatur ad amorem boni. irascibilem etiam ad detestacionem mali. Item deo assimilatur quod patitur per vigorem virtutis. filio autem per virtutis splendorem. sed spiritu sancto per caritatis feruorem. Angelis conformatur. Jeronimus. In carne preter carnem viuere angelice nature est. non humane. mentes iocundat. ornat subleuat. honorat. sanat. viuificat. cibatur ditatur et mundatur. Item virtus mala preterita expellit. presentia impugnat. a futuris premunit. Item virtus mentem hominis instituit. dilectum hominem deo efficit. fructum tam meriti quam premii adducit. tempore discrete disponit que in se sunt difficilia bona facit. sicut ea que dicta sunt declarant nobis effectus virtutum generales. ita sunt etiam singularium virtutum effectus aliqui spirituales sicut est quod humilitas deo subiicit. potentia deo reducit. iusticia deducit. obedientia adducit. patientia producit. perseuerantia introducit. puritas iungit. caritas deo unit.

De merito virtutum Capitulum x

Meritum est boni operis efficacia ad optinendum id quod non habetur. Vel ad habendum iustius quod habetur. Unde per meritum de non debito fit debitum. Et ipsum debitum fit magis debitum. Sicut rex dat equum quem miles nondum meruit. sed per usum equi meretur eundem equum iam datum. Ad intelligendum dicta sciendum quod triplex distinguitur meritum scilicet agrui digni et condigni. Meritum agrui est per quod disponitur subiectum ut possit recipere gratiam secundum rationem diuine iusticie. Illud vocatur dispositio materie scilicet quando quis facit quod in se est. Meritum digni dicitur ydoneitatem operantis ad assequendum id quod meretur. meritum condigni dicitur equalitatem meriti ad remunerationem. Dico autem equalitatem non arithmetice sed geometricam. non quantitatis sed proportionis. et illud patet quod deus semper remunerat supra meritum sicut punit contra ad dignum. Unde non est inter premium et meritum equalis quantitas sed proportio. quod apud deum

Liber

nō est iusticia cōmutatiua cū nulli debeat aliquid s; distributiua. Vocatur aut iusticia cōmutatiua iusticia fori qua dat vnus panis pro denario vel vlna panis p solido. Iusticia vero distributiua est primcipum qua distribuuntur dona huius proportionē ad merita. Et ita est apud deū. Vnde apus. Vnusquisq; accipiat suā mercedem huius suā iusticiam. Dicendū ergo q; nullus sibi meret primā grām merito digni vel adigni. sed tantūmodo merito congrui. Si r exns in caritate non potest alteri mereri primam grām merito adigni. sed merito digni & merito congrui. Post aut existēs in grā mereri sibi augmentū gracie ex adigno et p sequeus merito digni & merito congrui put ista supius exposita sunt. Prefati tres modi merendi generaliter hntur. vnd si alii inueniunt ad eosdem tres reduci poterit. Cum ergo dicat q; beata virgo meruit portare xpm intelligendū compatiue. i. meruit q; ipsa potius portare debuit q; alia vel potest intelligi de merito digni. Item mali dicunt mereri temporalia quia nulluz bonū irremuneratū sic nec nullū malum impositū. sed illud dicitur impprie q; opa in mortali facta non sunt directe bona cū nō sint informata caritate tñ quia opa talia aliqd boni hnt deus interpretat ea vt bona et aliqd dat pro eis. Item peccator qnq; meret grām occasionaliter q; paupes interdum obtinet hñfactoribus grām suis precibus. quaz precum occasio fuerit elemosine. Item satis impprie sumit meritū vbi d. felix culpa que talē meruit habere redemptorem. Ibi enim ponit meruit pro exigebat.

De abilitatione ad gratiam Capitulum. xi

Amus nullus sibi mereat primaz grām sicut dictū est potest tñ peccator abilitare se ad gratiaz faciendū qd in se est. q; nulli talium gratia denegatur. hoc aut nō ex merito digni vel condigni. sed congrui. Nec vero congruitas multo magis est ex pte bonitatis dei grām asferentis q; ex parte hominis sed ad grām abilitantis q; in pparatione ad grām et etiam in infusione gracie habet se aia ad modum materie. ipse vero deus vt primuz mouens et efficiens. Alia ratione patet. q; ista congruitas magis est a deo q; ab homine quia abilitacō que ē ex parte hominis solūmodo dat locū diuine misericordie q; salua iusticia possit alicui conferri grā quia iniuria fieret diuine iusticie si tali daretur grā in quo esset adhuc obex gracie. i. peccandi voluntas. Sufficiens igit abilitatio ad gratiam est si homo facit qd in se est. Facere aut qd in se tria cōplectit. scz vt homo actū pcti & voluntatem peccandi deserat & conet in bonū

Quintus

ut est sibi possibile. Nota qd omne meritū vel demeritū acquiritur in hac vita. Item non bonū facere sed bene facere laudabile est. non enim verbis sed aduerbiis meremur.

Ex quibus causetur meritum Capi. xii

Dpera meritozia totaliter sunt a gracia et totaliter sūt a libero arbitrio licet principaliter a gracia. Et qz gracia operatur ad liberū arbitriū sicut sessor ad equū. Sicut enim sessor dirigit equū. ita gracia dirigit liberū arbitrium in exercitio virtutū. Per nos em̄ malū facere possumus sed non bonum. Ad efficaciam merendi tria valent. Primum est difficultas operis qd patz in martirio Scd̄z p̄mptitudo voluntatis Apl̄s. 2. cor̄ 9. hilarē datorē diligit de9. Tercium magitudo caritatis. ip̄a em̄ caritas ē pond9 sanctorum. s̄m qd oia q̄ in templo erā ponderabant. Ad hoc qd aliqd op9 sit meritorium tria requirunt. Primum qd ip̄m opus fiat in caritate qz opa que fiunt extra caritatē mortua sunt. sicut carbo extinctus. Secdo qd fiat ex caritate. Multa enim fiunt in caritate que nō sunt meritoria. ex eo qd non fiunt ex caritate. qz non referunt ad finem debitum. Tercio qd sit ip̄z opus referibile. Hoc ideo dico qz mala non possunt bona intentione fieri. alioquin sequerēt absurditas qd idem opus esset meritorium et demeritorium. Attendunt in merito tria ex pte hominis scz subiectum hoc est aia. Item libez arbitriū Item intentio siue finis. His tribz r̄ndent tria ex pte dei. scz gracia virtus. caritas Et gracia quidē reddit subiectum deo gratū. virtus autē abilitat libez arbitriū. caritas vero intentionem dirigit ad finem debitum. Dicit terminagistus hermes qd meritū consistit penes libez arbitrium occasionaliter hoc dicit qz libez arbitriū facit ad meritum. sed non sufficit penes virtutem formalr. hoc dicit qz ex virtute tamqz ex forma p̄cedit motus. et elicit de potencia penes motus virtutis essentialr. hoc dicit qz motus essentialr est meritū qz penes ip̄m est penes gracia efficaciter. hoc dicit quia sine gracia nullus motus est meritorius penes opus instrumentaliter. hoc dicit quia opus exterius est quasi causa instrumentalis ipsius meriti. Nota generalr qd nō meremur sine gracia neqz passionibz m̄q̄tum passionibus neqz motibz nature. Dicit enim phis. Natura neqz boni neqz mali sumus neqz inuiti. Aug9. Nemo inuitus bene facit etiā si bonum est qd facit neqz arbitrio libero ligato. quicquid em̄ non habet vsuz rōnis et liberi arbitrii in eo non est meritum vel demeritum. sicut sūt infantes dormientes insani animalia bruta.

De fine actionum Capitulum. xiii

Quia meritū vel demeritum circa finem actionū attenditur ideo nota regulas de hac materia. Ex fine d' actus bonus vel malus. malus actus non fit ex fine bonus.

Vna intentio multos actus informat vt si aliquis intendit vnū solidum dare p deo ita q' cotidie vnū denarium si qm sui obliuiscit & non refert donationē alicuius vel aliquoz denariorum tñ donatio est meritoria ppter primā intencōez. Finem sub fine poterit quis ponere. Verbi grā Aliquis intendit ire ad forum ad hoc intendit vt emat medicinas. ad hoc emit eas ut curetur ab infirmitate. ad hoc curari desiderat vt deo melius seruiat. In isto precedentes voluntates omīs sūt meritorie ppter ultimam. Scdm vltimē em finez omīs precedentes voluntates iudicantur bene vel male. diuersi fines nō sunt faciendi quoz vnus nō sit ad alium referibilis. Verbi grā Aliquis intendit ire ad vnā domum ad hoc vadit vt luxuriēt. ad hoc luxuriari vult vt sanior sit. ad hoc vult esse sanus vt deo seruiat. Iste finis vltim⁹ illaz voluntatem que est luxuriari non informat. sed potius econūso illa voluntas istam intentionē deformat. qz vna intentio puer sa plures deprauat voluntates. Nota q' actio corpalis pōt referri ad finem tpalem dūmodo postmod' referatur ad deuz. Actio aut' spūalis vt predicatio non pōt referri ad finem tempalem. etiam si illud tpale referat ad deum. Et hoc est q' dicit Aug⁹. Debemus manducare vt euangelizemus. nō euangelizae vt manducemus. Si aut' in actionib' finis p'imus ponatur deus et finis vltimus tempale puerissimus est. bñ aut' licet consistat duos fines scz tpalem & eternū. ita q' eternus sit finis vltim⁹

Quid mereamur Capitulum. xiiii.

Opera bona sunt meritoria triū. scz vite eterne. augmētū grē. remissionis pene. Primū itaqz scz premiū substāciale vite eterne rñdet radici operis. i. caritati. Premiū vero accidentale rñdet generi operis sicut augmentū grē. quia opibus excellentib' et opibus sup' erogationis meremur maius augmentū grē q' aliis opibus. Remissio autē pene rñdet penalitati opis. Nam opa que magis sunt penalia magis sunt meritoria remissionis pene. Est enim regula in thologia q' pena pene resolutoria est. Nota igit' q' licet tota vis merendi vitam eternam et etiam alia consistat in caritate non tñ totus effectus. quia merendi effectus consistit etiam penes magnitudinem opis. Sicut patet in merito remissionis pene q' non solū consistit

105
Quintus

in caritate. sed etiam in opibus penalibus. Et huius exemplum habemus in xpo qui meruit nobis apertionem ianue paradisi eius effectum. Hoc autem meritum non erat in sola caritate. sed in caritate et in excellentia operis. in sua passione. Sciendum quod de premio substantiali meretur homo tamen uno opere quantum per mille manente radice eadem et non crescente. Valent tamen homini opera ad multa alia. Unde versus. Jocundat auget stabilit peccata remittit. Debilitat. remouet exercitat atque repellit. Jocundat scilicet mentem. stabilit scilicet virtutes. auget scilicet meritum accidentalium premii. peccata remittit quantum ad penam que iam dimissa sunt scilicet quantum ad reatum per gratiam. Debilitat. scilicet fomites. remouet scilicet acediam. exercitat scilicet hominem in assuetudine boni. atque repellit scilicet temptationes dyaboli. Nota quod primam gratiam nullus potest mereri proprie. et hoc multiplici ratione. Prima quia talis radicem merendi non habet. id est gratiam. Secunda propter status indignitatem. quia peccator non est dignus pane quo vescitur. Tercia quia nullius hominis opus deo placet. nisi placeat ipse prius. Unde dicitur in Genesi. ca. 4. quod deus prius respexit abel quam ad munera eius. Quarta. quia naturaliter antecedit causa suum effectum. sic et gratia precedit omne meritum. cum ipsa sit causa merito. Ipsa enim secundum Augustinum voluntatem nostram preuenit ut velimus et sequitur ne frustra velimus. Gratia sicut supra dictum est per bonum usum eius et merito condignum meremur augeri in via ut audiamus mereatur et perficiam in patria et hoc a deo cuius est gratia infundere. Augere et perficere secundum cooperationem voluntatis nostre nam sic deus est gratie fontale principium in fluendo. sic ipse solus est principium agendi per modum infundentis. Gratia vero per modum merendi et dignitatis. sed liberum arbitrium per modum cooperantis. Sicut liberum arbitrium per gratiam meretur meritum ad dignum augmentum gratie in statu vite. sic etiam meretur merito ad dignum ipsius complementum in statu patrie. Quae autem ex indigno mereamur vitam eternam multe sunt cause. Prima est efficacia domini spiritus sancti cooperantis in merito. Secunda veritas dei promittentis. Tercia persuasibilitas liberi arbitrii conscientis et finaliter perseverantis. Quarta est difficultas status merendi. Quinta est dignitas christi nostri capituli interuenientis quod glorificari debet cum suis membris. Sexta est liberalitas dei tribuentis quem non decet parua reddere. Septima obsequium sibi fideliter obtemperantis. Octava nobilitas operis quod ex caritate procedit quod tamen ponderatur in aspectu iudicis quantum amor ex quo procedit. et ideo non potest sufficienter nisi summo bono remunerari. Opera que non fiunt in caritate licet non valent ad vitam eternam. valent tamen ad alia multa. Unde versus. Apat

Liber

coe scz ad susceptionem gr̃e. minuit penam scz ad illam que de-
beretur si non fieret illud opus non aut̃ illam que iam debet̃.
Cōfert bona terre scz temporalia. occupat scz ne sit homo interm-
otiosus. assuescit scz ad bene opandum. delectat scz mantē. mi-
tigat scz fomitez. arcet scz fluxum pct̃i. Ultimo scienduz scz qd
nullū bonū erit irremuneratū. ⁊ nullū maluz erit impunitum.
Vñ versus. Que cū mortali sūt dant bona terre. Coz faciūt abi-
le minuunt tormenta gehenne. Viuere non potest que nūq̃ vi-
ua fuerunt. Illa reuiuiscunt que q̃dam vicia fuerūt.

Diuisiones et differentie virtutum Ca. xv

Virtutes s̃m macrobiū q̃q̃ dicit̃ politice. q̃ purgato-
rie. q̃q̃ purgati animi. q̃q̃ exemplares. Primas do-
cet salomon in puerb. Sec̃as in Ecclesiastico. Terc̃as
in Cañ. Quartas in deo legimus. Politice nanq̃ dicunt̃ s̃m qd
regunt vitam hūanam quo ad opa exteriora ⁊ s̃m qd pugnāt
stra vicia. Purgatorie dicunt̃ s̃m qd sunt iam in victoria vici-
orum ⁊ respiciūt p̃m interiora p̃m exteriora. Purgati animi
dicunt̃ q̃ iam de viciis viciis possessoz virtutū quiescit raro in
surgentibz motibz primis. Exemplares dicunt̃ que in mente di-
uina consistunt. nam ydee virtutū in deo sunt quia ipse rerum
oim̃ est exemplar. Aristotiles diuidit virtutes. in intellectu-
ales et assuetudinales. Intellectuales aut̃ diuidit in prudentiaz
artem. intellectū sciām et sapiām. Virtutes morales diuidit in
principales que sūt temperantia fortitudo ⁊ iusticia. ⁊ adiundas
que sunt mansuetudo et liberalitas ⁊ hm̃di. Virtutes q̃ cōsue-
tudinales inhonestate ⁊ liberalitatez. Itē phia moralis diuidit̃
in ethicā ⁊ yconomica ⁊ politi. Max̃ prima mores quo ad se
ip̃m instruit. sc̃da familiā disponit. tercia vrbes ⁊ regna regit.
Circa virtutes hic tenendū est qd cum vna sit gr̃a gratificans
aiam. Septem tñ sunt virtutes quibz hūana vita regitur. tres
quid̃ theologice et quatuor cardinales. Et licet h̃e virtutes
sint gratuite per informantem gr̃am. possunt tñ informes fieri
per culpam ⁊ itez reformari per p̃niam adueniente gracia que
est habitum virtus origo. finis et forma. De hac lege sola ca-
ritas ex̃cipitur que informis esse non poterit sic̃ cetera virtutes
cū ipsa sit virtutum forma. Nam cū habitus aliaz virtutum
hñtur sine gracia ⁊ caritate in quibz assit̃ vita virtutum. tunc
sunt informes. Cum aut̃ gr̃a supuenerit tñc formant̃ ⁊ decorā-
tur ac deo fiunt acceptabiles. Vñ virtutes informes sunt sicut
coloces in tenebris. sicut carbones extincti. ⁊ sic̃ ramī aridi. ⁊ sic̃

Quintus

ale moctue. et sicut auzz obscuratum. et sic gēme auerse in silice
Etoniso vtutes formate sūt sic colores in luce visibiles quide et
aspectui placētes. et sic carbones ardentēs. et sic rami virentes
et sic ale viretes ac volantes. et sic auzz fulgens. et sic gēme vas
aureū decorātes. Dīa est inter vtutes et pcepta et dona et fructū
et bñtūdines. qz vtutes potēcias disponūt pcepta opa respici
unt. dona opibz facultatez reddūt. fructus gustui saporē spūalē
apponūt. bñtūdines ipsi vtuti premiū siue vie prie coniungunt
Alia est dīa qz virtutibz opamur bñ. donis opamur expedite
beatitudinibz operamur perfecte. fructibus fruimus deo.

**Differentia virtutum theologicarum et
cardinalium Capitulum. xvi.**

Offerentia vtutum theologicarum et cardinalium est hoc. qz
vtutes theologice mouent in finē. hz cardinales mouēt
ea que sunt ad finē. Alia est dīa qz theologicarum virtu
tuz finis et obiectū est ipse deus. hz cardinalium vtutum finis est
deus et nō obiectū pprie. Item vtutes theologice habent p in
fusionez. cardinales vero p acquisitionē. Item vtutes theologi
ce mouent ad opa ex rōnibz sumptis a iure diuino. hz cardina
les a iure naturali. Item vtutes theologice attendunt quantuz
ad actus interiores. sed cardinales q̄tum ad opa exteriora. Itē
theologice non habent sine donis. cardinales vero sine donis
pnt haberi. Itē theologice sūt discretiue actū in deū. cardina
les vero sunt discretiue actū in prim. Item in theologicis ē qz
habitus generāt actus. hz in cardinalibz est econuerso. quia ibi
actus generāt habitus hm qz dicit phus. Quales in quid sūt ac
tus. tales sunt habitus.

De virtutibus theologis i gene Ca. xvii

Anima q̄tuz ad superiores ptem in q̄ asistit ymago trini
tatis redificari habet p tres vtutes theologicas. Vñ sic
ymago creatoris asistit i trinitate psonaz et vnitae esse
tie. sic ymago creatōis asistit in trinitate habitū cū vnitae gra
cie. p hos aut tres hitus vtutuz aīa ferē in sūmaz trinitatez hm
tria appata tribz psonis. ita qz fides dirigit in sūme rez edēdo
assendē. spes vō in sūme arduū inmittēdo et expēdādo caritas
aut in sūme bonū desiderando et amando vtutes theologice dīt
int se mltiplr. Prio hm actus ppos. nā fides facit deo assentire
spes deo asidē. caritas facit deū diligē. 2o dīt rōe subiecti. nā fi
des ē in rōalispes in irascibili. caritas ē i cupiscibili. ambe sūt i

Liber

voluntate q̄ ppter similitudinē actū accepit nomē hāz potētiaz
Tercio differunt rōne obiecti. nam fides est circa rez. spes cir-
ca arduum. caritas circa bonū. Quarto differunt rōne effectus
Nam fides in p̄nti deuz sequit̄ spes in celū vsq; coitatur caritas
perhenmter amplexat̄. Quinto differunt rōne finis. qz p fidem
deus cognoscit̄ vt veritas. per spem h̄etur vt eternitas. per ca-
ritatem diligitur vt bonitas.

De fide Capitulum .xviii

Fides h̄m apl̄m est substantia rez sperandaz argumen-
tū nō a pparentiū. In hac diffinitione fides d̄r suba scz
fundamentū substans edificio spūali qd̄ est gr̄a ⁊ glo-
ria. Ipsa nanq; fides facit iam res aliquas sperandas in nobis
subsistere per gr̄am et facit tandem p gl̄iam. Vel ideo fides est
fundamentū gratie et glorie. qz ipsa est primus habitus vir-
tutum. Primus dico non tpe sed nature. Rez sperandaz d̄r.
quia fides p assensum facit in nobis subsistere res sperandas. Ar-
gumentū d̄. i. arguens mentem. qz fides inclināt intellectū ad
credendum ea que non apparent. ppter qd̄ fides potius argu-
mentū q̄ conclusio. qz fides probat de non appentib; q̄ sint et
non probat. Non apparentiuz d̄ quia fides sua luce et veritate
manifestat ea que non apparent q̄ p̄ntia tam preterita q̄ etiaz
futura. Preterita quid̄ quia h̄m apl̄m. fide intelligim; aptata
esse secula. Presentia vero qz sicut ait Aug⁹. Demus in qd̄ deo
aliquid posse ⁊ nos intelligere non posse. f futura aut̄ quia p fi-
dem credimus resurrectionez mortuoz et hm̄oi. fides d̄ multū
plicit̄. scz habitus informatus caritate illuminans mentez ad
credendum. Actū. fide purificans corda. Equalitas informis
Jacobi. z. fides sine opibus mortua est. Motus fidei Aug⁹.
fides est credere qd̄ non vides. facilitas credendi. Mathi. 9.
Non inueni tantam fidem in isrl. Deuotio fidei. Math. ca. 15.
O mulier magna est fides tua ⁊c. Articulus fidei. Vnde in sym-
bolo athanasii. Nec est fides catholica vt credamus ⁊ cōfiteam̄
Sicut in alia scientia quedā sunt antecedentia vt suppositiones.
Quedam vero sequētia vt conclusiones. Quedam aut̄ sic media.
vt suppositiones pbantes. Ita in doctrina fidei. quid̄ sūt ad modū
suppositionū vt vniuersalia antecedentia articulos. scz q̄ scripta
tura addita et exposita sit inspiratione sancti spūs et q̄ vera sūt
que loquit̄ deus in scriptura ⁊ per sanctos suos et hm̄oi. Qued
ad modū conclusionum vt ea que ad mores p̄tinent scz fornicā-
tionē esse mortale p̄c̄m ⁊ hm̄oi. Qued ad modū suppositionū ut
sūt articuli fidei. Nota qd̄ fides ē q̄i media int̄ opionez et sciam

Quintus

Quia opinio habet se ad vnā ptem a traditionis cū formidī-
ne alterius ptis. fides autē se habet ad vnā ptem a traditio-
nis sine formidine alterius ptis a sine cause cognitione. Scien-
tia vero se habet ad vnā ptem a traditionis sine formidine reli-
que a cū cause cognitione ac p media necessaria. vñ a scia ē ne-
cessarioz. et ita ptz q fides picipat cū vtroq. Ad fidei perfe-
ctiōne ptenent septem. Primū est q sit pure veritati innixa. sic
fides moyli qui se negauit filiū filie pharaonis. eligens magis
affligi cū pplo dei. q̄ tpalis peccati habere iocunditatez. Scdm
q sit caritate formata. sicut marie magdalene quā fides saluam
fecit. a cui dimissa sunt pctā multa. qm̄ dilexit multū. vt habe-
tur Luce. 7. Tercū q sit deuotione feruida sic illius mulieris
cui dixit dñs. vt hētur Math. 15. O mulier magna ē fides tua
Quartū q sit bonis opibus pbata sic fides corneli. Actū. 10.
Quintū q sit fortitudine roborata. sic fides stephani. laurenti.
et alioz martīz qui per fidē fortes facti sunt in bello. ad Heb.
11. Sextū q sit obedientia decorata. sic fides abrahe. Septimūz
q sit humilitate subiecta sicut fides beate virginis que ait Lu-
primo. Ecce ancilla dñi fiat mihi x̄. Nota q fides magis inni-
titur autoritati q̄ rōni. qz h̄m Greg. fides non habet meritū in
vbi hūana ratio prebet experimentū intelligentie sufficiens. q̄
uis emm fides rōnibz firmet. tñ nec talibz nec etiaz expimento
sensibili debet quis credere a tra fidem sicut ptz in eucharistia.
vbi a visus et gustus a tactus et olfactus dicit esse panē a vi-
num. sed fides dicit esse corpus a sanguinez xpi Aug⁹. qd̄ in-
telligimus inqt̄ debemus rationi qd̄ credimus debemus autori-
tati qd̄ opinamur debemus errori. Nota q duplex ē cog nitio
de deo scz naturalis a accidentalis. Naturalis cognitio duplex
est scz ante pctm̄ qñ homo cognoscebat deū in creaturis. Item
post pctm̄ a hoc per speculum in enigmate. Accidentalē vero
cognitio triplex est. Prima est acquisita p rōes naturales quā
habueſt phi et d̄ scientia. Secda que habet testimonis scriptu-
raz et miraculoz. Et hec cognitio d̄ fides informis. Tercia est
que hētur per infusionem gracie gratū facientis et d̄ fides for-
mata. Et per talem cognitionem assentit aia p̄e veritati ppter
se et sup oia. vnde adueniente ea peunt om̄s cognitiōes acci-
dentales ad minus quo ad actum. Cum em̄ alie cognitiōes
veniūt in aiaz tunc fides tamq̄ velocior p̄occupat motus oim̄
Cum fides sit de non apparentibz a difficile sit occulta credē. ne-
cessaria sunt duo ad hoc vt firmiter credat veritas. Primū est

Liber

Illustratio veritatis aiam eleuans. scdm est redificatio autoeita-
tis aiam firmans. quaz primū est per fidem. scdm p scripturā
autenticam ⁊ p sp̄sanctū editam. Autoeitas em̄ prebet fulm̄
tum fidei et fides assentit autoritatī vtrumq; vez per xpm̄ est
ppter qd est splendor ⁊ verbū dī qz mentem p fidem illuminat.
et veritatem per doctrinam oñdit. Hoc quoq; sciendum qd vna
tm̄ fides est tam in pntib; q̄ in preteritis q̄ etiam in futuris. liz
magis clara sit et explicata in eis qui sequunt̄ xpm̄ q̄ in eis q̄
precesserunt eius aduentū. sicut nouū testamentum clarius est
q̄ vetus. Quod em̄ non credimus esse factū antiqui p̄res crede-
bant futurz. exceptis illis articulis qui adhuc restant ⁊ plendi
sicut est resurrectio mortuoz. ⁊ iudicium extremū et remunera-
tio beatoz et punitio reproboz.

De effectu fidei Capitulum xix

Fides multa bona facit in homie. Primo saluat vt dictū
est marie magdalene. fides tua te saluaz fecit. vade in
pace Luce. 7. Mentē purgat Actū. fide purificās
corda eoz. Contra mundū pugnat ad Heb. 11. Sancti p fidez
vicerunt regna. Postulata impetrat. Vñ Math. 11. O mulier
magna est fides tua fiat tibi sic vis. Perseuerantiā dat Ap̄ls.
Tu aut̄ in fide stas. Tempalia stemnit ad Heb. 11. fide moy-
ses grandis effectus negant se filiū x. Iustificat. Ap̄lus Credi-
dit abraham deo ⁊ reputatum est ei ad iusticiā. Beatificat. vñ
Joh̄is 20. Quia vidisti me thoma credidisti x. Sup fundamen-
tum fidei edificant. Quid aurum ⁊ contemplationis. qz qui temp-
lant̄ sine fide quasi qui nitit̄ videre solem sine oculis. Quidā ar-
gentum predicationis. qz qui predicat sine fide non loquit̄ euz
qui hm̄ deum est fidelem sermonē. Quid lapides preciosos bea-
toz opoz quia qui bene operatur sine fide. est sic qui facit stru-
cturas sup arenam. Item alii edificant ligna. scz amorem ardē-
torem tempaliuz. Item alii fenū scz fumū delectationuz carna-
lum. Alii stipulam scz ociosoꝝ verboꝝ et operam infirmoꝝ
Isti quid saluantur merito fundamentū sic tm̄ quasi per ignem
quo exuret̄ editiū non ydoneum tanto fundam̄to. fides ha-
bet quosdaz effectus essenciales ⁊ principales vt est facē filios
dei ⁊ facere dignos vita eterna. ⁊ facere similes deo et purga-
re aiam a tenebris. scz pcti ⁊ infidelitatis. et isti effectus sunt a
deo Xhos habet effectus voluntarios et secundarios. vt ē cre-
dere et dirigere opera aliaz virtutum et imperare omnib; suo
modo. Et isti effectus sunt a libero arbitrio.

De articulis fidei Capitulum xx

Si respectus habeatur ad eos qui symbolum ediderunt tunc articuli sūt. 12. ad numeruz duodecim apłoz. Si autē cōsideremus que radicalr sunt credenda. tunc articuli sunt. 14. quoz spectant septem ad diuinitatē ⁊ septem ad xp̄i humanitatem. Et hec signata sunt in septem stellis ⁊ in septem candelabris aureis in quoz medio filius hoīs ambulabat. Sunt igit̄ septē articuli fidei qui p̄tinent ad diuinitatē. Prim⁹ est esse vnū deū. q̄ notatur ibi. Credo in deum. Scdus ē p̄m esse deum. ibi P̄m oipotentem. Tercus est filiū esse denz ibi. Et in ihm xp̄m filiuē eius vnicum dñm nostz. Quartus ē sp̄ritum sanctū esse deum. ibi Credo in sp̄m sanctum. Sic patet q̄ predicti articuli sunt de vnitatē diuine essentie ⁊ trinitate perso naz. Quintus est credē remissionem pctōz his qui sunt in ecclesia. ibi sanctam ec̄iam catholicam. sanctoz cōmunionē. remissionem pctōz. Sextus mortuoz resurrectio ibi. Carnis resurrectionem. Septimus est beatoz remuneratio. sub quo comprehendit ⁊ maloꝝ punitio. ibi Vitam eternā. Et isti tres vltimi articuli ad diuinitatē p̄tinent. qz virtute diuinitatis fit peccatoꝝ remissio que est aīe vniūficatio ⁊ corpoꝝ resurrectio. atqz coeꝑis simul ⁊ aīe glorificatio. Alii septem articuli p̄tinent ad xp̄i hūanitatē. Primus est credere filiū dei ac̄eptuz de sp̄u sancto. Scdus est filium dei natū ex maria virgine. ibi Natus ex maria virgine. Tercus est filium dei pro nobis mortuū in cruce. ibi Passus sub pontio pilato crucifixus mortuus. Quart⁹ filiū dei descendisse ad inferos h̄m aīam. ibi Descendit ad inferna. Quintus filiū dei resurrexisse ibi Tercia die resurrexit a mortuis. Sextus eundem ascendisse ad patris equalitatē. ibi Ascēdit ad celos sedet ad dexterā dei patris oipotentis. Septimus filiū dei iudicaturz bonos et malos. ibi Inde venturus est iudicare viuos et mortuos. Isti. 14. articuli colligunt̄ ex symbolo que apli ediderunt. Articulum primū et scd̄m de diuinitate posuit petrus. ⁊ andreas posuit terciū. Quartū bartholomeus. Quintū symon. Sextū thateus. septimū mathus. Item primū articulū de hūanitate xp̄i posuit iacob⁹ maior et etiā scd̄z 3us iohes. quartū thomas. quintū mathias. sextum iacob⁹ minor. septimuz philippus. Tria sunt symbola. primuz apłoz. secund⁹ Niceni concili. terciū athanasii. p̄mū factū est ad fidei inuestigatōz. scd̄z ad fidei explanatōz. terciū ad fidei defensionē.

Liber

Nota qd aliud est credere deum. aliud credere in deū. aliud credere deo. qm credere deū est credere ipm esse. credere aut in deū est credendo amare eū ⁊ credendo in eū ire ac membris eius in corpore. credere vero deo est credere verbis eius.

De spe Capitulum. xxi

Spes est certa expectatio future bñitudinis ex dei grā. et meritis ppriis pueniens. In hac diffinitione nō sumit certitudo demonstracōis in quo plene vni pte cōsentitur. Sed certitudo opinionis qua vni parti consentit. qā rōne probari videt. nec tñ omnino sed cū formidine. Diuinus aut expectacionis causa principalis est dei grā ⁊ non nostra merita quia ⁊ opa nra non sunt meritoria nisi ex dei grā. sine meritis tñ sperare aliqd non est spes sicut ait Greg⁹. sed psumptio. In predicta diffinitione diffinit motus spei ⁊ non virtus. Sz virtus spei diffinit sic. Spes est audacia mentis de largitate dei ac cepta habendi vitam eternā per bona meritoria. Inter fidem ⁊ spem dñā talis est. Fides em est de pteritis ⁊ futuris. spes aut de futuris tñ est. Fides est de bonis et mliis spes aut de bonis tantū est. Fides est de bonis tam sibi q̄ aliis. spes aut d bonis sibi tñ. Conuenit tñ in hoc qd tam fides q̄ spes de inuisibilibus est. Certitudo spei ex tribus oritur scz ex diuina largitate. ex habundancia meritoꝝ. ex p̄gustatione eternoꝝ. Nota qd spes prout est viatoꝝ sic est cū certitudine opionis vt dictum est. spes aut eoz qui sunt in purgatorio ⁊ qui fuerit in lyngo est cū certitudine sciencie. Vnde declinat aliquo modo a spe pprie dicta. Spes vero que fuit i stephano beato qñ vidit celos ap̄tos. et que fuit in paulo qñ dixit Scio cui credendi ⁊ certus sū Et que fuit in adam añ pctm fuit cū certitudine visionis. Tamez satis debilioris quā in celo vñd spes sit sumpta adhuc est minus pprie dicta. Ex his ptz qd in patria non est spes. qz beatitudo est oim bonoꝝ simul tota possessio. vñd ibi mihi est futuruz qd speret. ⁊ licet sanctis sit adhuc futura resurrectio cozpm hm rem. tñ presens est hm cognitionem. Spes aut sic futuruz respicit qd p̄nat tam presentia rei q̄ cognitionis put spes pprie sumit. Duplex est spes scz suffragii ⁊ p̄ime autoritatē. Prima ponenda est in sanctis. scda in solo deo est. Et hec est triplex scz venie Ps. In te dñe speraui non confundar in eternū Gr̄e Ps Sperantem in domino misericordia arcū dabit. Glorie Proueb Qui sperat in domino saluabitur. Effectus spei multiplex est.

109

Quintus

Primo a tribulatione liberat Ps. In desperauerunt p̄res nostri
sperauerunt ⁊ liberaſti eos. Exemplū de ſufanna ⁊ danielle Da
nielis. 13. Confortat Machab. que mater pereūtes ſeptez fili
os ſub vnus diei tempe conſpiciēs mater bono animo ferebat
p̄pter ſpem quā in deū habebat Mentem eleuat Iſaie. Qui ſpe
rant in dño mutabunt fortitudinez. aſſumant pennas vt aq̄le
Saluat Ps. Qui ſaluos facit ſperātes in ſe Tempalia miniſtrat
Ps. Oculi oīm in te ſperant ⁊ tu das illis eſcam ipſorum in tpe
oportuno ꝛc. Spes compāt multis rebns. Dicit̄ em̄ galea Ad
Theſſalonicen. Et galeam ſpem ſalutis. Anchora Ad Hebr̄os
dicit̄ de ſpe. Qm̄ ſicut anchoram habemus aie tutam et firmam
Medicina Ps. Sperans in dño non infirmabor. Gēma Prou.
Gemma gratiſſima expectatio preſtolantis. Solatiuz ad Heb.
Vt fortiſſimū ſolatiū habeamus qui aſugimus ad tenendum
p̄poſitam nobis ſpem Clauis. Gloſa ſup illud ps. Spera i deo.
Per ſpem intrat̄ ad videndum id qd̄ credit̄. Lignū vite Sap.
Sic coram hominibz tormenta paſſi ſūt ſpes illoꝝ immortalitate
plena eſt.

De caritate

Capitulum. xxiij

Caritas h̄m aplm̄ diſſitur ſic. Caritas eſt ſinis precepti
de corde puro ⁊ ſcientia bona et fide non ficta. Et ſu
mitur hic ſinis aſumationis qz caritas eſt aſumatio ſiue perfe
ctio omnis precepti. Pōt etiaꝝ dici ſinis terminacōis p̄ceptoꝝ
qz omnia opa que ſunt in p̄cepto tendunt ad caritateꝝ vt ma
gis ac magis habeat̄ de corde puro ⁊ intellectu puro. dicit̄ glo
ſa. Et ſumit̄ hic intellectus pro actu intelligendi h̄m quē cauſat̄
motus caritatis. Qm̄ enim quis deū magis diligit. niſi alias im
pediat̄. Et ita hec p̄poſitio de notat cauſam efficientē. Et ſci
entia bona ⁊ ſpe qz qui puram habet ſcientiaꝝ ſecure ſperat. et
fide non ficta. i. ſimulata vel non fragili ſed inter aduerſa forti.
Proſper in libro de vita contemplatiua deſcribit ſic caritateꝝ. Ca
ritas eſt vt mihi videtur recta voluntas ab omnibz terrenis ac
p̄ſentibz proꝝ aduerſa Juncta deo inſepabilr et vnita. igne
quod ſpūſſandi a quo eſt. ⁊ ad quem refer̄ incenſa Inquina
menti ois extranea. corrupi nescia. nulli vicio mutabilitatis
obnoxia. ſup oia que carnaliter diligunt̄ excelsa Affectionum
oīm potiſſima. dine contemplacōis auda. i. omnibz ſemp inuicta
ſūma actionū bonaz. ſalus moꝝ. ſinis celeſtiū p̄ceptoꝝ. Mors
criminū. vita v̄tutū. v̄tus pugnatiū. palma victoꝝ. ſcitaz mē
tū arma. cauſa meritoꝝ bonoꝝ. premiū p̄fectoꝝ ſine q̄ nullus

Liber

deo placuit tū qua non potuit aliquis peccare fructuosa in pe-
nitentibus. gloriosa in pseuerantibus. leta in placentibus. victorio-
sa in martiribus. operosa in omnibus oīno fidelibus. ex qua quecūq;
est boni operis viget. Caritas est mater virtutū. qz sicut mris
est nutrire sic caritas virtutes ⁊ bona opera nutrit. Dicit etiaz
caritas forma. qz sicut mediante forma potentia exiit in actum.
sic mediante caritate virtutes et opera exeunt in actum vtilem
Caritas dī radix. qz sicut a radice humor ⁊ viriditas. sic a cari-
tate virtutū et opezz viuificatio. Caritas dī vinculum. Dabet
em rōnem vniendi diuersa. sic capit Coll. 3. Sup omnia autez
caritatem habentes que est vinculū pfectionis. Vnde qui habet
vnā habet omnes. Caritas dicit caput. qz sicut caput membris
sensum ⁊ motū influit. sic caritas virtutibus motū operandi me-
ritorie confert. Caritas dī finis quo quiescit. Finis vero quo
quiescit deus est in quo mediante caritate quiescimus Caritas
q̄tum ad actū diffinit quatuor modis. Primo sic ī tercio libro
sententiaz. Caritas est dilectio qua diligit deus ppter se ⁊ pro-
ximus ppter deum ⁊ in deo. Secdo sic: Quid est caritas nisi vita
copulans. amatum cū amato. Tercio sic h̄m Aug. Caritas est
virtus qua videre deū et pfrui eo desideram⁹. Quarto h̄m Au-
gustinū. Caritas est virtus que animi nr̄i redissima affectio est
Daz diffinitionū prima d̄ in compatione ad deū. scda in ap-
tione ad eius possessores. tercia in apatione ad terminuz. q̄ta
in compatione dilecti ad dilectum.

Dīa ē inter caritatē et alios amores. xxiij

Amor triplex est. scz gratuitus. naturalis et viciōsus.
Amor gratuitus est laudabilis qz virtus habet finem
principalez bonū incōmutabile. hic diuidit̄ in amicitā
⁊ concupiam. h̄m amicitiam diligit quis deū purissime. non re-
spiciens vtilitatem suaz sed bonitatem amici. hoc modo diligit
homo plus deū q̄ seipm. h̄m concupiscentiaz diligit vero qs deū
quia remunerationez in eo expectat. Amor naturalis neq; lau-
dabilis neq; vitupabilis ⁊ habet finem indigentia. vel vtilita-
tem ppriam. Iste s̄līr diuidit̄ in amicitiam ⁊ concupiscentiam. h̄m
amicitiam diligimus hoc amore nos ⁊ nr̄am pfectionez ⁊ nr̄az
seruationem. Et magis ea q̄ magis sunt necessaria vt caput
pro quo totū corpus supponimus. hoc cōmunis nobis ⁊ brutū
est. h̄m concupiam vero diligimus deū qua necessitati nr̄e subue-
nit. quia hoc amore non diligitur res ppter se. sed ppter vsum
eius. Vnde hoc modo plus diligit homo se dilectione naturali.

Quintus

quod deum. Amor vitiosus vituperabilis est. quia primum habet finem voluptatem siue dilectionem in creaturam siue vanam delectationem. Sic amor dividitur etiam in amicitiam et in concupiscentiam. Secundum amicitiam diligimus hoc amore delectationem creature propter se quibus in nobis non habeat. In concupiscentiam vero diligimus voluptatem creature propter nos. Amor itaque multiplex est. scilicet naturalis erga se. pius apud penes. iocundos erga socios. iustus erga omnes. violentus erga inimicos. sanctus erga deum. Item differentia est inter amorem et caritatem et dilectionem. quia amor proprie est nativus. Et dicitur amor quasi animorum unio. hic quietat appetitum in re amata. Dilectio est amor proximi et dicitur dilectio quasi duo ligans. sociat enim amantem ad amatum in amore ut scilicet mutuo se diligant. Caritas est amor in deum. Sic amicum determinat et indicat omnibus cariores. Unde dicitur caritas quasi cara veritas. vel quasi carum deo faciens. Alia est differentia inter predicta. quia amamus deum propter se. diligimus eum super omnia. Caritas utriusque comprehendit. scilicet propter se et super omnia. Diligere deum in hoc differt a dilectione proximi. quia diligere deum est velle ei bonum quod habet scilicet quod sit omnipotens et summe bonus et humilis. Item diligere deum est velle eius precepta servare cum intentione fruendi eo. Item diligere deum est velle ipsum possidere et possideri ab ipso. Item diligere deum est voluntatem dei voluntati sue in omnibus preferre. Diligere vero proximum est velle sibi summe bonum non per essentiam sed per gratiam. Item diligere proximum est successum bonum ei optare et querere. Item diligere proximum idem velle et idem nolle in bono. Item diligere proximum est ei velle hoc quod sibi. Est iterum differentia inter dilectionem dei et proximi. quia deum diligimus in se et propter se. proximum vero diligimus in deo et propter deum. quoniam dicimus esse duplicem caritatem. scilicet dei et proximi. Hec duplicitas non intelligitur quantum ad habitus sed quantum ad actus quia uno habitu caritatis diligit deus et proximum. Caritas quoniam dicitur habitum. Apulus ad Roma. 5. Caritas dei diffusa est in cordibus nostris. Quoniam motum. Canon. Ordinavit in me caritatem. quoniam signum. Vnde Iohannes. Maiorem caritatem nemo habet. id est maius signum caritatis. Quoniam tertiam personam in trinitate. Iohannes. Deus caritas est. Et sic sumitur personaliter. quoniam sumitur essentialiter. et sic tota trinitas dicitur caritas. quoniam sumitur pro fervore caritatis. Unde luce 7. Dimissa sunt ei peccata multa quoniam dilexit multum.

De effectu caritatis Capitulum. xxxiii.

Liber

Caritas peccata expellit. Unde Luce. 7. Dimissa sunt ei peccata. Legem custodit. Applus qui diligit legem implet. Sic deum homini iungit Joh. Qui manet in caritate in deo manet et deus in eo. Mentem virtutibus ornatur Appls. 1. cor. 13. Caritas patiens est benigna est. Perfectionem adducit. Appls. Adhuc excellentiorem viam vobis demonstro. Gloria tribuit Johis. 14. Si quis diligit me sic. Et sequitur Ad cum veniemus et mansionem apud eum faciemus. Dilectione dei dignum efficit. Johis Si quis diligit me diliget a patre meo. Caritas in cordibus nostris diffunditur cum ad primum dilatatur. Effunditur per predicationem et per opera misericordie. Infunditur per illuminationem gratie. Superfunditur per opera perfectionis et superrogationis. Per caritatem venit deus ad homines in incarnatione et in homines in gratie collatione. Per ipsam caritatem currunt homines ad deum bona operatione. et perveniunt ad deum in glorificatione. Amoris est vulnerare. quia intima cordis penetrat. Cantus. Vulnerata caritate ego sum. languidum facere et hoc per desiderium essendi cum amato. Cuius Nunciatur dilecto quia amore langueo. Inebriare. quia sicut tendit in amatum quod sui ipsius et omnium rerum per illum obliuiscitur Cuius Comedite et bibite et inebriamini sic. Liquefacere. quia cor in divina dulcedine sic resouit quod appetitus cum appetibili mirabili amicitia unum Canticoz. Anima mea liquefacta est. Amor habet vim diffusivam in bona operatione. unumquodque in primi dilectione. transformativam in iustificatione. Item aliter hoc ostenditur. quia vim habet diffusivam ut in rebus creatione. unumquodque ut patet in christi incarnatione. transformativam ut in glorificatione.

Quibus rebus caritas comparatur Ca. xv

Caritas est bonorum principium quia a deo. ipsa est bonorum medium quia secundum deum. Ipsa est bonorum finis quia propter deum. Vel aliter. Caritas dicitur bone operationis principium quia movet ad illud. Gregorius. Caritas operatur magna si est. Dicitur et medium quia opera informat. Dicitur quoque finis quia opera dirigit et ad finem debitum perducit. Quod caritas dicatur finis. Sciendum quod triplex est finis scilicet assumptionis. consummationis. terminationis. Primo modo caritas est finis peccatorum quia illa consumit. Secundo modo caritas est finis preceptorum quia illa perficit. Tertio tam vita eterna quam etiam ipse deus est finis nostri laboris. Sed vita eterna debet esse terminus quo quiescitur. Deus vero terminus in quo quiescit. Caritas dicitur forma virtutum multipliciter. scilicet quia movet omnes virtutes ad opera exteriora per que

Quintus

perficiuntur virtutes et merentur augeri. Secundo quod omnes virtutes mouentur ad finem caritatis scilicet ad bonum. Caritas enim habet bonum pro fine et obiecto. Alie autem virtutes habent bonum non pro obiecto sed pro fine tantum. et ille finis virtutum perfectionem denotat. Tertio quod caritas augmentat virtutum delectationem et tollit fastidium et alleuat onera propter ipsius desiderium. Quarto quod complet animam et perficit. non quid inesse nature. sed inesse gratuito. et meritorio. Caritas multis rebus similis dicitur. quia comparatur auro quod fornax tribulationis probat. Aurora quam sequitur dies eternitatis. Archa noe in qua qui non sunt inuentus perierit. Arbori bonos fructus proferenti. Ale ad celestia subleuanti. Bitumini animam deo coniungenti. Clauis celum aperienti. Corone mentem decoranti. capituli sensum et motum influenti. Caritas enim influit sensum id est rationem merendi aliis virtutibus. Influit etiam motum. et affectum mouendi meritorie dei mentem illuminanti. Ebori thronum deo exhibenti. Fumi deo attrahenti. firmamento aquam voluptatis ab aquis eternitatis diuidenti. fontem mentem irriganti. Gēme animam oranti. gladio flammeo paradisu custodienti. Igni affectum accendenti. Iugo suaviter prementi. manne de celo descendenti. rose rubenti. radia humorem gratie quem a summo trahit ad virtutes transmittenti et sic nutrantur et conseruentur in bono. soli fulgenti. thesauro latenti. vinculo rationis omnes diligenti. In dilecto colligenti. vimo inebrianti. vestigi peccatorum multitudinem copianti. vnguento vulnera letalia curanti.

De excellentia caritatis Capitulum. xxvi

Caritas excellit alias virtutes in multis. Primo in dei conformitate Iohannis. Diligamus deum quoniam ipse prior dilexit nos. Secundo in spirituali dignitate. Richardus de sancto victore. Caritas est regula virtutum. Tertio in pretiositate. quia est aurum de ophir. Quarto in speciositate. quod est planeta veneris et anime pulchritudo. quia sicut pulchritudo exterioris hominis est ex decenti membrorum ordinatione et venustate coloris. sic pulchritudo anime est ex decenti ordinatione actuum et habitus. Venusto hoc autem facit caritas in anima cuius actus ordinatus est et venustus habitus. Quinto in supportatione laboris. Augustinus. Diagraua et inania leuia facit amor. Sexto in vigorositate. Canon. 8. Infortis est ut mors dilectio. Septimo in utilitate Augustinus. Habe caritatem et fac quicquid vis. Octauo in dulcedine quod caritas habet actum suum facit delectari nos in deo non solum in presentia sed etiam in via.

De signis dilectionis Capitulum. xxvii.

Signa dilectionis sunt. qz amicus amicū libenter audit libenter de ipso loquit. sepe de ipso cogitat. sine tedio sibi obsequit. Corpus et res pro illo exponit. offensam cauet. offensum placat. congaudet p̄speritati. condolet aduersitati. gaudet de sua p̄ntia. dolet de absentia. diligit ⁊ odit hoc quod ille. conat̄ ei placere. timetq; displicere. trahit alios ad eius amicitiam. munera ab eo data non alienat. consiliis suis acquiescit. petit ab eo fiducialiter. Qualiter q̄s scire possit utz habeat caritatem. Nota qz quid̄ sciunt se non habere caritatem. ut qui sunt in actu peccandi vel in p̄posito. Quidā dubitant se habere qz rōnes habent pro utraq; p̄te ut sunt illi qui incipiūt facere illud qd̄ in se est. Quid̄ putant se habere sicut qui multa bona opa fecerunt ⁊ diu abstinerūt a peccato. adhuc tñ sustinent motus temptationis ⁊ ymaginant̄ turpia. Quid̄ experiunt̄ se habere caritatem ut illi qui gustant diuinā dulcedinē in quibus fere fomes extinctus est. ⁊ q̄si vel semp bona faciunt vel affectant. Quidam certi sunt se habere ut quibus deus reuelauit qualis fuit apostolus paulus.

De gradibus amoris Capitulum. xxviii

Gradus amoris sunt isti. Primus cū diligo me p̄pter me iste amor non est bonus. Secundus cū diligo deum p̄pter me hic est mercenarius. ⁊ tunc erit bonus si principal̄ finis erit deus. Tercius cū diligo deum p̄pter se. i. quia bonus hic est valde bonus. qz talis amor vno tm̄ oculo id est dextero deū respicit. Quartus cum diligo me p̄pter deū hic est optimus quia in tali amore nihil querit homo de suo etiam in seipso sed solummodo que dei sunt. Super omnia diligendus est deus quia cum ipse sit primū ex hoc ipso est summus. ⁊ hoc ipso qz sūmum sūme bonū. Et hoc ipso qz sūme bonum. est sūme beatus. Et hoc ipso qz sūme beatum est. sūme beatificatus est. et hoc ipso sūme fruendum Et hoc ipso est ei sūme per amorem inherendū. et in eo tamq; in sine quiescendū. Tri a generaliter diligunt. scz vtile. delectabile. honestum. p̄pter primū diligenda est tribulatio. quia vtilis. p̄pter scdm̄ diligenda est virtus amplius quia honesta. p̄pter terciū diligendus est maxime deus. qz delectabilis Immo p̄pter hec omnia diligendus est deus. quia ipm̄ diligere est vtile delectabile ⁊ honestum. Gradus caritatis inq̄tum ipsa tollit peccatum sunt isti. Primo tollit caritas peccatum mortale

Quintus

non q̄tum ad habitum sed q̄tum ad actum. Liberat em̄ a peccato mortali. sed nō a potestate cadendi in illud. Sec̄do modo caritas tollit pecc̄m mortale q̄tum ad actum et ad habitū. Sz veniale neutro modo. sic ptz in aliquibz sanctificatis. Tercio caritas tollit pecc̄m mortale utroqz modo ⁊ veniale et quo ad habitū non tollit sed quo ad actū. Talis fuit caritas in b̄ta virgine ante conceptionem xpi. Quarto caritas tollit utrunqz utroqz modo. Sic fuit in beata virgine in conceptione ⁊ post. Tunc em̄ fuit in ipsa sublatus fomes peccandi totalit̄. Quinto tollit caritas utrunqz utroqz modo ⁊ sup oem misiam. h̄ hoc fiet in patria. Perfecta ē caritas qm̄ est habitu magna motu interiori directa. ope exteriori sollicita. Radice stabilita. feruore discretā. dulcedine consolatoria. Diligitur deus toto corde id est intellectu sine errore. tota anima id est voluntate sine contrarietate tota mente id est memoria sine obliuione.

De ordine caritatis Capitulum. xxix

O Rdo caritatis s̄m Aug. ē diligere. Primo quod supra nos est. i. deus. deinde quod intra nos est qd̄ nos sum⁹ Post hoc qd̄ iuxta nos est. id est primū Ultimo quod infra nos est. i. proprium corpus In eodem gradu cōtineri debet corpus pximi quia utrunqz tenet rationē inferioris boni respectu spiritus nostri. Sec̄m Ambrosium diligendus est p̄o deus secundo parentes. deinde filii. post domestici. ultimo inimici. Sz hoc de exhibitione quōd intelligunt. Aliquis diligit magis altero multipliciter. scz maiori effectu sic sup omnia diligendus ē deus. sed inter hoies magis diligendi sunt p̄ntes q̄ filii. Deī sanguinei s̄m graduz cognationis Maiori effectu sic plus diligendi sunt filii q̄ p̄ntes. sed eque p̄tinentibz prius succurrendum est magis indigentū Ad maiorem gr̄am sic magis diligendi sunt qui magis ad gratiam se habilitat Ad maiorem gloriā sic diligendi sunt s̄m gradus p̄cipandi bonum gracie. Nota q̄ idem est ordo dilectionis. nature et gracie. hoc excepto q̄ homo dilectione naturali magis diligit se q̄ deum. sed econuerso est in dilectione gratuita. Preterea sciendū q̄ idem ordo caritatis s̄m Aug. est in via erit in patria. quia cū gloria p̄ficiat naturam quicqd̄ non est imp̄fectionis in natura manebit in glia.

De dilectione proximi Capitulum xxx.

Liber

Quotio debent se homines diligere qz omnia sunt membra vnus corpis xpi mistici. quia vno spu sancto viuificantur spualiter et vnuunt qz vniam fidem hnt. qz vnu baptilma receperunt. quia vnu habent prem a dnm. quia ad vnum tendunt regnu. Dilectionem primi suadet ius nature. Mat. 7. Quaecunqz vultis vt faciant vobis hoies ic. Ius scripture. Vnde Luce. 10. Diliges dnm deum tuu ic. Exemplu creature. quia simile sibi agaudet. a omne simile diligit sibi sile. Melius est diligere qz diligi quadrupli rone. Primo qz quod diligitur scimus sed qz diligitur nescimus h credim9. Secdo qz qz diligitur pprie virtutis est sed qz diligitur aliene. Tercio quia cu diligitur alios obligam9. cu vero diligitur aliis obligamur. Quarto quia cu diligitur meremur nobis. cum aut diligitur alii merentur sibi. Per dilectionem primi efficiamur imitatores xpi Johis. 15. Hoc est preceptum meu vt diligat inuicem ic. Saluatoris discipuli. In hoc cognoscent omnes qz mei estis discipuli Johis. 13. Contemplatores dei. Johis. Qui diligit fratrem suu in deo manet a videt deu. Societas fraterna utilis est ratione subleuationis. Sapiens. Ne soli. qm si ceciderit. Ratione consolationis ps. Ecce qz bonu et qz iocundu Ratione exercitationis. Seneca. Semp an oculos tuos ponendus est aliquis cuius exemplo pfiuas qz nisi ad regulam praua non corriges. Prouerb. Ex modica scintilla auget ignis.

De dilectione inimicoy Capitulū. xxxi

Qirca dilectionem inimicoy Nota qz alia est dilectio affectus a alia effectus. Dilectio affectus duplex est. qa alia est innocentie. alia beneficentie. Dilectione innocentie tenemur diligere inimicos. qz non debemus eis optare malu inqtum malu. sed eis inqtum expediens vel reipublice. Affectus dilectionis beneficentie duplex est. scz principalis a secundarius. Affectus principalis est velle inimicis et optare bona spualia. sicut est gra a gloria. hoc mo tenemur affectu diligere inimicos. Affectus aut dilectionis beneficentie scdarius est optare inimicis bona temporalia. hoc modo non tenemur semp diligere inimicos. qz non expedit semper eis habere bona temporalia. Eodem modo distinguendum est de dilectione effectus qui silitur est innocentie a beneficentie. primo mo tenemur omnes diligere inimicos. qz tenemur eis mala non inferre. nisi forte ppt bonu plone vel reipullice. Secdo modo distingueda est dilectio beneficentie. qa si est beneficiu spuale necessarium ad salutem.

Quintus

tunc tenemur inimicis illud impendere. sicut orare pro eis . non quidem in speciali sed in communi. ita scz vt nō excludamus eos ab orōibz communiibus. Si vero est beneficiū tempale ad hoc nō tenemur nisi in casu necessitatis. Nota tñ qz duplicē possumus habere inimicum. scz psonē nre vel ecclie Igit̄ inimico psonē benefacere pfectōis ē nisi inq̄tum beneficiū ipsi vel alteri occasio naturalit̄ notuū est. qz in tali casu subtrahere beneficiū vtile est Inimico aut̄ ecclie beneficiū subtrahere pfectius est et melius. nisi qñ per beneficiū sperat̄ reconciliandus esse. Ex predictis patet qz optare bona temporalia inimicis ecclie impfectōis ē nisi per accidens scz qñ creduntur per hoc auertendi Inimicis vero psonē optare bona pfectōis est nisi p acc̄ns scz qñ putant̄ eis vel aliis fore nociua. Nota qz licet amicu diligere sic magis debetur tñ inimicu diligere magis est remissionis pene meritoriu et ad alia multa valet. Primo qz magis accedit ad pfectōnez Maioris em̄ virtutis est quia magis gratuitū. Secdo qz mot⁹ caritatis inimicu magis est meritorius remissionis pene et hoc ratioe difficultatis licet inimicu magis sit meritorius vite eterne rōe intentionis. Amor em̄ naturalis feruentiorē habet motum caritatis. sic et dispositio materialis cōfert forme. Tertio qz inimicu diligere expressius signū caritatis est quia extra motum nature est. Vnde ⁊ valde difficile est nisi assit gr̄a per quā vincatur natura. Nota qz ille cui iniuria facta est non debet reconciliationem querere ex debito necessitatis. sed si facit ⁊ plet debitum pfectōis. Vñ dicit Criso. Qz talis debet reconciliationem querere vt duplicem gl̄iam ⁊sequat̄. Vñ qz iniurias passus ē alteram quia prior rogauit.

De virtutibus cardinalibus Capit. xxxii.

Quod Er virtutes cardinales rectificatur anima in suis virtibus nam prudentia rectificat rōnalez. fortitudo irascibilem. temperantia concupiscibilem. iusticia vero rectificat omnes vires. Ipsa em̄ iusticia cōprehendit virtutes ordinantes ad primuz vt est equitas et liberalitas ⁊ ordinantes ad seipm. sic est lat̄ia pietas ⁊ obedientia. Propter hoc iusticie dicit̄ circūē Sicut est penitētia innocentia. Et ordinantes ad deuz. sicut omnes vires ⁊ qz non tm̄ est virtus spūalis et specialis h̄ etiā generalis comprehendens totius anime rectitudinem cū ipsa dicitur rectitudo voluntatis. Item per virtutes cardinales homo

Libet

quia instruitur quo ad se per prudentiam & quo ad primum p
iustitiam. Sedm fit etiam dupliciter. qui homo armatur in pro
speris p temperantiã. et in adũsis p fortitudinẽ. Item dicit Aug⁹
q̄ prudentia est in eligendis. fortitudo in tollerandis. temperan-
tia in vtendis. iusticia in distribuendis. Item dicit Augusti. q̄
prudentia est in precauendis in sidiis. Iusticia in subueniendo mi
seriis. Fortitudo in pferendis molestiis. temperantia in cohercen-
do delectationibus prauis. Xit aug⁹. in musica sua q̄ succedet
prudentie contemplatio. Fortitudini firmitas adherentie. Tempe
rantie mensura dilectionis. iusticie debita ordinatio ad deum et
prim. Iste quatuor virtutes appellantur cardinales. qz sicut ho
stium vertit in cardine ita in his vertit et regit vita hois. Vo
cantur & pollice qz hoem ordinant in vita civili nisi diuinit⁹
infundat. Dicunt et humane qz humano studio acquiruntur.
Appellant et assuetudinales qz nõ ex vno actu h ex assuetudi
ne nascunt qz et honestas hũana magis se exercitat in istis sic
et sanctoꝝ deuotio se magis exercitat in virtutib⁹ theologiciis
Nota q̄ prudentie est scire quid possit. temperantie est nõ presu
mere qd non possit. Fortitudinis est facẽ qd possit. Iusticie est
non plus velle q̄ possit. Iste virtutes suos hnt gradus pfectio
nis hm quos aliter possident eos incipientes aliter pfectos &
aliter pfecti. Dicunt em iste virtutes q̄q̄ pollice hm q̄ regit
vitam hois quo ad opa exteriora put pugnans contra vicia &
hoc modo sunt incipientiu. Purgatorie dicunt hm q̄ iam sunt
in victoria vicioꝝ & assistunt ptim intra ptim extra & sic sunt p
ficientiuz. Dicunt et purgati animi hm q̄ iam de viciis viciis
quiescit homo. ita q̄ raro primi motus insurgut et hoc mō pti
nent ad pfectos. Exemplares dicunt put snt in mte diuina nã
sic oim rez de⁹ exemplar est. ita & ydee virtutu in ipso assistut

De prudentia Capitulum .xxxiii.

Prudentia hm q̄ est virtus pollicata est vt ait Macro
bius ad rōnis normã q̄ cogitat queq̄ agit vniuersa di
rigere ac nihil pter rectũ velle vel facẽ. Prudentia vero hm q̄ e
virtus purgatoria est vt ait idem mundũ & oia que in mundo
sunt diuinoꝝ contemplatione despiciere. oem anime cognitionez
in sola diuina erigere. Prudentia vero put est virtus purgati
animi est sola dina nosse et ea tamq̄ nihil sit aliud intueri. pri

Quintus

dentia sane exemplaris est ipsa mens diuina cui oia nuda sunt et aperta. Partes prudentie sicut Tullius. intelligentia. prudentia memoria &c. Intelligentia vero virtus est per quam animus prospicit ea que sunt. Prouidentia autem est virtus ut idem Tullius ait per quam videtur aliquid futurum antequam factum sit. Memoria est sicut eundem per quam repetit quis ea que facta fuerant. Nota quod duplex est iudicium rationis scilicet diffinitiuum et discretiuum. Iudicium discretiuum est quo ratio iudicat aliquid esse faciendum vel non faciendum. circa tale iudicium est scientia et non virtus. Iudicium vero diffinitiuum est virtus quo ratio imperat aliquid fieri vel non fieri. Et circa illud est virtus. Unde in primo iudicio se habet scientia circa operationes bonas ut Philonius. In secundo vero iudicio se habet virtus ut imperat. Prudentia habet regere ceteras virtutes in actionibus suis sicut omnes partes philosophie moralis que sunt ethica moralis et yconomica et politica. quarum prima scilicet ethica mores. quo ad seipsum instruit. Secunda scilicet yconomica familiam disponit. Tercia scilicet politica urbes et regna regit. Triplex est prudentia. Prima est cordis et hec est in dispositione presentium et in reuocigatione preteritorum et in preuisione futurorum. Deuter. 32. Utinam sciperent scilicet presentia et intelligerent scilicet preterita ac nouissima prouiderent scilicet futura. Secunda est oris et hec est in moderatione sermonum. Prouerbi. Qui moderat labia sua prudentissimus est. Psalmus. Pone domine custodiam ori meo &c. Tercia est operis et hec consistit ut ait Tullius in fuga mali et in electione boni. Psalmus. Declina a malo et fac bonum &c. Nota quod alia est mundana prudentia. alia humana. alia diuina. Prima est in temporalibus acquirendis. Secunda in comodo carnis. tercia in obsequiis diuinis. Officium prudentie est adus aliarum virtutum dirigere sicut supra dictum est. Bernardus. Discretio non tam virtus est quam auriga virtutum. Nolite facere nec posse falli ut dicit Seneca. Res sicut veritate estimare. Seneca. tunc per rationem recte viues si diuina prius existimes. si dignitatem rebus non ex opinione multorum. sed ex earum natura constituas. nobis commissa ad dei gloriam et proximi edificandorum dispensare. Luca. 12. Quis putas est fidelis huus et prudens &c. mutabilitatem fugere. Seneca. Scito te in quibusdam perseverare debere quia cepisti. quedam te nec inape.

De temperantia Capitulum. xxxiiii.

Temperantia secundum Macrobius. prout est virtus politica. Est nihil appetere penitendum. In nullo legem moderationis excedere sub iugo rationis cupiditatem domare

Libri

Temperantie put est virtus purgatoria. est omnia relinquere in quantum natura patitur que corporis vsus requirit. Temperantie put est virtus purgati animi. est terrenas cupiditates non reprimere sed penitus obliuisci. Temperantie put est virtus exemplaris est quedam in se perpetua intentione conuersatio. Partes temperantie secundum talium sunt tres scilicet continentia. clemencia. modestia. Continentia secundum eundem talium est virtus per quam cupiditas consilii gubernatione regitur. Clemencia est per quam motus animi in odium alicuius temere committitur vel hilaritate detinetur. Modestia est virtus per quam pudor honestus carum et stabilem compat auctoritatem. Species temperantie sunt tres scilicet sobrietas continentia et modestia. Prima consistit circa gustum in quo ponitur modus sobrietas. Secunda circa tactum consistit quantum ad vim generatiue huic ponitur modus castitas. Habet enim homo vehementem appetitum seruandi se in esse indiuiduum per nutritiuam. et conseruandi se in esse speciei per generatiuam. Isti autem appetitus restringuntur per sobrietatem. et continentiam. Tercia consistit in dictis et factis. Factum autem put hic accipitur pertinet ad tres sensus et circa eorum proprias materias scilicet visum auditum olfactum. Pertinet etiam hic factum ad tactum non quidem qui est in generatiua. sed ad alios tactus quorum sunt organa manus ad percipiendum vel capiendum et pedes ad ambulandum. In omnibus istis modis ponitur modestia. Dignitas temperantie in hoc est quod aiam decorat. quia sicut in naturis forma decentior est quam materia. sic in motibus plus commendat modus quam ipsa actio. propter hoc compat soli temperantia qui medius planetarum est et decentior inter omnes. Meritum tumulat quia medius tenuere beati. Unde dicitur quod non verbis meremur sed ad uerbis. et non in eo quod aliquid facimus sed in eo si bene facimus. Ista patent in illa uidua que obtulit duo minuta et magis comendata est quam qui magna dona miserunt in gazophiliam. viciosos appetitus referent. sicut super dictum est. Unde compat freno et remo et lime que superfluum rubiginis tollit de ferro. Admones compat secundum quod apostolus instruit dicens ad. Ro. 12. Rationabile sit obsequium vestrum. Medium seruat Bernus. Tene medium si non vis perdere modum. De hoc medio dicit. Medio tutissimus ibis. Istud medium voluit nos dominus tenere quoniam fecit euam non de capite vel de pede. sed de costa. Et quoniam fecit hominem partem corporalem et partem spirituales ut dignitate nature esset sub natura angelica et super corpoream creaturam. Christo assimilatur que stetit in medio discipulorum sedit in medio doctorum. suspensus est in medio latronum

Quintus

locatus est in presepio in medio duorum animalium. Visus est a Johanne in Apoco. Ambulans in medio candelabrorum aureorum. Naturam aservat. quia natura in mediis deletatur. per extrema corrumpit. Unde philosophus. Excellentia sensatores corrumpit sensus. Ferculis eternis cibatur. Unde temperantia comparatur ligno vite quod erat in medio paradisi.

De fortitudine Capitulum. xxxv.

Fortitudinis habet macrobium prout est virtus politica Est animus supra periculi metum agere. nihilque nisi turpia timere. tollerare fortiter adversa vel prospera. Fortitudinis purgati animi et passiones ignorare non vincere ut nescio at irasci et nihil cupiat. Fortitudinis purgatorie est animo in terreri a corpore recedente. Nature altitudinem abhorreere. Fortitudo exemplaris est. quia semper idem est nec aliquando mutat. Partes fortitudinis habet Tullius sunt quatuor. scilicet magnificentia. fiducia. patientia. perseverantia. Magnificentia habet eundem est magnas et excellens rebus cum ampla quadam animi dispositione cogitatio atque administratio. Fiducia est virtus per quam magnis et honoris rebus multum in se animus ex spe certa fiducia collocat. Patientia est honestatis et utilitatis causa rebus arduis atque difficilibus voluntaria et diuturna pressio. Perseverantia est virtus in ratione bene considerata stabilis et perpetua mansio. Multi sunt effectus fortitudinis. primus quia de hostibus triumphat Machabeorum. 12. Judas vir fortissimus etc. Secundus homini bona sua servat. Luce Cum fortis armatus etc. Tertius quia dicitur. Proverbia. Manus fortium divitias parant. Quartus regnum celorum expugnat mat. Regnum celorum vim patitur. Quintus est qui ornat. Proverbia. ultimo. Fortitudo et decore indumentum. Sextus. in extremis assistit. Proverbia. Leo fortissimus bestiarum ad nullius patebit. Septimus remunerationem expectat. Proverbia. ultimo. Mulierem fortis quis inueniet proletem Fortitudo assistit in quinque scilicet in aggressione arduorum. Psalms. Viriliter agite et confortet cor. Item in contemptu terrenorum. Deuter. Moyses negavit se filium filie pharaonis. magis eligens affligi cum populo dei insustinentia tribulationum. Causa ultimo. Fortis est ut mors dilectio. In resistencia temptationum Apocalypsis. Nemo coronabit nisi qui etc. In impugnacione viciorum Job. 7. Multa iuvant fortitudinem Primus est exhortacio. Unde legitur de iuda machabeo qui armavit locos non clipeo. non haste munitione habet hominibus optimis robustorum

Liber

Vnde legitur de Eleazaro fortiter elegit mori pro patrum legibus exemplum virtutis et fortitudinis posteris delinquens. Tertium exercitatio in pugnis. Vnde legitur in iohanne quod dominus non deleuit statim hostes filiorum israel. sed relinquit aliquos ut per eos haberent exercitium preliandi. Quartum est spes remunerationis. Paralipso. Confortentur manus vestre et non dissoluantur. Erit enim merces operi vestro. Quintum hostium debilitas. Greg. Debilis est hostis qui non potest vincere nisi volentem. Sexto ordinis adiutorium. Exodi. Cum eleuabat manus moyses vincebant filii israel. si autem dimittebant vincebat amalech. Septimum armorum spiritualium apparatus. Vnde sampson vincebat philisteos in membra asini. temperantia et simplicitate. Vnde autem memoria dominice passionis quod signatum est in dauid. qui contra goliath venit in baculo et funda. Nonum est abusus spiritualis. Ps. Domine cor hominis confirmet. 3. Reg. 19. Ambulauit helias in fortitudine ubi illi. Vnde et petrus potatus spiritus sancti gratia confortatus est dicens Debet deo magis obedire quam hominibus. Act. 4. Idem vero apostolus autem talem exhortationem dixit. Nescio hominem. math. 26

De iustitia Capiculum xxxvi.

Iustitia pollitice secundum Macrobium est observare unicuique quod suum est. Iusticie purgatorie secundum eundem est ad unam huius propositi viam uniuscuiusque virtutis officium asseruare. Iusticie purgative animi est ita cum sapientia mente sociari. ut seruet cum ea fedus perpetuum imitando. Iusticie exemplaris est quod per hanc legem a sempiterna operis sui continuatione non flectitur. Partes iusticie secundum Tullium sunt sex. Religio. pietas. gratia. vindicatio. obseruantia. veritas. Religio secundum Tullium est que superioris cuiusdam nature quam diuinam vocant curam ceremoniam quod affert. Pietas est per quam diuinis sanguine et beniuolentie officium. et diligens tribuit cultus. Gratia est in qua amicitiarum et officiorum alterius memoria et remunerandi voluntas continetur. Vindicatio est virtus per quam ius et iniuria et omne quod obfuturum est defendendo atque vltascendo propulsetur. Obseruantia est virtus per quam homines aliqua dignitate antecedentes cultu quodam et honore dignantur. Veritas est per quam immutata ea que sunt aut fuerunt aut futura sunt dicuntur. Nota quod iustitia non tam est virtus specialis quam generalis. Vnde habes supra de virtutibus cardinalibus in genere. Iusticia dicitur in libro sapientie esse perpetua. multiplici ratione. Primo quia perpetuat animarum

Quintus

Stabiliendo eā i loco debito. scz sub deo ⁊ sup corpales creatūas
 Secundo quia manebit in patria hm essentiā et hm vsum. Alie
 vero cardiales virtutes. ⁊ si maneant hm essentiā in p̄ia. nō
 tñ hm oēm vsum. Tempantia em non refrenabit motus illicitos.
 prudentia non cauebit ab insidiis. fortitudo non aggredi
 etur terribilia. Iusticia pueritur tripliciter. scz amore. viz per
 sone vel pecunie. Isaias. Ve qui iustificatis impiuz p muneribus
 Timore. Euangeliū. math. 10. Nolite timere eos qui occidunt
 corpus Rancore Math. 27. Sciens q p inuidiaz tradidissent
 eum. Plura mouent ad reditūdmē iusticie. Primū est reditudo
 humani corpis quia indicens valde est in recto corpore curuuz
 habere aim. Scdm est vt ait Aug⁹. Iusticia est in corde homis
 naturaliter. Tercū est q brutia aialia docent multa que ad iu
 sticiam p̄inent vt innocentia ⁊ cordiam ⁊ hmōi. Quartū scrip
 tura Ecclesiastic⁹. Vsq ad mortē certa p iusticia. Effectus iusti
 cie est q b̄ificat Math. 5. B̄i qui esuriunt ⁊ sitit. Et petrus si
 qd patimmi p̄t iusticiā b̄i. Exaltat. ecel. Qui opat iustiam ex
 altabit. ⁊ p̄tētū cupiscētie refrenat. Isa. Erit iusticia cingu
 lum lumborū eius. Locū deo prepat ps. Iusticia ⁊ iudiciū p̄a
 ratio sedis tue. ⁊ mortē eterna liberat. Proverb. Iusticia libe
 rabit a morte. Coronat ad Thimoth. Reposita est mihi coro
 na iusticie Remunerat ps. Retribuet mihi dñs hm iusticiam
 meā. Iusticia asistit in fide Ap̄lus ad Roma. 10. Credidit abra
 ham deo et reputatū est ei ad iusticiā In orōne. ps. Clamaue
 runt iusti et dñs ⁊c. In sc̄ta meditatione Eccl. Beatus vir qui
 in sapia sua morabit. ⁊ qui in iusticia meditabit. In humiliatio
 ne Mat. 3. Sic decet nos adimplere oēm iusticiā Glo. Perfec
 ta est iusticia subdere se minori. In eruditione Proverb. Semi
 nantū iusticiam merces fidelis.

De donis

Capitulum. xxxvii

Iacet om̄s habitus dati diuinitus possint dici ḡnalter
 dona dei. Spūaliter tñ et appriate septē sūt dona spūs
 sancti que p ordinez ysaias enumerat a sūmo incipēs
 vsq ad vltim descendendo. Septem ḡ dona sunt multiplici rōe
 Primo vt p hoc expellant septem vicia. ita scz vt timor expel
 lat supbiam. pietas inuidiā. scientia iram que est q̄i quid̄ insa
 nia. Fortitudo accidiā. silium auariciā. intellectus gulā. sapia
 luxuriam. Scdo dicunt̄ dona septem esse p̄pter expediendas vi
 ces naturales. nā irascibilis indiget expediri tā in p̄speris q̄ in
 aduersis In p̄speris quid̄ p timorē. in adūlis aut p fortitudinē

Liber

Concupiscibilis indiget expediri q̄tum ad effectū respectu p̄xi
mi quod sit p̄ pietatem. Et q̄tum ad effectum respectu dei qd̄
sit per gustum sapientie. Ratio quid̄ indiget expediri in verita
tis speculatione qd̄ sit per donū intellectus ⁊ in veritatis electi
one quod sit per donū consilii atq; in electi executione quod sit
per donū scientie. Per hoc eim̄ donū recte auersamur in medio
nationis prauē atq; peruerse. Tercio dicunt̄ esse septem dona.
p̄pter regimen actiue vite ⁊ contemplatiue. Vita contemplatiua
tria dona debet habere. scz timorez ad reuerentiā maiestatis. in
tellectum ad intelligentiāz veritatis. sapiam ad gustum bonita
tis. Actiua vero vita debet habere pietatem ad agendū. fortitu
dinem ad sustinendū. scientiā ad directionē pietatis. consilium ad
directionem fortitudinis. Plurima quoq; dona sūt ad intellectū
spectantia. qz lux cognitionis multū expedit ad dirigendos pe
des n̄ros in viam pacis. p̄pter eandem causam sit donoꝝ combi
natio ⁊ quasi semp̄ adiungit̄ vnū directiuum cum aliis qd̄ spe
ctat ad adionem vel passionem. Dicit Greg⁹ sup̄ Ezechielem
Q̄ sumus per sapiam maturi. per intellectū prouidi. per consiliuz
cauti. p̄ fortitudinez animosi. per scientiam discreti. per pietatē
misericordes. per timorem humiles.

De dono timoris. Capitulum. xxxviii

Timor est ut ait Aug⁹. fuga mali. Species timeris sunt
sex. Primus est naturalis quo quilibet timet naturalr
nocumentū nature. Iste timor non est meritorius. nec
demeritorius. qz non subiacet libero arbitrio. Et dicit̄ natural
non a natura instituta sed destituta. qz iste timor est pena p̄ pec
cato primoz parentū inflicta. hoc timore xp̄us naturalr mori
timuit. Secus est timor humanus quo scz quis timet nimis pel
li sue. Iste timor nascitur ex nimio amore p̄ntis vite. ⁊ est q̄nq;
mortalis actus eius. cū potius peccaret quis mortaliter q̄ amī
teret vitam suā. q̄nq; venialis est vt cū quis potius faceret veni
ale p̄ctm̄ q̄ pmitteret se occidi. Tercius ē timor mundan⁹ quo
scz aliquis timet nimis rebus suis. hic nascit̄ ex nimio amore
tempaliū Et est q̄nq; mortalis q̄nq; venialis penitus eodez mō
quo dictum est de humano. Quartus est timor seruilis quo scz
quis timet peccare p̄pter gehennā p̄nciplr. Quintus est timor
initialis q̄ scz quis timet gehennā ⁊ dei offensā. vn̄ q̄i duos hz
oculos. vnū ad penā aliū ad deū. ⁊ h̄ ē p̄ncipalior. Sextus est
timor filial q̄ scz timet q̄s offensā dei timmō vel sepacōm a deo.

Quintus

Numerus predictoꝝ timoꝝ sic accipitur. Aliquis timor est a spū sancto ⁊ cū spiritu sancto sicut timor initialis et filialis. alius est a spiritu sancto ⁊ non cū spiritu sancto. sicut timor seruilis. Aliquis est cū spiritu sed non a spiritu sancto cū nō sit donum spūs sancti sicut timor naturalis. Aliquis nec est a spiritu sancto nec est cū spū sancto sicut timor hūanus et mundan⁹ q̄s nec spūssandi gr̄a secum cōpatit̄. nec per spm̄ sanctum dat̄. Est adhuc alius timor reuerentie qui solus inter timoꝝes erit in patria. sicut d̄ in ps̄. Timor dñi sanctus p̄manens in seclm̄ seculi. Reuerentia vero est rephiliatio a considerata magnitudine dei in p̄p̄iam p̄uitatem. Timor dñi multa bona opatur. Primo p̄ctm̄ expellit. Eccl⁹. Timor dñi expellit p̄ctm̄. Sapiam̄ ḡḡm̄t. Eccl⁹. Radix sapientie timor dñi. Negligēt̄iā abiicit Eccl⁹. Qui timet deum nihil negligit. Mentē stabilis. Prouerb. 27. Nisi in timore dñi tenueris te astanter cito subuertetur domus tua. Spūaliter ditat. ps̄. Nō est inopia timentib⁹ eum. Bona op̄a cumulat. Eccl⁹. Qui timet deum faciet bona. Cor̄ deletat. Eccl⁹. Timor domini deletabit cor. Vitam plonget Eccl⁹. Timor dñi apponit dies. Deuotionem irrigat Eccl⁹. Timor fons vite. Eternaliter remunerat. Eccl⁹. Timentis deus bene erit in extremis.

De timore seruilis Capitulum. xxxix.

Timor seruilis dñi est spiritus sancti. nō tñ a spū sancto est Sicut aurora a sole est. nec tñ est cū sole. Timor seruilis tñ locum spiritui sancto preparat vt eū sicut seta filum introducat. Seta nanq̄ sic filum inducit vt ip̄m p̄cedat. sed cū ip̄so non p̄maneat. Sicut ait Aug⁹. Timor seruilis ē bonum q̄ nemo bñ vtitur. q̄ licet habitus timoris seruilis bon⁹ sit in se bñ quē etiam donū spūs est. tñ actus eius est q̄nq̄ peccatum. Timor itaq̄ seruilis duo facit. Primū est q̄ prepat viā caritati. Scdm̄ est q̄ retrahit a peccato metu pene tm̄. Ratio e primū bonus est. sed rōne secundi distinguit̄. Vnde notandum est q̄ vsus timoꝝ seruilis duplex est. scz vel cū vtitur q̄s essentia habitus tm̄. vel cū vtitur seruitate. Primo modo vsus ei⁹ bonus est. nam ille vsus est abhorreere penas eternas qd̄ bonū est cū sit etiam in timore initiali. Scdo modo vsus eius malus. qz sic vsus eius esset vitare malū ex coactione per penam eius tñ affectus habet in voluntate ⁊ sequeret̄ effectus si speraret̄ impunitas vt ait Aug⁹. Et sic intelligit̄ diduz̄ augustini qui ait

Liber

Quia timor seruilis bonus est. non tñ qui timet seruiliter bñ agit quia agere bonũ est ex bonitate facti. sed agere bene. merito est ex bonitate agentis qui agit ex virtute caritatis et gr̃e.

De timore inicali Capitulum .xl.

Timor inicalis ideo sic dictus est. qz est primo incipien-
tius. qui adhuc in angustia sunt sup peccato suo quod
comiserunt. Sed hec angustia foras mittitur qñ consci-
entia seruat ad plenũ. Perfecta quoqz caritas d̃ foras mitte-
re inicalem timorem incptum habet naturã timoris huilis. Im
hoc qd̃ habet scz oculũ ad penã Timor em̃ inicalis habet duos
oculos vnũ ad gloriã q̃ est ei essentialis. altez ad penam qui
est ei accidentalis. Sed timore seruili essentialis. Preterea timor
inicalis abstinet a pctõ veniali ppter penam purgatorii i quo
casu põt auenire cũ perfecto qui etiam timet penã purgatorii.
incptum est dilatoria glorie siue sepatiua ad tpus. Duplex est
amor. scz filialis vt quo diligimus deũ ppter se tm̃. Et mercẽ-
narius vt quo deum diligimus ppter se primapl̃r et secundario
habitu respectu ad mercedez Huc duplici amori rñdet duplex
timor. scz filialis ⁊ inicalis. Naz filialis timor respondet amori
filiali. Inicalis vero respondet amori mercenario.

De timore filiali. Capitulum .xli.

Timor filialis pprie timet offendere deũ qui etiaz si ppter
peccatum non separetur a deo. tñ a pctõ abstineret ne
ipm offenderet. Et in hoc differt timor filialis ab inica-
li qui pprie est timor sepatiõis qz conscia peccati timet a deo se-
parari. Timor vero filialis tantũmodo timet offendere deum.
Alia est d̃ra. quia timor inicalis est imperfectoz. Sed filialis p-
fectoz est. Tercia est differentia quia cũ in timore pene due sũt
scz punctio et cautela. Ipsa punctio ptinet ad timorez inicaliez
talís em̃ punctio est ex conscientia pctõ de quo nescit an sit dimis-
sum. Cautela vero ptinet ad timorem filialem. Sicut enim per-
fectus cauet pctõ quia deũ offendit. ita per assequens cauet pe-
nam sed tñ per accidens. Timor filialis d̃ etiã sanctus ⁊ castus.

De dono pietatis. Capitulum .xlii.

Donũ pietatis asistit in tribus scz in cultu dei. ⁊ in vene-
ratione sacre scripture ⁊ in honore primoz. Cult⁹ dei
asistit in professione diuine maiestatis ⁊ hoc est theose-
bia. Veneratio sacre scripture asistit in hoc ut ei firmiter credat̃
vt sollicitate custodiat. vt fideliter dispenset. Donoz primi asistit

Quintus

in reuerētia supioꝝ .i. afoermitate equaliū .i. subuentōe inferioꝝ

De dono scientie Capitulum. xliii

Scientie donū silem habet actū cuz prudentia que ē virtus politica h̄ differūt in rōne agendi. Prudentia em̄ pcedit ex principiis iuris natūalis. Scientie vero donū pcedit ex principio fidei. Proprius actus scientie domi est docē. recte auersari in medio nationis praue et puerse. Tria vero requirunt ad hoc vt aliquis bñ auerset in medio nationis praue et puerse. Primuz est q̄ habeat rōnes quibz se defendat ab ini pugnantiū fidem suā. Vnd̄ scientie donū non tm̄ supponit ea que scripta sunt in libris theologie. sed etiā ea que scripta sunt in tota phia quibz inuatur ad probandū fidem. Scdm̄ est q̄ a malo absteineat. Tercū q̄ bene ⁊ prudentē tempalia admittret. Preterea scientie domi est dirigere opa ad normaz rōnis ad conformitatē dei. Item per donū scientie scitur ne sub specie boni malum lateat. Item aīlium regit pietatem ppter qd̄ etiam hoc duo dona cōbmanur. Item p donū scientie scit homo quid sit et a quo sit ⁊ ad quid sit. Scientie donū est scientia faciendorū. Et ideo ratio scientie aīstīt in cognitione hm̄ quā nō est virtus. Sed rōne faciendorū in imperio. ⁊ hm̄ hoc est virtus.

De dono consiliū Capitulum. xliiii.

Consiliū sumitur tribz modis. qñqz em̄ dicit̄ consiliū deliberatio de rebz valentibz ad finem quē intendim⁹. Et tale aīlium p̄inet ad prudentiaz. vel est idem cum prudentia. Qñqz dicit̄ consiliū p̄suasio rez excellentiū ad q̄s non tenemur. Scdm̄ q̄ hoc dī esse aīlium. Si vis p̄fectus esse vade et vende omnia que habes ⁊c. Qñqz dicit̄ consiliū prudentia valde exercitata in medio aīplatiuoꝝ ⁊ adiuoꝝ donoꝝ et deliberatio de opibus arduis siue teneamur ad ea siue non. Et hm̄ hoc sumit̄ consiliū donū. ⁊ ita consiliū et prudentia sūt idem in essentia. et tm̄ consiliū habundat super prudentiam in vno accedente scz q̄ eius etiam est impare. Nota q̄ sic ad scientie donū p̄inet reppare malum ⁊ eligere bonū. Ita p̄tinet ad consiliū cauere picula que sunt in hoc exilio. Item sicut donū scientie habet regere pietatem. ita donū consiliū habet regere fortitudinem. In hoc em̄ differunt aīlium ⁊ scientia. q̄ aīliū est circa difficile ⁊ arduū. Sed scientia est circa bonum ⁊ malum.

De sapientia et intellectu Capitulum. xlv

Liber

Sapientia et intellectus differunt. quia sapientia est cognitio dei absolute. Intellectus vero est cognitio collatiue. scilicet in comparatione ad creaturas. Item alia est oratio. quia in intellectu cognoscitur deus per illuminationem de auditu in scriptura. Sapientia vero cognoscitur ipso experimento. Item per intellectum deum cognoscimus. per sapientiam vero eius dulcedinem gustamus. Unde sapientia dicitur quasi sapore virtutum condita scientia. Item sicut dicit Gregorius. per intellectum sumus prouidi. per sapientiam maturi.

De beatitudinibus in genere Capitulum. xlii.

Beatitudines sunt septem secundum distinctionem graduum. Quibus octo sunt secundum essentiam quas saluator enumerat in sermone in monte. Sic habet Mat. 5. scilicet paupertas spiritus. miseria. iustus. esuries. iusticie. misericordia. cordis munditia. pax. Nam beatitudinum numerus accipitur secundum integritatem perfectionis. Requiritur autem ad perfectionis integritatem tria scilicet recessus a malo. processus in bono. et perfectus status in optimo. Sane malum preceedit aut ex timore superbie. aut ex rancore malicie. Aut ex languore cupiditatis. Contra hec tria sunt tres beatitudines scilicet paupertas spiritus contra malum timoris. miseria contra malum rancoris. iustus contra malum libidinis. Item perfectus in bono attenditur secundum diuinam imitationem que est secundum duas vias domini scilicet misericordiam et veritatem. De quibus in psalmo. Omniuersae viae domini misericordia et veritas. Igitur secundum has duas vias sumuntur due beatitudines. scilicet esuries iusticie et affectus misericordie. Preterea statim in optimo attenditur in duobus. scilicet in limpida cognitione et tranquilla affectione. et secundum hoc sumuntur due ultime beatitudines scilicet munditia cordis ad videndum deum. et pax mentis ad perfecte fruendum. Per septem beatitudines excluduntur septem vitia capitalia. Paupertas spiritus excludit superbiam. mansuetudo iram. iustus inuidiam. quoniam qui luget pro peccatis aliorum non inuidet illis. Esuries iusticie accidiam. misericordia auaritia. munditia cordis gulam. quia cordis munditia non seruit ventri ad modum bruti animalis. Pax excludit luxuriam. quoniam gustato spiritu desipit omnis caro. Sic in enumeratione donorum est ordo artificialis. quia pro ponuntur digniora. ita in beatitudinibus est ordo naturalis ubi digniores ponuntur ultimo.

De prima beatitudine Capitulum. xlii.

Paupertas spiritus sumitur hic per abstinentiam ab amore mundi. et ab amore carnalium voluptatum et diuitiarum ac proprie excellentie. Nec tria completuntur amor mundi. Unde dicitur

Quintus

in glo super lucam. Paupes sunt qui non querunt illecebrosa
sup Math. quo dicit. Paupes spu sunt humiles deu timentes
Alia glo. dicit Paupes sunt qui nihil hnt ⁊ omnia possident.

De secunda beatitudine capitulum. xlviii

Mitis est sicut dicit Aristoteles. qui nec patit nec deduci
tur. Est aut mititas eade cu mansuetudine. Habet em
ex glosa sup Mat. ⁊ mansuetus est qui nullam amari-
tudinem animi sentit. Ex quo patz q mansuetudo est purgati
animi. Et pot dici q mansuetudo est spes fortitudinis. ⁊ idem
cu patientia. Differunt tm mansuetudo ⁊ patientia aliquo mo
qm patientia est in sustentia molestiarum corporalium. man-
suetudo vero in sustentia contumeliaz.

De tertia Capitulum. xlix.

Dolus est lugere pro peccato et odire ipm ita q insur-
gamus ad destructione ipsius. Lugere aut de malo vt
fugiamus ipm sic lugere est solius caritat. Luge vero
de aliquo malo speciali est cuiuslibet virtutis. Quebet em vir-
tus luge de suo contrario.

De Quarta Capitulum. l.

Esuries iusticie est vehemens desideriu iusticie siue sumi
boni. Esuries aut iusticie est beatitudo potius q esuries
aliaz virtutum cardinaliu. quia per iusticia in media
te coniugimur deo quod non fit per alias cardinales virtutes.
Iusticia enim prout sumitur comprehendit fidem. spem ⁊ carita-
tem que immediate coniungunt nos deo.

De Quinta Capitulum li.

Misericordia est p qua pro terrenis celestia merem. Opa
misericordie sunt. 14. viz septem corpalia ⁊ septem spualia.
Corpalia sunt hec. visitatio infirmoz. potatio sitientiu. abaco
esurientium. redemptio captiuoz. vestitio nudoz. collectio per-
egrinoz. sepultura moztuoz. Prima sex de istis habem9 i euā-
gelio. septim in Thobia. Opa misericordie spualia sunt hec. De lin-
quenti ignoscere. peccantez corrigere. ignorantam docere. tū-
banti asulere. mestu asolari. p salute primi orare. iniurias susti-
nere. Et h vltim ptera d op9 misericordie qz rnsio mollis ⁊ huilis
patientia frangit iram ⁊ hoc piu est sez furorem irati mitigare.

De sexta capitulum .lii.

Mundicia cordis est qua clarificat cor et mundificat ad
vidend deu ⁊ ardentissime diligend. Accipit at mudi-
cia cordis hic no pro vtute. h p statu quod q e purgati animi

De septima capitulum .iiii.

Par est status virtutis in quo est dilectio in deo. sine contrarietate vel contradictione carnis mundi et dyaboli vel si est aliqua inefficax est. Unde patz qd par est status purgatiſſimi animi Pacificis magis attribuit esse filios dei qm aliis qz licet miſericordia maxime assimilet hominē deo q̄tum ad opa exteriora. tamen q̄tum ad interiora magis assimilat par.

De octava beatitudine Capitulum.iiii

Octava beatitudo de qua dicit Augustinus. Beati qui persecutiones patiuntur propter iusticiam quam ipsorum est regnum celorum. Hec virtus scilicet sustinentia persecutionum propter iusticiam annexa est paci. Cum enim pacificus sit absque contradictione carnis mundi et dyaboli. patz qd idem patius erit superare etiam temptationes mortis. unde sustinentia mortis pro christo in eod gradu est cum pace propter hoc dicimus qd octo sunt beatitudines q̄tuz ad essentiā. Sed tamen septem q̄tuz ad distinctionem graduum quam supra pacem non est virtus alia. Dicit enim Augustinus. Pax est finis et consummatio omnium virtutum. Octava beatitudo dicitur redire ad caput duobus modis. Primo quia idem premium sibi permittit quod per beatitudinem scilicet regnum celorum. Secundo quia omnis probat ab ultima usque ad primam. Utz vere sint Gregorius. Qualis unusquisque apud se lateat illata et tumelia probat. Ex predictis colligitur qd habitus virtutum cardinalium principaliter disponunt ad exercitium active. Habitus vero donorum disponunt ad actus contemplative maxime. habitus autem beatitudinum disponunt ad perfectionem utriusque.

De sensibus spiritualibus Capitulum.lv

De sensibus spiritualibus precipit anima spiritualia. quia videt sponſum sui pulcritudinem sub ratione splendoris. audit sumam armoniam sub ratione verbi. gustat sumam dulcedinem sub ratione sapientie comprehendens utrumque scilicet verbum et splendorem. odoratur sumam fragrantiam sub ratione verbi inspirati in corde. tangit sumam suavitatem sub ratione verbi incarnati et inter nos habitantis corporali et reddentis se nobis palpabilem et osculabilem per ardentissimam caritatem. Ex predictis patz qd sensus spiritualis ducit perceptiones mentales circa veritates contemplandas. que quidem contemplatio incipit a sensu et pervenit ad ymaginationem. De ymaginatione ad rationem. De ratione ad intellectum. De intellectu ad intelligentiam de intelligentia ad sapiam seu noticiam excessivam quam incipit habere in via et consummat in gloria

Quintus

De fructibus spiritus capitulum .lvi

Ructus duodecim non dicunt nouos habitus. sed status consolationum quibus consolatur spiritus iustorum. et iste delectationes secuntur opera perfecta. Sunt autem isti fructus Caritas. gaudium. pax. patientia. longanimitas. bonitas. benignitas. mansuetudo. fides. molestia. continentia. castitas.

De dulia et latria Capitulum. lviij

Latria est reuerentia et seruitus deo exhibita. Vnde si creature exhibetur honor deo debitus est ydolatria. Latria comprehendit quinque scilicet. fidem sapientiam. reuerentiam. sacrificium orationem. Prima duo sunt cordis. sequentia duo sunt operis. vltimus est oris. Dulia debet creature in quantum est ymago dei. Vnde dulia est amor qui debetur sanctis. Vnde de beata virgine sciendum quod in quantum ipsa est persona sancta. debet ei dulia. sed in quantum est mater dei debet ei yperdulia id est superior dulia. Sane si persona cui debetur dulia est in prelatione constituta debet ei reuerentia tantum que consistit in obedientia preceptorum et in exhibitione honorum. Si autem est persona simplex debet ei reuerentia tantum que consistit in exhibitione honorum. Iperdulia debetur creature excellenti sicut est caro christi. beata virgo. crux christi. Vnde sciendum quod ligno vere crucis christi in qua pependit debetur yperdulia. etiam si non sit figuratum ut signum crucifixi. quia instrumentum fuit nostre redemptionis. Crucibus autem factis in quantum sunt ligna vel res tales nihil debetur. sed crucibus factis in signum christi crucifixi debetur latria. Imaginibus enim eadem debetur adoratio que debetur et illis quorum sunt ymagines. Vnde non ymagines in quantum sunt res facte. sed illa quorum ymagines sunt adoramus.

De preceptis in genere Capitulum. lviij

Preceptum est imperium faciendi vel non faciendi. Preceptorum alia sunt affirmatiua ut honora patrem. alia negatiua ut non mechaberis. Precepta affirmatiua stricte sumendo dicuntur precepta. sed negatiua prohibitiua. Precepta affirmatiua obligant semper. sed non ad semper. Negatiua vero obligant semper et ad semper. Precepta decalogi possunt intelligi vel data vel innata. Primo modo tantum pertinent ad populum israeliticum. Secundo modo omnia obligant. quia quicquid continet decalogus explicite. hoc continet lex nature que scripta est in corde cuiuslibet implicite. Istud enim preceptum legis nature. Quod tibi non vis fieri alteri ne feceris. includit hec precepta. Non occides non

Libet

furtum facies & hmoi que decalogus ponit explicit. Quedam precepta tradunt impatiue. scz illa que sunt affirmatiua. Quedam aut indicatiue scz negatiua. & hoc ideo quia difficilius est facere bonu q̄ declinare a malo. Plures enim in faciendo bonu requirunt circūstantie. In quibusdam preceptis phibetur actus et affectus vtz in his Non mechaberis. non concupisces vxores primi tui. quia appetitus nimis inordinatus est ad illa. In quibusdaz solūmodo phibetur actus vt cū dicit. Non occides hoc dico hm formā tradendi. n̄ hm veritatē intelligendi. nā hm vitatē itelligēdi oīa pcepta negatiua coherēt manū et aim. **M**ōis ligam. scz lege natuē ut est diligere deū sup oīa. & nulli facere qd nobis fieri nolumus preceptis dimis. Sic ligabat adaz preceptis sibi datis. & iudei suis voto. quia hm Aug. Vouere est voluntatis. sed reddere necessitatis. Vnde quibusdaz etiam asilia sunt precepta. sicut religiosi qui fouerunt talia decretis patz vt est ieiunare aliquas vigiliis sanctorz & hmoi Consuetudine hm q̄ in francia primogenitus succedit in regno. **M**andatis prelatorz Mat. 23. Vnde sup cathedram moysi sederunt scribe & c. Conscientia. qz hm Aug. Qmcqd sit extra conscientiaz edificat ad gehennā. Nūc preceptoz sumitur sic. quia quedaz ordinant nos ad deum. quedam ad proximum. q̄ deus insinuat re voluit qn̄ in duabus tabulis illa dedit. In prima tabula sūt tria precepta que p̄tinent ad deum. quoz primū p̄tinet ad patrem. quia est de diuina vnitatē. scdm ad filium. quia est de iuramenti veritatē. Tercū est ad sp̄itū sanctum. quia est de sp̄rituali vacatione. In scda tabula fuerūt septem precepta ad primum p̄tinentia. quoz primū est de exhibendis bonis vt ē illd̄ Honora p̄fem. reliqua sex sunt de cauendis malis. que inferri possunt. corde. ore. vel opere. Opere ledimus primuz triplicat. p̄pter q̄ dant̄ tria precepta. Primū est Non occides. Secundum Non mechaberis. Tercū Non furtum facies. Ore quoqz ledimus primum. & contra hoc est illud. Non loquaris extra primum tuū falsum testimonium & c. Corde ledimus primū duplr. Qn̄q̄ respectu rei rōnalis. De hoc dicit. Non concupisces vxorem primi tui & c. Qn̄q̄ respectu rei irrationalis. Vnde dī. Non concupisces rem p̄mi tui & c.

De primo precepto Capitulum. lix

Receptum primū tres habet clauulas. Prima est. nō habebis deos alienos coram me. Vbi phibemur adorare creaturā sp̄ialem. i. angelos. Secunda est. Nō facies

Quintus

tibi sculptile. et hoc est ymagines factas que nullius rei natura
 lis sunt representatiue. Tercia est. neq; oem similitudinē scz yma
 ginem rei naturalis. et sequit. Que est in celo desuper vt solis ⁊
 lune. ⁊ que in terra deorsuz vt hoīs bonis et silium. Neq; eoz
 que sunt in aquis sub terra. i. piscium. non adorabis ea scz actu
 exteriori. neq; coles scz affectu interiori. Ex his ptz q; non rep̄
 hendunt xp̄iani qui faciunt ymagines. non quid ad adorandū
 et colendum sed ad memoranduz. Nonoz aut qui exhibēt sc̄tis
 non est latrīe sed dulie h̄m rōnem allegoricaz. Prima clausula
 huus precepti ondit iudeos et sarracenos esse ydolatrās qui
 deos h̄nt alienos. Iudei quidez messiam. i. anti xp̄m Saraceni
 machametū. Contra sc̄dm scz. Non facies tibi sculptile faciunt
 heretici qui non credūt de deo nisi q; ymaginatōz et fantasiam
 asingunt. Contra terciū faciunt mali xp̄iani qz supbus colit si
 militudinez eoz que sunt in celo desup. Nam sup omnia dil
 git prelaturā. Auarus colit similitudinem eoz que sunt in terra
 Voluptuosi colūt similitudinez eoz que sūt in aq̄s h̄ est delicias

De secundo precepto capitulum lx.

Secundū est. non assumes nomen dei tui inuaniū. Dic
 prohibet iuramentuz et per iurū quod fit sine causa. vterq; em̄
 scz pro nihilo iurans ⁊ falso iurans assumit nomen dei inuaniū
 Quia p̄imus sine causa noiat sūmaz veritatem. Sc̄ds aut noia
 tam contemnit. Tribz modis peccat quis in p̄iurio vel p̄iurādo
 astra conscientiā. vel iurando illicitum. vel venendo astra iuram̄
 tum. Preterea scienduz q; iuramentum qd quis facit astra con
 scientiam sonat in blasphemīā. vt qn iurat quis p̄ intestina dei
 vel filia que sonant in irreuerentiam. sicut qn quis iurat p̄ vul
 nera xp̄i facit p̄c̄m mortale. vel graue veniale. etiam si v̄ez est
 quod iurat. Istud preceptū non solum intelligit h̄m predictaz
 rōnem lr̄alem sed etiam h̄m intentionez moralem. Assumit em̄
 nomen dei multipliciter inuaniū. scz corde. ore. ⁊ opere. Corde si
 cut mali qui noie tm̄ sine re dicuntur xp̄iani. qui licz sacramen
 tum baptis̄mi p̄ceperunt. tm̄ rem sacramenti. i. gratiaz nō h̄nt
 Ore scz mala iuratione. voti transgressione. predicatiōe que fit
 vana intentione ⁊ indeuota orōne. De qua dicit ysaiē. 29. po
 pulus his labiis me honorat. cor autem eoruz longe est a me
 Opere h̄m qd ypocrite nomen dñi assumunt in filatione opis
 exterioris non in pietate cordis. Vnde sumunt istud inuaniū
 quia receperunt mercedem suam.

De tercio Capitulum lxi.

Liber

Quartū est memento vt diem sabbati sanctifices. non facias omne opus. In hoc precepto quoddam est morale ut vacatio quae est ad deum orando colendo. meditando quoddam est ibi cerimoniale. vt assignatio diei septime. que figura bat tropologicè cessationem a peccato. Allegorice quietē corporis christi in sepulchro. Anagoyce requiem eternam in celo. Istud ergo preceptū tripliciter potest intelligi. Primo generaliter vt cessamus a viciis. Secundo specialiter vt cessamus ab opibus corporalibus que impediunt vacationem ad deum. Tercio specialissime vt est in viris contemplatiuis qui ab omnibus mundanis se separant vt totaliter deo vacent. Prima vacatio est necessaria. Secunda debita. tertia perfecta. Sciendum ergo quod sabbatum dicitur requies siue vacatio ad deum. sic dies dominica potest dici dies sabbati et quilibet dies statuta ad diuinam venerationem quibus cessandum est ab ope seruilium a peccato et ab ope impediēte vacationem ad deum. Opera enim seruilia determinant ab ecclesia Opera mechanica agricultura mercatum placitum.

De Quarto Capitulum. lxiij.

Quartum est. honora patrem tuum et matrem tuam. huic precepto additur promissio scilicet vt sis longeuus super terram. quia congruum est vt seruatio vite aliene mereatur seruationem vite proprie. Pater dicitur in hoc mandato homo qui est principium per generationem quo ad esse nature vt pater carnalis vel qui est principium per ministerium regenerationis quo ad esse gratie. vt prelatus spiritualis. Sumitur alio modo pater non secundum rationem propriam sed communem pro senes qui dicitur pater etate. vel pro rege qui dicitur pater defensione. Nonne intelligitur hic dupliciter. scilicet exhibitio corporalis in sustentatione. et spiritualis in obedientia et reuerentia. sed obedientia diuersificatur secundum diuersitatem patrum. quia patri spirituali debemus obedire in spiritualibus. prelato seculari scilicet regi in temporalibus reipublice. patri carnali in dispositione reifamiliaris.

De Quinto Capitulum. lxiij.

Quintum est. Non occides. hic explicitè prohibetur homicidium. sed implicitè omnis motus ire contra proximum. siue ille sit cordis tantum vt ira. siue oris vt contumelia. siue operis vt percussio contra mortem. vel depilatio. prohibetur hic hominis occisio iniusta. Sed iniusta fit tripliciter. scilicet ex causa vt in illo qui occidit sine culpa. Vel ex ordine vt cum ille qui non est minister

Quintus

legis occidit. Vel ex animo vt qñ minister quidam legis occidit. Sed libidine vñdicate non ex amore iusticie. Distinguitur homicidii genus dupliciter. scz vñz quod dñ corpale. ⁊ interpre-
tatum quod dñ spūale. Homicidium spūale dnobz mod is fit. Vno mō obmittendo vt cū quis videt aliū in extrema necessitate et non subuenit ei. interpretatiue dicit eum occidisse. Alio modo fit cōmittendo et hoc qñqz corde scz odiendo. Joh. in sua canonica. Qui odit fratrem suū homicida est. Qñqz ore scz de trahendo. qz ille cui detrahitur occiditur in conscientia illius q̄ audit detractionem in qua pius vivebat per bonā famam. Qñqz opere scz malo exemplo. Alii occasionem ruine prestando. Et tunc interpretatiue dicitur illum occidere

De sexto capitulum .lxiiii.

Sextum est. Non mechaberis. In hoc precepto sic dicit Aug⁹. phibetur omnis illicitus scubitus ⁊ illoz mē-
broz omnis illegitimus vsus. De hac materia quere supra h^o tercio in capitulo de luxuria. ⁊ capitulo sequenti.

De septimo capitulum. lxxv

Septimū est. Non furtum facies. Sic hñ Aug. phibet omnis contractio rei aliene ex cupiditate. Contractio rei aliene potest fieri licite tribz modis. Primo modo qñ fit non ex cupiditate sed obedientia. sicut fecerunt filii israhel auferēdo vasa egyptoz. Secdo qñ fit ex cautela vt si aliquis furetur gladiū furiosi ne sibi vel aliis noceatur. Tercio quando fit ex necessitate vt cū quis esuriens furat panē qz in nōitate sūt oīa diuina.

De octauo precepto Capitulum. lxxvi

Octauū preceptum est. Non loquaris contra proximum tuū falsum testimoniu. Sic prohibetur omne genus mendacii. sicut dicit Aug⁹. quod determinatur p tres differentias. Est em̄ mendatiū perniciosum qd nocet. officiosuz qd pdest. iocosum qd delectat. Includit in hoc precepto etiā taciturnitas veritatis tempe necessitatis. Tamen causa et oportunitas facit ipam taciturnitatem veritatis esse licitam.

De nono precepto capitulum .lxxvii

Nonum preceptum et decimū est hoc. Non concupisces domum proximi tui. Nec desiderabis vxores eius. non seruū. n̄ ancillam. n̄ bouē. non asinū. n̄ oīa q̄ illius sūt

Liber

Duo prohibentur hic. scz concupiscentia carnis in vxore proximi. et concupiscentia oculoꝝ in re aliena. Nam ad hec duo maxime inclinatur natura corrupta ad vanū ppter cōseruationem sui in esse speciei. Ad aliud ppter cōseruationem sui in esse indiuidui hic non prohibetur appetitus q̄ est ex cōruptione fomitis vel delectatione sensualitatis. qz impossibile est q̄ ille concupiscentie non sint in nobis. Sed phibetur appetitus qui est ex cōsensu rōnis. Quāuis istud preceptum ad duo determinetur tantū tamen intelligitur ibi phiberi vniuersalr omnis concupia male voluntatis.

De consiliis in genere Capitulum Lxviii.

Consilium prout diuiditur extra preceptū est persuasio boni melioris ad qd̄ non tenemur. Consilia in multis differunt a preceptis. Primo qz ad preceptū tenemur ad cōsilia vero non. qz precepta seruare est necessitatis. cōsilia vero voluntatis. Item lex vetus dat precepta. euangeliū vero persuadet cōsilia. Item cōsiliū p̄tinet ad p̄fectos. preceptū aut̄ ad p̄ficiendos. sed p̄missio ad imp̄fectos. prohibitio vero ad p̄uersos. precepta seperant nos ab illicitis. sed cōsilia a concessis. Item per precepta declinamus p̄ctm. sed per cōsiliū declinam⁹ occasiones peccandi. Item p̄ precepta maxime negatiua penaz fugimus. sed per cōsilia premia cumulamus. Item cōsiliū seruatū affert premiū non seruatum non adduat suppl̄itiū. Itē ad precepta cōstringimur ex debito. sed ad cōsilia non nisi ex voto. Item cōsiliū per votū fit preceptum sicut ait Aug⁹. Vouere inquit est voluntatis. reddere vero necessitatis. Item melius est deuotuz in minorib⁹ q̄ in deuotū in maiorib⁹ promissionib⁹ inuenire. Vñ melius est nuda precepta seruare cum deuotione. q̄ se ad cōsilia obligare. ⁊ in his negligentem esse. Nota qm̄ lege mosayca fuerūt iudicia et cerimonialia et moralia. Lex aut̄ euangelica iudicia tempabat p̄tem auferendo. figuras euacuat. rez veritates exhibendo. precepta cōsumat adicendo. addit aut̄ tria scz instructionem documentoz. p̄missionem premiorum. ⁊ p̄fectionem consilioꝝ. Et ideo dicit lex mosayca differre ab euangelica. quia illa figuraz hec veritatis. illa pene. hec gratie. Illa literalis. hec spūal. illa occidens. ista viuificans. Illa timoris h̄ amōis. illa hūilitatis ista libertatis. illa oneris. ista honoris.

De consiliis euāgelicis in specie Ca. lxiix.

Quintus

Omnilia que xpus adiecit preceptis ista sunt. Primum e paupertatis que consistit in abdicatione proprietatis. Vn Luce. Qui non renunciauerit omnibus que possidet non potest meus esse discipulus Mat. 19. Omnis qui reliquerit domum vel fratres aut agros etc. propter nomen meum centuplum accipiet. et vitam eternam possidet. De hoc Jeromus dicit. Monachus hinc obulum non valet obulum. Secundum est obedientie. vnde illud. Mat. 23. Super cathedram sedebunt scribe et pharisei. quod dicunt facite. opera autem eorum nolite facere Math. Si quis vult post me venire abneget se etc. Sciendum autem quod duplex est obedientia. scilicet perfecta que se extendit ad omnia que non sunt contra deum vel contra regulam quam quis est professus et que dispositioni prelati non subduntur. De hac obedientia Bernardus. Perfecta obedientia legem nescit. criminis non artat. non continetur professionis angustia. Ad hanc nullus tenetur debito necessitatis. sed solum perfectionis. Sicut tenemur semper emulari carissima meliora. Alia est obedientia imperfecta sufficiens tamen ad salutem quam quis obedit tamen in his que seruare promisit. vel in his que in illis implicite continentur ut sicut sunt illa sine quibus religionis professio non seruatur. ut recipere officia et huiusmodi. et talis obedientia necessitatis est. Cuius ergo dicit beatus Benedictus in regula. Quod si prelati preceperit aliquid impossibile ad temptandum est facere. Loquitur de obedientia perfecta quare dum seruatur subditus in his ad que non obligatur ad prelati preceptum consilium est et magne perfectionis et non necessitatis. Sed si fiat ad simplicem admonitionem tale quod maioris perfectionis est. Tertium consilium est castitatis. de qua dicit euangelium. Sunt eunuchi qui seipsum castrauerunt propter regnum celorum. Ad idem pertinet illud Mat. Audistis quod dictum est antiquis. Non mechaberis. Ego autem dico vobis. qui viderit mulierem ad concupiscendum eam etc. Sic ostendit quod non solum damnabilis est consensus ad opus mechance sed etiam consensus ad delectandum. Nota quod concupiscere ex subito motu veniale est. sed concupiscere ex deliberatione peccandi mortale est. Predicta tria consilia sunt spiritualia et subalia omni perfectione religionis quare suos observatores elongant a malo non solum quantum ad culpam sed etiam quantum ad causam. Omne namque malum oritur ex triplici radice scilicet ex concupiscentia carnis et concupiscentia oculorum et superbia vite. Predicta vero tria consilia perfecte nos elongant ab hac radice triplici. Quartum consilium est caritatis Mat. 5. Diligite inimicos vestros. Illud quantum ad dilectorum affectum est preceptum. hoc quantum ad dilectorum affectum est consilium quare inimico velle gratiam et gloriam necessitatis est

Liber

Sed ostendere illi signa benignitatis hoc perfectionis et consilii est. Unde ad hoc non omnes tenentur. Sane negare homini signa familiaritatis quoniam veniam petit vel quoniam necessitas exposcit vindi-
cta est. vel quoniam si ille qui hostis habet ad familiaritatem ingerit si habeat presumptio quod non siliate vel irrisorie faciat quod tunc diligit et inter amicos deputandus est. Sed quod aliquis ultro se ad familiaritatem inimico ingerit hoc perfectionis est. Unde quod aliquis iniurias passus reconciliatio querat et amicitiam non est debitum necessitatis sine quo non est salus. sed est perfectionis et consilii. quo magnum expectat premium. Quantum est mansuetudinis Mat. 5. Si quis te percusserit in una maxillam prebe et ei aliam. hoc sic intelligitur. patus sis aliam patienter sustinere. et illud consilium est patientie respectu lesionis corporis. Sed ad idem pertinet illud quod est patientie respectu ablationis rerum. sicut est illud. Qui tectum vult iudicio ascendere et tunicam tollere. relinque ei et pallium. Nota quod contingit sua repetere coram iudice fidei dupliciter. Aut cum contumacia et fraude. aut cum caritate. Primum nulli licet. sed vero licet infirmis et imperfectis perfectis aut non. vnde non repetere consilium est infirmis. perfectis vero preceptum. Illis autem qui abrenunciauerunt proprietati non licet repetere sua ut sua. sed ut congregacionis. nec propter se sed propter commune bonum. Sextum consilium est misericordie et erogacionis ut illud Thobie. 4. Omni potenti te tribue. Et illud Mat. 19. Si vis perfectus esse vade et vende omnia que habes et da pauperibus. Nota quod dare superfluum in extrema necessitate est necessitatis. sed dare quibus egemus est consilium Aug. 9. Melius est minus egere quam plus habere. Quod autem dicit dominus Mat. 7. Omnia que vultis ut faciant vobis homines vos facite illis. Sic intelligendum est. Quecumque vultis rationabiliter et dicantem caritate ut faciant vobis etc. Unde si peteremus rem aliquam et non indigeremus non vellemus rationabiliter dari nobis. Septimum consilium est de simplicitate verborum ut ibi. Sit sermo vester est est. non non. Cuius sensus est. Si affirmatio vel negatio est in ore sit et in corde. Ad hoc consilium reducit et illud Math. 5. Audistis quia dictum est. Non iurabis. Ego autem dico vobis Non iurare omnino. Nota quod iurare quantum ad infirmitatem pertinet permissionis est. non iurare autem quantum ad perfectionem pertinet consilium est. Prohibet autem dominus iurare pro creaturas sed per celum per terram vel per capillum propter ydolatriam ne sed credamus aliquid numinis esse in illis. Fuit tamen interdum iuramenta per euangelium et crucem. et per eum cui hec sunt dedicata. Dicitur autem deus. et deus occasio peccati

Quintus

Vnde d. Si oculus tuus scandalizat te erue eum. Et hinc Aug⁹. Nullum membrorum ad vitam erui precipitur. sed occasio peccandi. Potest enim occasio esse ex aspectu. et tunc oculus scandalizat. Cum autem sit bona intentione tunc oculus dexter est. vel potest esse occasio ex contactu et cum bona intentione. tunc manus dextera scandalizat. Item potest esse occasio peccandi ex alio et hoc a consiliario qui dicitur oculus. vel ab adiutore qui dicitur manus. et dextera qui est consiliarius scilicet adiutor in spiritualibus. Unde ergo si scandalizant abicienda sunt. quia occasiones peccandi sunt fugiende. Non est consilium est de rectitudine intentionis ac simplicitate finis. Vnde dicit Mat. 5. Attendite ne iustitiam vestram faciatis coram hominibus ut videamini ab eis. Item illud. Nesciat sinistra tua quod faciat dextera tua. Item sic luceant epa vestra coram hominibus ut glorificent patrem vestrum qui est in celis. De his nota quod attingit consistit in duobus finibus scilicet temporalem et eternum. Sed si eternus est finis ultimus hoc bene licet. Ratio autem spiritualis ut predicatio non potest referri ad finem temporalem. ita etiam quod illud temporale referatur ad deum. quia non sunt facienda mala ut euentiant bona que cumque. et hoc est quod ait Aug⁹. Non debemus euangelizare ut manducemus. sed manducare ut euangelisemus. Nota etiam quod tenemur illos actus referre ad deum. quam habemus dominum ex impio rationis. ut est manducare eligere cogitare et similia. sed non tenemur referre actus virtutum inobedientium rationi. ut est nutritiua. respiratiua et homini. Decimum consilium est de conformitate operis ad doctrinam. ut Mat. 23. Alligant onera grauiora et importabilia digito autem suo nolunt ea mouere. Dicunt enim et non faciunt. ad idem Luce. 7. ypocrita. Eice primum trabem de oculo tuo. et tunc festucam in oculis fratris tui. Nota quod in predicatione asseritur aliquando intentio generaliter. scilicet de his que pertinent ad statum salutis. Aliquando vero asserit intentio secundum statum perfectionis utpote religionis. Primo modo tenetur predicator facere quod dicit cum asserit omnes ad hoc teneri. Secundo modo non tenemur nisi et ipse perfectionem illam voluerit. Verum autem malus peccet predicando distinguitur. quia existens in peccato notorio peccat quando predicat. siue ex necessitate officii hoc faciat. siue ex voluntate. quia scandalizat. Existens autem in peccato occulto si predicat et non studet ex deo suo compungi. adhuc videtur peccare quia videtur contempnere. Vnde decimum consilium est deuitanda sollicitudine. ut ibi. Nolite solliciti esse. et ibi. Nolite cogitare de crastina. Sciendum igitur quod triplex est sollicitudo. Prima est laudabilis. et est prudentie spiritualis. unde apostolus.

Libet

Coz. 7. Qui sine vtore est sollicitus est que sunt dñi quō plas
creat deo. Item ad Rom. 12. de prelatib. Qui p̄est in solitudine.
Scda ē tollerabil̄ ⁊ ista sollicitudo cure t̄p̄alis quo ad corpus.
Luce. 10. Martha martha sollicita es et turbaris erga pl̄ima
Tercia est vitupabilis. ⁊ ista est supflue thesaurisationis. quo
ad auaritiā. Ecclesiastes. Peccatori dedit deus afflictionē ut
addat et congreget. Et hec vanitas ⁊ cassa sollicitudo mentis.
Sollicitudo p̄a precipit̄. scda permittit̄. t̄rpa prohibet̄. Duode
cimū est fraterne correctionis. vt illud Luce. 17. Si peccauerit i
te frater tuus corripe illum ⁊c. Nota q̄ corripe fratrem q̄nq̄ est
consilium vt q̄n corripitur sup venialib. q̄nq̄ est preceptū vt cor
ripere de mortalib. ⁊ isto scdo modo p̄tinet ad om̄s et obligat
semp. sed non ad semp. quia pro loco ⁊ tempe scz q̄n vacat ⁊ li
cet et credit q̄ vtilis sit correctio. Sciendū q̄ triplex ē correctio
scz amoris. timoris. pudoris. Nunc ordinem fraterne correctiois
docet dñs in euangelio Math. 18. Primo em̄ inuuit fratres re
uocandū amore cū iubet eū singulariter venire dicens. Corri
pe eum inter te ⁊ ip̄m solum. si hoc non vult docet eū scdo esse
reuocandū timore vbi ait. Si te non audierit adhibe tibi vnuz
vel duos testes. Tercio docet vt si nec hoc valuerit q̄ reuocet̄
pudore. Vnde dicit. Q̄ si nec illos audierit dic ecclesie. Si aut̄
ecclesiam non audierit sit tibi sicut ethnicus et publicanus. i.
excomunicari debet ⁊ sic deuitari Sane predictus ordo fraterne
correctiois intelligit̄ tm̄ de criminalib. qz de culp̄is cōmuni
solent claustrales in suis capitulis accusare non premissa admo
nitione. Veruntm̄ accusans alium caueat diligenter ne hoc faci
at ad infamandum sed ad corrigendum. quoniam si quis ex de
liberatione contrarium faceret mortaliter peccaret.

Incipit prologus sexti libri.

Omnis medicus humani generis repator tali mō sana
nt egrotum sic optime cōpetebat egrotantū et egritu
dini et occasioe egrotadi ⁊ ipsius egritudinis curationi. egro
tus igit̄ homo est. morbus aut̄ originalis culpa est. Drigo vō
istius culpe licet p̄ncipalr fuerit ex consensu rōnis. occasioē tm̄
sumpsit ex sensib. carnis. Ad hoc ergo q̄ medicina respondēt
morbo oportuit q̄ non tm̄ esset spiritualis vtz etiam aliquid
haberet de sensibilib. signis. vt sicut sensibilia signa fuerūt. ani
me occasio labendi ita essent ei occasio resurgendi. p̄terea me
diana nostri vulneris consistit in ecclesiasticis sacramentis.

Sextus

Incipiunt tituli Sexti libri

Diffinitiones sacramenti Ca. 1	De qualitate penitentie. Ca. 19.
De institucione sacramentoz. 2	De effectu penitentie. Ca. 20
De effectu sacramentoz. ca. 3	De partibus penitentie in comuni. 21
De numero sacramentoz. Ca. 4	De contritione Ca. 22
De dispensacione sacramentoz. 5	De confessione Ca. 23
De caractere et iteracione sac. 6	De qualitate et effectu confessionis. 24
De diversis sacramentoz Ca. 7	Cui debeant fieri confessiones. 25
De baptismo Ca. 8	De sigillo confessionis Ca. 26
De cathexismo et exorcismo. 9	De satisfactione Ca. 27
De confirmatione eucharistie. 10	De partibus satisfactio. in comuni. 28
De sacramento eucharistie Ca. 11	De singulis partibus satisfactio ca. 29
De dignitate euli. et ministris eius. 12	De iustificatione impii ca. 30
De effectu eucharistie Ca. 13	De penitentia venialium ca. 31
De sumendis eucharistiis et modo sumendi Ca. 14	Per quod dimittat veniale. 32
De abstinentia et coniugio. 15	De extrema unctione ca. 33
De officio misse Ca. 16	De sacramento ordinis ca. 34
De negligis que fiunt in missa. 17	De qualitate ordinandorum ca. 35
De sacramento penitentie. 18	De ipsa ordinatione Ca. 36
	De matrimonio Ca. 37

De diffinitione sacramenti capitulum i

Sacramentum est ut ait Aug⁹. invisibilis gratie visibilis forma. Nec diffinitio generalis est et venit sacramentis tam nove legis quam veteris quia tam illa quam ista sunt ex similitudine representanda et institutione significantia. hinc autem quod eadem diffinitio venit sacramentis nove legis sic supplenda est ita ut eius similitudinem gerat et causa existat. quia non solum ex similitudine representant vel institutione signant sed etiam ex virtute divina sanctificant et gratiam conferunt per quam anima creatur ab infirmitatibus viciorum. et hoc est quod Aug⁹. insinuat in alia diffinitione dicens. Sacramentum inquit est illud in quo sub tegumento rerum visibilium divina virtus salutem secretius operatur. Est et tertia diffinitio Hugonis de sancto victore qui ait. Sacramentum est materiale elementum extrinsecus oculis suppositum ex institutione significans. ex similitudine representans. ex sanctificatione aliquid gratiam invisibilem conferens. Tria tangunt hic que sunt ex ratione sacramenti stricte et proprie accepti primum est naturalis similitudo ex qua habet aptitudinem signandi. hinc est actualis

Libet

institutio ex qua hz ordinationē determinatā resp̄cū h9 signati
Tercū est spūalis sacrificatio ex qua hebet virtutem efficiendi
illud signatū. Item dicit Aug9. Qz sacramentum est sacre rei si
gnū. Illud aut nō est diffinitio s; potius ē ethmlogia sacram̄ti

De institutione sacramentoz Capit .ii.

Sacramenta legis gracie xp̄us instituit tamq̄ noue le-
gillatoz in qua vocauit ad premia. dedit precepta. insti-
tuit sacramenta. xp̄us em̄ verbum p̄ris cū sit sūme vir-
tutis. sūme veritatis ⁊ sūme bonitatis. Ratione bonitatis p̄mi-
sit premia b̄tificantia. Ratione veritatis dedit precepta dirigē-
tia. Rōne virtutis instituit sacramenta adiuuantia vt sic p̄ sa-
cramenta reparet̄ virtus ad implenda precepta. ⁊ p̄ precepta
veniat̄ ad premia. Instituit aut xp̄us sacramenta in verbis ⁊
elementis. vt ait Aug9. Accedat inquit verbū ad elementuz
⁊ sit sacramentū. ⁊ est ibi elementū pro materia ⁊ forma verbo-
rum pro forma. Ad hoc vero sunt instituta sacramenta in verb
et elementis vt haberent euentiam significandi et efficaciam
sanctificandi. qz dum elementa oculis ⁊ verba aurib; se offerūt
quī sunt duo sensus p̄cipue cognoscitiui. qz dant euentiam
significationis. Dein verba significant elementa vt plenior fit
at humane curationis efficacia. Instituit aut̄ deus sacramenta
diuersimode. quedā scz ante aduentū suū vt matrimoniū ⁊ pe-
nitentiaz. sed hec duo asfirmavit ⁊ consumauit in lege euangeli-
ca dū p̄niam predicauit et nuptiis interfuit. Alia quinqz sacra-
menta solus xp̄us inuicauit. Confirmacōz quid̄ manuz puulis
imponendo. Vnctionem vero discipulos ad curandū mittendo
quī infirmos vngebant oleo. sicut dī in marco baptismū susci-
piendo. deinde forma dando. Ordinem vero. Primo p̄tatem li-
gandi et soluendi. tribuendo ⁊ asficiendi altaris sacramentum.
Eucharistiā aut̄ compando se grano synapis. ⁊ conficiendo ac
dando discipulis suis inminente passione sacramentuz corpis
et sanguinis. Instituta sunt sacramenta multiplici de causa. Pri-
mo p̄pter humiliacōz qua homo querit salutem in inferiorib; se
Secōdo p̄pter eruditionē qua homo p̄ visibilia ad cognoscenda
inuisibilia rapiat̄. Tercio p̄pter exercitationem qua noxiāz hō
declinet occupationez ⁊ otium. Quarta est p̄pter congruitatem
medicū ad medicinam. quia cum medicus sit deus et homo. con-
gruenter medicina d̄nere debet aliquid diuinū scz inuisibilem
gr̄fāz ⁊ aliquid hūanuz. scz visibile ḡre formā. Q̄nta agruitas
ex p̄te infirmī. qz cū infirmus sit homo constans ex corpe ⁊ spū

Sextus

Spiritus autē incorporeus nō bene capit spūalia. nisi in cor-
pibus congruū fuit dare medicamēta spūalia in rebus corpahbus
sicut pillule ⁊ nebula. Sexta ppter augmentū meritū Multum
em valet ad meritū qm̄ deo credit in his vbi humana ratio nō
prebet experimentū. Patet ḡ ex p̄didis que sit sacramentoz
causa efficiens. qz diuina institutio. Que formalis. qz gr̄e sancti-
ficatio. Que finalis. qz hūan emfirmitatis causatio vel curratio

De effectu sacramentorum Ca iii

Effectus sacramentoz noue legis multiplex est Pri° a
peccato mūdant. scdo in bono affirmant. ter° corpi xp̄i
militio incorpant quarto iustificant. qnto ad futurā vi-
tam pparant. sexto erudiendo illuminant. septimo a malo p̄ser-
uant. Ita patent in septē sacramētis p̄ ordinē. Nam pmū opa-
tur baptīsimus. scdm̄ vō affirmatio ⁊ sic de aliis. Sacramēta di-
cunt gr̄e vasa ⁊ causa. nō q̄ in eis gr̄a substantialiter atineat.
vel causalit̄ efficiat. cū in sola anima habeat collocari. et a solo
deo infundi Sed qz in illis ⁊ per illa gr̄az curatiōis a sūmo me-
dico xpo optet hauriri. liz nō alligauerit potentiā suā sacramē-
tis. quin ⁊ p̄ alias vias grām suam aserere valeat. Sacra mēta
semp̄ habent significatiōē veritatis. sed nō semp̄ efficacā crea-
tiōis. Non ppter defectū ex pte sui sed ex pte suscipientis. quia
gr̄a nulli datur repugnanti ⁊ impugnanti fontem gr̄e. Vnde
⁊ sacramenta nō sanctificant. nisi accedētes digne ⁊ absqz om̄i
fisione. Nonnunq̄ cū virtute sacramentoz sit de attrito atritus
ita q̄ defectus dignitatis vel pparatiōis ex pte suscipiētis sup-
pletur vtute diuina in sacramentis. dūmodo nō accedat scien-
tia in mortali. vel in pposito peccandi. Vñ sciendū q̄ quidē suscipi-
unt sacramentū tm̄ vt fide accedentes. Quidē rem tm̄ qui p̄ cō-
tritiōē ⁊ fidei deuotiōē recipiūt grām postq̄ veniūt ad sacra-
menta. Quidē suscipiūt ⁊ sacramentū ⁊ rem vt digne acceden-
tes. Sacramentū dicit̄ a sacrando. ⁊ hoc p̄ fieri tripliciter. Aut
sanctitatem efficiendo tm̄. aut signando tm̄ aut simul efficiendo
⁊ signando. Primo modo auenit ratio sacramēti rebus signatē
p̄ sacramenta tam veteris q̄ noue legis. Scdo modo auenit si-
gnis veteris legis. Tercio modo auenit sacramētis noue legis
Duius exemplū habemus in naturis. qz medicina dicit̄ sanare
efficiendo tm̄. sed vrima sanat indicando tm̄. Certificatio vero
sanat efficiendo ⁊ signando. Quōqz sunt que aiām iustificat sed
diuersimode. Deus em̄ iustificat auctoritatiue / gratia iustificat
formaliter expellens morbū spūalem. impletio mandatorum

Liber

iuſtificat vt dieta. Sacramenta vero tanq̄ vafa medicinalia in quibz ſeruitur gr̄a. ſacerdos aut̄ miſterio. Exemplū horz habemus in curacōe morbi corporalis Deus em̄ ſanat corpus aut̄ cœtatiue. medicina vero effectiue. Dieta ſubſtatiue. vas medicine contentiue vt dicit̄ vulgariter. Pixis iſta ſanauit me. Medicius vero ſanat vt miniſter ꝛ.

De numero ſacramentorum Ca. iiii

Sacramēta noue legis ſeptem ſūt ſm diuerſitatē hoīm in eccleſia. Primū eſt intratiū vt baptiſmus. Scdm pugnantiū vt cōfirmatio. Tertiū vires reſumentū vt euſchariſtia. Quartū reſurgentiū vt penitēcia. Q̄ntum exeuſcū vt extrema vñctio. Sextū miniſtrantiū vt ordo. Septimū nouos milites introducentū vt matrimoniu. Septem ſacramenta figurata ſunt in ſeptem ſignaculis quibz fuerit veteris legis pagina ſigillata. que agnus q̄ habet clauē dauid qui claudit ꝛ nemo apit reſerauit. Itē in. 7. tubis quibz angeli cœnerūt. Itē in. 7. ſtellis quas habebat ſimilis filio hoīs in dextra ſua. Itē in. 7. panibz dñs turbam ſaciāuit. Itē in. 7. oculis ſup vnū lapidē. Itē in. 7. lucernis tabernaculi ſuperpoſitis candelabro. Itē in. 7. circuitiōibz hiericho. Itē in. 7. lociōibz naaman in iordane. Sacramenta ſeptem ſūt qz diſponūt ad. 7. virtutes habendas. Nam baptiſmus eſt ſacramentū fidei. Cōfirmatio ſpei. Euſchariſtia caritatis. Penitēcia iuſtiæ. Extrema vñctio pſeuerancie que eſt fortitudinis cōplementū. Ordo prudentie. Matrimoniu t̄p̄ancie. Alia eſt ratio numeri ſacramentoz qz ordinat̄ contra triplicem culpam. ꝛ contra quadruplicēz penā. Vnde baptiſm⁹ ordinat̄ contra peccatū cōginale. Penitēcia cōtra mortale. Extrema vñctio cōtra veniale. Ordo cōtra ignoſcantiā. Euſchariſtia cōtra maliciā. Cōfirmatio cōtra impotentia. Matrimonium cōtra concupiſcentiā q̄ temptat ꝛ excuſat. Alia eſt ratio numeri qz ſacramenta ſunt cauſe ſanatiue morbi ſpūalis ad mediū corporaliū. Medicina vero corporalis quadruplex eſt. ſcz curatiua. conſeruatua. pſeruatua. melioratiua. ſimili mō ꝛ ſacramēta curant. Baptiſmus em̄ curat ſimul et totalit̄. Penitēcia vero culpā curat paulatim quantū ad penā quouſqz null⁹ pene hō debitor ſit. Extrema vero vñctio curat a morbis leuioribz. ſcz a venialibus. ſicut baptiſmus ꝛ penitēcia curant a morbis etalibus. Sicut q̄ predicta tria ſacra ſunt quaſi medicine curatiue. Cōfirmatio eſt medicina conſeruatua ſanitatiſ ſpiritualiſ in qua datur ſpūſſanctas ad robur et ad conſeruationem gratie

127
Sextus

date in baptismo. Matrimonium est medicina preseruatiua. Dico est medicina melioratiua in quo augmetat gratia Eucharistia hec omnia simul facit. Curat enim venialia que sunt ruine occasio maioris. Conseruat etiam gratiam inuentam in homine et augmentat. Sicque meliorat et nihilominus a peccato preseruauit.

De dispensatione sacramentorum. Ca. v.

Destas dispensationis sacramentorum regulariter spectat solum ad genus humanum. In omnibus autem sacramentis dispensandis necessaria est in dispensante intentio qua quis intendat facere quod christus instituit fieri ad humanam salutem Vel saltem facere quod facit ecclesia in quo claudit in generali intentione predicta. Quia ecclesia sicut sacra a christo accepit. sic ad fidelium salutem dispensat. Rursum quia ordo dignitatis exigat ut maiora maioribus. minora minoribus amittantur. Quedam respiciunt excellentiam dignitatis ut sacramentum confirmationis et ordinis. Unde deferuntur ab episcopis. Quedam vero respiciunt indigentiam necessitatem ut baptismus et matrimonium. quorum unum regenerat alterum vero generat. Et horum dispensatio etiam personis inferioribus creditur. maxime in articulo necessitatis quod dico ratione baptismi Quedam autem sacramenta sunt quasi media. ut eucharistia et penitentia et unctio extrema. Et istorum dispensatio ad solos pertinet sacerdotes. qui sunt quasi in medio inter episcopos et minores personas constituti. Sacramenta dispensari possunt a bonis et malis. a fidelibus et infidelibus intra ecclesiam et extra ecclesiam. quia si dispensari posset tamen a bonis nullus esset certus de susceptioe sacramenti cum nullus sit certus de bonitate ministri sicut nec de propria et ita semper oportet iterari sacramenta et malicia unius hominis preiudicaret aliene salutem Ideo sacramentorum dispensatio committitur homini non ratione sanctitatis que variatur. sed ratione auctoritatis que semper manet quantum est de se. Sciendum autem quod sacramenta quedam habent substantialia. quedam vero sacramentalia. Quantum autem ad substantialia non plus valet operatio boni ministri quam mali. quia deus ibi operatur ut auctor. homo ut minister. Sed in sacramentalibus sic sunt orationes plus potest valere oratio boni quam mali. hoc autem est per accidens non per se. quantum ad effectus accidentales non quantum ad essentielles. Quamuis ergo apud hereticos sint sacramenta vera. non tamen recipientibus utilia nisi ad ecclesie redeant unitatem. Unde Augustinus. Ecclesia compata paradiso indicat posse baptismum homines foris accipere Sed salutem non tenere. Nam et flumina de paradisi fonte foris largiter manauerunt.

Liber

nec tñ in mesopotamia. nec in egypto quo illa flumina puenerunt est felicitas vite que de paradiso commemoratur.

De caractere & iteratõe sacrametoz. vi.

Quiplex est status fidelium in acie ecclesiasticæ ierarchie scz fidei gemite. fidei roborate. fidei multiplicata. Scdm primũ fit distinctio fidelium ab incredulis in baptismo. Scdm alium fit distinctio fortium ab infirmis. & hoc in sacramento cõfirmationis. Scdm tertium fit distinctio clericoz a laycis per sacramentũ ordinis. Hinc est qd hoc tria sacrameta caracteres impmunt p quos indelibiliter impressos semper distinguunt unde nullatenus iterari possunt. Character igit baptisimalis est incipientium. cõfirmationis pfectientium. sed ordinis est pfectoz. Predicta triplex distinctio fit ad similitudinem distinctiois alii cuius exercitus distincti. Prima est cõmunis scz totius exercit9 ab alio exercitu. et hoc fit ibi spiritualiter p baptismum. Secda est specialis. scz militum a pparibus. hoc aut fit per cõfirmationem. Tercia est specielissima scilicet ducum ab vtrisque. & hoc fit per sacramentũ ordinis. Preterea quia character est signum distinctiuum speciale indelibile. ideo nõ conferitur in sacramentis que solent iterari. sicut est penitentia matrimoniu & hmoi. Notandum etiam q character baptisimalis e fundamentum omnium caracterum alioz. & ideo illo non habito nõ possunt ceteri caracteres imprimi. ac per hoc oportet de nouo fieri vt illi caractes habeant. Vnde si quis ordinator non baptisatus nihil profusus agitur. Quõuis tria sacramenta vt dictũ est ppter caracteris impressionem nõ iterentur. tñ cõmune est hoc omnib9 non iterari sup eandem psonam & materiã. & ex eadem causa. et hoc e idone fiat contumelia sacramento. Ex hoc em credi possz q sacramenta prius dispensata fuissent in efficacia & inepta. Quedã sunt de sacramentoz suba. Quedã de agruentia. Si ea q de suba sũt obmittant euacuantur sacrameta & sunt iteranda. Obmissio vero illoz que sunt de agruentia non euacuant sacramenta.

De differentia sacramentozum. Ca. vii.

Abiñcio constituta sunt sacramenta ad curationem hominum. & semper cum morbo curantur. In lege enim nature fuerunt oblationes sacrificium & decimationes. In lege autem scripta introducta est circumcisio. & adiuncta est expiatio atq; super addita oblationem decimationem & sacrificioz multiformis distinctio. In lege autem noua instituta

Sextus

sunt sacramenta numero pauca, utilitate potiora, virtute efficaciora et pre eminentia digniora, atque significatioe euidentiora. In quibus est impletio simul et euacuatio omnium predictorum. Sicut dicit Hugo de sancto victore. Primi temporis sacramenta fuerunt sicut umbra. Medii temporis sicut ymago seu figura. Postremi temporis scilicet gratie sicut corpus quod intra se veritatem continet et gratiam quam significatione representant et presentialiter conferunt ac promittunt. Predicta patent quia eiusdem munitationis similitudo in oblatione legis nature. Sed occulte inuenitur. In circumsione vero euidentius exprimitur. Per baptismum aut manifestius declaratur. Item sacramenta veteris legis nutriebant paruulos, exercebant perfectos, et duros onerando domabant. Sed sacramenta noue legis conferunt quod vetera de longinquo monstrabant. Vnde priora sacramenta preparauerunt et perdiderunt ad noua, sicut via ad terminum, sicut signum ad signatum, sicut figura ad veritatem, et sicut imperfectum ad perfectum. Est et alia differentia, quia commune est omnibus sacramentis quod consistant in rebus sensibilibus, inuisibilem gratiam significat. Sed speciale est in sacramentis noue legis quod consistant etiam in verbis. Item sacramenta noue legis efficiunt quod figurant. Sed hoc non faciunt sacramenta veteris legis. Item sacramenta noue legis iustificanc quantum ad opus operans, et quantum ad opus operatum. Sed veteris legis sacramenta iustificabant solum quantum ad opus operans, quia non valebant facientibus nisi quantum se illorum caritas et deuotio fidei extendebat. Istud non intelligitur de circumsione que cum non fuerit in lege data nequaquam inter legalia computatur quia ipsa in paruulis tollebat originale et gratiam conferebat quod non faciebant sacramenta legalia. Item in lege distinguebat circumsio populum dei ab aliis gentibus. Sed nunc distinguit caracter baptismalis. Item legalia secundum Augustinum, fuerunt ante passionem domini viva, et statim post passionem mortua, et postquam claruit veritas euangelii sunt sepulta. Nostra vero sacramenta usque ad finem mundi semper in suo vigore manebunt.

De baptismo

Capitulum. viii.

Baptismus est ianua omnium sacramentorum, quod nulli conferitur ante ipsum in ecclesia aliquod aliorum. De substantia baptismi sunt quinque. Primus est expressio forme vocalis a domino instituta, que est hec. Ego te baptizo. In nomine patris et filii et spiritus sancti, absque omissione vel additione

Liber

ditionis. absq̄ prepositione ordinis. et absq̄ cōmutatione
nominis. His em̄ quattuor modis forma verborū violatur sc̄z
obmissione additione transpositione ⁊ amutatione. sc̄z si poni-
tur loco patris et filii ⁊ spūssandā. nomen potentis. sapientis.
⁊ benigni. quia in quocunq̄ ydeomate baptisetur non debent
poni appropriata tribus personis. sed expressa nomina p̄sonaz
Similiter loco baptizo nō debet dici in mergo vel intingo. Se-
cundum est ablutio per elementum aque in toto corpore. vel sal-
tem in digniori parte. Tertium est q̄ inmersio illa fiat ab vno
⁊ eodem tempore quo forma verborum exprimitur. ita q̄ non
vnus puerum in mergat. ⁊ alius verba proferat Quartum est
intentio vel specialis vel generalis. Specialis autē intentio est
vt ille baptizandus mundetur. Generalis autē est facere id qd̄
facit ecclesia. Intentio quoq̄ illius requiritur qui baptizatur
si est adultus. quia qui inuiti baptizantur nō recipiunt sacra-
mentum. Quintus est fides ipsius sacramenti baptizandi. quia
in adultis requiritur fides propria sed in paruulis aliena. quia
paruuli in fide ecclesie baptizantur. Baptismus merito fit in
aqua ⁊ nō in aliquo liquore. quia cum homo per peccatum pri-
mi parentis incurrit in mundiciam ⁊ ignoranciam et concu-
piscenciam per baptismum ab his tribus malis liberamur. et
hoc notatur in proprietatibus aque sc̄z puritate. perspicacitate
⁊ frigiditate. Nam baptismalis aqua sua puritate nos mūdāt.
sua perspicacitate nos illuminat. atq̄ sua frigiditate ab estu cō-
cupiscencie nos temperat. Item baptismus fit in aqua ne q̄q̄ in-
opia excusaret. et ne p̄pter defectum periculum salutis homines
incurrerent si in aliquo liquore fieret. Et vt apud omnes inue-
niatur cōmunis materia baptizandi. Triplex est baptismus. sc̄z
fluminis flammis ⁊ sanguinis. Inter hęc est talis differentia
Baptismus fluminis a tota pena liberat. ⁊ a culpa. ⁊ gratiā
in habitu infundit ⁊ caractere imprimi. Baptismus flammis
delet culpam non semel tm̄ sed pluries. Et habet gratiā in vsu
in quo consistit meritum Baptismus sanguinis liberat ab om̄i
temptatione ⁊ confert statim premium. quia p̄rium est marti-
rum statim euolare. Ex his patet quis sit melior inter hos ba-
ptismos quia se habent vt excedentia ⁊ excessa. In baptismo qd̄
dam est sacramentum tm̄ vt ablutio exterior. Quoddaz res tm̄
vt gratia interior. Quoddam res et sacramentum vt caracter.
Dato sunt de solemnitate baptismi que non sunt de substantia.
Vnde versus. Sal. oleū. crisma. cereus. crismale. saliuā. f. latus

Sextus

virtutem baptismatis ista figurant Nec cum patris non mutant esse sed ornant. In quattuor locis baptizandus inungit. scz. In fronte vt fidem publice protestetur. In vertice vt agenda subtilius in eo intelligantur. Inter scapulas. vt iugum xpi suauius portetur. In pedore vt dulci corde deus diligat. Baptismus fuit institutus. Materialiter qn baptizatus est xpus. Formaliter qn dixit. Itē doctē omnes gentes. Finaliter quādo ait nicodemo. Nisi quis renatus fuerit ex aqua. Effectiue qn do xpus passus est. Effectus baptismi multiplex est. Ad sacramēta preparat. quia baptismus est ianua & sacramentū intratū. Ad peccato mundat qd signatū est in mari rubro vbi submersi sunt egiptii. Nota aut q in baptismo deletur originalis culpe macula. Fomes vero non tollitur. sed remittitur. penā relaxat. Vnde puer induitur veste candida. Rationalem vim anime illuminat. Vnde ponitur sal in ore pueri. Concupiscibilem ad bonum inflammat. Vnde datur candela puero. Irascibile conforat. Vnde israhel vicit amalech post transitum maris rubri. Gratiam tribuit q signatur per columbam que sedit sup xpm baptizatum. Carāterem imprimit. hoc signatur per mare vitreum in Apos. Fomitē mitigat quod signat aque frigiditas. Communionem ecclesie prestat. sicut Hieremie. Circumcisio quūuis sanctificatus fuerit in vtero. Ad satisfactionē exteriori liberat. quia baptizatus non requirit gemitum nec plandum intellige exteriorē. Nam interior exigitur in adultu. scz. et rīco potestatem dyaboli dimminuit q signat exsufflatio. Ianuam celi aperit q signatur quia xpo baptizato aperti sunt celi. Notandum aut q passio xpi aperuit ianuam paradisi per causam meritōriam & satisfactoriam generalez. Baptismus aut aperit per causam efficientem singularem. Facit em istum singularem hominem euolare. De ad laudanduz. Aures ad audiendū aperit. Vnde ponitur saliuā in ore et in aure pueri. Templum christi efficit. Vnde dicit baptizato. Exi immunde spiritus et da locū aduenienti spiritui sancto. Laudabilem coram deo reddit. Vn balsam⁹ est i crismate. Solēt pueri baptizandi vsq ad pascha & penth. nisi vigeat necessitas. vel timeatur periculū reseruari. Ad signandū q in baptismo fit resurrectio spūalis. Et q grā spūsancti datur. Baptismus xpi & iohis auemūt in materia & in modo mergendi. Sed differunt in forma qz baptism⁹ iohis tradebatur in noie venturi. Differebāt etiā in effectū. qz baptismus xpi iustificat iohis nō. Item in fine. quia iohannis baptismus auuefecit ad baptismum Christi.

O Athecismus & exorcismus tanq̄ preparatorii premitūtur in baptismo vt in ipso gratia efficacius operetur. Tribus de causis cathecismus institutus est. Primo propter instructionem de articulis communibus ad fidei susceptionem. Secundo propter responsionem ad fidei professionem. Tercio propter sponsonem ad fidei obseruationem. Quia vero adultus peccatum proprium habet. et per se respondere potest requiruntur hec ab eo. Paruulus autem quia non habet peccatum actuale nec per se credere potest requiruntur hec ab eo per vicarium qui pro ipso respondet ad fidei obseruanciam. Exorcismus ideo statutus est vt a baptizando potestas dyaboli pelatur. Nam propter peccatum hominis dyabolus potestatem accepit in hominem & etiam in illa que conueniunt in vsum hominibus. Vnde tam adulti q̄ paruuli exorcisari debent ad expulsiōnem tam noxie potestatis.

De confirmatione

Capitulum. x.

Confirmatio sacramentum est pugnantium. De substantia confirmationis sunt sex. Duo ex parte sacramenti in se scilicet materia crismatis & forma verborum. que talis est h̄m morem magis communem. Signo te signo crucis. confirmo te crismate salutis. in nomine patris & filii & spiritus sancti amen. Duo ex parte ministri. scilicet dignitas pontificalis. et intentio debita. Duo ex parte susipientis. scilicet frontis in qua debet fieri crismatio. et q̄ confirmandus sit baptizatus. Vndio crismatis triplex fit in tribus sacramentis quarum diuersitas in fine accipitur. In baptismo fit in vertice ad signandum fidei susceptionem quia vertex est locus cellule rationalis. In confirmatione fit in fronte. ad signandum audaciam confirmationis & confessionis cuius impedimentum est timor & verecundia. que specialiter manifestantur in pallore vel rubore frontis ex propinquitate cellule ymaginalis. In ordine fit in manibus. ad signandum potestatem consecrandi sacramentum domini corporis. Huius sacramenti multiplex est utilitas. quia gratiam in baptismo datam confirmat. Psal. Confirma hoc deus quod operatus es in nobis. id est in baptismo. Ad militiam spiritualem preparat. Vnde. Confirmandi tanq̄ pugiles pugnaturi inungitur. ne ab inimicis defacili teneantur. Et quia omnes christiani in bello christi esse tenentur. propterea & om-

Sextus

nes hoc debent recipere sacramentum vt facilius possint contra mundum carnem ⁊ dyabolum pugnare. Ad confirmationem constantem nominis xpi animat. quoniam oportet vtz deum ⁊ verum hominem confiteri. Primo vt confiteamur eum scdm diuinam naturam patri ⁊ spiritui sancto œqualem. quod notatur in forma verborum vbi fit expressio trinitatis. Secundo vt confiteamur eum sm humanam naturam crucis supplicium pertulisse quod notatur in crucis consignatione. Intus et extra spiritali decore nos ornat. Intus quidem per consciencie puritatem sed extra per odorem bone fame. Et hęc duo signantur in crismate quod conficitur ex oleo propter primum ex balsomo propter secundum. In bonis agendis et malis sustinendis roborat. Datur enim spiritus sanctus ad roborem in confirmatione animam ⁊ corpus armat. Animam quidem per impressionem characteris contra pusillanimitatis viciuz. Corpus vero armat per clipeum crucis contra insultus demonũ. Contra verecundiam ⁊ timorem nominis christi in confessione audaciam prestat. Primum notatur in crismate frontis impositione que est locus verecundie. Secundum in potestate ministri. Post pugnam coronat quod notatur in vitta que circa caput confirmati ligatur. Quedam sunt circa confirmationem que nõ sunt de sacramento esse. sed de bene esse. vt sunt hęc. ⁊ ieiunium a ieiunio detur. ⁊ per aliquẽ episcopo presentetur qui ⁊ patrinus efficitur. ⁊ vitta capitũ circumligetur Per istud sacramentum fiunt fideles pleni christiani. Plenitudine dico copie qui tamẽ in baptismo pleni facti sunt plenitudine sufficientie. Sacramenta habent se in dignitate vt excedentia ⁊ excessa. Nam eucharistia premit in esse. baptismus in effectu. matrimonium in misterio. Signat enim coniunctionem christi ⁊ ecclesie. Confirmatio in dignitate ministri. quia non confertur nisi ab episcopis. Penitentia in frequenti peccatorum remissione. Et sic de aliis sacramentis.

De sacramento eucharistie Ca. xi

Eucharistia est sacramentũ caritatis tam diuinẽ q̃ nre Quia deus in hoc sacramento magne dilectõnis nobis signuz ostendit. ⁊ nostre dilectõnis affectum per idem sacramentum specialiter erga se inflammavit. De substana huius sacramenti sunt quattuor. Primum est qd consecrans eucharistiam sit sacerdos. Secundum est species panis ⁊ vini. Tertium est intentio consecrantis. Quartum est forma verborum.

Liber

Hec videlicet. Hoc est enim corpus meum. Et ista super calicem
Hic est enim calix æ. Ad intelligendum ista plenius. Nota
circa intentione q̄ aliud est intentio ⁊ aliud est attentio. quia
intentio semper est necessaria. vel specialis vel generalis. sicut
dictum est de baptismo. Attentio aut̄ non est de substantia. sic
quando rapitur mens in prolatiōe verborū ad aliqua. q̄ q̄nq̄
contingit ex infirmitate quandoq̄ ex negligentia vel incuria ⁊
tunc peccatum est. Sciendum preterea q̄ non solum requiritur
intentio consecrantis. sed etiam intentio illud sacramentū insti-
tuentis. Vnde si aliquis sacerdos staret in foro et super omnes
panes profereat formam verborum. ⁊ tū intentione consecran-
di. ibi non fieret transsubstantiatio ⁊ hoc non esset propter de-
fectū virtutis verborum cū sacerdos vna vice consecrare posset
tot hostias q̄ toti mūdo sufficerent si esset necessitas ecclesie Sz
est p̄pter defectum intentionis illius qui hoc sacramentum insti-
tuit. qui non intendit q̄ cum tali ludibrio vel stulticia fieret co-
secratio. sed pro utilitate vel necessitate ecclesie generalis vel p̄ti-
cularis. Circa formam quoq̄ verborū sciendum q̄ cum dicitur
Hoc est enim corpus meum. Ista coniunctio enim non est de sub-
stantia forme. sed de bene esse ipsius. vnde obmitti non debet.
Aliud namq̄ est forma necessaria sine qua non potest transub-
stantiatio fieri. Et aliud est forma debita sine q̄ non debet fieri
Eodem modo de speciebus vini ⁊ panis. Vnde notatur q̄ ma-
teria eucharistie alia necessaria alia debita ē. Materia necessaria
eucharistie panis frumentinus sine qua non potest fieri conse-
cratio. Materia vero debita est q̄ panis ille sit azimus. qz licz
in fermento possit confici. tñ hoc nō debet fieri duplici de causa
Prima causa est q̄ panis azimus congruit institutioni. Xpus
enim dedit discipulis suis corpus suum confectum in tali materia
Secunda causa est q̄ talis panis conuenit etiā signato. Xpus
enim sine omni fermento peccati fuit. Similiter dicendum est de
materia calicis. quia alia est materia necessaria alia debita. Ma-
teria necessaria calicis est vinum quia sanguis xpi non potest in
materia alia confici q̄ in vino. Materia vero debita est q̄ aqua
vino misceatur. ⁊ hoc duplici ratione. Primo quia talis mate-
ria conuenit institutioni. Xpus enim sanguinem suum sub specie
tali dedit. Secundo qz talis materia etiam conuenit signato qz
ecclesia q̄ per aquā signat xpo per fidem et caritatem iungitur
Sciendum preterea q̄ in aceto ⁊ in agresta non conficitur. quia
acetum non est vinū. sed fuit. Sic agresta nō est vinū sed erit.

Sextus

In confectiōe sanguinis tam modicū aque debet misceri vīno qđ absorberi possit ab illo. alioquin impeditur consecratiō. scz si vīnū ab aqua vīcūt. Istud designat qđ cū ad xpm conuertimur nō ipse in nos. sed nos in ipsum mutamur. quia corpī suo mīstico incorporamur. Si vna gutta vīni imponitur ex aliqua negligentia sanguinī nō propter hoc desinit esse sanguis. neq; ppter admixtionē sanguinis in sanguinez mutatur. sed vtraq; species in sua natura permanet. Sed si multum de vīno ponit ad vnam guttam sanguinis sicut qñq; fit in ablutione tūc ibi desinit esse sanguis. quia species vīni illius gutte sub qua est sanguis absorbetur a multo vīno adiuncto. Circa eucharistiaz quidam est sacra mentum tm̄. vt species panis ⁊ vīni. quidam est ibi res tm̄ vt corpus xpi mīsticum. quidam est ibi res ⁊ sacramentum vt corpus xpi verū quod traxit de virgine. Illud est enim res primi et sacramentum secundi. Sub vtraq; specie christus totus est indiuisus corpus scz ⁊ anima ⁊ deus Ac per hoc vtrōbiq; est vnum et simplicissimum sacramentum. Sub specie namq; panis est corpus christi per conuersionem. et sanguis per connexionem. ⁊ anima per coniunctionem. ac deitas per vñionem Ista enim quattuor non possunt diuidi nec ab inuicem seperari. Eodem modo dicendum est de sanguine. Preterea totus christus sic est in tota specie qđ in qualibet eius parte siue species illa sit integra siue diuisa. ac per hoc non est ibi circumspēctus. Vel occupans locum. vel habens situm. vel perceptibilis per aliquē sensum corporeum. Exemplum huius habemus in speculo quod si diuidatur in multas partes. in qualibet apparet ymago que prius apparebat in integro. Idem exemplum est de sermone qđ multis recto quia quilibet auditorum recepit illum totus. Vnde quūvis sermo sit vnicus in pferente totus tm̄ est in quolibet audiente. Hostia frangitur in tres partes ppter multas rationes. Primo ppter tres personas diuinas in vna essēcia. sic tres ptes in diuisione hostie. vnus tm̄ xpus. Secdo ppter status ecclesie scz militantū triūphantū ⁊ in purgatorio ardentū. Tercio ppter tres status xpi quib; fuit mortalis mortuus ⁊ immortalis Quarto ppter tres partes in corpe dñi tpe passionis. scz manuuz pedum ⁊ laterum. Quinto ppter tres substancias in xpo scz deitatis. anime. ⁊ corpis. Sacramētum corpōis xpi pfiguratū est multipliciter. scz in oblatione Melchisedech. in qua figura habemus formam exteriorē ē sacramenti. ⁊ primum effectum scilicet refectiōnem. Ibi enim precessit

Liber

si gura spūalis refectiōnis in pane ⁊ vno. In eucharistia vero est refectio spūalis in re. Item in manna vbi figuratur effectus gratie. Item in agno paschali quo signabatur liberatio a seruitute egiptiaca Item noster agnus est signū liberationis a dyabolo. Item in diuersis sacrificiis de quibz habet in Leuitico quibus figurabatur oblatio passionis xp̄i. Vbi fuit hostia quo ad reconciliationem. ⁊ vīctima quo ad satisfactiōē pro peccatis n̄ris Et holocaustum quo ad tūctus corp̄is sui lesionem In oblatiōe manne de qua legitur Iudicuz. Per quam signabatur in quo deberet fieri oblatio ⁊ sup̄ quē. qz in fide hiesu xp̄i qui p̄ petrā designatur. In vīrga Jonathē mellica. vbi figurat quis offerre debeat. qz Jonathas. Per fauū aut̄ mellis designat deuotio offerentis. Figura sanguinis xp̄i fuit vinū. ad designandā refectiōnem. Vnde in canticis canticoz. Introduxit me rex in cellaz suam. Item aqua ad designandam abluōem. vñ Vidī aquā egredientem. Item sanguis ad designandū redemptionem. ad Heb. Sine sanguinis effusione non fit remissio.

De dignitate eucharistie ⁊ mirabilibz in ea. Capitulum. xii.

Dignitas ⁊ excellentia huius sacramenti apparet in multis. Primo quia sicut iam predictū est tam ante legem q̄ in lege fuit prefiguratur. Secundo qz a p̄phetis pronūciatū. Ps̄. Panem angeloz manducauit homo. Preterituz ponit pro futuro p̄phali certitudine. Tercio qz a xp̄o institutū ⁊ hoc dupliciter. scz verbo ⁊ facto. verbo vt ptz in Joh. ca. 6. Ego inqt sum panis viuus qui de celo descendi. Facto vero vt ait in Math. ca. 26. Accipite ⁊ comedite hoc em̄ est corp̄ meū Quarto qz ab apl̄is obseruatū. 1. Cor. 11. Conueniētibz vobis in vnū. Quinto qz a sūmis pontificibz solemnizatū qui ordinauerunt tm̄ ad orationes ⁊ locum et tpus ⁊ vestimentū ⁊ vasa diuersa. que oia sunt ad decorem huius sacramenti. Maxima dignitas apparet in hoc sacramento. qz cū xp̄s constet ex tribz substantiis. deitate. anima. et corpe. Ipsa quidez deitas excellit omnia Ps̄. Magnus dñs ⁊ laudabilis nimis. Item anima ei⁹ precellit omnes animas cū sit plena gr̄a ⁊ virtute. ⁊ p̄fectissima in affectiua ⁊ cogitatiua. Item corpus precellit omnia corpa qd̄ d̄ sanctificato corpe fuit sūptū beatissime v̄ginis ⁊ deitati vntū Ergo in xp̄o nobilissimū in celo ⁊ nobilissimū in terra vnta sūt Mirabilia multa sunt in hoc sacramēto. Primū est qd̄ e corpus

Sextus

xpi in tanta quantitate sicut fuit in cruce. et sicut iam est in celo. nec tñ excedit terminos illius forme. Scdm q sunt ibi accedentia sine subiecto. Tertium q panis ita auertitur in corpus xpi q tñ non sit materia corpis xpi. nec etiam annihilatur. Quartū q corpus non augetur ex multaz hostiarū assecratione nec minuitur ex hostiaz sumptione. Quintū q idem corpus numero in pluribz locis est. sub omnibz hostiis assecratis. Sextum est q qñ diuiditur hostia non diuiditur corpus xpi sed sub qualibet pte totus est xpus. Septimū q qñ tenetur hostia in manibz et videtur oculis corpus xpi nō tangit nec videtur. Sed hec tantummodo circa species sunt. Octauum q statim cū desinūt ille forme tunc etiaz ibi desinit esse corpus et sanguis xpi. Nonum q cū ibi nō sit panis vel vinū tñ accedentia habent eundē effectum. vt prius scz facere inebriare et hmoi Nota q deo auenit esse vbiq simpliciter et pprie. Creature auenit esse in vno loco tm. corpus xpi medio modo se hz Cū em sit creatura nō debet equari creato in hoc q sit vbiq Cum vero sit vnitū deitate debet in hoc excellere alia corpa. vt simul et semel in locis pluribz possit esse sub isto vitz sacramento. In sacramento eucharistie quidam est hm naturā vt hoc q ibi sunt accedentia in loco de terminato. quidam est ibi supra naturā sed nō sup intellectū vt q ibi sunt accedentia sine subiecto. Quidam est ibi etiam supernaturam et intellectū vt q ibi xpus est tantus quantus fuit in cruce. Nec tñ excedit terminos illius parue forme De mirabili transubstantiatione nota q triplex est mutatio. Vna est artificialis. vt qñ sit vitrum de cineribus. Alia est naturalis et hec duplex est. scz accidentalis et substantialis. Accidentalibus est vt qñ idem subiectū manet sub diuersis accidentibus sibi inuicem succedentibus. Substantialis est vt qñ eadē materia manet sub diuersis formis substantialibz sicut ptz in transmutatione elementorum in inuicem. Tercia mutatio est supnaturalis. vt qñ nec materia nec subiectum manet. sed tm accedentia sine subiecto. et talis mutatio est in transubstantiatione. In rerum mutatione potest considerari triplex difficultas. Vel ex parte termini a quo. vel ex parte distancie terminoz ad inuicem. Primo modo creatio est mirabilior mutationibus omnibus. quia est de non ente simpliciter. Secundo modo conuersio panis in corpus christi est mirabilior omnibus. quia est in ens actu prius existens. Tercio° incarnatio ē mirabilior qunq mutatione. qz ibi ē vnicū in fine distantū. Ray. distinguit qduplicē mutacōez subalem

Liber

Prima est ab ente in ens ⁊ hęc dicitur generatio. Secunda est ab ente in nō ens. vt corruptio. Tercia ab ente in ens qđ mō nō est. sed iam erit. vt est productio. Quarta est ab ente in ens iam existens ⁊ talis est ouersio panis in corpus xpi. Nec mutatio nō habet similitudinē in natura. sed est alterationi quasi contraria qz hic mutatur vna substantia in aliam et manēt accidentia. Sed in alteratione econuerso est. qz ibi mutantē accidentia ⁊ manent in eadem substantia sicut patet in corporalibus qñ de albo fit nigrum. ⁊ in spūalibus qñ de iusto fit impius. vel de ignorante fit sciens. Nota qz hęc prepositio de. multipliciter sumitur. Qñqz notat causam. vt cū dicit xpus acceptus est de spū sancto. Qñqz materiā vt cū dicit. xps natus est de vrgine. Qñqz ydemptitatē sube vt cū dicit. filius natus de p̄re. Qñqz trās substantiationē siue ouersionē vt cū dicit corpus xpi fieri de pane Qñqz ordinē vt cū dicit creaturā esse de nihilo.

De effectu eucharistie Ca. xiiii.

Quone suscipientes corpus xpi bonū multiplex desunt Primū est xpi commemoratio Math. 26. Hoc facite in meā commemoratiōe. scz mee dilectōis liberatiōis immittationis. Item interiorē viuificatio qz nōnunqz per virtutē sacramenti huius fit de attrito attritus Gn. Lignū vite amestū vitā prestabat. sic per grām illuminamur purgamur pficiamur reficiamur viuificamur. Et bene redit vita p̄ abum. p̄ quā ⁊ mors in trahit. Corpis xpi mistici in corporatio. Vnde dictū est ab Aug. Nec tu me mutabis me in te s; tu mutaberis in me. Istud non intelligit de vnione corpis mistici de nouo faciēda. sed de augmentanda. non em̄ vnit dissilia. Item spūalis refectio ps. In loco pascue ibi me collocavit. Deus em̄ nō tm̄ instituit sacramentum qz nos in esse gr̄e generaret vt baptisimū. Vel qz genitos roboraret vt afirmatio Verum etiam qz reboratis enutriet vt eucharistiam. p̄pter qz hęc tria sacramenta dentur omnibz qui ad fidem accedūt. Itē deuotiōis augmentatio ps. Impinguasti in oleo caput meū. Nutrimētū em̄ qz hic dat nobis quantū ad esse gratuitū in tribus attendit. scz in seruatōe deuotiōis ad deū ⁊ dilectōis ad primū. ⁊ dilectōis intra nosmetipsos. Item fomitis mitigatio psal. Sup aquā refectōis educat me. qz sicut aqua refrigerat. sic ⁊ istud sacramentum a feruore concupiscētie. Gratie collatio Exo. Descendente manna descendebat pariter ⁊ ros. Item virtutū roboratio. ps. Cō panis hōmis confirmet. Item peccatoꝝ remissio. qz p̄ istū abum sempe

Sextus

fit repatio depditi. Vnde qz dicitur in oratione dnica. Panem
 nr̄m. quot. da no. h̄o. statim sequit̄. Et dimitte nobis deb. nr̄a
 Istud intelligit̄ de venialibus ⁊ nō de mortalibz. qz sicut alimē-
 tum naturale pdest viuenti ⁊ nō mortuo. similiter alimentum
 spūale. Item contra dyabolum armatio. Ps̄. Parasitū in aspectu
 me omentā adū. eos ꝛ. Item spei eleuatio. Ap̄ls. Quō cū illo
 omnia nobis donauit. Item amorꝝ excitatio. Bernhar. Disce
 xp̄iane quantū debeas diligere xp̄m q̄ dedit nobis carnē suaz
 in cibum. sanguinē in potum. aiām in precū aquā lateris in la-
 uacrum. Item fidei amendatio quia in hoc sacramento eleuam̄
 supra naturam ⁊ supra sensum ⁊ super intellectū. Ap̄ls. Capti-
 uantes omnem intellectū in obsequium xp̄i. Item angelica con-
 uiuatio ps̄. Panē angeloz māducauit homo. Itē celestis regni
 collatio Joh̄is. 6. Qui māducat carnē meā et bibit meū sangui-
 nem habet vitam eternam. Spūalis delectatio. Sap̄. Panē de
 celo p̄stitisti eis. Item intellectus illuminatio. 1. Re. 14. Gusta-
 uit ionathas de melle ⁊ illuminati sūt oculi eius. De effectu eu-
 charistie dicit Bern̄. Corpus xp̄i est egrotis medicina. p̄gri-
 nantibus dieta. Debiles dfortat. valentes delectat. languores
 sanat. sanitatē seruat. fit homo mansuetior ad correptionē. paci-
 entior ad laborem. ardentior ad amorē. Sagatior ad cautelam
 ad obedienciā p̄rior. ad gr̄arumationē deuotior. Sicut ritē cō-
 municantibus multa bona pueniunt vt dicit̄ um est. sic indigne
 corpus xp̄i sumentibus multa mala occurrūt. Nullius em̄ opus
 placet deo nisi placeat ipse prius. Indigna nāqz amunio pct̄is
 hōiem illaqueat. damnationē p̄parat. p̄ximū scandalizat. men-
 tem excecatur. temptatōem subiūgit. Deum ir̄itat. vitā t̄palem
 breuiat. gratuitis spoliatur. De his oibz p̄ ordinē d̄ in ps̄. Fiat
 inqt̄ mensa eoz corā ipsis in laqueū. ecce primū. Et in retribu-
 tiones. ecce sc̄dm. Et in scandalis. ecce terciū. Obscurent̄ oculi
 eoz ne videāt. ecce quartū. Et dorsus eoz semp in curua. ecce
 q̄ntū. Effunde sup eos irā tuā. ecce sextū. Fiat hitatio eoz de
 sarta. ecce septim̄. Et i hitacul eoz nō fit q̄ inhitat. ecce octa^m.

**De sumentibus eucharistiam ⁊ modo su-
 mendi**

Capitulum xiiii.

Quepus xp̄i quattuor modis sumit̄. Quide accipiūt spūa-
 liter tm̄. vt q̄ accipiūt rem sacramenti. grām ⁊ nō ip̄m
 sac̄mentū corp̄is xp̄i. de h̄ mō sumēdi dicit̄ Aug. Crede
 ⁊ māducaisti. ⁊ corp̄i xp̄i mis̄ico incorpat⁹ es. Quide sac̄am̄ talit̄

Liber

tm̄. vt cōmunicantes in mortali. Quidem spūaliter ⁊ sacramentaliter. vt qui rem ⁊ sacramentū accipiunt. sicut q̄ sunt cōmunicantes in gr̄a. Quidez nec spūaliter nec sacramentaliter vt qui nec rem nec sacramentū accipiūt. Primi nō manducātes mādu cant. Secundi manducātes nō manducāt. Terci manducātes manducant. Quartī nō manducantes nō manducant. Circa cōmunionē amittit peccatū tribz modis. Primo cū quis statuto tpe amunionē dimittit. Joh. 6. Nisi manducaueritis carnē filii homis. Secdo cū quis suo tpe amunicans male accedit Apoc. 1. Coz. 11. Qui aut̄ sumit indigne iudiciū sibi manducat ⁊ bibit Tercio cū post amunionē a pctis se nō custodit ⁊ iste mltiplex malū incurrit. Primo qz xpm̄ quē ignominiose suscepit. a se expellit. Et certe turpi⁹ accidit q̄ nō admittit hospes. Secdo qz tal quodammodo similitudinē inde gerit. Judas em̄ postq̄ cū xpo cenauit ipm̄ tradidit. Sic ⁊ absolon frēm suū ad iudiciū inuitauit ⁊ post occidit. vt habet. 2. Re. 13. Tercio qz ordinē honestatis puertit. Venturo em̄ reuerentiā exhibet p̄nti nullā. Vñ similis ē illis qui cū ramis oliuaz. ⁊ cū clamore xpo occurrerūt ⁊ ipm̄ postmodū crucifixerūt. Qualit̄ ad amunionē accedendū sit discere posum⁹ in esu agni paschalis Cōmedebāt em̄ eū iudei accināis remibz. calciatis pedibz. baculos habentes in manibus cū lacuicis aggressibz ⁊ festināter. sic habet Exo. 12. Per pm̄ū signat̄ puritas castitatis. Luc. 12. Sint lūbi v̄ri p̄ncū. p̄ scdm̄ affectus deuocōis Cantū. Quā pulcra es in calciamētis filia p̄ncipis. Per terciū memoria dñice passionis Gen. 33. In baculo meo transiui iordanē istū. Per quartū amaritudo arditionis. Psal. Cibauit nos pane lacri. Per quintū p̄mitudo bone voluntatis ⁊ opationis. Prou. Vidisti hoiem velocem in ope suo coram regibz stabit. Itē quales esse debeant amunicātes ostenditur i vestibz sacerdotalibz. Requirit̄ em̄ ista. Iudiciū discretionis. mūdicia castitatis. mortificatio carnis. cōstantia fortitudinis. pseuerantia longanimitatis. p̄fediō caritatis. Primū notatur insup humerali. Scdm̄ in alba. Tercū in cinctura. Quartum in fanone. Quintū in stola. Sextū in casula. Corpus xpi sumitur velatū accedentibus multiplici ratione. Primo p̄pter meritum quantū ad bonos. qz hm̄ Gregoriū. fides nō hz meritū cui humana ratio p̄bet experimentū ⁊ Secdo p̄pter indignitatē quantū ad malos. Exemplū. 1. Re. 6. d̄ bethsamitis qui p̄culli sunt qñ archam dñi vider̄t. Tercio p̄pter imbecillitatē quantū ad omnes. Non em̄ possemus videre claritatē corpis xpi scz

Sextus

glorificati. Exemplum de Moyse in cuius faciem non poterant filii israel intendere qm resplenduit. Quarto ppter vitandū horrorem crudelitatis. Si xpi carnē dentibz atrectaremus Tres sūt cause quare laycis nō dāt istud sacramentū sub duplici specie. Prima est qz possent credere qz totus xpus nō esset sub vtraqz specie. Secūda ppter periculū qz de facili posset effundi sanguis. Tercia vt veritas responderet vmbre. quia in lege nihil habebant etiā offerentes de libamine.

De abstinentia a cōmunionē. Ca. xv.

Abstinent quidē a cōmunionē ppter culpam p̄riam. et aliqui sine culpa mortali. Sed ppter sacramenti reuerentiā sicut qui sentiunt se minus mōdos mente vel carne. vel etiā in deuotos. Et isti bene faciūt dūmodo p̄nt sine alioz scandalo qz iuste suspēdere. Vnde vbi nō instat necessitas consulendū est talibz vt de cōmunionē expectent quousqz parati qz deuoti ac circūspecti accedere possint. Nulla tñ necessitas debet cōpellere. vt aliqs in peccato mortali scienter cōmuniēt. Peccatus facit indignū cōmunionē tribz modis. Aut in habitu qm quis accedit nō contritus de peccato p̄terito et inconfessus. Aut i actu vt qm immutat formā sacramenti. qz irreuerenter ipm tractat. Aut in pposito vt qm hz voluntatē peccandi in futuro. Potest etiā ppter reuerentiā sacramenti ex cluso fieri a cōmunionē tripliciter. Primo ppter reuerentiā sacramenti exterioris. sic excludit pollutio qz immūdia corporis. Secūdo ppter reuerentiā rei contentę subformis. sic excludit defectus iudicii qz rōnis in p̄uis qz amētibz. Tercio ppter rei significatē. vnitatis corporis missiē sic excludit vinculū interdici vel suspensionis vel excois etiā iniuste. Sic igit̄ p sola reuerentiā sine omni culpa excludūtur multi a cōmunionē. Hoc p̄mo patet in p̄uis. qui tñ si sunt p̄petatē adultā scz. 10. annoz vel. 12. qz appent in eis signa reuerentię qz discretōis possunt sumere alias nō. Idem patet in furiosis qui excludunt sine culpa. qui tñ cōmunicare p̄nt qm habēt dilucida interualla. Item cū quis habet lutosas manus licz hoc fit sine culpa cū p sola reuerentiā nō debet tangere corpus xpi. Tria genera hoim excludēbant in lege ab esu agni. scz m̄rcū. cū qui signant eos qui accedunt ad cōmunionē irreuerenter. 2. Reg. 6. legit qz percussus est oza qz tetigit archam dñi. Itē aligenigene hi signant m̄fideles. de talū cōmunionē dicit in Gen 37. Fera pessima deuorauit filiū meū ioseph. Item immūdi qui signant hñtes mortale peccatū. De his ait p̄ph̄ia. Mūdāminī

Liber

qui fertis vasa dñi De his tribus nota velus. Indigne sumis si nō sumis reuerenter. Vel nō catholice vel habens mortale scienter. Qui nō communicant suo tpe multa mala incurrūt. Primo quia multiplici vtilitate priuant. De quo habes supra i effectu eucharistie. Si em̄ r̄as saluata ē qz suscepit nuncios dñi. Multo fortius qui ipm xpm suscipit. Secdo quia cōstituti onē ecclie transgredit. Statuit em̄ ecclesia qz qui nō communicat in pascha viuens ab ingressu ecclesie arceatur. ⁊ moriens ecclesiastica careat sepultura. Terco qz maledictionem incurrit. Ecclistes. Vt soli qz si ceciderit nō hz subleu ante se. Sed bñ solus ē qui xpm nō habet. Quarto qz vices deo nō rependit Aug. Verecundū est illi hospitiū denegare qui solet omnem pulsantem admittere. Quinto quia vires spūales perdit Quilibet em̄ qui est sine mortali peccato est membrum corporis mistici. Membrum q̄ aut debet sustentari alimento corporis Christi veri. Alioquin efficietur aridum. sicut ⁊ membrum corporeum ad quod nō trāsmittitur corporalis tibi nutrimentum.

De officio misse Capitulum. xvi.

Proprietates plurimas habet missa. Primo qui a celebratur a ieiuniis. Secundo quia tm̄ in ecclesia. et super altare. nisi propter causam qñqz fiat subtentorio. vel in aliquo loco honesto. Terco quia oportz celebrantem esse sacerdotem. Quarto quia oportet eundez indutum esse sacris vestibz. Quinto quia tm̄ modo fit in die et nō in nocte nisi in natiuitate dñi Sexto qz semp celebratur accenso lumine. etiā si mille soles lucerent sup terram. Septimo quia ibi sonant verba diuina et angelica ⁊ humana. Diuina quidez qñ dicūt vel cantāt. Vater noster. Et legunt verba dñi in euangelio. Angelica vero qñ cantatur. Gloria in excelsis. Humana aut̄ sicut sunt in collectis ⁊ aliis hm̄oi. Octauo quia audiuntur ibi tria nobilioza ydeomata que mundus habet. scz ebraicū vt ibi sabaoth ⁊ osanna. Item grecuz vt cū dicūt Kyrieleyson. Item latinum vt in aliis que sunt ibi. Nono quia missa suo modo tam plena est misteris. sicut mare guttis. sicut sol atomis. sicut firmamentū stell et sicut celum empyreum angelis. Decimo quia sacerdotes in solennibus ecclesiis habent in missa sua plures ministros. scilz dyaconum. subdyaconum. acolitos. In presentia tante maiestatis. Vndecimo qz angelis existētibus sufficit in presentia tante maiestatis esse scolares. Duodecimo quia ibi ē deus celi ⁊ terre. Officiū misse moeliter est ita Introitus signat inchoationez

Sextus

boni. Qz aut introitus duplicatur signat qz in nostra inceptio-
 ne debemus declinare a malo & facere bonum. Kyrieleyson qz
 nouem uicibus variatur signat inuocationez misericordie dei-
 qua nouem modis indigemus. Primo tribus modis quantū
 ad remissionē peccatorum que petrauimus corde ore & opere.
 Secundo tribus modis quantū ad gratie collationem scz fidei
 spei & caritatis. Tertio tribus modis quantū ad glorificationē
 qua gaudebimus supra nos in deo. & intra nos de nobis. & iux-
 ta nos in pximo. Gloria in excelsis signat gratiarū adionem
 Collecta deuotam signat orationem. Epistola & Euangelium
 signant noue & ueteris legis obseruationez. Graduale & Al la
 notant uite adiuue & contemplatiue perfectionem. Offertorium
 tribulati spūs sacrificium. Secreta signat statum vie. Prefatio
 statum patrie. Sanctus Sanctus Sanctus signat exultationem
 angelozum presentū. Canon transitum membrorum in corpus
 xpī mysticum. Pater noster notat filiationem per grām. Agnū
 dei liberationez per grām diuinam. Triplicatur aut agnus dei
 ut liberemur a preteritis malis pñtibus & futuris. Complenda
 boni operis signat consumationem Circa quedā alia que sunt
 in missa Nota significatiōē allegoricam. Intelligimus em per
 altare crucem. per calicem sepulcrum. per patenā lapidem super
 positum. per corpale syndonē in quā corpus xpī fuit inuolutū
 Nota qz licz omnes misse sint eque bone quantū ad opus ope-
 ratum cū in omnibus sit idem xpūs multum tñ differunt quā-
 tum ad opus operans. Vnde melius est audire missam boni sa-
 cerdotis qz mali. sicut in mensa corporali eundez abū iocundius
 accipimus a mundoministro qz immundo. Nota qz piculosum
 est si celebret cecutiens. vel manus habens tremulas. aut cadu-
 cum morbum. aut delirus. aut nimis ydeota. Vnde talibz in-
 ungendum est qz abstineant a misse Preterea qñ aliquis bis ce-
 lebraturus est sicut sacerdos nō debet sumere ablutiōez in missa
 priori. Alioquin ad secundam missam accederet nō ieiunus.

De negligentis in missa Ca. xvii.

I per negligentia euenerit qz plecto canone. nec uinū
 nec aqua reperiāt in calice. statim debet infundi utruqz
 & sacerdos iterabit consecrationem ab illo loco. Simili
 modo & pficiet vsqz in finē. ita tñ ut dimittat duas cruces que
 fieri singulariter sup hostiam consueuerūt. Vnde melius potest
 dici qz aliam hostiamumat. & canonē a principio incipiat. Qz si
 de simplici uino vel aqua fuerit ascratio facta uinū reputabit.

Liber

pro sacramento sed a qua nō. Si quid ceciderit de sanguine sup corpale. vel sup pallam altaris. vel sup albam. vel calicē pars illa resindatur. ⁊ in loco reliquarū seruetur. prius tñ extrahatur sacramentū quantū poterit ⁊ sumatur. Deinde abluatur ⁊ illa ablutio iterū sumatur. Si vero sup terram lapidē vel lignū ceciderit lingendus vel extergendus vel radendus ē locus ille. ⁊ puluis ille in loco sacro reseruetur. Porro si in ipm sanguinē musca vel aranea ceciderit. vel tale aliquid qd̄ vix sine vomitu vel piculo mortis sumi potest pfundatur ⁊ lauetur quanto p̄t cautius in calicem. ⁊ hanc abluitionem sumat sacerdos. Sed musca siue aranea sup piscinam cremetur. ⁊ si de corpore xp̄i sup pallam altaris ceciderit. vel sup aliud vestimentū non m̄dat. sed vmo abluatur ⁊ a ministro sumatur. Si infirm⁹ corpus dñi reiciat suscipiat̄ prout diligentius potest et sumatur.

De sacramento penitencie Ca. xviii.

Penitencia est vt ait Ambro. Preterita mala plangere. ⁊ plangenda itēz non amittere. Item Greg⁹. Penitē est añ acta peccata flere. ⁊ iterum flenda non amittere. Circa predictas diffiniciones nota q̄ quedā diffinitiones dan̄t p̄ essenciam. vt homo est animal rōnalis. Quedam p̄ causam vt dies est sol lucens. Diffinico aut̄ penitencie data est p̄ causam nō p̄ essenciam. Veruntñ penitencia diffinit̄ p̄ duplicem actum. Vñū qui est respectu preteriti. scz preterita mala plangere. Alterum respectu futuri. scz plangenda nō amittere. ⁊ p̄mus actus est in re vel in p̄posito. Penitencia duplex est. Quedam interior tñ. ⁊ hoc de iure naturali. Quedā exterior que fit ad arbitrium hominis. Prima nō est sacramentū pprie. Secunda vero sacramentū est. Non em̄ penitencia p̄ se suscepta dicit̄ pprie sacramentū ecclesie cū talis etiā añ baptismū fieri possit. S3 penitencia iniūda p̄ m̄stros ecclesie sacramentū est. Notandū q̄ q̄ lugere p̄ pctis ppriis est actus penitencie. Sed lugere p̄ malis alterius v̄tutis est ⁊ misericōdie. Lugere vero p̄ bonis eternis est actus tertius b̄titudinis. de qua dicit̄ Math. 5. Beati qui lugent. De duracōe penitencie sciendū q̄ exteriorē nō optet esse p̄petuam. sed circa interiorē distinguit̄. Est em̄ p̄nia int̄ior h̄m habitū ⁊ h̄ dz ē p̄petua. Alia ē h̄m actū ⁊ hanc nō optet ēē p̄petuā. Semp̄ em̄ tenet̄ quis ad interiorē p̄niam qua vellet nō peccasse. ⁊ vult de cetero nō peccare. Sed ad exteriorē non semp̄ tenet̄ penitentiā. Preterea alius est dolor rōnalis qui est peccati detestatio. Alius est sensibilis qui est passio. Et primus semper dolor debet esse in

Sextus

penitencia. Secundus non est de necessitate. Item quivis homo nunquam sit certus de peccati remissione. tñ ppter hoc non optet esse penitentiã exteriorẽ ppetuam. quia non exigitur in talibus certitudo sciencie Sed sufficit certitudo comedure pbabilis. vt e qñ fecit homo probabiliter quod fuit ex parte sua delendo confitendo satisfaciendo cauendo. Cum in omni sacramento noue legis sit alia materia visibilis elementi que sit signũ & causa gr̃e. Vpportet etiaz in sacramento ecclesie. scz penitencie ita esse. Sed tunc materia sensibilis large accipitur pro omni re. siue res illa sit exterior substantia. siue actio humana. Vnde hm hoc in penitencia put est sacramentũ sunt res & verba Verba quippe sunt in confessione & absolutione Res aut est ipsa ratio humana. Ad intelligendũ ista plenius nota q̃ sicut in medicinis corpaliibus Quedam consistunt in sola passione curati. vt est sectio vulneris Quedam vero in actione eiusde. vt est exercitatio corporis. Ita in sacra nã s quedã consistunt in passione eius qui sanctificat & nõ in actione nisi p accidens vt baptismus confirmatio eucharistia extrema vndio ordo. Quedã consistunt essentialiter in actu ipsius qui sanctificat vt alia duo sacramenta scz pnia & matrimoniũ. In primis ergo que sine actu nostro opantur requirũt exterior materia que signat et causat rem sacramenti. In aliis vero ipse actus noster est pro materia sensibili. Ex predictis patere potest q̃ qddaz est hic sacramentum tm vt actus penitentis exterior. Quoddaz est res tm vt remissio peccatorum, Qddaz res & sacramentum vt contritio interior.

De qualitate penitencie Ca. xix.

Ast penitencia quedam vera Aug⁹. Penitencia vera est penitenda nõ admittere. & amissa deflere. Quedam est falsa. Vidorus. Irrius est & nõ penitens q̃ adhuc agit quod penituit. Quedam est coacta Ps. Conuersus sum in erũ pna mea dum configit sp̃ma. Quedã est sera Aug⁹. si tunc penites qñ peccare nõ potes peccata te dimiserũt non tu illa. Quedam est iniqua Math. Judas penitẽcia ductus laqueo se suspẽdit. Quedam est desperata Sapiens. Per angustia spiritus gementes intra se sapienciã agentes. Quedam sancta & meritoria Bern. D felix penitentiu humilitas D bona spes confidentiu q̃ facile vincas inuincibilem. q̃ cito tremendũ iudicem conuertẽ in piissimum patrem. Penitencia debet esse amara Hier. 6. Planctum vngemiti fac tibi. Voluntaria Aug⁹. Cum gaudio debet facere immortalis futurus quecuq̃ faceret pro differenda morte

Liber

moriturus. Perfecta Aug⁹. Nulla penitencia est sera dummodo est vera. Accelerata Ecclesiastici. 5. Ne tardas auerti ad dñm. Hieron⁹. Nauiculae herenti in salo funez potius precide q̄ solue. Fortis Hieron⁹. Per calcatum perge prem. Perseueras Cant. Laui pedes meos quō it̄. Item iter spūale debet esse cū christo semp victuro nō cū lazaro morituro Penitencia debet esse prompta ⁊ nō diu dilata. Primo qz diu expectamur. Vnde Psa. 5. Expectaui vt faceret vuas et fecit labruustas. Secundo quia ad magna vocamur Gen. 15. Ego ero merces tua magna nimis. Tercio ne ab eternis nuptiis excludamur sicut fatuis factū est virginibus que differebāt preparare se Math. 25. Quarto ne ab hostibus impediamur. sicut filii israel a pharaone ne egredirentur de egypto. vt habet in Ero. Quinto quia relinquere peccatum etiam penis compellimur Grego. Contempnendus esset hic mundus etiam si rebus prosperis abundaret ac cū tot aduersitatibus animum pulsat cum tot calamitates ingemmat quid aliud q̄ vt non ametur clamat. Sexto ne blandis seducamur. sicut auis per fistulam aucupis. ⁊ sicut piscis per escam in hamo. ⁊ sicut vesus per mel. Septimo ne morte preueniam. Gregorius. Nihil certius morte et nihil incertius hora mortis. Octauo ne consuetudine teneamur sicut arbor de facili nō euellitur cum bene radicatur. Diere. Si potest ethiops mutare pellem suam ⁊ vos it̄. Ad agendū penitenciarū mouent quattuor. de quibz Bern. Nimis duz est cor quod nō emolliunt beneficia. nec terrent supplicia. nec allaciūt promissa. nec castigant flagella. Impedimenta penitencie sunt hec pusillanimitas aggrediendi. Tales sunt sic vmbraeus equus qui a trunco vel vmbra terretur pudor confitendi. sed sicut dicit Aug⁹. Verecūdia confessionis magna pars est satisfactionis. Dolor satisfaciendi Contra hoc ap̄lus. Qz in presenti momentaneū et leue tribulationis est eternum glorie pondus in nobis operatur. Delectatio peccandi Grego⁹. Temporale est quod delectat. eternum vero quod cruciat. Spes diu viuendi. Sed dñs dicit qz securis iam ad radicem arboris posita est. Desperatio gratiā obtinēdi Contra dicit Ezechiel. 18. Quacunqz hora peccator ingemuerit omnium peccatorū it̄. Timor recidendi Aug⁹. Qñ cecidi erexit me. qñ steti tenuit me. qñ iui duxit me. ita loquitur de domo Exemplum delinquendi. Sed stultus est qui videt aliquē cadentem si non sit in eodem loco cautior. Consuetudo peccandi. sic balaā asuetis mōstris nō curauit qz asina loquebat Nūi. 22

Sextus

Confidentia de dei misericordia ipsum qui penituerit recipiendi sed hoc est peccare in spem Greg9. Misericordiam dei debemus erubescere iusticiam eius nolumus formidare.

De effectu penitencie. Capitulum. xx.

Per penitenciam soluit homo a peccatis. restituit ecclesie. reconciliatur christo. donis spiritualibus ditatur de filio dyaboli filius dei efficit. paradysus aperitur. Nec est que angelos letificat impium iustificat. amissa bona reuocat. pena eter nam vitat. Item penitencia est scda tabula post naufragiuz ad qua peccator potest recurrere quodiu est i statu pntis vite quencioz et quatenus quodiu nam clementiam voluerit implorare Duplex em e naufragiu scz peccati originalis et peccati actualis. Sed de pmo liberemur per tabulam baptismi que virtute et efficaciam accepit tabulam a tabula crucis christi. De scdo aut liberamur per penitenciam quam diuina clementia prouidit homini. qz pro peccato actuali non pot itez baptizari. Nota ergo q a reatu peccati liberamur per gram a sequelis aut peccatoz per penitenciam et per partes penitencie. A misera vero per gloriam. Nota qualiter opa mortificata reuiu scant. qz licet veruz sit q a priuatione ad habitum non sit regres sus in vi ta naturali. non tñ vez est in vita morali. Nam a pri uatione ad habitum voluntarius est egressus. scz a morte culpa ad vitam gratie. Vnde notandū q sicut peccata actualia tran seunt actu et remanent reatu ita bona opa tñseunt actu et rema nent merito. Scdm aut q manent dicunt viuificari et mortifi cari. Bona igit opa quodiu diuina radice merendi dicunt viuē qñ aut ab illa sepantur dicunt mori. qñ reuertunt dicunt vini ficari. qz redeunt ad statum sue originis scz caritatis. quia et va lent ad maiorem radicationem caritatis.

De partibus penitencie in communi. Ca. xxi

Partes penitencie integrales sunt tres. scz contritio confessio et satisfactio. Quibus em complementum peccati possit esse in actu cordis solius. vel cordis et oris simul. vel trium simul. tñ ad perfectionem penitencie exigunt horz trium aggregatio licet adesse simplex sufficiat contritio in actu et confessio et satisfactio in opposito. Non em exigunt in his que habent esse successiuum q partes integrales sint simul. sed exigunt in toto q habz esse per manens. Qz aut tres sint ptes penitencie sic ostendit. Penitencia em est quoddam spontaneum iudicium in quo contritio est quasi que dam citatio. vbi sequit rei apud iudicem spontanea confessio. Deinde sequitur emende per iudicem imposita solutio. Sed in

Liber

hoc differt iudicium fori a iudicio poli. quia ibi confessus in iure
ademinatur hic absoluit. Alia sufficientia istarum partium. quia
cum omne peccatum amittatur corde. ore. vel ope. iustum est ut
ista curentur per contrarium scilicet ut peccator culpam animo detestetur
verbo aculet et factis puniet. Item per peccatum offendit homo deum
ecclesiam et seipsum. sed per contritionem reconciliatur homo deo. per
confessionem ecclesie. per satisfactionem sibi. Item ille tres partes per
nitentie tres sunt dicitur quibus itur in tertia promissionis. de quibus Exo.
Ibim? via trium dicitur. Item ille tres partes vivificat mortales tres mo-
tuos. quos dominus suscitavit. quia per contritionem suscitatur puella in domo
per confessionem invenis in porta. per satisfactionem lazarus de sepulchro.

De contritione. Capitulum. xxii

Contritio est dolor voluntarie assumptus pro peccatis cum
 proposito attendendi et satisfaciendi. Nec definitio magistra-
lis est. et ponitur ibi dolor pro genere voluntarie assumptus
 ponitur ad differentiam doloris naturalis qui non est meritorius
 cum non sit in genere moris. sed voluntas eum ponit in genere morali
 pro peccatis ponitur pro materia dolorum ad dramam dolorum invidie qui
 est de bono alieno. Sic ergo diffinitur contritio potest est actus virtutis
 sed potest est pars parte sacramenti oportet quod aliquid in operatione
 ad alias partes addatur. et ideo ponitur cum proposito attendendi et sa-
 tisfaciendi. Nota quod cor dicitur durum quando divine inspirationi se-
 tangenti non audit. sed obuiat in affectu peccati demerendo. Intra
 gi vero dicitur quando inapit a proposito peccandi resipiscere. licet non
 dum totaliter revertatur. Contritio autem dicitur quando voluntas perfecte
 ab effectu peccati resilit. In contritione duplex est dolor. Unus
 est voluntatis qui non est aliud quam peccati displicentia. Alius est
 sensibilis. Primus est de essentia contritionis. et de hoc dolore in-
 telligitur illud Hier. 6. Luctum unigeniti fac tibi. quia homo debet
 ex ratione magis velle nunquam peccasse quam unigenitum vivere. Secundus
 vero dolor non requirit de contritionis necessitate sed de eius perfectio-
 ne. quia talis dolor non est in nostra potestate. Nota quod contritio potest
 tamen intendi quod non solum culpa sed tota pena dimittitur. Hoc autem
 potest fieri dupliciter. Uno modo ex parte caritatis que displicen-
 tiam peccati causat quod sic patet. quia contingit tamen intendi carita-
 tem in actu quod contritio inde sequens merebitur absolutionem ab
 omni pena. Alio modo fit illud ex parte doloris sensibilis quia
 voluntas in contritione excitatur. quia enim ille dolor pena quedam
 est tantum potest intendi quod sufficit ad deletionem culpe et pene
 Differentia est inter attritionem et contritionem sicut inter in-
 forme et formatum sicut quod dicitur de fide informe et formata. Utque

Septus

aút attritio fiat contritio distinguendum est. quia attritio dicitur
 cū gratia tritio. hoc aút potest esse dupliciter Vno modo p con
 comitantiam. quia gratia associatur motui existenti in anima
 et illū informat quāuis non eliciat. Alio modo p causam ita qz
 motus a gratia eliciatur. Primo modo attritio fit contritio. qz
 actus ille simplex manens in anima formatur adueniente grā
 sicut color adueniente lūe. Secdo modo impossibile est qz attri
 tio fiat cōtritio. Si querit quādiu quis de peccato dolere debeat
 Rñdeo qz sicut dicit Hugo de sancto victore. Deus qñ absol
 uit hominem a vinculo peccati ligat eū vinculo ppetue detesta
 tionis. Sed detestatio peccati ppetua duplex est. Quedam est in
 habitu ad qñ homo semp tenetur etiam post pfectam peccati re
 missionem. de qua dicit Aug⁹. loquens de penitente. Semp in
 quit doleat ⁊ de dolore gaudeat ⁊ non semper doluisse doleat.
 Alia est detestatio etiaz in actu ad hanc nō tenetur homo semp
 Sciendū qz damnati et beati et hi qui sunt in purgatorio non
 habent attritionē pprie huius hec est ratio. qz in attritione pprie
 sumpta tria sunt. scz gratia dolor ⁊ effectus meriti satisficientis
 In beatis aút non est dolor. In damnatis vero non est gratia.
 Et hi qui sunt in purgatorio non merentur.

De confessione Capitulum xxiij.

Confessio est vt ait Aug⁹. per quez morbus latens spe
 venie aperitur. Nec est confessio sacramentalis que est
 pars penitentie que conuenienter describitur ⁊ per ma
 teriam que est peccatum. ⁊ p actum qui est apire ⁊ p finem qui
 est spes venie. Duplex est confessio. Quedam est mentalis que
 fit deo. ⁊ hec est de iure naturali. Quedam est vocalis que fit ho
 mini ⁊ hec non est de iure naturali. Igitur ante incarnationez
 xpī sufficiebat confessio mentalis. quia deus nondū erat homo
 sed postqz factus est homo debet confessio fieri homini vicario xpī
 In hoc em qz ministris sacramentorum dedit potestatem liganz
 di ⁊ soluendi insinuauit confessionē eis tanqz iudicibus debere
 fieri. Sic ergo christus confessionem instituit tacite sed apostoli
 promulgauerunt expresse. Quauis igitur in contritione di
 mittatur peccatum tamē confessio vocalis est necessaria vel iure
 quando habetur oportunitas vel in proposito quando eam ar
 ticulus necessitatis excludit et non contemptus religionis. Et
 ista necessitas confitendi post contritionem non est in tali casu.
 propter necessitatem remedii cum peccatum iam dimissum sit.
 sed propter obligationem precepti x̄. Confessio enim et

Liber

Satisfactio necessaria est non solum propter reconciliationem in iudicio dei sed etiam in iudicio ecclesie. Quas circumstantias teneamur confiteri. Nota quod circumstantiarum quedam sunt trahentes in aliud genus peccati. ut coire cum muliere coniugata et has tenet homo confiteri. Quedam sunt aggravantes in eadem specie. et has quedam sunt aggravantes non notabiliter sicut scientia et homini has non tenet quis confiteri. quod sunt quasi venialia peccata. Quedam sunt aggravantes notabiliter et has habet quosdam oportet confiteri. Non enim sufficit illi quod centum marcas de alieno habuit dicere. Ego accepi alienum cum hoc posset verificari si accepisset tantum unum denarium. Secundum alios communius sed non tutius opinantes non oportet. Que autem sint circumstantie aggravantes peccatum notantur in his versibus. Aggravat ordo locus mora causa scientia tempus. Lucta pusilla modus culpe genus et status altus. Condicio numerus etas et scandala sex. Quomodo peccata alicuius nota sint sacerdoti. tamen oportet ea confiteri quod non sunt ei nota ut iudici. Quomodo possit aliquis differre confessionem due opinioniones. Quidam enim dicunt quod peccator tenetur confiteri statim habita oportunitate sufficienti. Alii dicunt communius quod cum confessio sit inter precepta affirmativa non obligat nisi pro loco et tempore. Ecclesia autem determinavit in decretali quod homo confiteatur semel in anno. quod semel in anno habet quilibet de necessitate communicare. In quattuor tamen casibus tenet quis ante hoc tempus confiteri. Unus ratione sacramenti. quod vult communicare vel celebrare. Alius est ratione periculi. ut si in periculo mortis quis esset. Tertius est ratione scientie. ut si dicat sibi scientia quod statim tenetur confiteri. Quartus ratione dubii ut si non sperat sibi illo anno copiam confessoris occurrere quam non habet. vel si habet casum de quo solus papa habet absolvere et modo habet copiam penitenciarum domini pape. Si querit utrum confessio facta in mortali valeat. dicendum quod confessio est in remedium et in preceptum. In quantum est in remedium non valet in mortali suscepta. tamen absoluit homo a precepto sicut etiam fide baptismum suscipientes. Utrum autem confessio sit iteranda. Notandum est quod regulariter nullus tenet confessionem semel bona fide factam amplius iterari. Sunt autem quattuor casus quibus tenetur quis confessionem iterare. quorum duo sunt propter confessorem et duo propter confitentem. Primus est. si confessor deficiat clavis potentie eo quod non habet auctoritatem ab illo peccato absolvere. Secundus si deficiat in eo clavis scientie. quia nescit discernere utrum hoc peccatum sit mortale vel veniale. Tertius. si confitens dimidiauit confessionem. Oportet enim

Sextus

q̄ vni fiat confessio omnium que habentur in memoria. Si vero aliqua exciderunt a memoria non ideo reputari debet confessio dimidiata. Quartus. si contempserit seu neglexerit et oblitus est satisfactorum. Nam si sciret et implere vellet non oporteret confessionem iterare. Si vero aliquis cadit in peccatum postquam bona fide fecit confessionem. questio est utrum teneatur confessionem prius factam iterum iterare et est opinio communior q̄ non in specie sed in genere. licet aliter quidem dicant. Nota q̄ confessio facta per nuntium vel per ep̄lam licet sit quoddam opus bonum et meritatorium. tñ inquantum est pars sacramenti nō potest sic fieri. qz determinatam habet materiam scz actum sermonis quo conscientia hominis manifestari consuevit. vnde sine necessitate non licet aliter confiteri. In necessitate vero potest defectus per actum equiualem impleri etc.

De qualitate et effectu confessōis. Ca. xxviii.

Qualis debet esse confessio notatur in his versibus. Si simplex humilis confessio pura fidelis. Vera frequens nuda discreta libens verecūda. Integra secreta lacrimabilis accelerata. Fortis et accusans. et sit parere parata. Ad multa valet confessio. Ad mortem liberat. quia sicut confessus in foro contencioso damnatur. sic in spūali liberatur. Deum homini manifestat Aug⁹. Si uellem confiteri non me tibi absconderem. sed te mihi. Vulnere mentis sanat Hieron⁹. Vulnus non intellectum tardius sanatur. Paradisum aperit Aug⁹. Brene uerbum peccati quod portas aperit paradisi. Exemplum in latrone dextro Luc. 23 Peccatum tegit. Vnde quedam glosa. Si homo detegit deus tegit. Animam diuinam emollit. glosa super illud. Delictum meum cognitum tibi feci. Si homo agnoscit deus ignoscit. Animum iocundat Ps. In voce exultationis et confessionis sonus epulantis. Intercessores multiplicat. Sacerdotes emittant pro suis confessis. Conscientiam mundat Aug⁹. Confitendo fit homo de fedo pulcher. Fedus dyaboli rumpit. Sicut cum aliquis secretum alterius detegit. Deo coniungit Aug⁹. Quid propius auribus tuis quam cor aduersus et uita que ex fide est. In uiam salutis dirigit Prou. Qui abscondit scelera sua non dirigetur. ergo conuerso peccatum delet Ps. Dixi confitebor aduersus me iniqui. meam. Satisfactionem supplet. Glosa super Math. Iubemur confiteri peccata ut erubescitiam patiamur pro pena. Malum precauet. Exemplum de dente putredo qui extrahitur ne alii putrescant.

Cui debeat fieri confessio

Ca. xxv.

Qualiter teneas qd confessio debet fieri sacerdoti habenti claves que sunt sciencia discernendi ⁊ ptas ligandi ⁊ soluendi. Sciendū aut qd sicut baptisimus est sacramentum necessitatis ita penitencia. Vñ sicut baptisimus duplicē hz ministrz. vnū cui baptizare appetit ex officio. scz sacerdotē aliuz cui amittitur dispensatio baptisimi rōne necessitatis. Ita ⁊ minister penitencie duplex est. Vnus cui confessio fit ex officio sicut est sacerdos. Alius aut est qui audiendo confessionē vicē supplere potest sacerdotis in necessitate vt est laycus. Dicūt tñ aliqui qd cū deest copia sacerdotis nō oportz layco confiteri. sed sufficit solū deo. Quānis omnes sacerdotes claves habeant. non tñ omnes possunt ligare ⁊ soluere. sicut excommunicati. suspensi ⁊ heretici dampnati. Non aut est hoc ppter defectum ordinis sed qz non habent materiam. scz subditos qui auferunt eis cū excomunicātur. Possunt tñ tales baptizare. qz hoc est sacramentū necessitatis. Possunt qz tales eucharistiam consecrare. qz hoc substantia liter adheret ordinī. Ligare aut ⁊ soluere adheret accidentaliter ordinī. Dicendum etiam qd nullus potest absoluerē confitentē nisi sacerdos pprius. sed pprius sacerdos dicit sex modis. Primo ipse pastor ecclesie. scdo per determinationē superioris vt vicarii. tertio p priuilegiū quibusdā indultuz vt sunt fratres pdicatores ⁊ minores. quarto p hanciam pprii sacerdotis non tñ licententur nisi discreti honesti et noti. Quinto ppter necessitatem. qz in stante mortis articulo quilibet sacerdos potest absoluerē. Et peregrini absoluunt ab illis apud quos sunt. ergo ppter defectum sui sacerdotis qñ scz est ydota vel proditor confessionis. vel solet confitentes mulieres peccari. Tunc em si non inuenit aliquem qui auctoritate habeat effiat ei sacerdos pprius non quilibet. h di secretus ⁊ qui est notus vel ex ordine vel ex psona.

De sigillo confessionis Capitulum. xxvi

Aque gerunt exteriorius in sacramentis sunt signa rerū eoz que interiorius attingunt Et ideo confessio q quis sacerdoti se subiicit signū est interioris qua quis subiicit deo. Deus aut peccatū illius qui se sibi subiicit per penitentia regit. Vñ oportet de necessitate sacramenti qd sacerdos confessionē celet. Sunt ⁊ alie hui⁹ relationis utilitates. qz per hoc hoies magis ad confessionē attrahunt. Simplicia peccata confitentur. Sacerdos etiam nō solum debet celare peccatū quod in confessione recipit h etiā illa omnia p que posset peccator vel peccatū deprehendit.

160
Sextus

Potest autem penitens facere ut illud quod sacerdos propter confessionem sibi factam sciebat ut deus. sciat etiam ut homo. Et hoc facit dum licentiat eum ad dicendum. et ideo si dicat non frangit sigillum confessionis. Si autem queritur utrum id quod scit sacerdos per confessionem et scit alio modo possit reuelare. super hoc diuerse sunt opinioniones sed hoc est verior quod siue sacerdos sciat illud peccatum ante confessionem sibi factam siue post non tenetur celare quantum ad illud quod scit ut homo. Nota quod iste modus dicendi dicitur tibi in confessione non claudit tale dictum sigillum confessionis quia non seruatur ibi forma confessionis.

De satisfactione.

Ca. xxvii.

Sicut in bello restituta amicitia non statim remittitur debitum dampni illati ita post remissionem culpe in stricto ne remanet debitum pene satisfactorie. Iniungit autem sacerdos quedam ad satisfactionis fundamentum sicut abstinere a peccato et restituere ablata. Quedam iniungit ad satisfactionis expeditionem ut est vitare consortia malorum. Quedam iniungit ad substantiam satisfactionis. ut ieiunare vigilare dare elemosinam peregrinari et huiusmodi opera penalia. Quedam iniungit ad perfectionem et securitatem satisfactionis. ut sunt opera super erogationis. Satisfactio debet culpe respondere in tribus. scilicet in numero. **Ps.** Lauabo per singulos noctes lectum meum lacrimis meis strigam me. In pondere **Augu.** Libenter debet facere immortalis futurus quecumque faceret pro differenda morte moriturus. In mensura. **Grego.** Tanto tempore debet in penitentia esse quanto fuit in culpa. Ista tria requiruntur in penitentia secundum conuenientiam. non secundum necessitatem.

De tribus eius in communi. Ca. xxviii.

Satisfactionis quedam partes sunt principales. scilicet oratio ieiunium elemosina. Quedam vero sunt secundarie que ad has reducuntur. ut vigilie peregrinatio et discipline. Dicendum igitur quod opera omnia carnis afflictionibus reducuntur ad ieiunium. Omnia vero opera spiritualia ad orationem. Omnia autem opera misericordie ad elemosinam. Sufficiens pars trium principalium potest accipi respectu termini a quo est motus satisfactionis. quia per ieiunium reuocamur a concupiscentia carnis. per elemosinam a concupiscentia oculorum. per orationem a superbia vite. Alio modo sumitur sufficientia ex illa parte termini ad quem. quia per ieiunium bene ordinat homo

Liber

in seipso. p elemosinā ad primū. p orōnē ad deū. Tercio sumit̄
hec sufficiētia ex parte materie de qua fit satisfactio. qz p elemo
sinā de bonis exterioris substācie fit satisfactio. p ieiuniū d bonis
corpis. p orationē de bonis mētis. Quarto sumit̄ hec sufficiētia
ex parte modoz satisfaciendi. ifit em̄ satisfactio tribus modis.
vel p punitiōem. vel hm redemptionē. vel per supplicationem
Primū facimus ieiunando. Scdm elemosinas dando. Tercium
orando. Quinto sumitur hec sufficiētia ex parte effectus. Per
satisfactionē em̄ tria magna bona nobis pueniūt. scz impetra
tio gratie. remissio pene. expurgatio reliquiaz culpe. Ad pri
mum videt̄ valere elemosina ppter multiplicationem intercesso
rum. Ad secundum ieiuniū. Ad tercium oratio.

De singulis partib⁹ satisfactoris. Ca. xxix

Elemosina dupliciter potest accipi. Aut intentio ne sub
leuandi necessitatem pximi. ⁊ sic est opus misericordie
Aut intentioe recompensandi pro debito offense diuine
⁊ sic est opus iusticie. Vnde primo modo pertinet ad meritum
vite. Secūdo modo ad meritū dimissionis pene quia elemosina
sic data est pprie satisfactoria. De ieiunio quoqz sciendum qd in
carne duo sunt. Vnum est natura que debet sustentari. Aliud
est vicium qd debet domari. Ieiuniū ergo quod naturam hnat
et vicium domat. bonum est et satisfactorium. aliud vero non.
Oratio dupliciter habet fieri. Aut pro impetratione bñozum
et sic est pars contemplationis. Aut pro amotione malozum.
⁊ sic est proprie pars satisfactoris.

De iustificatione impij. Capitulū. xxx.

Iustificatio est motus ab instantia ad iusticiam. In iusti
ficatione impij quattuoz requiruntur. scz motus liberi
arbitrii. ⁊ contritio. ⁊ infusio gratie. et remissio culpe.
horum prima duo sunt ex parte suscipientis. Alia vero duo ex
parte agentis. Predicta quattuoz sunt simul tempore. non na
tura. Prioritas autem ⁊ posterioritas que hm ordinem nature
est reducitur aliquo modo ad ordinē cause ⁊ causati. Inter ista
videtur hic ordo causalitatis esse. Causaliter enim motus liberi
arbitrii p̄ior est aliis tribus quia requiritur consensus volunta
tis in huiusmodi mutatione. Voluntas autem et liberum ar
bitrium sumuntur hic pro eodem. Propterea motus iste
appellatur motus liberi arbitrii. Ille quoqz motus liberi
arbitrii que consentit deo. vt primo motori vocatur motus

Sextus

fidei qz habet aliquid agnitionis & aliquid affectionis sicut fides
Dicimus ergo qd motus liberi arbitrii. siue motus fidei in deū
causaliter est prior q̄ motus quo de peccato quis avertitur. quia
sicut in generatione peccati prior est aversio q̄ auersio. cū auez
sio causet auersionez. Ita in eius destructione prior est aversio
ad deū p̄ libez arbitriū q̄ aūsis a creatura p̄ atributionē de pctō
Quod em̄ primū est in apositione vltimū est in resolutione Isti
vero duo motus scz liberi arbitrii et atributionis sunt priores q̄
gratia infunditur qz sunt p̄paratoria causa vt gr̄a detur. Quā
uis em̄ deus sine vlla p̄paratione posset impiū iustificare. tamē
requirit̄ preparatio ex pte nostra. qm̄ sicut requirit̄ preparatio
ex parte materie in naturali mutatione ad recipiendū formam
ita in mutatione voluntaria. & hoc nō est ex impotentia agentis
sed suscipientis. Alia est ratio quia in iustificatione peccatoris
fit introductio vnus forme & expulsio a trarie. Ideo requirun
tur predicta duo. scz motus liberi arbitrii disponēs ad gratie
susceptionē. & a tritio. i. discessus a peccato disponens ad culpe
expulsionē. Gratia vero prius infundit̄ q̄ culpa remittat̄ quia
per gr̄am culpa remittitur. sicut introductōe forme prior est na
turaliter forma que expellat ex parte agentis q̄ illa que expella
tenda est remoueri possit. Qualit̄ aut̄ iustificatio fiat in instanti
vel successiue nota distinctionē. Potest em̄ iustificatio dupliciter
accipi. sicut & generatio. Vno modo vt dicat motū ad iusticiaz
cum termino eiusdem. & sic fit successiue vt qm̄ succedit successi
ua preparatio. Alio modo potest accipi vt dicat solūmodo mu
tationem sine motu. hoc modo fit iustificatio in instanti. et hoc
triplici ratione Prima quia fit virtute infinita & simplici imme
diata. Secunda est quia fit in substantia simplici scilicet in mente
Tercia quia ipsa forma. tam que expellitur scz culpa. tam que
introducitur. scz gratia simplex est omnio. Ad illud quod ait
Augu9. qd maius est iustificare impiū q̄ creare celum & terras
Dicendum qd maius est quantū ad id quod melius est. sed nō
quo ad modum faciendi. Quauis in iustificatione impiū fit re
sistentia formalis scz contrarium. non tñ est ibi resistantia effe
ctiua quo aliquid resistat agentī. scz deo cuius virtuti nihil resi
stere potest. In iustificatione impiū aliquid est ex parte dei. et
aliquid ex parte peccatoris. & aliquid ex parte ecclesie Ex parte
dei sunt duo scz misericordia qua reatū indulget & iusticia qua emē
dam aliquantulū exigit. vel h̄ vel in purgatorio. hoc signat̄ p̄

Liber

duos discipulos quos misit dñs in omnē locum quo erat ipse venturus. tunc quidem corporaliter. nunc autē per gratiā spūaliter. Ex parte etiā peccatoris sūt duo. scz dolor ⁊ amor. ⁊ hęc sunt due mole quibz peccatum conteritur. que s̄m legem non debent in pignore obligari dyabolo. Ex pte ecclesie similiter sūt duo. Primū est meritū ⁊ precipue xpi cuius meritū est in haulibile ⁊ etiā aliorum sanctorum qui fecerunt opera multa super erogationis. que omnia sub potestate clauium sunt posita. vt quid minus in vno membro ecclesie inuenitur in alio recompēsetur. Vnde si aliquis non est membrum ecclesie non influit in ipsum meritū predictum. Secundum est indulgentia quaz dat ecclesia per papam ⁊ episcopos. tñ vt ipsa indulgentia tñ valeat quantū promittitur exgīt auctoritas et causa scz cōmunis vtilitas ex parte dantis. Exigitur etiā fides. formatā ⁊ obedientia. hoc est absoluat illud ppter quod dat ex pte recipiēt.

De penitencia venialium. Ca. xxxi.

Penitencia est remedium institutum ad expiandum peccatum que debetur pena sensibilis que cū debeat peccato non solum mortali. sed ⁊ veniali. patet qz penitencia est remedium contra vtrūqz. Tamen penitencia nō est simpliciter de venialibus sed etiā de mortalibus. qz penitencia introducta est ad reconciliandum amicitiam qz peccatū mortale tollit. Licet ergo penitencia nō sit de venialibus. simpliciter tñ erit p accedens. ⁊ hoc tribus modis. Primo rōne dubii vt qñ credūtur esse mortalia. Secūdo rōne statuti vt est qñ homo qui tenetur confiteri semel in anno nō habet nisi venialia. Tercio rōne periculi vt qñ venialis delectatio ad hęc perducta est qz nisi homo se autat ab ea trahit immortale De remissione peccati venialis sciendū qz in duobus casibz non remittit. Primus est si talis habeat mortale peccatū. quoniā sine mortali peccato nunqz diuiditur veniale. Licet econtra possit fieri. scz qz mortale dimittatur sine veniali. Cum em̄ mortale peccatum tollat caritatem que vniuersa delicta operit. constat qz existenti in peccato mortali nullum veniale remittitur. Secundus est qñ voluntas fixa manet in affectu alicuius pcti venialis determinati. qm̄ idem illud tolli nō potest. ⁊ hoc multiplici rōne. Prima est qz omne peccatum remissioe indiget quo ad duo. scz quo ad culpam ⁊ quo ad penam. sed nō potest esse remissio scda siue prima. qz quamdiu homo culpam habet debitor est pene. Culpa autē in deordinatione voluntatis asistit. Vnde volūtas sic manēs reordinari

Sextus

non potest. alioquin duo opposita simul essent in eodem. Alia est ratio. quia manente causa non potest tolli effectus. Sed voluntas inordinata ad aliquid est causa peccati venialis. Unde manente voluntate fixa in illo non remittitur ipsum peccatum veniale. Sciendum etiam est quod unum peccatum veniale potest remitti sine altero quia peccatum mortale quod maioris est adherentiae potest remitti sine veniali. Alia ratio est quod peccatum mortale ita deo dupliciter quod facit etiam ipsum peccantem displicere deo. sed veniale quicquid deo displicet cum inordinatum sit. non tamen facit ipsum peccantem deo displicere. quia non priuatur gratia sed obnubilatur in quantum eius progressus impeditur ad exteriora. et propter hoc unum veniale non impeditur quod aliud remitti possit. Tercia ratio est quod venialia non habent connexionem ad inuicem nec ex parte auersionis. quod non auertunt a summo bono. nec ex parte reversionis. Ideo unum remitti potest sine alio. Non vero sic est de mortalibus. ubi unum non dimittitur sine alio. quia mortalia connexionem habent ad inuicem ex parte auersionis. quodlibet enim mortale auertit a deo licet non habeant connexionem ex parte reversionis. non potest tamen unum remitti sine alio. Ex predictis collige quod aliter se habent ad inuicem venialia. et aliter mortalia. et aliter mortalia ad venialia. Mortalia enim sic se habent quod unum non dimittitur sine alio Venialia sic se habent ad inuicem quod unum dimittitur sine alio Mortalia autem sic se habent ad venialia quod remitti potest mortale sine veniali. hoc non veniale sine mortali. Cuius duplex est ratio. Prima est quod mortale et veniale se habent sic habitus et dispositio. hoc sublato habitu potest manere dispositio. et non e converso. Secunda ratio est quod mortale opponitur caritati. Veniale autem feruori eius. hoc sublata caritate tollit et feruor eius. et non e converso.

Per quid dimittatur peccatum veniale

Capitulum. xxxii.

Ad peccati venialis remissionem non exigitur nouus caritatis habitus. sed sufficit nouus motus. quia peccatum veniale non tollebat virtutis habitum sed impediens ipsius actum. Nota quod peccatum veniale non dimittitur sine contritione. Cuius hoc est ratio. quod quoad manet voluntas in aliquo veniali nunquam dimittitur. Sed voluntatem auertere ab eo quod quis prius volebat est displicere ei quod voluit. Talis autem displicentia dolor contritionis dicitur. Sed sciendum quod contritio potest accipi tripliciter. vel in habitu vel in actu. vel medio modo. Contritio in habitu non sufficit ad peccati venialis dimissionem. quia tunc quicumque haberet

Liber

penitencie virtutis habitū non possz habere veniale peccatum
a sic veniale pccm nō posset esse cū gratia. Cōtritiō in adū nō
Temp requirīt qz sequeret qz pccm qd quis in memoria nō habz
remitti nō posset. ppter hoc requirīt atritio medio modo scz vt
pccm displiceat actualiter. vel explicitē vel implicitē. Dico autē
implicitē qz talis act9 sufficit. qz displiceret explicitē pccm veni-
ale si cognitio ferret ad illud. Notandū etiā qz tam feruens pē
esse motus caritatis in deū qz oia venialia peccata asumit etiāz
sine actuali cogitatione ipsoz. qz qn quis feruenter ferf in deū
displicet ei omē qd a deo retardat. a ita licet explicitē de pecca-
to veniali nō cogitet. tū in illo motu atinetur implicitē displicē-
tia peccati venialis vel vni9 vel oim. Sciendū etiā qz in atritiōe
de venialibz nō exigīt ppositū nō peccādi venialiter. sic in atri-
tione immortalī exigebat. sed sufficit qz displiceat ei etiāz pccm
preteritū. et infirmitas qua ad pccm veniale inclināt. q̄uis ab
eo omio immuis esse nō possit. ita tñ qz voluntas non maneat
fixa in vno veniali. qz illud sic retentū nō dimittet in atritio-
gnali nec speciali. Huius autē sentencie hęc ē ratio. qz pcca mox-
talia sunt in p̄tate n̄ra vt vitent nō solū singula. sed etiā omia
Venialia vero et si singula vitari possint. non tñ omnia qd ex
infirmitate nature cōtingit. Multa sunt p que tollunt peccata
venialia que p tria apprehendunt. Primo sicut omia que grām
cōferunt vt sacramenta ecclesie. Secdo illa quibz impedimenta
feruoris a grē tollunt. sicut est aqua bñdicta q̄ virtutē inimici
reppimit. et ep̄alis bñdictio. Tercio exercitiū hūilitatis ex pte
n̄ra. sicut est consilio peccōis. orō dñicalis. elemosina. ieiuniū a
h̄mōi. Ratio horz est qz cū venialia dimittant p feruorē carita-
tis qui implicitē. vl̄ explicitē atinet omnia illa que nata sūt de
se feruorē caritatis excitare dicunt peccata venialia dimittere.
Talia vero sūt omnia que p̄dicta sunt. Vñ cū hm q̄ntitate fer-
uoris sit quāntitas remissionis. ptz qz put p ista tria p̄numerata
maior vl̄ minor excitat feruorē q̄ vel iplicitē vl̄ explicitē atritōez
atinet plura vel pauioza venialia dimittunt. nō tñ sp omnia

De extrema vnctione Capitulum. xxxiii.

Mediator dei a hoim non solū vocat̄ Iesus in quantū
habz saluare. sed etiā xps in quantū hz vnctōis grām
in alios diffundere. Tribus em̄ vicibz mundus fuit da-
uid. Primo in modo p̄ris sui in signum regni futuri. hęc signat
vnctōnē in baptismo Secdo in ebzon sup iudam a postea m̄lta
bella habuit. Hęc signat vnctōnē in afirmatione. Tercio itez

Sextus

in ebron sup omnem israel. post hanc in pace regnavit. Dec si-
gnat vndionē in extremis. De substantia huius sacramēti sūt
quinqz. Primū est qd vndionē faciens sit sacerdos. Scdm est in-
tentio. Tercū materia scz oleum infirmoz. Quartū forma ver-
borum scz hęc p istam sanctā vndionē x̄. quā formā debet dicē
mungeas. Quintū est locus mungendus quia sit ad oculos ad
aures ad nares. In hoc sacramēto forma verborū est deprecativa
qz illud sacramentū videt valere quasi p modū suffragiū. Dat
em ad effectum quē homo p opera ppria posset assequi nisi infir-
mitas impediret. Vnde notandū qd in aliquo sacramēto forma
verborū est in sola orōne sicut hic. Dixit em Jacobus Juducat
prespiteros ⁊ orent sup eum. In quibusdam sacramentis asistit
in sola enunciatione. sicut patet in baptismo. X̄it em dñs. Ba-
ptisantes eos nō faciens de orōne mentionē In alio sacramēto
sic dicūt quidā asistit forma in orōne ⁊ enūciatione. vt in sacra-
mento penitencie. Cōsueuerūt em asseores primo orare dicētes
Absolutionē ⁊ remissionē x̄. Postea dicūt. Absoluo te a pctis
Cū em offendať de⁹ ⁊ ecclia in pcto atra primū merito sit orō
et atra scdm absolutio. Istud sacramentū nō datur nisi adultē
qui peccata venialia vident habere atra que institutū est. et sic
datur aliis q̄ infirmis in piculo mortis asstitutis Sanis em nō
datur illud sacramentū quia habent aliud remediū paratū scz
penitenciā. nec debet dari nisi postulantibz. qui deuotionē suā
sursū erigant. Si sepe quis ad mortē infirmat. sepe p̄t mungi
sed in vna infirmitate nō debet quis bis mungi nisi eadē infir-
mitas vltra annū ptrahatur. Ita qd in vno anno ppter vnā
infirmitatē nequa q̄ bis mungat. Effectus hui⁹ sacramenti est
multiplex. Primus est sanitas duplex vna pncipalis scz libera-
tio ab infirmitate spūali que atrahit per venialia. quibz animā
debilis efficiť ad exsequendū aduz grē vel glorie. Alia est sani-
tas secundaria que est quasi effectus ⁊ signū prioris sanitatis scz
sanitas corporalis. ⁊ hoc v̄z est qn sanitas corporalis expedit sani-
tati spūali. Tunc em istud sacramentū causat vtrūqz in suscipi-
entibz digne. Interdū em vtilis est sanitas corporalis. scz ad me-
ritum glorie cumulandū. Valet etiā ad deuotionē excitandū.
⁊ ad velociorē transitū ad celū. In hoc sacramento sic in ceteris
tria sunt. Vnum est sacramentuz tm̄. scz vndio exterior. Aliud
est res tm̄. scz effectus duplicis sanitatis vt dictū est. Tertium
est sacramentum ⁊ res. scz quedam vndio spiritalis interior.
mentis interior iocunditas ⁊ solatium.

Liber

De sacramento ordinis. Cap. xxxiii.

Omnia sacramenta de quibus dictum est pertinent ad statum persone. sed duo de quibus dicendum est pertinent ad communem statum ecclesie. quia ordo pertinet ad generationem spirituales. Matrimonium vero pertinet ad generationem carnalem. Ordinem precedet primo tonsura. quia in omni transitu de statu ad statum convenienter interponitur aliqua dispositio media. Unde in transitu a statu laycorum ad statum ministrorum dei convenienter prima tonsura interponitur. fit etiam in hac tonsura aliquorum capillorum resectio in modum corone. quia in ministerium illius assumitur cui seruire regnare est. Est itaque duplex signum distinctiuum in ordinatis scilicet exterius tonsura et interius caracter. Adesse autem ordinis tonsura non preerigitur sed ad bene esse. quia dispositio agruitatis est in ipsa tonsura ad ordinem et non necessitatis. Hugo de sancto victore ordinem sic describit. Ordo est signaculum quoddam in quo potestas spiritualis traditur ordinato et officium. Hic nota quod sicut in naturalibus dedit deus superiora corpora in regimen inferiorum. sic et in spiritualibus quosdam posuit superiores et quosdam inferiores ut illi potestatem habeant super istos sicut sunt clerici qui presunt in spiritualibus et principes ac iudices seculares qui presunt in temporalibus. De substantia huius sacramenti sunt sex. Primum est potestas ordinantis. quia oportet quod sit episcopus. Secundum est materia. scilicet unctio in sacerdotibus et tactus illorum que tangenda sunt. Tertium est forma verborum. Quartum est sexus virilis. quia mulier non recipit caracterem ordinis. Quintum est intentio. Sextum est quod ordinandus sit baptizatus. Baptismus enim est ianua omnium sacramentorum. Quoddam est hic sacramentum tantum ut visibile quo potestas tradi videtur. Quoddam est res tantum scilicet gratia que confertur. Quoddam est res et sacramentum. ut caracter. Septem sunt ordines. Primus est hostiariatus. secundus lectoratus. tertius exorcistatus. quartus acolitatus quintus subdiaconatus. sextus diaconatus septimus presbiteratus qui est omnium ordinum perfectissimus et terminus aliorum. Alii enim sunt quasi sex gradus quibus ad thronum descenditur salomonis. Actus hostiariorum est locum custodire confederationis sacramentorum ab his qui immundi determinati sunt scilicet ab excommunicatis. Actus lectorum est prophetias legere. Actus exorcistarum est arceri demones per conuersionem ne dificentur in corpore nondum baptizato. Actus acolitorum est designare lumen euangelii in corporali lumine.

Sextus

Actus subdyaconorum est oblationes accipere ab offerentibus
 & eas offerre dyacono. Legere aut eplam non est actus eorum
 principalis sed ueniens. Actus dyaconoz est ordinare hostias
 as in altari. Predicare aut vel legere euangelium est actus conse-
 quens. Actus presbiterorum est consecrare corpus & sanguinem
 christi & hic est actus principalis. Alius est sequens scz ligare
 & soluere. Per quem actum preparatur corpus mysticum ut sit
 aptum ac ydoneum ad pceptionem corporis xpi veri. In qualibet
 ordine imprimitur caracter. sed qn fiat hoc nunc dicendum est.
 Hostiariis quide imprimit qn datur eis clavis ligandi et dicit
 eis. Sic agite tanq rōnem deo reddituri pro rebus que cū cla-
 uibus istis recludunt. Lectozibus caracter imprimitur cū epus
 porrigit eis librum cū debita forma verboz. Exorcistis imprimi-
 tur cū datur eis lber exorcismoz cum forma verboz. Acolitis
 imprimit in verbis que dicit epus cum dat acolitis candelabz
 Subdyacomis imprimitur qn episcopus cū forma verboz dat
 calicem vacuū & cetera vasa quoz vsus est in confectōne eucha-
 ristie Dyacomis & presbiteris imprimitur qn epus imponit ma-
 nus capitū cū verbis ad hoc institutis. Predictos ordines xpus
 exercuit. Hostiariatum qn vendentes & ementes eiecit de tem-
 plo. Lectozatum exercuit tuz in medio seniorum librum Ysaie
 aperiens legit. Exorcistatum qn demoniacos sanauit. Acolita-
 tum qn dixit Ego sum lux mūdi. Subdyaconatum qn lintho-
 se precinxit & pedes discipuloz lauit. Dyaconatum qn in cēna
 discipulis corpus et sanguinē suum ministravit. et dormientes
 aplos excitauit. Presbiteratum qn se in ara crucis obtulit & qn
 in cēna panem & vinum in corpus & sanguinem mutauit

De qualitate ordinandorum Capi. xxxv.

Qualitas ordinandoz consistit in duobus scz in faciēdis
 & vitandis. Ifacienda sunt hec. Sit in moribus pudicus
 43. d. ca. 1. In habitu honestus. 21. q. 4. p totuz. Cibo
 & potu temperatus. Exr de vita & honestate clericoz. X. crapula
 Competenter qmuis non eminenter lratus. Extra de electione
 Cum nobis. Mansuetus et modestus. 41. d. c. 1. & 2. per totū.
 Tonsuram deserant clericalem. Extra de vita & honestate cleri-
 corum. Clericus. Hospitatis. 15. q. 1. Qm. Doctor in predicōe
 43. d. c. 1. Coeredoz vicozum per virgam discipline. 86. d. ca. 2
 Exemplum prebeat bone vite. 3. q. 7. §. Porro in finem. Bone
 fame. 50. di. c. 1. Residentiam faciat in ecclesia sua vel beneficio.
 Extra de cle. non residen. per totum. Vnicū sufficiat beneficium

Liber

habens curam animarum. Extra de pre. de multa. Bonus sit gubernator familie. 48. disti. Necesse. Nec sunt clericis vitanda. scz Omne crimen mortalis culpe. Ex de temtoribus ordi. ex tenore Non litigiosus. 46. d. c. 5. Ecce. a. c. sequenti. Non cupidus. 47. di. c. 1. Non lufor. Ex de vi. a ho. cle. Clerici. Non negociator. Ex de cle. vel mo. per totum. Non exerceat venationes clamorosas. Ex de cle. Vena per totum. Non sit incontinentens. nec mulieribus cohabitaret. Ex de cle. ob. a nobis. Non sit in comessationibus a fabulis. 44. d. c. 1. Non intersit spectaculis inhonestis. Ex de vi. a ho. cle. Cum deo. Non immisceat se negotiis secularibus. Ex ne cle. vel mo. Jocularibus et hystriomibus non debet intendere. Ex de vi. a ho. Clerici. Tabernas debent vitae nisi in itinere. Ex de vi. a ho. Cle. Horas non debent negligere Extra de cele. misse. ca. 1. Iustum iudicium non debent vendere 1. q. 1. Ecclesiastica sacramenta non cum pacto sed gratis dare. Extra de symo. Suam. a quasi per totum. Non sit excommunicatus vel suspensus aut irregularis. Extra de snia. excomu. Cum illo. Non apostata. Extra de apostata. Cum. ultimo. Non sit symoniacus in ordine vel beneficio. 1. q. 1. a extra de sym. quasi per totum. Non solemniter penitens. 50. d. penitens.

De ipsa ordinatione. Capitulum. xxxvi.

Ante ordinis susceptionem se quilibet per confessionem preparet. 24. d. c. ultimo. In peccato mortali non accedat Extra de tpibus ordinis. Ad aures. Primam tonsuram non negligat. Nullus ordinem nisi examinatio precedat. 24. d. per totum. Non accipiantur simul minores ordines cum subdyaconatu. nec etiam duo sacri ordines simul sed gradatim. Extra de tpibus. Lras. Nec per saltum accipiat quis ordines. 52. d. c. 1. Nec ab alieno episcopo sed a suo. 22. d. Per lectis. Nec contra epi prohibitionem nec sine titulo. Extra de vita et ho. Cum hinc aplm. Neque furtive. Extra de eo qui fur. ca. 1. a ultimo. Misiam in qua ordinatur totaliter audiat. Tangat omnia que sunt tangenda unusquisque in susceptione sui ordinis. 22. d. Per lectis. Non accedat nisi licenciatus a pntatus. Extra de scrutio. c. Unico. Ieiunus a ieiuno recipit ordines. Extra de tpibus ordi. Lras. Non recipiant ordines nec deferantur nisi tpibus ab ecclesia institutis. Extra de tempibus ordi. ca. 1. a 3. Multa sunt que impediunt promouendum etiam sine culpa. licet non sine causa. Non enim debet promoueri ignotus. Extra de peregrinis ca. 2. Bigamus. 26. d. A cunctis. Neophitus. 48. d. Quoniam

145

Sexus

Corpe vicatus. 16. q. 1. Legi. De illegitimo thoro natus. Et de filiis prespiteroz. c. 1. Seruus. Extra de seruis non c. 1. 7. 2. Obligatus ad ratioia. qñq̄ repellitur ab ordinibus. Ex pre dictis patet dignitas clericalis. quia ordines non conferuntur a quolibet nec cuilibet. nec in quolibet loco. nec quolibet tpe. neq̄ qualibet die. sed tempore missæ.

De sacramento matrimonii Ca. xxxvii

Matrimonium est legitima coniunctio maris et femine in diuiduam vite consuetudinem retinens. Matrimonium per sponsalia iniciatur. Per consensum animorum expressum. Per verba de presenti ratificatur. Per carnalem copulam consumatur et perficitur. Ad hæc autem intelligendum nota quod duplex est perfectio. Prima est inesse simpliciter. Secunda vero inesse completo sicut patet in puero in quo est perfectio quantum adesse hominis simpliciter. sed non est in eo perfectio quantum adesse completum secundum quantitatem et operationem hominis. Eodem modo dicendum est de matrimonio in quo duplex est perfectio. Prima est que facit matrimonium scilicet consensus animorum per verba de presenti expressus. Et ad hanc non exigitur copula carnalis. Secunda est perfectio que matrimonium consumat. et ad hanc exigitur copula carnalis. Bonum matrimonium triplex est. scilicet fides. ut neuter alieno thoro maculet. proles ut ad cultum dei nutriatur. Sacramentum ut non dissoluatur licet enim ecclesia propter impedimenta matrimonii possit diuortia facere. nunquam tamen potest nec debet matrimonium quod legitime celebratum est dissolvere. Quia quos deus diunxit homo non potest quatenus auctoritatis sit seperare. soluitur tamen matrimonium per mortem. Sciendum autem quod duplex est coniunctio in matrimonio et duplex est mores corporis correspondens illi. Est enim coniunctio spiritualis per consensum animorum que soluitur per mortem spiritalem hora qua homo moritur mundo per religionis ingressum. Alia est coniunctio carnalis per coniunctionem sexuum que soluitur per mortem corporalem. Causa matrimonii quadruplex est scilicet efficiens ut consensus animorum per verba de presenti expressus. Materialis ut ipse persone legitime. Formalis ut benedictio et annuali subarratio et hmoi. Finalis causa duplex est vna principalis sicut est proles preatio et formationis vitatio. quia matrimonium non solum est in officium sed etiam in remedium. Institutum autem fuit primo solum in officium. Alia est secundaria et illa multiplex est. Unde versus. Dostes conaliat et eo discernit heres Bis ligat alma notat ius tñsferit

Libor

auget amorem. Quadruplex distinguitur matrimonium. Primum est carnale inter virum et mulierem. Secundum morale inter deum et animam in ecclesia militanti per gratiam. Tertium allegoricum inter Christum et ecclesiam. Quartum anagogicum inter deum et animam in ecclesia triumphanti per gloriae coniunctionem. Potest quis accedere ad uxorem quattuor de causis. scilicet causa prolis. causa reddendi debitum. causa vitandae incontinentiae. Istis tribus modis non est peccatum. Quarto potest fieri causa explende libidinis. et hoc modo peccatum est. vel mortale vel veniale secundum quod libido est mortalis vel venialis. fit autem peccatum quinq; modis in coniugali coitu. Unde versus. Quinq; modis peccat uxore maritus abutens. Tempore mente loco additione modo Nota quod uxor dimissa propter fornicationem reconciliatur viro multis modis. Unde versus. Vltio mechatur retinetue reconciliatur. Absens profuit ius fraus reuocant mulierem. Tria sunt ornamenta sponsae. Annulus in digito. monile in pectore. corona in capite. Primum significat operis puritatem. quia in manu est opus. Secundum affectus sinceritatem. quia in pectore est affectus. Tertium contemplationis claritatem quia in capite perspicacitas intellectus Beata virgo multis de causis fuit desponsata viro. Primo ut designaret ipsa beata virgo ecclesiam desponsatam Christo que similiter virgo est. Secunda ut per ioseph origo eius ostenderetur. quia per viros genealogia texitur. Tercia ut ioseph esset testis castitatis ipsius. Quarta ne infamaretur si generaret non habens virum. Quinta ne velut incontinens damnaretur. quia de tribu erat sacerdotali. et tales conburebantur. Alie autem adultere lapidabantur. Sexto ut virgo viri solatio sustentaretur. Septimo ut partus dyabolo celaretur. Dauid ne iudei Christum tanquam illegitimum iuste persequi viderentur. Nono ne legi que commendat matrimonium contrariari deus videretur. Nota quod. 12. sunt impedimenta matrimonii. Unde versus. Error conditio votum cognatio crimen. Cultus disparitas ius ordo ligamen honestas. Si sis affinis si forte coire nequibus. Nec socianda verant connubia iuncta refractant etc.

Explicit liber sextus.

146
Septimus

Incipit prologus septimi libri.

Inale iudiciū quedam sunt antecedentia quedaz quasi concomitantia ⁊ quedam sequentia. Antecedentia iudicium sunt tria. scz pena purgatoria ⁊ ecclesie suffragia ac persecutio antichristi. Concomitantia iudiciū sunt duo vicz Conflagratio mundi ⁊ resurrectio corporum. Consequentia iudicium duo sunt scz pena infernalis ⁊ gloria celestis. De quibz per ordinem dicendum est.

Incipiunt tituli capitulorum septimi libri.

D e purgatorio. ca. 1.	D e resurrectione gnali. ca. 15
D e acerbitate purgatorii. Capitulum. 2.	D e iudicio extremo. ca. 16.
D e suffragiis ecclesie. ca. 3.	D e iudicantibus. capi. 17.
Q uoz suffragia prosint. ca. 4.	D e iudicandis. Capitulum. 18.
U trum indulgentie defunctis valeant. capitulum. 5.	D e innouacoe mundi. ca. 19.
D e aduentu antichristi. c. 6.	D e penis inferni. Cap. 20.
D e mala vita antichristi. c. 7.	D e diuersitate penarū ca. 21.
D e quattuor modis quibz de capiet. Capitulum. 8.	D e gloria celesti. Capi. 22.
D e sequacibz antichristi. ca. 9.	D e dotibus in amum. ca. 23.
D e gog ⁊ magog. ca. 10.	D e dotibz aie in gnali. c. 24.
D e helia ⁊ enoch. ca. 11.	D e eisdem in speciali. ca. 25.
D e duracoe h9 psecucōis. c. 12.	D e dotibus corporis in generali. Capitulum. 26.
D e morte antichristi ca. 13.	D e eisdem in speciali. ca. 27.
D e conflagratione mūdi. c. 14.	D e aureolis in genere. ca. 28.
	D e aureolis in specie. ca. 29.
	E nuatio celestū gaudioz. c. 30.

De purgatorio. Capitulum Primum.

De purgatorio ignis corporalis est per quem tñ modo spūs iustorum qui in hac vita nō impleuerūt penitentiā. nec satisfacionē condignam affliguntur. Hi qui sunt in purgatorio spem habent euasioneis quia sciunt se nō esse in inferno ⁊ tñ propter penarum magnitudinem hoc aliqñ non aduertunt. Multe sunt rationes quae oportet esse purgatorium. Prima ratio est quia s̄m Augustinum tria sunt genera hominum. Quidam enim sunt valde mali quibus non prosunt ecclesie suffragia. Quidam valde boni quibus non sunt necessaria. Quidā non valde mali nec valde boni scilicet qui habent venialia. Et his debetur pena purgatoria.

Libero

Secunda est quia sicut summa bonitas non patitur quod bonum remaneat irremuneratum. ita summa iustitia non patitur quod malum remaneat impunitum. Tercia est quod diuine lucis tanta est dignitas quod eam soli mundi cordis oculi cernere possunt. Unde oportet quod quisque veniat ad mundiciam baptismalem antequam aspectui domini representetur. Quarta est quod culpa est offensiva maiestatis diuine. et dampnosa ecclesie et deformatiua in nobis ymaginis diuine. Sed offensa requirit punitionem et dampnum requirit satisfactionem et deformatio expurgationem propter hoc necesse est quod pro peccato pena vel hic vel alibi respondeat punitioni. Quinta est quod contraria contrariis curantur. sed peccatum oritur ex delectatione et libidine unde deleri habet per penam. Sexta est quod nulli debet negligentia suffragari. sed si talis non puniretur in futuro videretur in futuro commodum exportari de negligentia penitentiae dilata. Septima est quod iustum est quod spiritus qui contempto summo bono se subiecit infimo. peccato subiiciatur. post ea inferioribus. Nota quod anime postquam sufficienter in igne fuerint purgatae statim euolant ad gloriam. et hoc potest multiplici ratione. Prima quod post purificationem nulla remanet in anima dissimilitudo ad gloriam. Unde merito illi debet iungi. Secundo quod in aua celi semper illis est aperta qui obstaculum nullum habent. Tercio quod necesse est illos spiritus in quibus est caritas sursum eleuans et nihil retardans ad gloriam eleuari. Quarto quod cum deus sit promissor ad miserendum quam ad puniendum merito debet purgatos coniungere glorie. quos purgandos subiecit pene. Quinto quia non punit deus bis in idipsum. Unde cum iste sufficienter satisfecerit in penis ignium non debet amplius puniri in dilatione penarum. Sexto quod post purificationem non debet talis esse in purgatorio nec in limbo quia non est de numero illorum puerozum. nec in inferno. quod non habet mortale peccatum. ergo oportet eum esse in celo. quod post mortem non sunt alia receptacula animarum. Septimo quod efficacior est caritas quam iniquitas. sed iniquitas statim ducit ad supplicium ergo caritas statim ducet ad premium. Octauo quod cessante impedimento corpora grauius feruntur deorsum et leuius sursum sic spiritus malorum remoto carnis onere feruntur statim ad locum suppliciorum propter peccati grauitatem. Spiritus vero bonorum si non sit impedimentum alicuius culpe vel pene debite statim feruntur ad locum premium.

I De acerbitate purgatorii. Ca. ii.
In purgatorio duplex pena est. Vna est pena dampni de carentia diuine visionis. Alia pena sensus de afflictione ignis et quantum ad utrumque minima pena purgatorii maior est maxima.

Septimus
Sextus

pena mundi. Istud patet de pena dampni quia affectus desideratur sumum bonum post hanc vitam ab animabus sanctis intensior est quam aliquis affectus rei temporalis. In vita ista maxime cum iam tempus habendi aduenerit. Ideo carencia eius molestius toleratur. Istud quoque patet verum esse de pena sensus quia cum dolor non sit essentialiter ipsa lesio, sed lesio sensus tantomagis dolet anima quantomagis sentit sensitiuum aliquod. Ideo ab igne in ipsam agente maxime leditur et affligitur. Nota causa acerbitalis pena purgatorii hec est quia cum deus plus querat emendam quam penas plus ponderat in penitentie virtute bone voluntatis quam penam afflictionis. Unde plus ponderat deus modicam penam voluntariam in presenti quam multam non ita voluntariam in futuro sicut plus valet modicum auri quam multum plumbi. Non oportet ut illud quod deficit in voluntate ibi suppleatur in acerbitate. De igne qui purgat animas est loqui dupliciter. Vel quantum ad id quod primo affligit sic est corporeus. Vel quantum ad illud quod prime affligit et immediate sic est incorporeus. Primo modo dicitur ignis nature. Secundo modo dicitur ignis similitudinarie. sicut dicitur leo verus et leo pictus. Utrunque tangit Gregorius quoniam dicit in eo ardent dum ardore vident. Ille autem ignis corporeus dupliciter potest considerari. Primo ut est instrumentum nature. et sic agere potest in corpus et non in animam. Secundo potest esse instrumentum diuine iusticie. sic agit in animam imprimendo illi speciem suam per quam affligitur quia violenter specie illa informatur. Sicut enim anima secundum ordinem nature unitur corpori ut instituat vitam sic merito secundum ordinem iusticie unitur igni a quo suscipiat penam. Nota quod demones non puniunt animas in purgatorio. sed illic eas adducunt. vel etiam assistunt ut communiter dicitur. Ex premissis de tunc dei demones in hac vita quoniam bonos affligunt. Cuius hec est ratio. quia in presenti durat pugna inter hominem et demonem qui habet in eo potestatem exercitii. sed post hanc vitam non sic. Unde et aer iste caliginosus est assignatus demonibus magis propter temptandi officium quam propter supplicium. De locis penalibus que sunt et vbi sint. que sup li quarto in capitulo. De descensu christi ad inferos. Sciendum tamen de loco purgationis quod dupliciter assignatur. aut secundum legem diuinam et sic est in vno loco scilicet in parte inferni circa lymbum patrum. Aut secundum dispensationem specialem. sic purgant anime aliquando in locis diuersis in quibus peccauerunt. hoc fit autem propter aliquam suam reuelationem propter suffragia eorum quibus apparent in illis locis

Liber

vel etiā ppter aliquā viuentiū edificationē Ignis aut ille plus vel minus cruciat. Im q quis plus vel minus decemabili secu- tulit. Dportet em priusq dei facies videatur q lignum fenum stipula. i. maiora minora ⁊ mediocria venialia p cremationē to- taliter consumant. Predicta vero pene diuersitas nō est ex diu- sitate ignis agentis sed subiecti patientis. sicut sub eodem sole vnus plus estuat aliter minus. vt dicit Greg⁹. Necessē est aut vt ait Aug⁹. q tm vrat dolor quantū hserat amor Tanto em quisq torquetur diutius quanto affectus eius venialibus ad- herebat fortius.

De suffragiis ecclesie Capitulum. iiii.

Aut p̄tinet ad seueritatem diuine iusticie bonos ppter venialia in purgatorio puniri ita p̄tinet ad bonitatem diuine misericordie eosdē p suffragia releuari. Profunt ergo suffragia defunctis nō ad meritū vite eterne. sed ad abso- lutionem pene. Et hoc vel ad penaz mitigationē vel ad celeris- orem penarum liberationē. Sunt autē quattuor modi ḡnales suffragioz ad quos omnes alie reducunt. scz oratio ieiunium. elemosina et sacramentū altaris quoz numerus sic accipitur. Qm̄ defuncti possunt absolui a pena duobus modis scz p viam gratie. vel p viam iusticie. Per viam gr̄e dupliciter fit. Primo per intercessionez publicam capitis que est in oblatiōe sacramti altaris. Secundo p intercessionez quasi priuatam membroz scz per orationes iustozum. Similiter p viam iusticie dupliciter fit. Primo p moduz redēptionis pene. scz in elemosinaz largitiōe Secundo modo p modum solutionis pene. scz in ieiunioz affli- dione Si aut queritur qn̄ incipiat valere defuncto illud quod pro se fieri mandauit. Dicendū est q opus operans. i. meritum actozis statim consequitur mortuus de bonis que precepit pro anima sua fieri. sed non opus operatum. i. fructuz ipsius operis quousq opera fiunt. quia p̄imum valet ex merito absoluto sed secundum. ex merito conditionalī.

Quoz suffragia p̄sint ⁊ quibus Ca. iiii.

Ad hoc q valeant suffragia requirit aliquid ex parte fa- cientis. ⁊ aliquid ex parte mortui recipientis. Ex par- te facientis requiritur q sit in caritate ⁊ q intentionem suaz dirigat ad illos quibus vult vt opera sua profint. Distin- guendum tm̄ est hic q suffragia per malum p̄nt fieri dupliciter Vel vt per auctorem ⁊ sic non profunt nisi forte per accidens.

148
¶ **Suffragia**
Sextus

scz inquantū p elemosinas mali homīs excitantur boni paupes
ad orandū p defunctis. Vel vt p ministrū. & hoc duplici. Vel
quia facit ea vt minister publicus dei et ecclesie. sicut qñ sacer-
dos malus celebrat missas. vel agit exequias mortuoz. & talia
semp psunt quia malicia ministri nō nocet operi boni auctōris.
sicut ptz in dño iusto dante elemosinā per malū seruū. Si vero
facit ea vt minister priuate persone existentis tñ in caritate siue
defuncti siue alterius. et talia semp psunt qz licet opus istud sit
mortuū quo ad ministrū. nō tñ quo ad auctōrē. Sed si malus
minister facit aliqua de mandato eius qui nō est in caritate non
psunt. Aliquid etiā erigit ex parte recipientis. Ad hoc qz suf-
fragia psunt illi. Primū est qz ipse sit in caritate. Vnde non va-
lent his qui sunt in inferno. qz sunt a corpe xpi mislico sepati.
Vnde nulla spūalis influentia puenit ad eos. sicut nec influen-
tia corporalis valet membris a corpe sepati. Scdm est indis-
gentia. Vnde non valet beatis quia nō sunt adhuc in via sed
in termino. nec possunt ad altiora conscendere sed potius econ-
uerso illoz suffragia prosunt nobis. vtrunqz est in his qui sūt
in purgatorio scz caritas & indigentia. Vnde sicut homo potest
satisfacere pro alio viuente qui per se non valet ita potest etiam
pro defuncto. Nota qz suffragia defunctis prosunt hm magis &
minus p diuersitate meritorum in mortuis. vel p caritate viuo-
rum. qui magis sollicitantur pro aliquibus q̄ pro aliis. Illa em̄
suffragia que specialiter fiunt pro aliquibus plus valent illis
q̄ aliis. licet etiam aliis aliquo modo amumentur. Suffragia
vero que amuniter fiunt pro defunctis quāuis omnibus pro mo-
dulo suo prosunt. Illis tñ amplius qui dum essent in statu vie
magis meruerunt vt sibi prodesent. Quis aut vt dictum est
suffragia non prosunt his qui sunt in celo. nec illis in inferno.
tamen aliquo modo prosunt etiam illis. Vnde notandum qz
suffragia valent illis qui sunt in purgatorio per modum pur-
gationis. valent saluatis in celo per modum coniunctionis. qz
multiplicatio saluandorum augmentat glōriam accidentalem
Valent damnatis in inferno per modum diuisionis quia quā
toplures saluantur per meritum ecclesie. tanto pauciores dam-
nabuntur. Et ita minox erit pena per subtractionem consortiū
illozum. Valent etiam ipsis facientibus per modum meriti. Qz
pro paruulis mortuis celebrantur misse defunctorum. Hoc nō
sit propter eozum indigentiam cum statim euolent ad celum h̄
pro gratiarumatione.

Utrum indulgentie valeant pro defunctis. Capitulum. v.

Apales indulgentie profunt defunctis in purgatorio. vt patet qz crux datur aliquñ pro duabus vel quottuoz vel decem animabus. In ecclesia em̄ est thesaurus meritorum tam xpi quaz perfectoz. de quo solus papa qui clauēs habet huius thesauri p necessitatibus ecclesie potest accipere et dispensare. Alii aut̄ sicut episcopi nō habent in his potestatem generalem. sed limitatam ⁊ nō nisi p summi pontificis dispensationem. Dicendū ergo qz papa pprie nō absoluit defunctos a pena sed quasi p eis soluit d̄ omni thesauro ecclesie sicut alit̄ liberat creditor̄ debitorē. duz a debito eū absoluit ⁊ aliter amicus debitoris duz p eo debitū soluit. Sed viuentes vtroqz mō absoluit papa. Illis aut̄ quibz dant̄ indulgentie non pnt̄ eas vlt̄erius dare. nec viuis nec defunctis. ⁊ h̄ duplici rōne Primo qz indulgentia nō est donū collatiuū gratie sed p̄uatiuū pene Priuatio aut̄ cū nihil sit aliis amunicari nō potest. Secundo qz dare indulgentiā auctoritatis ⁊ iurisdictionis est q̄ nō habent layci eo qz indulgentias recipiūt. Vnde nō possunt impendere defunctis indulgentiam p auctoritatē. sed solūmodo boni operis sui suffragium p caritatem. Papa vero vtrumqz potest.

De aduentu antichristi. Capitulum. vi

Antequā veniat dñs ad iudiciū regni romani fiet defectio. Nam sicut dicit glo. sup aplm. Prius erit discessio ab vtroqz impio qua impleta aderit antixpus. Dic̄ ex parentū semim̄bz recipietur. sed post cōceptum descendet spūs malignus in vterū matris cuius virtute et opatione dem̄cpe puer nascetur ⁊ aletur ac adolescet ppter qz filius p̄dicationis dicit̄. Nascet̄ at̄ in babilonia de tribu dan. sicut dicit glo. sup aplm. Post hoc veniet in hierusalē ⁊ circūdet se dicens iudeis se esse xpm̄ illis pmissum. Vnde plebs iudaica specialiter adheret illi. sicut dicit Raymo super Apocalipsim. Donec Melcha et Enoch predicantibus qui ex illis saluandi fuerint ad cristuz reuertantur. Angelus bonus primo deputabitur ad custodiaz antichristo. Sed quando ita obstinabitur in peccato qz dicit̄ se esse deum. ⁊ extollit se supra omne qd dicitur deus aut colitur. sicut dicit apostolus. Tunc primo deseret eum angelus ex toto nec habebit eum postea ad promotionē. sed ad accusationem.

De mala vita antichristi. Ca. septimum.

Antixpus erit luxuriosus et in cupiditate seminarum. ut dicit Daniel. 11. In aperto tamen per ypocritam simulabit sanctitatem ut facilius decipere possit. Cor autem suum per superbiam magnificabit. Et sicut dicit Daniel. 8. Contra principem principum consurgent contra deum. ut dicit glo. super Daniel. 7. In tantam eleuabitur superbiam. ut leges et ceremonias mutare conetur. vel etiam cursus temporum. Tanteque presumptionis erit quod non putabit se a deo puniendum propter hoc quod iudicium differatur. Ps. Auferunt iudicia tua a facie eius. Erunt etiam blasphemus. sicut dicit in Apoc. 13. vñ Daniel. 8. Sermonem contra excelsum loquetur. Ad maiorem autem dei contumeliam faciet ymaginem suam adorari. et omnes suo caractere signari in manu dextra. et in frontibus suis sicut habet Apoc. 13. Confitebitur enim se filium dei verum. et filium hominis. ita ut in templo dei sedeat tanquam ipse sit deus. et se faciet adorari. In dei namque templum quod romani destruxerant reedificabunt. Affirmabit etiam nullum ante se fuisse christianum. sed omnes antichristos fuisse. Dicit in glosa ad Thes. 2. Quod sicut in christo omnis plenitudo diuinitatis habitauit. ita in antichristo omnis plenitudo iniquitatis quia in ipso erit caput omnium malorum. scilicet dyabolus.

De quattuor modis quibus recipiet viii.

Quero compatur antixpus in Genesi. Cerasti qui est serpens cornutus. quia quattuor cornibus armabitur. scilicet callida persuasione. miraculorum operatione. donorum largitione. tormentorum exhibitione. Primus ergo modus subvertendi homines erit callida persuasio. Predicabit enim legem nouam prauam esse et legem christi proposse destruet. Predicatores quoque sui destruent per vniuersas mundi partes. Impedient nihilominus apostoli antichristi ne scriptura huius veritatem exponatur a catholicis doctoribus vel a fidelibus audiatur. Ipsi autem bonos se simulant. et tamen mala suadebunt. Secundus modus subvertendi erit per falsa miracula. Quia per artem magicam faciet illa. Unde glosa super Apocaliphs. 13. Magica arte faciet statuum loqui. et futura predicere. Faciet etiam sicut dicitur Apocaliphs. tredecimo. Ignem de celo ad terram descendere. Glosa. malignum spiritum faciet super suos descendere ut loquat variis linguis. Spiritus enim malignus descendet in eos in conspectu

Liber

hominum. sicut spūsanctus descendet in apostolos cristi. Vnde se meliores iactabunt esse apostolis xpī. qui spūsanctum acceperunt in conclavi Item p̄ artem magicam similabit se mortuū & feretur a demonibz in aera quasi ascenderit in celum. & sic putabitur a mortuis resurrexisse. qui prius mortuus p̄ triduū putabatur & tunc mirabuntur populi. et adorabunt eū atq; laudabunt. Ecclesia vero tunc non faciet miracula. De hoc modo decipiendi dicit in ps̄. Insidiat̄ in abscondita quasi leo in spelunca sua. glo. Recte antex̄pus ap̄atur leoni ex̄nti in spelunca. quia in eo vis & dolus opatur Vis em̄ per leonem. dolus vero p̄ speluncam intelligit̄ Gre. dicit. Pensemus que erit humane mentis illa temptatio q̄n̄ ipsi⁹ martir & corpus tormētis subiicit. & t̄n̄ tortor ante oculos eius miracula facit. Sicut em̄ antex̄pus finget se a mortuis resurgere. ita q̄ se finget ad celū ascendere Apoc. 13. Et plaga mortis ei⁹ curata est glo. Arte magica ascendet antex̄pus in aera ferentes eū demonibz Faciet q̄ arbores subito flozere & arescere. mare turbari. naturas in diuersas figuras mutari. Mortuos etiā in conspectu oīm suscitabit. Tercio decipiet p̄ munera. Ipse namq; antex̄ps inueniet thezauros absconditos p̄ quos ad sequendū se inclinabit plurimos. Dabit em̄ diuites huius seculi. et tunc eoz fallam felicitatē ad decipiendū alios ostentabit. Quarto ap̄pellat p̄ mīmas & tormenta quos aliter v̄m̄ere non poterit. Tanta vero sicut ait dñs tunc erit tribulatio vt in errorem ducant̄ si fieri potest etiam electi. Et hoc innuitur in Apoc. vbi dicit̄. Pedes eius similes auricalco sicut in camino ardenti. per pedes vltima xpī membra. p̄ caminū vero tribulatio vehemens designat̄. Exhibebit em̄ cūcta que in precedentibus martiribz sūt impleta genera tormentoz Sed in illis regionibus tunc fideles sunt vehementius vexandi vbi dñs fuit crucifixus. Et sicut dicit Daymo sup̄ Apota. Illa temptatio nō p̄ partes sed simul totū examinabit mundū. Soluentur em̄ demones qui modo sūt ligati. nec p̄nt nocere q̄ntū vellent. Fidelis illo tpe nō predicabunt qz tanq; ex̄communicati habebunt boni. nec vendet̄ eis. nec emetur ab eis quicquā nisi habeant caracterem. signū aliq; ad h̄ram vt ad herentes sibi cognoscant̄ & alii interficiant̄. Aut nomē bestie. & fessionem oris Aut meritum noīs eius. & multiplicationem operum. vt habet̄ in Apocalipsi. Sicut autē antechristus crudelior erit omnibus persecutoribus ita sancti tunc temporis fortiores erunt omnibz retro martiribus.

Septimus

De sequacibus antichristi

Ca. ix.

P Rediſtis quattuor modis antichriſtus ſibi multos attrahet. Vnde Apoſt. 12. Cauda eius traxerat tertiam partem ſtellarum celi, et miſit eos in terraz. Trahet autem malos per munera. bonos per tormenta. ſimplices per predicationem et miracula. qui enim iuſti et ſancti credebant adhererunt illi pro ſuo arbitrio voluntatis. Dabitur igitur ſecum magos et maleficos reges quos et principes. vnde Apoſt. 13. Vidi de mari beſtiam aſcendentem. Gloſa. i. antichriſtum habentem capita ſeptem id eſt principes vniuerſos. et cornua decem. i. eos qui impugnant decalogum. Nota igitur quod antichriſtus primo veniet in benignitate et miraculoſorum operatione. et tunc a iudeis ſuſcipiatur qui ei ſpecialiter adhererunt. Ad quorum conuerſionez veniet enoch et helyas. Et tunc antichriſtus in apertam perſecutionem conſurget.

De Gog et Magog. Capitulum. x.

Gog et magog dicunt quidam quod ſunt decem tribus ultra montes caſpios claude. tamen ita quod bene poſſent exire ſi permitterentur. ſed non permittuntur a regina amazonum ſub cuius regno et ditione viuunt. Has dicunt iudei in fine ſeculi exituras et venturas in hieruſalem. et cum ſuo meſſya eccleſiam deſtruduras. Alii dicunt quod per gog et magog intelligitur exercitus antichriſti qui in fine ſeculi veniet eccleſiam expugnare. Per gog ſecundum gloſam illi per quos latenter dyabolus perſequitur fideles. Per magog autem illi per quos aperte vel idem qui prius tempore antichriſti occulte. et poſtmodum aperte eccleſiam perſequitur. ſecundum Auguſti. gog referatur ad gentes. magog ad dyabolum. quia gog occultatio interpretatur. magog detectio

De Helya et Enoch Capi. xi.

Inter occultum aduentum antichriſti qui eſt per natiuitatem et manifeſtum eius aduentum qui eſt per predicationem et apertam perſecutionem venient helyas et enoch et auertent ut dicit Malachie ultimo. corda patrum in filios Gloſa. ad inſtructionem poſteriorum de fide ſaluatoris in quem et ipſi crediderunt. Et corda filiorum ad patres eorum Gloſa. quia ſuſcipient fidem quam illi habuerunt. Vnde iudei et xpiani pariter tunc religione in xpm conſentient. De eorum predicatione et ſancta conuerſatione dicit Apocali. 11. Dabo duobus teſtibus meis ſciz helye et enoch et prophetabunt. i. predicabunt diebus mille ducentis ſexaginta ſex Gloſa. i. tribus annis ſicut ipſe xpus

Liber

predicauit. Amici sacris. i. predicantes penitentiam et exemplū ostendentes. Hi sunt due oliue. i. spiritus sancto vñdi. et duo can delabra. i. dantes lumen albis. Tandem anti xp̄us occidet eos in hierusalem et iacebunt corpora eorum in plateis tribus diebus et tribus noctibus et dimidio. quia nullus audebit corpora eorū sepelire propter metum antichristi. Occisores autē eorum valde leti erunt propter mortem eorum. Post dies tres et dimidium resurgent et occisores eorum audient vocem talem. Nelya et Enoch ascendite huc. et ascendent in celum in nube. Antixp̄us vero quindecim dies regnabit post mortem illorum.

De duratione huius p̄secutionis. Ca. xii.

Regnabit antichristus sicut dicit glosa super Apocali. tribus annis et dimidium. vnde Danielis. 12. Iurauit Angelus per viuentem in eternum. quia in tempus scz vnus anni et tempora scz duodecim annorum et dimidium temporis. i. dimidii anni. Glosa. Hoc spacio dicitur durata desolatio sub antichristo. Nisi autē vt dicit in Matheo abbreviat fuissent dies illi. non fieret salua omnis caro Gregorius. Quia em̄ et super b̄os nos et infirmos aspiciat deus q̄s singulariter malos intulit misericorditer breuiatos dicit. Et glosa super Math̄um dicit Nec tribulatio q̄nto ceteris grauior. tato breuitate moderatioz

De morte antichristi. Capi. xiii.

Destitate sua dñs occidet antichristum sicut dicit glosa super Apoca. siue per se siue per Michaelem. Occidet autē in monte oliueti in papilione et in solio suo in loco illo cir ca quem dñs ascendit Interfecto antichristo non statim veniet dñs ad iudicium. sed hm̄ glosam super Danielem conuidentur. 45. dies ad refrigerium sanctorum. et ad penitentia sub uersorum. Quantum autem sit spadium inter illos. 45. et finem mundi nemo scit. Ministri vero antichristi post mortem illius gaudebunt ducentes vxores et dicentes. Licet princeps noster mortuus sit tñ habemus pacem et securitatem. et cum talia dixerint repentinus eis superueniet interitus. Iudei vero tunc conuertentur ad fidem. et sancta ecclesia vsqz ad finem mundi pacifica et quiescit. qz extunc fraudulencia dyaboli penit⁹ deficiet.

De conflagratione mundi. Ca. xiiii

Ignis p̄cedet facies iudicis per maximus quia virtute diuina non solū ignis qui est in sphaera sua sed etiā om̄s ignes et qui in terra et qui super terram sunt cōcurrent

Septimus

ad mundi conflagrationem. Iste autem ignis habebit officium quattuor ignium. scilicet ignis infernalis reprobos puniendo. et ignis purgatorii bonos a venialibus purgando. et ignis terrestris vegetabilia et sensibilia consumendo et omnium hominum corpora incinerando. et ignis elementaris elementa subtiliando et ad inuolutionem disponendo. Per illum igitur ignem ita terre superficialis exuretur quod figura huius mundi peribit sicut et olim factum fuit per diluuium. Et primum dei iudicium merito fuit per aquam contra ardorem luxurie que tunc viguit. Ultimum vero iudicium erit per ignem contra teporem caritatis que tunc quasi senescente mundo frigescit. Ignis istius actio erit successiua. Habebit enim incium medium et finem. Primo namque iudicis aduentum perueniet et quasi simul fiet per illum ignem purgatio iustorum et punitio malorum. et corporum incineratio cum consumptione terre nascentium. sicut dictum est Quo facto statim erit resurrectio eorum corporum cum aduentu iudicis ad iudicium. et tunc inflammabitur totus mundus per circuitum. Terminato vero iudicio tota caliditas illius ignis exequitur sententiam iudicis. Inuoluet enim peccatores et trahet in infernum. et ita patet quod ignis ille aduentum iudicis predebet et concomitabitur et sequetur. Post predicta fiet mundi inuolutio. Sed inter purgationem et inuolutionem multiplex est differentia. Prima quia purgatio erit penalarum qualitatium detractio. Sed inuolutio erit pulchrioris forme inductio. Secundo quia purgatio est elementorum ab impuritate que habent ex commixtione mutatio. Inuolutio vero est celorum a statu veteri in statum nouum commutatio. Et hoc per cessationem a motu. In celis enim propter impermixtionez nulla impuritas est. sed tantum imperfectio motus. Unde non erit in eis purgatio per ignem. sed cessatio a motu. Sic autem purgabuntur elementa quod predebetur ab igne vis concupiscibilis. Ab aere obscuritas. Ab aqua glacialis frigiditas. Ab terra vero grauitas et opacitas.

De resurrectione generali Capi. xv.

Deus sicut est potentissimus in constitutione naturarum ita est clementissimus in collatione gratiarum. et iustissimus in tribulatione stipendiorum. Quod igitur homo meruit vel demeruit in anima simul et corpore puniet. vel premiabitur in utroque. Unde in eisdem oportet ipsum resurgere. Ad vocem autem tube resurgent mortui sicut dicit apulus. Dupliciter autem intelligit illa vox. Nam hinc quosdam vox tube est imperium

Liber

cristi resurgere imperantis. hinc alios vox tube est manifesta christi
apparitio. Unde Gregorius. Tubam sonare nihil est aliud quam
mundo iudicem filium dei demonstrare. Resurgent igitur omnes
nulla in eis existente differentia quantum ad ordinem temporis.
sed magis quantum ad ordinem dignitatis. Nam mali resur-
gent deformes et passibiles. in bonis autem natura seruabitur et
vicia detrahentur. Omnes vero tam boni quam mali resurgent in-
tegrum corpore debita statuta hinc etatem plenitudinis christi. Re-
surrectio igitur tria corriget in natura scilicet defectum sicut in pue-
ris et in mutilatis siue in diminuta natura membrorum. Super-
fluum. scilicet unguinum crinum et hinc. Errorem sicut in mon-
struositate membrorum. Resurgent quoque corpora eadem nu-
mero que prius erant ex eodem puluere in quem relaxata fuerant
ita quod in quascumque auras vel sinus puluis ille dispersus fuerat
ad eandem animam redeat que ipsam primitus ut viveret et
cresceret animauit. nec solum resurgent corpora quantum ad
membra principalia. sed etiam saluis capillis et ceteris membris
que faciunt ad decorem. Resurgent enim homines quantum ad
esse et quantum ad integrum esse et quantum ad decorum esse
Et resurgent unumquodque corpus in optimo suo esse et primo
Duplex est mors. anime per culpam. et corporis per penam.
His respondet duplex resurrectio. scilicet anime per gratiam. et cor-
poris per gloriam. et sicut in primis parentibus mors culpe in-
tulit mortem pene ita resurrectio anime per gratiam. causabit
resurrectionem corporis per gloriam. In resurrectione corporum
concurrent quattuor cause. scilicet efficiens id est ipse deus. materia-
lis scilicet pulueres. formalis scilicet coniunctio anime et corporis. fina-
lis scilicet ut recipiat unusquisque prout gessit in corpore siue bonum
siue malum. Resurgent tunc homines velociter. integraliter so-
cialiter et eternaliter. Erit illa resurrectio iuxta quantum ad deum
perfecta quantum ad resurgentes. et miraculosa quantum ad
ipsam resurrectionem.

De iudicio extremo Capitulum. xvi.

Dist resurrectioem statim erit iudicium. Ipsum vero iu-
dicium precedet trina citatio. Prima fuit per prophetas.
Unde Prouer. 1. Vocauit et renouit. Secunda per christi-
anum et apostolos et predicatores Luce. 4. Misit seruos suos hora
tenebre. Tercia erit per ultimam vocem tube. et hec citatio erit
peremptoria. hinc Richardum triplex erit iudicium. Primum est
uniforme hoc est iudicium presentis ecclesie que non iudicat nisi

Septimus

de sola qualitate retributionum et in genere tantū scz q̄ bona bonis et mala malis reddant̄. Et hoc in genere tantū .secundū numerum et quantitatem retributionum nescit .Secundū erit multiforme scz q̄ quilibet experiet̄ in morte accipiēdo sententiā de omnibz bonis vel malis que gessit. Sed nō oīa bona v̄ mala statim recipit quia recipit in anima tantum ⁊ non in corpore. Tercium dicit̄ omni forme scz vltimum iudiciū quando scz numerum et quantitatem recipiet quisqz bona vel mala in corpore ⁊ in aīa. Vltimum iudicium erit horribile ex omni parte quia supra erit iudex strenuus subt⁹ patens infernus. int⁹ cōsciencia remordens. extra mund⁹ ardens. a dextris pctā accusancia. a sinistris demonia terencia. Circa illos boni angeli in infernum p̄pellentes. Ibīdem oēs sancti sententiā iudicis app̄bantes. ⁊ oēs mali cum bonis peccata dampnandoz cognoscētes. De qualitate iudicii nota q̄ erit horribile. Lucē. 21. Virtutes celoꝝ mouebuntur. Intollerabile. Job. Quis mihi tribuat vt in inferno p̄tegas me et abscondas me donec p̄transeat furor tu⁹ ⁊c. Inevitabile. Apostolus. 2. corinthoꝝ. 5. Dēs nos oportet manifestari ante tribunal cristi ⁊c. Inopinabile. Ap̄ls 2 corinthoꝝ. 5. Dies domini sicut fur i nocte ita veniet ⁊c Inexorabile. Prouer. Qui obturat aures suas ne audiat vocem paupis. clamabit ⁊ ip̄e non exaudiet ⁊c. Erubescibile. Ap̄ls Quem fructum habuistis tunc in illis in quibz nunc erubescit̄. Predicta vero erubescencia erit in duobus Primo in veniendo ad iudicium. quia mali cum habeant corpora ponderosa oportet eos illic portari ab angelis. sicut abacuc portatus fuit ad lacum leonum in babiloniam. Secundo in stando coram iudice quia peccata eozum erunt omnibus manifesta Vnde illud reuelabo pudenda tua et in facie tua et ostendam populis nuditatem tuā. Locus iudicii erit in valle iosaphat. et hoc multiplici ratione. Primo quia locus iudicii debet esse communis. sed iherusalem et terra adiacens videtur esse communis cum sit quasi locus medius terre habitabilis. Secundo quia debet esse publicus sed locus predictus est famosissim⁹ propter opera nostre redemptionis que ibi gesta sunt. Tercio competit locus ille ratione negotii. quia tractandum est ibi opus misericordie et iusticie. Mons autem oliueti qui est apud vallem illam designat misericordiam. Josaphat autem qd̄ interpretatur iudicium designat iusticiam.

De iudicantibus Ca. xvii.

Liber

On solum scdm potestatem diuinam sed etiaz in forma humana xps iudicabit quia iurisdictione ordinaria iudicabit vt deus cum tota trinitate sed iuris dictionis delegata iudicabit vt homo. Vnde notandum q quinq; snt moi iudicandi. Primus modus est prime auctoritatis quo iudicabit tota trinitas. Secundus est subauctoritatis quo iudicabit cristus vt homo. Tertius est assessorie dignitatis quo iudicabunt apli & perfecti viri qui cum iudice eminentius residebunt et tamq; melius scientes leges et consuetudines regni dei quibus totaliter implendis et sciendis opera dederunt. Quartus est appbacionis quo iudicabunt sancti & angeli Quintus modus iudicandi est culpam iudicandoz manifestare. sic etiaz mali iudicabunt In iudicando xps habuit oppositos actus vnum scz actiue et alium passiue. Primus namq; est infirmitatis et ali9 potestatis. In primo naq; aduentu xps venit ad iudicandum passiue. in scdo venit ad iudicandu actiue Propter hoc in pmo aduentu venit in forma infirma in scdo apparebit in forma gloriosa Hinc est q xpm iudicio videbunt iusti tam in natura diuinitatis q; humanitatis & malis aut nullo modo forma diuina videri poterit. et hoc duplici rone. Primo ppter defectum dispositionis in ipso vidente. quia natura siue gratia non sufficit ad dei visionem. Scdo ppter demeritu delectationis que est in visione diuinitatis. quia videre deum s'm Johem vita eterna est Johis. 17. que non potest comunicare reprobis Ex predictis patet q xps appebit blandus iustis sicut gregorius dicit et terribilis in iustis qd prefiguratum est in columpna nubis in die et ignis in nocte. Exodi. 13. Videbunt enim mali humanitatem cristi vt timeant et non diuinitatem ne gaudeant. boni autem vtrinq; naturam cristi videbunt Stigmata quoq; cristus monstrabit et in signia passionis scz crucem claudos. Sedebit quoq; cristus supra in loco eminentiori cum sanctis. mali vero subtus in terra q; dilexerunt et merito tunc cristus iudicium exercbit tum quia noscit merita singulorum cu ipse sit in quo sunt omnes thesauri sapientie et scientie absconditi. Tum quia non est reus de aliquo eorum super quibus iudicabit Non em fecit peccatum nec inuentus est dolus in ore eius vt habetur. 1. petri. 2. Et hec duo precpue decant iudicem.

De iudicandis Capitulum xviii.

Ordines quatuor erunt in iudicio. Quidam em iudicabuntur et dampnabunt vt quoz merita dampnabilia permixta sunt aliquibus bonis sicut illoem qui ha

Septimus

buerunt fidem sine operibus. Quidam iudicabuntur et saluabuntur vt quorum merita bona permixta sunt aliquibus malis venialibus. Quidam autem non iudicabuntur et dampnabuntur vt quorum mala merita omnino impermixta sunt bonis vt qui caruerunt fundamento fidei. Quidam non iudicabuntur sed iudicabunt et saluabuntur. vt quorum merita bona impermixta sunt malis. sicut perfectorum pauperum cristi de quibus. Math 19. Vos qui secuti estis me sedebitis super sedes iudicantes duo decim tribus israhel etc. De predictis quatuor ordinibus nota quod omnes homines iudicabuntur iudicio retributionis. sed non iudicio disceptionis. Infideles enim quia non fuerunt cives ciuitatis dei tamquam hostes sine vlla meritorum discussione et audientia damnabuntur. Fides vero mali tamquam eius cum meritorum discussione et audientia premientur. Iusti autem non ideo iudicabuntur vt merita eorum de nouo discuteantur an bona vel mala sint. sed vt bonorum premia vel preminetia omnibus manifestentur. et vt circa malos iusta appareat sententia dampnationis. Due sententiae ferentur in iudicio. Vna pro bonis. alia contra malos. Sententia bonorum continet septem clausulas de quibus habetur. Math. 25. Prima est amabilis vocatio. ibi. Venite. Secunda est diuina benedictio Ibi. Benedicti. Tercia paterna dilectio. ibi. Patris mei. Quarta remuneracionis retributio ibi. Praecipite. Quinta regni assignatio ibi. Regnum. Sexta glorie preparatio. ibi quod vobis paratum est. Septima eterna predestinatio. ibi. Ab origine mundi. Item sententia contra malos continet sex clausulas de quibus etiam habetur Math. 25. Prima a deo seperationem cum dicitur. Ite. Secunda maledictionem. ibi. Maledicti. Tercia incarcerationis inclusio. ibi. In. Quarta pene acerbitatem ibi. Ignem. Quinta libertatis desperationem. ibi. Eternum. Sexta demonum associacionem ibi. Qui paratus est dyabolo et angelis eius.

De innouacione mundi Capitulum. xix.

Germine vero iudicio statim erit innouatio mundi quae non complebitur quodiu peccator est in mundo. quousque retrudatur in infernum. Sicut enim ille maximus ignis elementa purgabit cum habeat virtutem expulsiuam forme extrinsecae. sic mundum innouabit cum habeat virtutem subtilitatuam. Mundum autem innouari id est pulchriorem formam

Liber

induere debere. ostendit multiplici ratione. Primo quia sicut dignum fuit ut elementa purgarentur pro eo quod infecta erant propter peccatum hominis. ita dignum erit ut mundus innouetur propter glorificationem hominis. Secundo ut creature remunerarentur pro labore quo homini serui erunt. Tercio ut totus mundus prout est possibile conformetur homini glorificato. Quarto quia mundus factus est ut homo nunc per speculum creature deum cognoscat quem in sua natura videre non poterat. Unde in futuro oportet speculum meliorari et purgari ut in pulchritudine creaturarum amplius resuletur species creatoris. Nocentem non erit ad necessitatem quasi deus aliter videri non possit sicut modo sed ad iocunditatem ut videlicet delectatio non intellectus visionis ad datur delectatio visionis sensibilis. Orbis celestes et sidera propter impermixtionem nullam habent impuritatem sicut habent elementa. sed tantummodo motus in perfectionem. et ideo inno-uabuntur sed non purgabuntur. Innouatio enim in illis duo requirit scilicet motus cessationem et claritatem splendoris amplioris quam stabit sol in oriente et luna in occidente sicut creati sunt. In-uis dictum hoc est ratio quia corpora superiora facta sunt ad usum hominis dupliciter. Vno modo propter necessitatem corporis scilicet ad statum generacionis et corruptiois et ideo cessante illo cessabit motus. Alio modo propter delectationem in pulchritudine creature et propter cognitionem dei in illis. et ideo lux eorum non cessabit sed augebitur. Circa elementa nota quod terra erit sicut cristallus et planabitur. Aer erit clarior nec habebit impressiones quas habet modo. quia non erunt nubes nec ventus nec pluuie nec ros nec grando nec mixta nec tonitrua nec fulgura. Ignis etiam et aqua fient puriores et manebunt non solum secundum substantiam sed etiam secundum suas qualitates quas quidem habebunt quantum ad habitum sed non quantum ad usum quia tunc in his duobus elementis magis vigeant qualitates actiue. scilicet frigiditas in aqua et caliditas in igne magis sunt generacionis et corruptiois principium et talis effectus ipsorum non erit amplius et propter hoc dicuntur interire. Vel ideo secundum alios dicuntur hec duo elementa interire quia tunc dominus intercidet in illis teste basilio super. Psal. Vox domini intercidetis flammam ignis ita quod calidum vestium et frigidum glaciale tendet inferius. Perspicuum autem in aqua et lux in igne manebunt quia de omnibus elementis ignobilitate det deorsum sicut grossum terreum et opacum et tenebrosum ac huiusmodi. Patet igitur quod celum et terra transibunt quantum ad formam sed non quantum ad substantiam. Patet etiam ex predictis.

Septimus

terminari transmutationem elementorum & generationē ani-
malium & plantarum quia cause istorum cessabunt propter ista
dicuntur elemēta interire nō quantū ad substantiā sed quantū ad
actionem et passionem. Corpora vero celestia habita quiete et
lumine clariori dicuntur remunerari. Verum tam illa que sicut
dictum est intereunt saluantur in homine qui similitudinem hz
cū omni genere creaturarū. & ppter hoc in hominis innouatiōe
& glōzificatione possunt dici omnia innouari et remunerari.

De penis inferni Capitulū. xx

Sicut patet diuina potentia in creando. sapientia in gu-
bernando. & clementia in repando. sic patebit eius iusti-
cia in puniendo. Dignum em̄ est vt non remaneat de
decus peccati siue decore iusticie. Licet aut̄ peccatū sit transitori-
um. tñ pena erit perpetua multiplici ratione. Prima ratio est.
quia homo peccauit in suo eterno. ideo punietur in eterno dei
iudicio. Secunda quia materia ignis infernalis eterna est scilicet
peccati macule. ideo et pena. Tercio quia peccatum est contra
illum qui est infinitus. Vnde & pena debet esse infinita. nō qui-
dam acerbitate. sed duratione. Quarta quia homo per peccatū
peremit in se bonum per quod posset viuere in eternum. Quinta
qz mala volūtas reproborum eterna est. Vellent em̄ in peccato
si possent in eternum delectari. ideo perpetuo seu eternaliter de-
bent puniri. Sexta quia in infinitum errat rationalis cum pre-
ponit finitum infinito in iudicando. similiter concupiscibilis in
appetendo. & irascibilis in adharendo. vnde & pena erit infinita.
Septima quia dampnatus de peccato perpetrato nunq̄ habe-
bit veram penitentiā; Ideo deus nunq̄ mutabit punitiōis sen-
tentiā. Octaua qz peccatū a vita perpetua sepat scz a deo. Ideo
mortem ppetuam peccator incurrit. Post rōnes inducantur ex-
empla de eadem materia. Videmus em̄ qz emptio momentanea
dat ius possidendi ppetuū. Item vulneratio momentanea mor-
tem induat ppetuam. Item casus in foueam & tempalis. detenti-
o vero perpetua. Item crimen lese maiestatis tempale est. serui-
tus vero perpetua Item plaga tempalis est liuor vero ppetuus
qm̄ in peccato est delectatio cū contemptu merito precipitatur
peccator in locum infimū & despectum. ac maxime a statu gl̄ie
elongatum scz in infernum. vbi a despectis rebus puniatur scz
a fetoribus corporum mundanorum. qz in innouatione mūdi
quicquid est ignobile in mundo ad locum penarum confluet.
& ibi horrorem carceris multiplicabit.

Liber

De diuersitate penarum Cap. xxi.

Quoniam in dampnatis sit diuersitas peccatorum. erit etiam diuersitas penarum. Unde cum in peccato sit auersio a creatore. et conuersio ad bonum immutabile. et deordinatio voluntatis contra dictamē recte rōnis merito pena variabitur propter ista. Unde propter auersionē fit carencia visionis dei. sed propter conuersionē fit pena materialis incendii. propter inordinatiōnem autē rōnis et voluntatis erit pena vniuersali. que consistit in afflictione varia et acerba atque eterna. Ignis infernalis nō omnes equaliter cruciabit. quoniam ab eodem igne alii plus alii minus torquebuntur. sicut quod plus vel minus peccauerūt. Sicut ab eodem igne aliter uritur palea. aliter et aliter lignum. Quāuis autē ignis ille sit corporeus. nec possit agere in spūm ipm calefaciendo. agit tñ in ipsum ut instrumentū diuine iusticie ipsum ledendo. et ille dolor est maximus. tum propter potentiam diuine manus illū ignem mouentis. tum propter sensibilitatē patientis tum propter immediationē diuinationis. Infernus est locus tenebrosus cum sit locus tristicie. Lumen autē licet sit delectabile. tñ lumen ingerit tristiciam per accidens. scz inquantū ostendit aliquid triste quoniam in inferno erit aliquid obscuri luminis quo dampnati videre pnt vñ doleant. nō vnde letent. Reprobi vident vsq; ad diem iudicii gloriā beatorum in vniuersali. sed nō in particulari. quia vident eos in magna gloria sed nō in quali. De huiusmodi vero visione nō letantur sed tristant. tuz propter inuidiam aliene felicitatis. tum propter carenciam proprie beatitudinis. Post iudicium vero ad penas proprias ita deflectetur eorum consideratio quod gloriā sanctorum nō cogitabunt. vel hoc ipsum eis subtrahetur in penam eorum cum videbuntur huic glorioso conspectui indigni reputari. In dampnatis vero erit fletus spiritualis. scz dolor interior. et non fletus corporalis qui est cum resolutione lacrimarum. quia cessante motu celi nulla iam erit generatio vel corruptio. tum erunt ibi etiam illa que corporaliter nunc sunt in fletu. scz compressio cerebri et deformatio faciei. et huiusmodi. Vermis quem dominus comminatur in euangelio nequaquam materialis erit. quia nullum animal preter hominem remanebit. Erunt autē ibi vermis consciencie rodens animam et non corpus. In loco summo sola est leticia. In loco infimo sola tristicia. In medio. in mundo hec sunt modo permixta. Post diem iudicii tñ modo tria loca erunt inhabitata. scz infernus celum et lymbus. Quot sint loca penalia. require supra libro quarto de descensu

Septimus

christi ad inferos. Otto genera penarum in lege esse conscripfit
 Tullius. scz dampnū. vincula. verbera. talionem. ignominiam
 exilium. mortē. seruitutem. Nec omnia pnt penis infernalibus
 adaptari. Primū patet qz dampnati amiserunt deum ⁊ omnia
 bona tam grē q̄ glorie. non solū in re. sed etiam in spe. Ysaie
 Non manebit testa ad hauriēdū paucillum aque de fouea. scz
 diuine misericordie. ⁊ igniculus de incendio scz caritatis. qz hm
 Hieremiam. finita est estas consumata est messis. De secundo
 Mathi. 22. Ligatis manibz ⁊ pedibus ꝛ. De tercio Prouer.
 Malle pcutientes impiorum corda Istud non intelligit de mal
 leis materialibus. sed de diuersitate penarum quibz impii mal
 leantur. De quarto Apoc. 18. Quantū gloriificauit se et in deli
 cis fuit tm̄ date ei de tormentis. De quinto Hieremie. Facies
 conbuste vultus eoz. ymo tam ignominiosuz erit corpus pec
 catoris q̄ anima resumens ipsum stupebit qn̄ illud videbit. et
 vellet habere tale sicut fuit qn̄ dimidium erat comestū a vermi
 bus. De sexto Math. 22. Proiicite eum in tenebras exteriores
 De septimo Gregorius. Ibi mors semp̄ viuūt. ⁊ hoc sicut dicit̄
 in Apoca. Erit mors scda. De octauo Treno. 1. Princeps p
 uinciarum facta est sub tributo. Nota q̄ dampnati sub tributo
 penaz semp̄ seruiunt. ⁊ tm̄ nunq̄ p̄soluent. Ex predictis collige
 q̄ erit ibi Caloz ignis. stridor frigiditatis. tenebre. fumus. lacrimae
 m̄teriores. aspectus demonū. clamor. impropertū. Ariditas sitis
 fetor sulphuris. vermis conscience. vincula. carcer. timor. dolor.
 pudor. inuidia. rancor. tristitia. carētia visiōis dei Ablatio spei
 ois salutis. Ipsuz etiā esse q̄ ois creatura aperit pena est eis qz
 q̄rent mortē ⁊ nō inuenient. Ibi erit sicut ait Dionisi⁹ p̄terua
 fantasia. demens concupiscencia. ⁊ furor irascibilis.

De celesti gloria. Ca. xxii.

Nūq̄d q̄ tanto perfectius est q̄nto magis iungitur es
 sendi p̄ncipio. Homo aut̄ qui perfectum esse expectat
 duplicem habet finem vltimū. Vnum extrinsecum qui
 est beatitudo creata que nos in patria beatificat formaliter Ali
 um habet finem intrinsecuz. qui est beatitudo increata que nos
 beatificat effectiue. scilicet ipsum deum. Prima beatitudo scilicet
 creata est tanquaz finis quo quiescitur. Secunda vero scilicet
 increata tanq̄ finis in quo quiescitur. Alio modo iudicabunt
 philosophi de beatitudine. sed male. Dicebāt enim stoyci bea
 titudinem in virtute animi consistere. Perypatetici autem in
 cognitione veritatis Sed epycuri in voluptate. et cetera.

Liber

Nos autē dicimus duplicem beatitudinem sicut prius dictū est. Deus remunerat suos s̄m merita Ap̄lus. Vnusquisq; mercedem accipiet s̄m suum laborem ⁊ p̄pter merita Joh. 1. Gratiam p̄ gratia Math. 28. Ite ⁊ vos in vineā. Et supra merita Luc. 7. Vnde mensurā bonam. ⁊ fertam ⁊ coagitatam ⁊ sup̄fluentē dabunt in sinum vestrum.

De dotibus in communi.

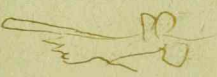
Ca. xxiij

Dos in patria est illud quod immediate ⁊ primo animā deo cōiungit. vt est visio dilectio comprehensio. Sunt em̄ quedam dona patrie. sicut est sapientia ⁊ intellectus que licet aiam deo diungant. non tñ sine habitu medio. ⁊ propter hoc nō dicunt̄ dotes sed anime premiaciones. Dotes autē nō appellant̄ dona quelibet que dan̄ anime in introductione sui ad gloriā. sed dona precipua p̄ que ad actuz vite gloriose disponit̄. sicut ⁊ in presenti non appellatur p̄prie dos q̄cuq; donum datū sponse in sua traductione. sed donum precipuū de quo sustentari debeat. Dotes sunt duplices. quedam em̄ sunt apte aie quib; deo tanq; p̄ncipio vite sue sine habitu modio diungit̄. ⁊ p̄ quas traducit̄ in amplexus sponsi indissolubiles ⁊ fruibiles. Quedam vero dotes sunt ex parte corporis. quibus ip̄m corpus subiicitur anime tanq; p̄ncipio vite sue. ne per ip̄m anima ab actu glorie retardetur. Notanduz etiam q; dotes anime sunt de premio substanciali. Dotes autē corporis de premio accidentali. Christus dotes nō habet qz sponus est. Dos autē possessio sponse est que vsum eiusdem habet post mortem viri sui. Similiter nec angeli dicuntur habere dotes. qz cum in nuptiis consensus sit animozum ⁊ vnio naturarum. Secundum nō est in angelis licet primū habeant. vnde et angeli nō possunt dici sponse. ergo nec dotes habebunt p̄prie. Sponsis carnalib; datur tria. scz dos. donatio p̄p̄ nuptias. ⁊ parafernalia. Dos at̄ est donatio facta sponse ex parte patris. et hoc ad vsum sponsi propter onera matrimonii sed ad possessionem sponse. In diuinis autē deus pater dat sponse dotem ad possidendum. sed sponso christo ad gloriā ⁊ honorem. ⁊ non ad vsum quia honorū nostrorum non eget. Donatio autē propter nuptias est que a sponso datur sponse. et hoc erit in futuro gaudium q; habebit anima in visione xp̄i hominis. Parafernalia ē quod hz sponsa preter dotem sicut sunt munera que sibi dan̄ ab amicis ⁊ hmōi. Istud erit in patria p̄ gaudiū q; habebit de societate beatorū ⁊ de congratulatione felicitatis eozum.

Septimus

De dotibus anime in generali. Ca. xliii.

Dotes anime sunt tres. scz cognitio dilectio inhesio siue
 tentio. que a quibusdam appellatur comprehensio. a qui
 busdam etiam fructio. Harum dotum numerus multi
 pliciter accipitur. Primo ex parte virtutum theologiarum. quia
 cognitio succedet fidei. Dilectio vero siue inhesio caritati. ap
 prehensio autē spei. Accipitur alio modo ex pte potenciarum anime.
 Cognitio namq; p̄t appropriari intelligencie. dilectio voluntati
 comprehensio memorie. Appropriant etiam a quibusdam tribo
 aliis potentiis. scz rōnabili irascibili ⁊ concupiscibili sed istud de
 concupiscibili ⁊ irascibili ⁊ sensitiva nō potest intelligi. qz deus
 non est obiectū potencie sensitivæ sed intellectivæ. Possunt etiā
 predicte dotes accipi h̄m tria que tribo psonis appropriant. Ita
 vt apprehensio respiciat potentiā patris. cognitio vero sapientiā
 filii ⁊ dilectio bonitatis spūssandū. Circa istas dotes nō q; cogni
 tio ponit rei in se presentiarum. comprehensio ponit rei con
 tingentiam. dilectio ponit amantis ad rem amatam colligantiam.

De eisdem in speciali. Capitulum. xxv.

Prima dos anime est cognitio qua diuina essentia. Vi
 debit ab omnibus tota sed nō totalit. scz put est infinita
 Videbit tñ essentia diuina lympidius ab vno q̄ ab alio
 Et iste defectus erit ex pte videntis. ⁊ nō visi. qz idem erit visū
 Beatitudo namq; consistit in perfecta opatione potentie altissime
 scz intellectivæ. ⁊ circa obiectum altissimū scz deum. Ex pte ergo
 obiectū cū sit vnum simplicissimū nulla p̄t esse diuersitas sed ex
 pte potencie. Nam in quantū vna potentia magis erit perfecta
 lumine glorie quā altera tanto p̄fectius operabit cirra vnum et
 idem subiectū. sicut idem sol diuersimode a diuersis aspiciit. vel
 eadem litera a diuersis legentibus h̄m q; oculis magis vel min⁹
 est dispositus ad videndum. Tribus modis cognoscit aliquid
 scz q; est. vel sicut est. vel quid est. Primo modo cognoscit deus
 in via etiā a malis. Secdo modo videbit in patria a bonis. Vñ
 Joh. Similes ei erimus qm̄ videbimus eū sicut est. suam maie
 statem bonitatis claritatis. Tercio modo nec a bonis videbit nec
 a malis. nec in via. nec ī patria. qz finitū nunq; capiet infinitū.
 sed tñ secundo modo dictū est. Videbimus deū in se. ⁊ deum in
 nobis. ⁊ nos in deo. ⁊ deū in creaturis. ⁊ creaturas in deo. Co
 gnoscere autē deū in sua essentia ē visio meridiana. Cognoscere
 vero creaturas in vbo ē visio matutina. Scz agnoscere creaturas

Liber

In se hoc est in proprio genere appellat visio vespertina. Videbit enim unusquisque cogitationes alterius. put vult ipse cogitatio manifestare. vñ Greg⁹. Unusquisque mentem ab oculis alterius corpulentia non abscondet. Videbunt itaque iusti deum et gaudeant. Videbunt gloriam sanctorum ut gustent. Videbunt quod penas reproborum ut de periculis euasione gratias agant. Ad sciendum qualiter deus videatur sine medio Nota quod triplex est medium. scilicet deferens obnubilans et disponens. Sine medio igitur deferente videbitur deus. quod dei visio non est per distantiam sed per presentiam cum ipse deus essentialiter sit ubique. Videbitur etiam sine medio obnubilante. quod tolletur speculum et enigma que ambo sunt in via. Cum enim visus noster in presenti non possit propter debilitatem in tam excellenti luce figi necesse est habere speculum medium scilicet creature. Quia vero infinita est distantia inter speculum et rem visam propter hoc obscure relucet ibi similitudo. Vñ. 1. Cor. 13. videmus in enigmate. i. obscure. Videbitur quod sine medio simulacri. quia deus cognoscetur seipso et non per aliquam abstractam similitudinem alias creatura esset terminus et deus non esset vere finis omnium. Non autem videbitur deus sine medio disponente quod est gratia et gloria. Dicitur enim proportione esse inter visibile et visum. Nec autem dispositio est ex parte videtis et non rei vise. Sciendum quod multiplex est medium. Primum est medium peccati. Psal. Peccata vestra diuiserunt inter vos et deum nostrum. istud est medium impiorum. Secundum est medium creature Apoc. Inuisibilia dei creatura mundi per ea que facta sunt. Intellecta aspiciunt hoc medium et prophetarum. Tertium medium est figure Apoc. 1. Cor. 10. Omnia in figura attingebant illis. Istud fuit medium patriarcharum prophetarum. Quartum est medium scripture Ps. Declaratio sermonum tuorum illuminat. et intellectum dat paruulis. hoc est medium theologorum Quintum est medium fidei Apoc. 2 Esto fidelis usque ad mortem. hoc est medium fidelium quo tanquam in enigmate vident deum. Secunda dos anime est dilectio. Sed inter dilectionem virtutem. et dilectionem dotem duplex est differentia. Vna est secundum habitum. quia virtus est id proprie quod transit de statu gratie in statu glorie Dos autem est quod supra merita datur in traductione sponse. Alia est differentia penes obiectum. quia licet obiectum utrobique sit deus. non tamen secundum quod deus. sed erit obiectum virtutis dilectionis in quantum est summa bonitas. Obiectum autem dotis dilectionis in quantum est vmbilicus in vno spiritu. Nota quod fides et spes secundum habitum rem euacuabuntur in patria. Caritas vero nec secundum habitum rem. nec secundum habitum actum euacuabitur. Sed solummodo secundum habitum

Septimus

modum. quia imperfectio ipsius tolletur. Dicit etiam Aug⁹. q^d fidei succedet spes q^{ae} videbimus. Spei vero succedet beatitudo ad q^{am} p^{er}ueniuntur sumus. Sed caritati nihil succedet. q^{ia} potius augetur. Tercia dos anime est apprehensio que est tentio visi vel amati. vel est tentio veri & boni primi. Et istud verum est p^{ro} ut comprehendere sumitur pro attingere et n^{on} circumplecti diuinitatem.

De dotibus corporis in generali Ca. xxvi.

Unaqueq^{ue} pars perfectius habet esse in suo toto q^{am} p^{ar}te. Unde sicut anima nunc a corpore corruptibili seperata perfectius habet esse q^{am} ei coniuncta sic in futuro re coniuncta corpori incorruptibili perfectius habz esse q^{am} modo sepata maxime cu non impediatur tunc a corpore sicut modo. Quia potius de glorificatione corporis habeat tunc gadium speciale. Dotes corporis sunt quattuor. quorum numerus sic habetur. Nam ad hoc q^{od} corpus perfecte subiectu sit anime. nec eam impediatur in operibus glorie Quattuor requirunt. quoz duo p^{er}tinent ad sensum. duo ad motu. Quo ad sensu duo requirunt. Vnum vt sit facile receptibile speciez sensibilu ad quod disponit claritas. Alterum vt n^{on} sit receptibile passionu ignobiliu ad quod disponit impassibilitas. Quo ad motum etiam duo requiruntur. Vnum est vt per contrariam inclinationem n^{on} resistat suo motori ad quod disponit agilitas. Aliud est vt corpora per que mouetur n^{on} resistant ei ad quod disponit subtilitas. Alia sufficientia talis. quia in homine quadruplex est compositio. Prima est qualitatu contrariaru. Nec compositio tunc erit perfecta qn^{iam} qualitates ita equantur vt nulla pugnet contra aliam. et hoc faciet impassibilitas. Secunda est compositio materie cu forma. Nec aut compositio erit pfecta qn^{iam} materia tota vincatur a formi. Penes hanc imperfectione sumitur subtilitas. Tercia est compositio corporis organici cu anima. Perfectio istius compositio nis est q^{od} omnia organa sine impedimento sunt mobilia ab aia penes hanc pfectione sumitur agilitas. Quarta est compositio corporis cu spiritibus lucidis quibus mouet corpus ab anima & huic ap^{er}itioni hm pfectum statu respondet claritas. Tercio sumitur numerus p^{re}dictorum hm pprietates que sunt in elementis. Nam penes aque transparentia sumit claritas. penes tere soliditatem sumitur impassibilitas. penes subtilitate ignis sumitur subtilitas. Penes mobilitatem aeris agilitas. Quarto sumuntur iste dotes hm quattuor defectus quos habet corpus

vio

humanum a quattuor elementis de quibus componitur. Dabet enim corpus humanum ab igne caliditatem et inde nigredinem. Ab terra grossitatem. Ab aere passibilitatem. Ab aqua frigiditatem et inde tarditatem sed iusta tolluntur per quattuor dotes corporis. Spiritus assumpsit quattuor dotes corporis ante passionem suam sicut dicit Dugo de sancto victore. Claritatem in transfiguratione. Agilitatem quam ambulavit supra mare. Subtilitatem in natiuitate. quia salua integritate virginali matris natus fuit. Impassibilitatem in cena quam corpus suum discipulis ad manducandum dedit. quod intelligitur secundum actum et non secundum habitum. quia aliter derogaretur diuinis miraculis.

De eisdem in specialii. Ca. xxvii

Prima dos corporis est claritas Sed nota quod dicitur aliquid clarum dupliciter. Aut quia peruium sicut dicitur vitrum clarum. Aut quia lucidum sicut dicitur stella clara. Corpus autem glorificatum erit peruium et lucidum unde utroque modo erunt clara corpora. Duo enim sunt que nunc causant obscuritatem in humano corpore. Vnum est materie impuritas. Alterum est luminis paucitas. Tunc vero tolletur utrumque scilicet illa impura densitas et obscuritas que ex modicitate luminis est. et ideo erunt corpora clarissima. Nota quod corpora septies erunt tam clara sicut sol. quia dicit dominus sicut habet Mat. 13. Iusti fulgebunt sicut sol. Sed teste ysaiam. Erunt lux lune sicut lux solis. et lux solis septem pliciter sicut lux septem dierum. Sciendum quod quod corpora sanctorum non equaliter erunt clara. quia melior anima corpus habebit lucidius. Unde licet corpus christi supra modum excellit claritatem aliorum. tamen in compactione sanctorum potest claritas eius assimilari claritati solis secundum illud Malachye. Vobis timentibus nomen meum orietur sol iusticie. christus. Sed claritas sanctorum potest respectu christi comparari lumini stellarum. Unde apostolus. 1. Cor. 15. Stella a stella differt in claritate. Hoc est quod sancti plus et minus lucent secundum deum merito. Claritas vero puerorum qui post baptismum moriuntur antequam veniant ad annos discretionis comparari potest lumini lune. quia sicut luna non habet lumen a se sed a sole ita isti non habent gloriam ex proprio merito sed ex merito christi. Baptismus enim ex passione christi habet efficaciam. Secunda dos corporis est impassibilitas que resultat ex virtute anime suum corpus potenter continentis. ita ut a nullo exteriori agente valeat immutari. Preterea quoniam corpora sanctorum sint composita ex contrariis illa tamen contrarietas erit ad omnimodam equalitatem

A Das

Septimus

et concordiam redacta. Dixerunt aut quidam q impassibilitas
 sanctorum resultabit ex natura quinti corporis. sed hoc non est
 verum. qz nihil de quinto corpore venit in compositione mate
 riale corporum infernorum. Differentia est inter impassibilitate
 sanctorum et ade in statu innocentie et puerorum in limbo. Quia im
 passibilitas sanctorum erit non posse pati. sed impassibilitas ade
 fuit posse non pati. Impassibilitas vero puerorum in limbo erit
 nihil pati. Et hoc non est ex potentia resistendi lesioni extrinsece
 qua non habebunt. sed ex ordinatione diuine misericordie: que
 non pmittit eis aliquid adhiberi per quod possent ledi. Et quo
 patet qz si tales pueri post resurrectionem in ignem ponerentur
 lederent ab eo nisi obstarat iusticia diuina. Secus est de corpori
 bus glorificatis que si etiam in infernum ponerentur non lederent
 tur. Subtilitas est tertia dos que aufert grossiciem corporis cau
 satam ex compositione elementalium qualitatum. Nota aut qz du
 plex est subtilitas. Vna scz ex raritate partium stantium non p
 que. et ex tali subtilitate efficitur corpus facile diuisibile et non
 erit in corporibus glorificatis. Alia est ex perfecta victoria for
 me super materiam. et huiusmodi subtilitatis est vire. sic celus dicitur
 subtile. Et hoc modo erunt corpora nostra subtilia. Sciendum etiam
 qz sicut duo corpora non glorificata non pnt esse simul in eodem
 loco. sic nec duo corpora glorificata. alioquin sequeretur inconueni
 ens scz qz in vno corpore glorificato esset potentia agendi et in
 trandi partes alterius corporis. In alia vero esset ipotentia resi
 stendi. Corpus vero gloriosum potest esse simul in eodem loco cum
 corpore non glorificato huiusmodi dictum antiquorum quorundam. quod
 tamen nec fides huiusmodi nec auctoritas et ratio demonstratiua tradit
 Habent tamen aliquid apparentie per se. Nam sicut in corporibus non
 gloriosis ipsa grossicies impedit ne duo corpora in eodem loco esse
 possint. qz vnum alteri resistit. Ita grossicies ista per glorie sub
 tilitatem tolletur adeo qz corpus non gloriosum non possit re
 sistere glorioso ita qz corpora gloriosa penetrabunt alia corpora non
 illa diuidendo sed subintrando manente distinctione dimensio
 num vtriusque corporis. Quarta dos corporis est agilitas que tanta
 erit sicut ait Aug⁹ qz protinus ubi vult spiritus erit et corpus
 Veruntamen sicut melior anima corpus habebit lucidius sic et
 agilius. ita tamen qz voluntas sanctorum erit omnino iuncta rationi
 Vnde voluntas eorum nunquam appetet quod non debet. sed volun
 tas anime melioris volet rationabiliter moueri corpus suum
 citius quam alterius. et spiritus minoris glorie non volet corpus suum

3^a dos

2^a dos

Liber

tam cito moueri sicut alterius. Vnde patet q̄ in omnibus verificabitur dictū augustinū. sc̄z q̄ ubi uolet sp̄s protinus erit ⁊ corpus. Queritur quare corpora sint modo tarda ⁊ tunc agilia. hoc est ratio. quia nunc in corpore duplex est motor. sc̄z natura elementari predominans que mouet ad determinatum locum et uoluntas anime que mouet indifferenter ad quemlibet locū. Nūc ergo corpora tarda sunt ex contraria inclinatione nature ad uoluntatem. quia terra predominans naturaliter deorsum trahit. In futuro autē natura erit totaliter subdita uoluntati. Vnde et mouebitur corpus ad imperium sp̄s.

De aureolis in generali. Capi. xxviii.

Aureola est mentis speciale gaudium ueniens ex opere precellenti ⁊ preuilegiato. Sciendū autē q̄ sicut ex gaudio essentialis premii quod est aurea redundat in eorum corpus quidē decor qui est gloria corporis. Ita ex gaudio aureole resultat aliquis decor in corpus ut sic aureola principaliter sit in mente sed per quandam redundanciam fulgeat etiā in carne. Sciendum tñ q̄ decor cicatricum qui in martirū corporibus apparebunt non potest dici aureola. quia martires aliqui cicatrices non habebunt utpote qui sunt submersi uel famis in edia. uel squalore carceris interempti. et isti tñ habebunt aureolam. Tribus generibus hominum debetur aureola quod patet multiplici ratione. Primo ex operibus excellentissimis trius anime potenciarum. Excellentissimum autē opus rationalis est predicatio ueritatis. Excellentissimum opus concupiscibilis est obseruatio castitatis uirginalis. Excellentissimum opus irascibilis est permissio mortis. Vnde patet q̄ predicatoribus uirginibus ⁊ martiribus debetur aureola. Secundo patet horum numerus ⁊ sufficientia ex hostibus quos per pugnas magnificas uincim⁹ qui sunt mūdus. caro. demon. Martires em̄ uincunt mundum uirgines carnem. predicatores dyabolum. qm̄ non soluz de se sed etiam de cordibus aliorum eum expellunt. Tercio patet idē per uictoriam triplicium passionū. Sunt em̄ passionēs innate. illate. ⁊ in cordibus alienis sed passionēs innatas superant ⁊ irgines. illatas uero martires. Illas autē que sunt in alienis cordibus uincunt predicatorē. Quarto distinguuntur aureole h̄m ea quibus xp̄o nobilissime conformamur. Xp̄us em̄ fuit doctor h̄m q̄ ueritatem mundo manifestauit. fuit q̄ martir h̄m q̄ pro mundo passionem sustinuit. fuit etiā uirgo h̄m q̄ puritatē seruauit. Quinto sumunt aureole h̄m prefigurationē in testamētō

Septimus

veteri. Tria namq; habebant aureolas sicut legitur in Exodo. scz altare incensi. archa federis. et mensa propositiomis. Prima signat aureolam martiruz qui corpa sua super altare passionis immolauerunt. Secunda signat aureolam virginu quia sicut archa federis auro fuit intus ⁊ extra decorata. ita vrginitas me-
 tem ⁊ corpus ornat. Tercia signat aureolam predicatoꝝ. quia sicut mensa ppositiomis ministrant panes doctrine. Aureola di-
 minutiuu est ⁊ dicit hoc in compatione ad auream. Vñ notan-
 dum q; inter auream ⁊ aureola ⁊ palmas diffirencia est. Aurea em est premium substantiale quod methaphorice dicit corona. Tum ex pte meriti qz non rndet generi opis sed radia caritatis tum ex pte premii qz per hoc effiat homo ptiæps diuinitatis. ⁊ per sequens regie potestatis. Tum etiaz rone pfectionis qd significat figura circularis. Aureola vero e premium accidentale non tn quodlibet accidentale. sed quod rndet operi excellenti ⁊ pmiilegiato scz martirio vrginitati ⁊ pdicacomi. Palma est premium accidentale qd nec radia nec opi debetur sed volutati. Tale premiu habuit sanctus martinus. eo q; martiriu desidera-
 uit. licet opus no fuerit subsecutu. Vñ cantatur de ipso. O san-
 tissima anima quam si gladius persecutoris non abstulit. tamẽ palmam martirii non amisit. Nec autẽ palma nec aurea neq; aureola debet dici.

De aureolis in specie Capi. xxii.

Aureola pma debetur martiribus in quibo perfectissima victoria est impugnatione exteriori. Et hec pfectio vi-
 ctorie consideratur ex duobus. Primo ex magnitudine passiois. qz int omis passioes illatas exteriꝝ pcpue mors tenet locum. Et preterea dolor tactus omnibus aliis doloribus preemi-
 net. ⁊ ideo in hoc gloriofior victoria est. Secundo consideratur ex causa pugne que ipse xpus est. Pena em non facit martirem sed causa id est mors. Sciendum q; in martirio no debetur pre-
 mium hm hoc q; ab exteriori affligitur sed hm hoc q; voluntarie sustinetur. quia non meremur nisi per ea que sunt in nobis. et non per ea que sunt extra nos. sicut non demeremur nisi per ea que sunt intra nos. Quanto autem illud quod quis sustinet vo-
 luntarie difficilius est voluntati sustinere tanto voluntas que propter Christum illud sustinet ostenditur firmitus in Christo fixa. Et ideo excellentius ei premium debetur. Aureola secun-
 da debetur virginibus propter singularem victoriam quam

Liber

de carne obtinent contra quam continue bellum gerit. Quibus autem et vidue pugnent contra carnem. perfectius tamen virgines triumphant quia nobilissimum genus victoriae est nunquam hosti cedere. Illis virginibus tantummodo aureola debet que propositum habuerunt virginitatem perpetuo aservandi. quibus hoc propositum fuerit interruptum integritate tamen carnis manente dummodo in fine vite inveniunt ad primum propositum redisse. quia virginitas mentis recuperari potest sed non virginitas carnis. Si autem aliqua sit virgo carne que si propositum non habuit perpetuo virginitatem servandi. non est tamen dubium quin habitura sit speciale gaudium de incorruptione corporis superessentiale gaudium. Sicut etiam innocentes de hoc gaudebunt quia immunes a peccato fuerunt quibus peccandi oportunitatem non habuerint. Nota aliqua potest corrumpi carne nec tamen aureolam amittit sicut illa que violenter opprimitur. Unde dixit beata lucia. Si in vitam me converteris. merces mihi duplicabitur ad coronam. quod non est intelligendum de aureola duplicata. sed quia premium duplex exportabit. Unum de virginitate custodita et aliud pro iniuria quam passa est. Sciendum insuper quod virginibus debetur fructus centesimus et hoc quia celestem vitam ducunt que significatur per centum quia numerus ille de leva transit ad dextram. Viduis vero debetur fructus sexagesimus. quia tales exercere se debent in operibus misericordie que significantur per .60. Coniugatis autem debetur fructus tricesimus. quia talibus sufficit implere decalogum trinitatis. Ex ducta enim ternarii in denarium fiunt triginta. Unde versus. Cum sexagesimum fructum capiant viduati. tricesimus dabitur uxoribus associatis. Virgine dabitur centesimus integritati. Aureola tertia est predicatores. quia perfectissima victoria obtinet contra dyabolum quam aliquis non solum dyabolo impugnantem occidit sed etiam eum de regno ipsius expellit. et non solum a se sed etiam ab aliis. Nec etiam est dicendum ut quidam volebant quod aureola predicatores debeat prelati tantummodo quibus impeditur ex officio predicare et docere. sed quibuscumque qui exercent actum istum licite. Prelatis autem non debetur haec aureola quantum habeant officium predicandi nisi actu predicent. quia aureola non debetur habitu sed actu pugne. secundum illud apostoli. Non coronabitur nisi qui legitime certaverit. Notandum quoque quod predicare et docere cum sint actus misericordie inter spirituales elemosinas computantur.

Septimus

Enumeratio celestium gaudiorum. Ca. xxx.

Qultimo celorum gaudia sub epilogo numeremus non quidam singula generum sed genera singulorum. Tot enim sunt gaudia particularia que quilibet habet in se vel in aliis quod ea solius dei noticia apprehendit et illi quos summa sapientia voluerit ea scire. Tantum enim gaudebit quisque de bono alterius quantum de bono proprio. quod tamen non est intelligendum de intentione gaudii. sed de numero gaudiorum. Tot igitur et tanta sunt ibi gaudia quod omnes arithmetici huius mundi non possent ea numerare. omnes geometrici non possent ea mensurare. omnes grammatici dialectici rethorici non possent ea sermonibus explicare quod ut habet. i. Cor. 2. Oculus non vidit nec auris audiuit nec in corde hominis ascendit que preparauit deus diligentibus se. Gaudebunt igitur sancti supra se de dei visione. infra se de ceteris et aliarum creaturarum corporalium pulcritudine. Intra se de corporis et anime glorificatione. Extra se de angelorum et hominum associatione. Deus omnes sensus spirituales ineffabili delectatione reficiet cum ipse obiectum omnium sensuum spiritualium sit futurus. Erunt namque deus speculum visui. cythara auditui. mel gustui. balsamum olfactui. flos tactui. Ibi erit candor lucis estiuus. amenitas vernalis. abundantia autumnalis. requies hyemalis. Ibi teste Augustino. fulget quod non capit locus. sonat quod non capit tempus. olet quod non sparget flatus. sapit quod minuit edacitas. heret quod non diuulset facietas. Ibi sicut ait Aug. deus sine fine videbitur. sine fastidio amabitur. sine fatigatione laudabitur. Ibi videret stulticia salomonis sapientia. Ibi esset deformitas pulcritudo absalomis. Ibi esset tarditas velocitas asahelis. Ibi debilitas iudicaret fortitudo sampsonis. Ibi esset mortalitas longa vita matusalem. ibi paupertas esset regnum augusti. Ibi secundum Augustinum. nihil obest. nihil deest. nihil effluit. nihil defluit. nihil est extra quod appetat. nihil intra quod fastidiat. Ibi secundum Bernardum. deus erit romi plenitudo lucis. voluntati multitudo pacis. memorie continuatio eternitatis. Aug. in li. de corporis et anime misera vita dicit. O caro illarum vitam amplecti debueras ubi vita sine morte ubi iuuentus sine senectute. ubi lux sine tenebras. ubi gaudium sine tristitia. ubi pax sine discordia. ubi voluntas sine iniuria. ubi regnum sine mutatione. Bernardus. Merces sanctorum tam magna est quod non potest mensurari. tam multa quod non potest numerari. tam copiosa quod non potest finire. tam preciosa quod non potest estimari Aug. Id quod promittit deus fide non capit. spe non attingit.

Liter

caritate non apprehenditur. desideria et vota transcendit. Acquiri potest estimari non potest. Ibi sicut Augustinus, carmina non desunt. premia non deficiunt. Ibi nihil quod amatur deerit. Ibi nihil desideratur quod non assit. Illa beatitudo sicut ait Augustinus. in duobus consistit scilicet in necessaria presentia omnis boni. et in necessaria absentia omnis mali. De ista gloria sic loquitur Augustinus. De vita vitalis dulcis et amabilis et semper memorialis ubi summa securitas. secuta tranquillitas. tranquilla iocunditas. iocunda felicitas. felix eternitas. eterna beatitudo cui sine fine visio atque laudatio. deus Ibi affluentia diuiciarum. influenza deliciarum. et confluentia bonorum. Denique de gaudiis celestibus nota versus Mens cognoscendo dotataque amore fruendo. Est subtile atum clarum corpus patiens nihil. Corpora sanctorum cito libera forcia sana. Pulchra voluptatis plena sed absque pati. Sensus amicitia concordia plena potestas. Pax secunda decus et gaudia sunt amabiles. Gaudia pax requies liber et secunda iuuentus. Non peccat sapiens sanus diues redolens laus. Aureola martir doctor virgoque meretur. Fructus uicenis sexagenusque tricenus. Virginitas viduis et coniugibus tribuetur. Ex omnibus premis collige quedam gaudia solum spectare ad animas. quedam ad corpus. quedam ad coniunctum. que tamen felici fine quisquis beatus sicut merita recipiat sine fine. Amen.

Sit Laus Deo.

